

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Disertační práce

**Prvé storočie
obnovenej Jednoty bratské
v Čechách
(1862 – 1968)**

Mgr. et Mgr. Alena Vantová

Katedra církevních dějin

Vedoucí práce: Dr. Peter Morée

Studijní program Teologie

Studijní obor Historická teologie a teologie náboženství

Praha 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci s názvem *Prvé storočie obnovenej Jednoty bratskej v Čechách (1862 – 1968)* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 19. decembra 2021

Alena Vantová

Bibliografická citace

Prvé storočie obnovenej Jednoty bratskej v Čechách (1861 – 1968) [rukopis]: dizertačná práca / Mgr. et Mgr. Alena Vantová ; vedoucí práce: Dr. Peter Morée. Praha, 2020, 192 s.

Anotace

Táto dizertačná práca nazvaná *Prvé storočie obnovenej Jednoty bratskej (1862 - 1968)* sa sústreďí na otázku s akými problémami a ťažkosťami sa stretávala cirkev. Na českom území začala znovu pôsobiť v roku 1862, kedy oficiálne vyslala cestujúcich kazateľov, aby sa starali o malé skupiny veriacich. Spolu s nimi študovali Bibliu. Činnosť cestujúcich kazateľov bola obmedzená, pretože cirkev nemala štátne uznanie. To sa zmenilo v roku 1880. Rozbehla sa misia a začali vznikať české a nemecké zbory. Po vzniku Československej republiky zasiahlo zbory prestupové hnutie. České zbory požadovali samostatnosť, ale nemecké zbory boli proti tomu. Po mnohých rokovaníach sa české a nemecké zbory rozdelili a samostatne spravovali svoje záležitosti. Počas druhej svetovej vojny sa väčšina českých kazateľov zapojila do odboja. Po skončení vojny toto konanie vyvolalo kritiku. Kvôli odsunu nemeckého obyvateľstva zanikli niektoré zbory. Veľkým zlomom bol rok 1949, kedy boli prijaté cirkevné zákony, ktoré stanovili právne podmienky pre fungovanie cirkví. V týchto podmienkach získali české zbory status samostatnej cirkevnej provincie a v roku 1967 sa konala generálna synoda v Potštejne. Príprava a priebeh synody sa stal predmetom rozsiahlej kritiky, ktorá vyvrcholia odstúpením vedenia cirkvi.

Klíčová slova

obnovená Jednota bratská, Václav Vančura, Karel Reichel, Potštejn, Dubá, Železný Brod, Praha.

Summary

The dissertation **First Century of the Renewed Moravian Church in Bohemia (1862 - 1968)** focuses on the question of what problems and difficulties the church encountered in that era. The church started working in the Czech lands again in 1862, when it officially supported travelling preachers to care for believers. The preachers organized Bible studies in small groups. Their activity was limited because the church was not authorized by the government. That changed in 1880. The mission was started, then Czech and German congregations began to emerge. After the creation of the Czechoslovak Republic, the congregations were influenced by transfer movement. The Czech congregations demanded independence, but the German congregations were against it. After many negotiations, Czech and German congregations split up and administered their affairs independently. During World War II, most Czech preachers joined the resistance movement. Their activity provoked criticism when the war was over. After the expulsion of Germans from Czechoslovakia, some congregations ceased to exist. A great turning point happened in 1949, when church laws were passed, which set out for activity of churches. The Czech congregations gained the status of an independent province and in 1967 a general synod was held in Potštejn. The preparation and conduct of the synod became subject of widespread criticism that led to the resignation of the church leadership.

Keywords

Moravian Church, Václav Vančura, Karel Reichel, Potštejn, Dubá, Železný Brod, Praha.

Pod'akovanie

Žiadna historická práca sa nemôže písať bez prístupu k archívnym dokumentoch. Pod'akovanie patrí jednotlivým archívom, kazateľom a členom Jednoty, ktorí mi umožnili nahliadnuť do materiáloch. Špeciálne pod'akovanie patrí Lýdii Halamovej z Archívu Jednoty bratské v Liberci a Olafovi Nippe z Unitatsarchiv v Herrnhute za umožnenie prístupu k archíváliam.

Nie všetky dokumenty, ktoré boli použité v tejto práci, sa nachádzajú v Prahe alebo v Liberci. Pre ich získanie som podnikla krátke študijné pobyty. Vďaka patrí manželom Meyerovým z Herrnhutu, manželom Vacovským z Potštejna, manželom Theile z Amsterdamu, kazateľke Anne Kracíkovej, ktorá krátku dobu pôsobila v Jablonci nad Nisou, farárovi ČCE Jakubovi Kellerovi a farnému zboru ČCE v Hornej Čermnej. Všetkým týmto ľuďom ďakujem za poskytnutie ubytovania a za rozhovory, ktoré mi pomohli a usmernili ma pri písaní tejto práce.

Vďaka patrí vedúcemu práce, školiteľovi Dr. Petrovi Morée za rady, usmernenia pri písaní a vymyslenie názvu dizertačnej práce. Ďakujem Milene Kelly za pozorné prečítanie prvej verzie tejto práce a za skontrolovanie anglickej anotácie. Členom Ochranského zboru pri ČCE v Prahe a jej farárke Eve Šormovej za prijatie.

Ďakujem tiež mojich známych a priateľom, ktorí ma na tejto ceste sprevádzali a stále sa ma pýtali ako postupujem pri písaní tejto práce. Bola to dlhá a náročná cesta. Ďakujem tiež Viktórii Malej za starostlivú korektúru. Veľká vďaka patrí hlavne mojej rodine, ktorá mi vytvorila podmienky na to, aby som mohla nerušene písať túto dizertačnú prácu. A ďakujem môjmu bratovi Jánovi za pomoc pri riešení technických problémov.

Obsah

Úvod.....	11
1. Jednota bratská.....	17
1.1. Začiatky v Herrnhute.....	17
1.2. Nikolaus von Zinzendorf.....	20
1.3. Medzinárodné pôsobenie.....	24
1.4. Zbožnosť.....	26
1.5. Misie.....	28
1.6. Jednota v 18. - 20. storočí.....	30
2. Pomocná služba zborom (1862 – 1869).....	35
2.1. Začiatky misijnej práce v Čechách.....	37
2.2. Cestujúci kazatelia a kolportéri.....	39
2.3. Prvé skupinky.....	41
2.4. Podpora a kritika činnosti cestujúcich kazateľov.....	44
3. Súkromné pobožnosti (1869 – 1880).....	47
3.1. Generálna synoda 1869.....	47
3.2. Potštejn.....	49
3.3. Dubá.....	54
4. Štátne uznanie Jednoty 1880.....	57
4.1. Neisté právne postavenie.....	57
4.2. Žiadosť o uznanie.....	59
4.3. Nové právne postavenie Jednoty.....	63
5. Jednota sa rozrastá (1881 – 1918).....	65
5.1. Zbory.....	65
5.2. Vedenie českého diela.....	71
5.3. Teologické otázky.....	74
5.4. Ekuména.....	83
6. Boj o smerovanie českého diela (1918 – 1931).....	85
6.1. Zbory.....	85
6.2. Vedenie.....	88
6.3. Teologické otázky.....	92
6.4. Ekuména.....	98
7. Spor o usporiadanie (1931 – 1935).....	103
7.1. Generálna synoda.....	103
7.2. Zbory.....	106
7.3. Vedenie.....	108

7. 4. Nové usporiadanie českého diela.....	112
8. Dva okrsky (1935 – 1938).....	115
8.1. Český okrsk.....	115
8.2. Nemecký okrsk.....	121
9. Počas protektorátu (1938 – 1945).....	129
9.1. Zbory.....	129
9.2. Vedenie cirkvi.....	133
9.3. Teologické otázky.....	135
9.4. Ekuména.....	139
10. V novej situácii (1945 – 1948).....	143
10.1. Zbory.....	143
10.2. Vedenie Jednoty.....	146
10.3. Teologické otázky.....	148
10.4. Ekuména.....	153
11. Počas komunizmu (1948 – 1968).....	157
11.1. Vedenie Jednoty.....	159
11.2. Zbory.....	164
11.3. Teologické otázky.....	167
11.4. Ekuména.....	172
11.5. Kritika.....	175
Záver.....	179
Zoznam literatúry.....	185

Úvod

České náboženské dejiny od raného novoveku sú plné zvrátov v náboženskej príslušnosti. V priebehu storočí sa na základe mocenských a osobných záležitostí menili hranice, národnosti a vyznania dedín, panstiev, okresov a krajín. Po mnoho storočí bolo oficiálne povolené vyznávať len rímskokatolícke vyznanie. To však nikdy neznamenalo, že by celé obyvateľstvo vyznávalo len túto jedinou povolenú vieru.

Na túto skutočnosť reagovali vyznávači nepovoleného vyznania troma spôsobmi. Prví rezignovali, začlenili sa a prijali za svoju vládnucu katolícku zbožnosť. Druhí si uchovávali nádej na zmenu politických a náboženských podmienok. Neprispôsobili sa svojmu okoliu a tajne sa zhromažďovali, aby pokračovali vo viere svojich predkov. O ich prežitie sa starali nepravidelne zahraniční kazatelia, ktorí pre ne vykonávali tajné bohoslužby.

Posledná skupina veriacich si z náboženských a ekonomických dôvodov vybrala cestu emigrácie. Najčastejšie sa usadzovali v blízkosti českých hraníc. Niektoré skupinky zamierili ďalej na nemecké územie. Jedna z nich sa podieľala spolu s ďalšími pietistickými skupinami na založení osady Herrnhut na panstve grófa Zinzendorfa. Táto osada sa stala základom pre vznik novej cirkvi, ktorá dostala názov Brüderkirche alebo Unitas fratrum. Šlo o znovu založenie Jednoty bratskej, ktorá patrila k plodom českej reformácie.

Vo vedení obnovenej Jednoty bratskej a jej členov dlho prežívala a bola pestovaná myšlienka o tom, že sa Jednota vráti do „zeme otcov“. V pozadí týchto snáh sa skrývala myšlienka o splatení dlhu, ktorý ostatné provincie získali tým, že sa misia z Herrnhutu rozšírila do celého sveta. Vedenie nezabúdalo ani na české územie, kde tajne posielalo kazateľov, aby nadväzovali kontakty s miestnymi spoločenstvami a cirkvami a vysluhovali im sviatosti.

Právna situácia pre nekatolíkov sa zmenila v českých zemiach v roku 1781, kedy panovník Jozef II. vydal Tolerančný patent. Na základe neho boli tolerované luterské a reformované zbory za presne stanovených podmienok. Ďalšiu zmenu priniesol tzv. Protestantský patent z roku 1861, ktorý dal luterskej a reformovanej cirkvi rovnaké právne postavenie aké mala rímskokatolícka cirkev. Patent tiež otvoril dvere pre styk s cudzinou a umožnil slobodný kontakt a výmenu ľudí a informácií. Túto príležitosť využila i obnovená Jednota bratská, ktorá vyslala svojich cestujúcich kazateľov.

Táto dizertačná práca chronologicky sleduje v jednotlivých kapitolách dejiny obnovenej Jednoty bratskej na českom území. Bádanie o tejto cirkvi je na

začiatku, preto sa táto práca sústreďí, aby predstavila základné problémy a orgány Jednoty, ktoré mali právo rozhodovať o ďalšom smere a vývoji Jednoty.

Práca končí udalosťami v rokoch 1967 – 1968. Dôvody pre ukončenie týmto udalosťami boli tri. Prvým je nedostupnosť niektorých dôležitých materiálov. Druhým dôvodom je koniec éry Kalfusa a Reichla vo vedení Jednoty, po nich sa vystriedalo vo vedení viacero kazateľov. Tretím bolo dianie vo svetovej Jednote, ktorá sa vyrovnávala s kolonializmom a nástup letničného a charizmatického hnutia.

Pramene a štúdie

Menšie protestantské cirkvi patria medzi málo preskúmané oblasti v rámci akademického výskumu. Doteraz bolo publikovaných len niekoľko základných prehľadov a veľa špecializovaných otázok je stále nezodpovedaných, napr. vplyv prestupového hnutia v jednotlivých regiónoch, český a nemecký nacionalizmus, vplyv Veľkej hospodárskej krízy a správanie sa zborov počas druhej svetovej vojny. Dôvodov preto je viacero. Po prvé je malý počet jej členov. Po druhé teologická rozmanitosť a po tretie, že centrály cirkví a ich hlavné archívy sú v zahraničí.

Táto práca sa opiera o dokumenty, ktoré sa nachádzajú v rozličných archívoch a v súkromných rukách. Nepriaznivé dejinné okolnosti sa podpísali na obsahu a množstve dokumentov. Niektoré dokumenty sa stratili alebo boli zničené. Archív zboru v Herčivalde bol odvezený do zberu a spálený.¹ Korešpondencia Karla Reichla bola zabavená pri prehliadke gestapa v roku 1942,² pričom jej ďalší osud je nejasný. Sú i šťastné výnimky. Susanne Kokel náhodou našla súkromnú korešpondenciu Theophila Reichla v jednom pražskom antikvariáte.³ Časť dokumentov vo forme opisov sa dochovali ako pozostalosti, napr. Martin Theile v Amsterdame vlastní dokumenty, ktoré sa týkajú činnosti jeho starého otca W. E. Schmidta.

Pre skúmanie histórie obnovenej Jednoty je dôležitá skutočnosť, že v roku 1998 – 1999 vyvrcholil vnútrocirkevný spor medzi tradičnými zbormi a novým charizmatickým vedením cirkvi. Väčšina zborov sa pripojila k novému vedeniu Jednoty. Malá skupina zborov proti tomu protestovala, následne ich nové vedenie právne zrušilo. Zrušené zbory sa následne pripojili k ČCE, kde vytvorili

¹ VACOVSKÝ, Adolf, Dějiny Jednoty bratrské v Herčivaldě, str. 99.

² REICHEL, Karel, Jak jsme nevědomky napálili censora. Jednota bratrská 1/1946, str. 7.

³ KOKEL, Susanne, Theophilus Reichel in Pottenstein. Ein Kapitel aus der Geschichte des Böhmischo-Mährischen Werks. Unitas fratrum 67 – 68/2012, str. 93.

samostatný Ochránovský seniorát, ktoré má v rámci Jednoty postavenie misijnej provincie.

Jednota bratská sa delí na samostatné cirkevné provincie.⁴ Jednotlivé provincie sa riadia uzneseniami synod, samostatne rozhodujú v hospodárskych otázkach a volia si výkonný výbor.⁵ Všeobecné princípy stanovuje generálna synoda, ktorá sa schádza raz za sedem rokov.⁶

V Herrnhute sa nachádza hlavný archív cirkvi (UA Herrnhut). Z tohto rozsiahleho archívu bola použitá korešpondencia Riaditeľstva Jednoty s členmi Úzkej rady, zápisy generálnych synod a správy, ktoré podával Českomoravský komitét na generálne synody. Jednota bratská v Českej republike má postavenie samostatnej cirkevnej provincie. Archív cirkvi sa nachádza v Liberci (A JB Liberec). Z tohto archívu boli použité zápisy Úzkej rady a synod, korešpondencia Úzkej rady s jednotlivými organizáciami. Nie všetky zápisy z rokovaní Úzkej rady sa dochovali, chýbajú napr. zápisy medzi 30. májom 1949 až 4. augustom 1950.⁷

Mala som možnosť nahliadnuť do zborových archívov v Jablonci nad Nisou, Prahe a Potštejne. Dôležité boli hlavne zápisy Rady starších. Pre dramatickú nedávnu minulosť sú zápisy Rady starších zboru z Potštejna z rokov 1872 – 1937 uložené v Štátnom okresnom archíve Rychnov nad Knežnou (SOA Rychnov nad Knežnou). Zápisy viedol kazateľ od roku 1872 v nemčine, od roku 1907 česky.

Jednota má rozsiahle ekumenické kontakty, pričom najčastejšie rokovala s *Českobratrskou cirkvou evangelickou* (ČCE). V jej hlavnom archíve v Prahe (ÚA ČCE Praha) sa dochovali dokumenty o ich vzájomnom vzťahu. Okrem tohto hlavného archívu som mala príležitosť nahliadnuť do dokumentov, ktoré vlastní farný zbor ČCE v Hornej Čermnej. Tento zbor je významný tým, že tu v evanjelickej škole v 19. storočí pôsobil ako riadiaci učiteľ Václav Vančura, ktorý sa stal prvým českým biskupom Jednoty.

Podmienky výkonu náboženstva upravuje štát, ktorý svojimi právnymi predpismi stanovuje možnosti a hranice právneho konania. Na zabezpečenie týchto úloh ustanovuje úrady, ktoré v mene štátu rozhodujú. Väčšina dokumentov týkajúcich sa styku cirkvi so štátom sú uložené v Národnom archíve v Prahe (NA Praha). V roku 1948 stál kazateľ Glos pred mimoriadnym ľudovým súdom v Mladej Boleslavi a jeho trestný spis sa nachádza v Štátnom archíve v Prahe

---

⁴ Church Order of the Unitas Fratrum (Moravian Church) 2016, čl. 200.

⁵ Ibid, čl. 207 a 208

⁶ Ibid, čl. 269.

⁷ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/13. XX. Schůze Úzké rady.

(SOA Praha). Archív bezpečnostných zložiek (ABZ Praha) spravuje zložky po bývalej Štátnej bezpečnosti (ŠtB), ktorá viedla vyšetrovacie spisy o kazateľoch Jednoty bratskej. Niektoré skutočnosti, tvrdenia, výpovede osôb boli v týchto materiáloch upravené, zamlčované ale i zmazané. Z tohto archívu boli použité spisy, ktoré viedla ŠtB o Pavlovi Glosovi a Radimovi Kalfusovi.

Ďalším zdrojom boli bratské časopisy, ktoré česká provincia alebo svetová Jednota vydávali. Účelom týchto časopisov bolo podporovať, informovať a propagovať misijnú prácu v českých zemiach. Českí a nemeckí kazatelia do nich písali hlavne správy o zborovom živote.

Prvý český časopis začal vychádzať v roku 1894 pod názvom *Bratrské listy*. V roku 1922 sa časopis premenoval na *Jednota bratrská*. Počas druhej svetovej vojny bol na niekoľko rokov zakázaný. Po skončení vojny bola jeho činnosť znovu obnovená a vychádzal až do roku 2000. Po rozdelení Jednoty na dve časti začal v roku 1999 vychádzať časopis *Nové bratrské listy*.

Oveľa početnejšie boli zastúpené nemecké časopisy. Medzi rokmi 1862 – 1898 vychádzal časopis *Der Brüder Bote*. Českomoravský komitét, ktorý mal na starosti misijnú činnosť, začal v roku 1894 vydávať časopis *Böhmische - Mährische Blätter*, kde informoval o svojej činnosti.⁸

Prvým historikom Jednoty bol kazateľ Eugen Schmidt, ktorý sa venoval minulosti potštejského a dubského zboru. Niekoľko historických článkov napísali ostatní kazatelia, medzi nimi hlavne Miroslav Plecháč, ktorý sa zaoberal dejinami v 20. storočí. Do väčšej hĺbky sa dejinami Jednoty zaoberal kazateľ Adolf Vacovský, ktorý napísal sériu článkov na pokračovanie pod názvom *Do země otců* a *V zemi otců*. Publikoval ich v časopise *Jednota bratrská* medzi rokmi 1959 – 1961. Začal obdobím po smrti Jána Ámosa Komenského, podrobne sa venoval vzniku jednotlivých zborov Jednoty a napísal krátke životopisy o významných osobách. Jeho výklad končí rokom 1957, pričom dobu po druhej svetovej vojne zmieňuje len veľmi stručne.

Základný prehľad o dejinách Jednoty napísal v roku 1967 J. Taylor Hamilton a Kenneth G. Hamilton pod názvom *History of The Moravian Church. The Renewed Unitas Fratrum 1722 – 1957*.⁹ Väčšina kníh o medzinárodnom pôsobení Jednoty nebola preložená do českého jazyka. Výnimkou je biografía grófa Zinzendorfa, ktorá vyšla v roku 2000 pod titulom *Hrabě Zinzendorf*. Napísal ju John R. Wenlick.¹⁰ V roku 2015 vydala česká provincia Jednoty knižku pod

⁸ Lieber Leser!. Böhmische-Mährische Blätter 1/1894.

⁹ HAMILTON, J. Taylor – HAMILTON, Kenneth G., *History of The Moravian Church. The Renewed Unitas Fratrum 1722 – 1957*. Bethlehem : Interprovincial Board of Christian education Moravian Church in America 1967.

¹⁰ WEINLICH, John, R: *Hrabě Zinzendorf*. Jindřichův Hradec : Stefanos 2000.

názvom *555 let Jednoty bratrské v datech*. Knižku zostal jej čelný predstaviteľ Evald Rucký a obsahuje všetky podstatné dátumy v dejinách Jednoty.¹¹

Európsky pohľad a dejiny kontinentálnej provincie prezentuje Dietrich Meyer vo svojej knihe *Zinzendorf und die Herrhuter Brüdergemeine* z roku 2000.¹² Vo svojej práci sa venuje začiatkom Jednoty, zakladaniu bratrských škôl a seminárov v 19. storočí až po situáciu po druhej svetovej vojne, kedy bola kontinentálna provincia rozdelená na dva okrsky. V roku 2009 vyšla dizertačná práca Hedwig Richter, ktorá spracovala dejiny okrsku Herrnhut v Nemeckej demokratickej republike.¹³ Vo svojej práci sa zamerala hlavne na spoluprácu nemeckej Jednoty s represívnou štátnou mocou.

Väčšina diplomových prác sa sústreďí na obdobie druhej svetovej vojny. Martina Stefanová v diplomovej práci podrobne skúmala jednotlivé odbojové skupiny, s ktorými kazatelia Jednoty spolupracovali.¹⁴ Naproti tomu Jan Kučera sa zaoberal odbojovou činnosťou Pavla Glosa.¹⁵ Iva Zastko vo svojej práci sa zaoberala českými zbormi a predstavila stručne ako jednotlivé zbory žili v tomto období.¹⁶ Z dejín zboru sú spracované len dejiny nemeckého zboru v Jablonci nad Nisou od jeho začiatkov až po druhú svetovú vojnu.¹⁷

Dianie v českej provincii nešlo pozornosťou ani v Nemecku. Susanne Kokel napísala sériu článkov, ktoré sa viažu k činnosti kazateľa Theopfila Reichla, ktorý pôsobil na konci 19. storočia v Potštejne a v Prahe.¹⁸ Konrad Burchardt sa v svojej vedeckej práci zaoberal česko – nemeckými vzťahmi, ktoré v

---

¹¹ RUCKÝ, Evald, *555 let Jednoty bratrské v datech (1457 – 2012)*. Liberec : Jednota bratrská 2015.

¹² MEYER, Dietrich, *Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 - 2000*. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht 2009.

¹³ RICHTER, Hedwig, *Pietismus im Sozialismus. Die Herrnhuter Brüdergemeine in der DDR*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2009.

¹⁴ STEFANOVÁ, Martina, *Odboj Jednoty bratrské za druhé světové války*. Diplomová práca. Brno: Masarykova univerzita 2017.

¹⁵ KUČERA, Jan, *Odbojová činnost Pavla Glose v období Protektorátu Čechy a Morava*. Bakalárska práca. Praha : Univerzita Karlova v Praze 2018.

¹⁶ ZASTKO, Iva, *Jednota bratrská v letech 1935 – 1948*. Diplomová práca. Hradec Kralové : Univerzita Hradec Králove 2014.

¹⁷ OUPICKÁ, Dagmar, *Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze 2008.

¹⁸ KOKEL, Susanne, *Theophilus Reichel in Pottenstein. Ein Kapitel aus der Geschichte des Böhmischem-Mährischen Werks*. *Unitas fratrum* 67 – 68/2012.

rokoch 1918 – 1938 prechádzali búrlivým obdobím.¹⁹ Benigna Gill si v svojej akademickej práci vybrala tému cirkevnej ústavy pred rokom 1931.²⁰

Terminológia

Táto práca je napísaná v slovenskom jazyku, avšak zaoberá sa dejinami česko-nemeckej cirkvi. Preto, aby práca bola zrozumiteľná, boli prijaté nasledujúce rozhodnutia. Názvy cirkví, inštitúcií, pokiaľ majú slovenské ekvivalenty, sú v nej použité. Preto je Jednota bratská, nie Jednota bratrská, Štátny úrad pre veci cirkevné a nie Statní úrad pro věci církevní. Názvy inštitúcií, ktoré nemajú slovenský názov, sú použité v českom znení, napr. Českobratrská církev evangelická.

V pôvodnom českom znení sú uvádzané názvy dokumentov, napr. Schillero-va kniha *Jednota bratrská. Její vznik, vývoj, učení a řád* z roku 1921. Dokumenty sú tiež označené kurzívou. Pre názvy miest a obcí používam ich súčasný úradný názov, pokiaľ existujú.²¹ Pokiaľ zanikli, tak posledný názov, pod ktorým existovali.

Práca používa pre označenie cirkvi názov obnovená Jednota bratská, ktorá nikdy nebola jej oficiálnym alebo úradným názvom. Toto rozhodnutie pre jednotné označenie cirkvi v priebehu dejín vyplýva z toho, že cirkev bola registrovaná na jednotlivých ministerstvách pod odlišnými menami. V Rakúsko-Uhorsku bola známa ako *Evanjelická církev bratrská*, v Československu používala súčasne označenie *Jednota bratská* alebo *Herrnhuter Brüderkirche*, po roku 1945 len ako *Jednota bratská*.

---

¹⁹ BURCKHARDT, Konrad, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, wissenschaftliche Hausarbeit, Jena : 2006.

²⁰ GILL, Benigna, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschick ihrer Verfassung von 1931. Kirchengeschichtliche Hauptarbeit. Berlin : 1983.

²¹ VANČOVÁ, Iveta, České geografické názvy v slovenčine. Niektoré problémy používania českých názvov obcí. Kultúra slova 2/2016, str. 65.

1. Jednota bratská

1.1. Začiatky v Herrnhute

Kresťanstvo počas svojej existencie zasiahlo niekoľko obrodných hnutí. Jedným z nich bol pietizmus, ktorý sa od 17. storočia šíril severnou Európou, Britániou a strednou Európou. Aké boli jeho zámery a ciele je dodnes predmetom akademického skúmania. Lucius Hölscher definuje, že pietizmu šlo hlavne o prehĺbenie a znútorňovanie viery.¹ Řičan k tomu dodáva, že miesto konfesie a ortodoxie zdôrazňoval „vrucí osobní zbožnost ve spojení s Kristem“.² Burleigh zhrňuje, že pietistické hnutie bolo „emocionální reakcí na vyčpělou dogmatiku ortodoxního luteránství a studenou racionální mechaniku deismu“.³

Toto hnutie kládlo dôraz na náboženskú skúsenosť jednotlivca a na jeho zbožný cit. Křížová k tomu dodáva, že hnutie usilovalo hlavne „o zintenzivnění křesťanské zbožnosti (pietas) a čistotu života“.⁴ Za týmto účelom vytvárali malé skupinky zapálených kresťanov. Pre tieto skupiny podľa Hölschera bola charakteristická snaha o oddelenie sa od verejných zhromaždení v kostoloch a túžba po duchovnom prebudení.⁵

Pietistické hnutie nebolo jednotné. Niektoré jeho skupiny neuznávali spoločenské postavenie, teda ani vyhradené predné miesta v kostolných laviciach.⁶ Ďalšie vytvorili oddelené komunity, ktoré sa stiahli zo sveta, iné sa angažovali v školstve a v dobročinných spolkoch. Proti týmto snahám existovala opozícia, hlavne zo strany luterskej cirkvi. Kritici vyčítali pietistom napr. tendencie k „metodicky vybrúsenému správaniu a k elitáskemu oddeleniu sa od detí tohto sveta“.⁷

Jedna z takto reformne naladených skupín sa sformovala v roku 1722 okolo českého emigranta Christina Davida, ktorý sa narodil na Morave.⁸ Vyučil sa za tesára, viackrát ilegálne prekročil sasko – české hranice a stal sa neoficiálnym

---

¹ HÖLSCHER, Lucian, Geschichte der protestantischen Frömmlichkeit in Deutschland. München : C. H. Beck 2005, str. 70.

² ŘÍČAN, Rudolf, Vyznání a vyznavači. Z historie českého protestantismu XIX. století. Praha: YMCA 1940, str. 13.

³ BURLEIGH, Michael, Pozemské mocnosti. Politické náboženství od Velké francouzské revoluce do 1. světové války. Praha : LEDA 2016, str. 161.

⁴ KŘÍŽOVÁ, Markéta, Vyprávění otců a dědů. Obnovení Jednoty bratrské ve světle ochranovských pramenů, in: NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.), Čeští nekatolíci v 18. století. Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí. Ústí nad Labem: Albis international 2007, str. 307.

⁵ HÖLSCHER, Geschichte der protestantischen Frömmlichkeit in Deutschland, str. 126.

⁶ BURLEIGH, Pozemské mocnosti. str. 161

⁷ HÖLSCHER, Geschichte der protestantischen Frömmlichkeit in Deutschland, str. 127.

vodcom pre skupinku českých exulantov z Fulneku na severnej Morave. Počas svojho pobytu v Dráždanoch sa stretol s grófom Nikolausom von Zinzendorf. Požiadal ho, aby na území jeho panstva mohol založiť novú remeselnícku osadu a gróf Zinzendorf s tým súhlasil. Členom osady sa podľa štatútu mohol stať každý, kto „v trvalej láske so všetkými bratmi a deťmi Boha vo všetkých náboženstvách (konfesiách) stojí“.⁹

Symbolicky prvý strom na stavbu osady padol 17. júna 1722.¹⁰ Nová osada dostala názov Herrnhut (česky Ochránov). Jeho názov má dva významy. Názov mesta sa môže prekladať ako „unter des Herrn Hut (pod ochranou Pána)“ alebo „auf des Herrn Hut (na stráži pre Pána)“.¹¹ Mesto leží na zemskej ceste, ktorá vedie z mesta Löbau do Zittau. V minulosti patrilo toto územie saskému kurfistovi. Nová osada sa ujala a postupne sa rozširovala. V apríli 1727 mal Herrnhut približne tridsať domov a 220 obyvateľov, z toho 133 dospelých a 87 detí.¹² Baldaufová charakterizuje osadu v jej začiatkoch ako „malé domáce spoločenstvo podľa pietistického vzoru, spoločenstvo v rámci cirkvi (ecclesiola in ecclesia) v zmysle Spenera“.¹³ Schiller charakterizoval, že vytvorili „jakési volné sdružení uprostřed saské evangelické církve“.¹⁴

Na malom priestore vedľa seba žili veriaci s rozličnými náboženskými predstavami, napr. o kázni a liturgii. Tieto predstavy začali do seba navzájom narážať a vznikali konflikty a nedorozumenia, napr. pre českých emigrantov bola prax domácej luterskej cirkvi neznáma, boli zvyknutí na tajné zhromaždenia a

⁸ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht 2009. str. 21.

⁹ SCHNEIDER, Hans: Nikolaus Ludwig von Zinzendorf als Gestalt der Kirchengeschichte. In: Graf ohne Grenzen. Leben und Werk von Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf. Ausstellung im Völkermuseum Herrnhut, Aussenstelle des Staatlichen Museums für Völkerkunde Dresden, und im Heimatmuseum der Stadt Herrnhut vom 26. Mai 2000 bis zum 7. Januar 2001. Unitätarchiv in Herrnhut im Verlag der Comeniusbuchhandlung Herrnhut 2000, str. 19.

¹⁰ DAŇKOVÁ, Tereza, Misie obnovené Jednoty bratské v jižní Africe na přelomu 18. a 19. století. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha : 2013, str. 36.

¹¹ KUBÍKOVÁ, Jiřina, Křesťanská misie v 16. - 18. století. Pontes pragenses sv. 18. L. Marek : Brno 2001, str. 197.

¹² MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 21.

¹³ BALDAUF, Ingeborg, Zinzendorfs Gemeindeidee. Ordnung und wirtschaftliche Organisation der Ortsgemeine. In: Graf ohne Grenzen. Leben und Werk von Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf. Ausstellung im Völkermuseum Herrnhut, Aussenstelle des Staatlichen Museums für Völkerkunde Dresden, und im Heimatmuseum der Stadt Herrnhut vom 26. Mai 2000 bis zum 7. Januar 2001. Unitätarchiv in Herrnhut im Verlag der Comeniusbuchhandlung Herrnhut 2000, str. 124.

¹⁴ SCHILLER, Jindřich, Jednota bratrská. Její vznik, vývoj, učení a řád. Praha : vlastním nákladem Jednota bratrská 1921, str. 8.

ich požiadavky na jednoduchú liturgiu narážali na bohaté liturgické formy, ktoré boli bežné v rámci luterstva.

Prvý veľký spor sa rozpútal o povahe spovede a používanie chleba pri Večeri Pánovej. Tento spor nebol jediný. Ďalší spor vypukol, keď odišiel z osady Christian David pre odlišný teologický názor. Napätá situácia sa postupne zhoršila natoľko, že musel zasiahnuť Zinzendorf ako majiteľ panstva. Ako opatrenie na vyriešenie problémov vydal 12. mája 1727 pravidlá pre náboženský a občiansky život, ktoré platili na jeho panstve.

Boli to *Herrschaftliche Geboten und Verboten* (Vrchnostenské príkazy a zákazy) pre komunálny život a *Brüderliche Verein und Willkür* (Bratský spolok a samospráva obce) pre náboženský život, ktorý mal 42 bodov.¹⁵ Obyvatelia Herrnhutu sa zaviazali, že ich budú dodržiavať. Na znamenie toho sa podpísali a podali ruku Zinzendorfovi.

Pravidlá zaisťovali pre členov osady oslobodenie od nevoľníctva. Cudzinci sa mohli voľne prisťahovať, pokiaľ neboli viazaní alebo nemali žiadne dlhy. Členovia obce odvádzali poplatky, ktoré boli spojené s vrchnostenskou ochranou, s vykonávaním remesiel a za užívanie pôdy.¹⁶ Zakázané boli tance, búrlivé oslavy, nadmerné jedenie a pitie. Podriadení boli vrchnosti a to majiteľovi panstva, stavu a zemskej vláde a od 12. mája 1727 miestnej samospráve, ktorá bola v rukách zvolených starších.

Tieto opatrenia umožnili, aby sa situácia stabilizovala. Celkový zmier v osade nastal až 13. augusta 1727, kedy bola vysluhovaná Večera Pánova v Berthelsdorfe. Účastníci popisovali, že vnímali prítomnosť Ducha Svätého a Kristus potvrdil ich spoločenstvo a požehnal mu.¹⁷ V dejinách Jednoty je táto udalosť nazývaná Berthelsdorfský „zázrak“ alebo nové Letnice. Tento dátum je tradične považovaný za vznik Brüdergemeine. Nešlo o obnovenie pôvodnej Jednoty bratskej, pretože znalosti o nej boli len nepriame a mali podobu tradovaných informácií. Toto nové spoločenstvo sa prihlásilo k luterskému vyznaniu a bohoslužbám, ale zachovalo si zvyky moravských emigrantov.¹⁸ V praxi sa to prejavovalo tak, že obyvatelia Herrnhutu chodili pravidelne na bohoslužby do Berthelsdorfu a zároveň mali vlastné spoločenstvo v osade.

---

¹⁵ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 25.

¹⁶ DAŇKOVÁ, Misie obnovené Jednoty bratské v jižní Africe na přelomu 18. a 19. století, str. 36.

¹⁷ GEIGER, Erika, Nikolaus Ludwig von Zinzendorf. Seine Lebensgeschichte. Holzgerlingen: Hänssler Verlag 2000, str. 127.

¹⁸ WEINLICH, Hrabě Zinzendorf, str. 80.

1.2. Nikolaus von Zinzendorf

Na formovanie teológie Jednoty mal veľký vplyv jej zakladateľ gróf Nikolaus Ludwig von Zinzendorf. Výrazný vplyv na neho mala stará mama, ktorá ho vychovávala. Prostredníctvom nej sa už v mladosti oboznámil s luterskou, reformovanou a katolíckou tradíciou a mal styky s radikálnymi pietistami a mystikmi. Podľa Kubíkovej bol od detstva vychovávaný k láske k Ježišovi a „tento vřelý cit na celý život poznamenal jeho zbožnosť“.¹⁹

Vo svojej teológii vychádzal Zinzendorf z náboženstva srdca (Herzensreligion), kde jadro tvorí osobný vzťah veriaceho ku Kristovi a vzájomné puto medzi kresťanmi.²⁰ Vo formulácii viery sa mohli líšiť, ale východiskom je postavenie človeka pred Bohom na základe zásluh Krista. Hlavná pozornosť Zinzendorfa sa zamerala na učenie o cirkvi, kde rozlišoval medzi pojmi cirkev, zbor (Gemeinde) a Gemeinde. Gemeinde chápal Zinzendorf v zmysle lokálnej kongregácie, obec v politickom zmysle slova. Na odlíšenie od Gemeinde zaviedol Zinzendorf nové slovo Gemeinde, ktoré nemá slovenský ekvivalent. Pojem Gemeinde neodkazoval podľa Freemana „na lokálnu kongregáciu, ale na cirkev ako celok“.²¹ Meyer dodáva, že Gemeinde chápal Zinzendorf ako nevestu Kristovu, ktorá je „od Krista skrze jeho ducha povolaná a pod ním je zoskupené bohoslužobné zhromaždenie“.²² Viditeľné Gemeinde je príprava na to, čo len príde. Hlavou je Kristus, ktorý je kňaz z vnútorného chóru a hlava pútnikov.²³

Gemeinde vo svojom univerzálnom zmysle je vytvorené z jednotlivých spoločenstiev, „i mimo etablovaných *náboženstiev*“.²⁴ Spoločenstvo má nasledovať Krista na jeho ceste a niesť svoj kríž. Kríž je teda miesto, kde sa zrodila cirkev a kresťania. Pri formulovaní svojej teológie vychádzal Zinzendorf z konceptu Božích detí, kde základom je viera v Ježiša Krista.

Tieto myšlienky Zinzendorf realizoval na svojom panstve v Berthelsdorfe. Experimentoval s formami cirkevnej disciplíny, s platnými poriadkami, s chápaním mravnosti a pravidiel, s uskutočňovaním pastierskej starostlivosti v spolkoch, neskôr chóroch, ale i s prípravou na Večeru Pánovu. Všetko toto malo slúžiť k vzájomnému rastu spoločenstva a človeka. Cirkevná disciplína mala

¹⁹ KUBÍKOVÁ, Křesťanská misie v 16. - 18. století, str. 197.

²⁰ WEINLICH, Hrabě Zinzendorf, str. 183.

²¹ FREEMAN, Arthur, Gemeinde: Count Nicholas von Zinzendorf's Understanding of the Church, Brethen Life and Thought 1 – 2/2002, str. 7.

²² MEYER, Leitmotiv und Provokationen Zinzendorfscher Theologie. str. 99.

²³ BALDAUF, Zinzendorfs Gemeindeidee, str. 134 – 135.

²⁴ Zvýraznené v originále. FREEMAN, Gemeinde: Count Nicholas von Zinzendorf's Understanding of the Church, str. 7.

mať podľa Baldaufovej „preventívne a liečebné účinky“.²⁵ Skladala sa z troch krokov, kde prvým krokom bolo vyznanie viny, druhým zármutoč nad vykonaným činom a posledný krok pokánie a prijatie trestu. Meyer súdi, že v osade šlo o aplikáciu

„spenerových myšlienok o ekleziole v eklézií, plány societ podľa vzoru anglických misionárskych societ, moravského cirkevného zriadenia a disciplíny, ako i novozákonného obrazu prvotnej cirkvi“.²⁶

Myšlienky, ktoré Zinzendorf presadzoval na panstve, neostali skryté jeho okoliu, pretože jednotliví členovia začali konať misiu. Do propagácie sa zapojil i Zinzendorf, ktorý hľadal a získaval podporu od miestnych vládcov. Nie všetci boli z toho nadšení. Našli sa oponentov, ktorí mu vyčítali, že na svojom panstve zavádza a šíri sektárske praktiky.

Tieto sťažnosti sa dostali až k saskému kurfirstovi, ktorý v roku 1732 vytvoril prvú komisiu, ktorá mala preskúmať sťažnosti voči Herrnhutu.²⁷ Komisia 16. októbra 1732 vydala rozhodnutie, na základe ktorého bol Zinzendorf vypovedaný zo Saska.²⁸ V tejto situácii predal panstvo Berthelsdorf svojej manželke, ktorá získala rozhodovacie práva nad osadou Herrnhut.²⁹

Zinzendorf sa ohradil voči rozhodnutiu komisie a rozhodol sa, že zloží ústne a písomné teologické skúšky vo švédskom Stralsunde, aby obhájil svoje teologické názory a postoje. Základom skúšky bola znalosť základných luter-ských teologických výpovedí.³⁰ Zinzendorf tieto skúšky zložil a získal tak osvedčenie, ktoré ho oprávňovalo uplatňovať vlastnú cirkevnú disciplínu v rámci luterstva. Toto oprávnenie však platilo len pre Zinzendorfa. Neriešilo problém s ordináciou ostatných členov spoločenstva, napr. misijní pracovníci mali postavenie laikov a nemohli udeľovať sviatosti.

V tejto situácii využil Zinzendorf priateľské vzťahy, ktoré mal s Danielom Jablonským, ktorý bol biskupom poľskej vetvy Jednoty bratskej a dvorným kazateľom v Berlíne a požiadal ho, aby vysvätil biskupa pre jeho spoločenstvo. Meno nového biskupa nebolo predom stanovené. Použil sa lós, ktorý vybral Davida Nitschmanna. Jablonský s tým súhlasil a 13. mája 1735 pri súkromnom obrade vysvätil Nitschmanna za biskupa.³¹ Správa o tom sa rýchlo rozšírila.

²⁵ BALDAUF, Zinzendorfs Gemeineidee, str. 131.

²⁶ MEYER, Leitmotiv und Provokationen Zinzendorfscher Theologie. str. 99.

²⁷ HAMILTON – HAMILTON, History of The Moravian Church. str. 41.

²⁸ GEIGER, Nikolaus Ludwig von Zinzendorf, str. 165.

²⁹ HAMILTON – HAMILTON, History of the Moravian Church, str. 41.

³⁰ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 35.

³¹ GEIGER, Nikolaus Ludwig von Zinzendorf, str. 180.

Dozvedeli sa o tom i v Sasku, kde to vyvolalo nesúhlas. 20. marca 1736 vydala miestna vláda dekrét o prešetrení situácie.³² Súčasťou rozhodnutia bolo druhé vypovedania Zinzendorfa zo Saska. Toto vyhostenie sa týkalo len Zinzendorfa ako osoby, nie spoločenstva, pričom v platnosti ostal až do roku 1747.

Akt vysvätenie Nitschmanna umožnil, aby spoločenstvo okolo Zinzendorfa mohlo vysluhovať sviatosti pre jej členov. Tento úkon zároveň otvoril otázku o nutnosti zavedenia biskupského úradu v Jednote. Túto otázku riešila 6. – 9. decembra 1736 vo Frankfurte nad Mohanom porada vedúcich.³³ Výsledkom stretnutia bolo rozhodnutie, že spoločenstvo bude mať biskupský úrad a Zinzendorf bude vysvätený na biskupa. O vysvätenie bol požiadaný Jablonský, ktorý súhlasil. Vysvätenie sa konalo 20. mája 1737 v jeho dome.³⁴ Správa sa o tom sa rýchlo rozšírila. Tento krok vyvolal nepriateľskú vlnu zo strany jeho rodiny a rodiny jeho manželky. Proti boli Francke a Anton z Halle. Odcudzil sa dánskemu kráľovi Christianovi VI., ktorý predtým umožnil, aby sa rozbehla misia v Grónsku.

V roku 1741 rezignoval Zinzendorf na svoj biskupský úrad, aby mohol vykonať cestu do Ameriky. Synoda však jeho rezignáciu neprijala. V tejto situácii však bolo nutné zaujať nejaké stanovisko, preto sa v roku 1741 v Londýne zišla synodálna konferencia.³⁵ Leonhard na nej podal rezignáciu na funkciu Generältesten (vrchní starší). Predmetom rokovania sa stalo obsadenie tohto postu. Konferencia dospela k záveru, že funkciu najvyššieho staršieho má vykonávať Ježiš Kristus.³⁶ Toto rozhodnutie bolo následne potvrdené lósom.

Richter tvrdí, že Jednota sa týmto rozhodnutím domohla teokratickej štruktúry.³⁷ Podobného názoru je Baldaufová, ktorá vnímala toto nové usporiadanie ako kristokraciu, ktorá je vedená skrze grémium, ktoré stojí pod „regimentom spasiteľa“.³⁸ Meyer sa domnieva, že v pozadí stála obava, aby sa nejaké inštitúcie alebo ľudia nedostali na miesto Krista a „pritom jadro a povaha spoločenstva nebola pokazená“.³⁹ Toto nové chápanie sa prejavilo v liturgii

---

³² MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 37

³³ Je považovaná za prvú synodu, systém synod sa však presadil až po Zinzendorfovej smrti.

³⁴ GEIER, Nikolaus Ludwig von Zinzendorf, str. 201.

³⁵ Boli to Zinzendorf, jeho manželka, jeho dcéra Benigna, Leonhard Dober, vrchná staršia Anna Maria Lawatsch, Friedrich von Wattewille, žena biskupa Davida Nitschmanna, David Nitschmann syndikus a Spangenberg a jeho manželka.

³⁶ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 46.

³⁷ RICHTER, Hedwig, Pietismus im Sozialismus. Die Herrnhuter Brüdergemeine in der DDR. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2009, str. 32.

³⁸ BALDAUF, Zinzendorfs Gemeineidee, str. 134.

³⁹ MEYER, Leitmotiv und Provokationen Zinzendorfscher Theologie. Str. 100.

a piesňach, ktoré zložil Zinzendorf, kde Ježiš Kristus je chválený ako „hlava a starší“, ktorý vedie spoločenstvo.⁴⁰ Toto rozhodnutie bolo oznámené 13. novembra v Herrnhute, ktorý sa tak stal pamätným dňom v obnovennej Jednote bratskej. Povinnosti vrchného staršieho prevzal na seba kolektívny orgán.

Po svojom návrate z Ameriky predstavil Zinzendorf na synode v Marienbornu svoje učenie o trópoch.⁴¹ Pri koncipovaní tohto učenia vychádzal Zinzendorf z gréckeho slova tropoi paideias, t. j. spôsoby výchovy. Tvrdil, že všetky cirkvi sú „v podstate súčasťou jedinej cirkvi a že každá z nich určitým a jedinečným spôsobom prispieva k šíreniu Kristova poselství“.⁴²

Na základe toho mali vzniknúť tri trópy: luterský, reformovaný a moravský, kde si každá skupina mala uchovať vlastnú identitu, tradície a náboženskú výchovu. Každému trópu navrhoval vlastného biskupa, pričom všetky trópy mali podľa Atwooda spoločne sláviť Krista.⁴³ Podľa Weinlicha však v praxi existovali štyri skupiny, t. j. luteráni, reformovaní, Moravia a „směsice všech tří označovaná jednoduše jako bratři“.⁴⁴ Zinzendorf sa pohrával s myšlienkou, že založí židovský tropus.

Steinmann chápal Zinzendorfove učenie o trópoch ako „Bohem dané různé formy výchovné, sloužící přece nakonec témuž účelu a sledující též cíl“. Podľa Schneidera chcel Zinzendorf prostredníctvom tohto konceptu uchovať myšlienku filadelfského spoločenstva.⁴⁵ Pre Atwooda predstavuje toto učenie kompromis medzi radikálne odlišnými víziami Jednoty bratskej, medzi pietistickým modelom spoločenstva v rámci luterskej cirkvi a samostatnou cirkvou.⁴⁶ Pre Meyera šlo o ústavnú úniu s uznaním konfesiónálnych rozdielov.⁴⁷ Jednota podľa Richtera tak mala tvoriť „obraz nadriadenej ekumenickej cirkvi, ktorá je usporiadaná v luterskom, reformovanom a moravskom trópe“.⁴⁸ Tento názor sa prejavil pri prijímaní nových členov do cirkvi, kedy sa zapisovalo, z ktorej cirkvi prišli.⁴⁹

---

⁴⁰ BALDAUF, Zinzendorfs Gemeindeidee, str. 134.

⁴¹ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 50.

⁴² WEINLICH, Hrabě Zinzendorf, str. 183.

⁴³ ATWOOD, The Use of the „Ancient Unity“ in the Historiography of the Moravian Church, str. 124.

⁴⁴ WEINLICH, Hrabě Zinzendorf, str. 184.

⁴⁵ SCHNEIDER, Nikolaus Ludwig von Zinzendorf als Gestalt der Kirchengeschichte, str. 25.

⁴⁶ ATWOOD, The Use of the „Ancient Unity“ in the Historiography of the Moravian Church, str. 127.

⁴⁷ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 50.

⁴⁸ RICHTER, Pietismus im Sozialismus, str. 28.

⁴⁹ WEINLICH, Hrabě Zinzendorf, str. 183.

1.3. Medzinárodné pôsobenie

Malá saská osada priťahovala nových členov, ale tiež veľa jej členov odchádzalo, aby nadviazovalo kontakty s podobne zmýšľajúcimi kresťanmi, pričom nebolo nutnou podmienkou, aby sa stali členmi spoločenstva v Herrnhute alebo farnej obce v Berthelsdorfe. Táto ich činnosť oslovovala a prinášala nových členov, ale vyvolala kritiku zo strany zo strany hallských pietistov a ortodoxných luteránov, ktorí obviňovali jej členov zo sektárskych praktík.

V tejto situácii Zinzendorf spoločne s miestnym luterským farárom Rothem vydal a podpísal dokument s názvom *Notariats-Instrument*. Dokument kládol dôraz na skutočnosť, že bratia „nejsou separatisté ani sekta, nýbrž potomci dávnej cirkvi, uznávané Lutherem i Kalvínem“⁵⁰. Podľa Daňkovej tam bola vyjadrená „vernosť augsburskému vyznání víry a naději v dobrou vůli vrchnosti“⁵¹. Boj pokračoval vo forme ostro polemických traktátov a článkov, kde bol Zinzendorf vykresľovaný ako podporovateľ sektárov.

Táto kritika nezastavila Zinzendorfa. Naďalej pokračoval v šírení svojich myšlienok a získaval súhlasy miestnych šľachticov, na základe ktorých mohli jeho prívrženci zakladať osady. Postupne vznikli osady vo Švajčiarsku, Holandsku, Dánsku, v škandinávskych a baltických krajinách a v Rusku. V týchto osadách sa uplatňovali rovnaké pravidlá ako v Herrnhute.

Medzinárodné úspechy na misijnom poli vyvolali tlak, aby spoločenstvo okolo Zinzendorfa získalo medzinárodné uznanie ako cirkvi a zbavilo sa nálepky sekta. Prvé medzinárodné uznanie sa podarilo Zinzendorfovi získať v roku 1737 zo strany anglického arcibiskupa Pottera. V učení tejto skupiny nevidel arcibiskup nič, čo by odporovalo 39 článkom anglikánskej cirkvi.⁵² Tento postoj sa premietol v získaní uznania v roku 1749.⁵³ Dostali podľa Atwooda „zvláštny status“, ktorý spočíval v tom, že boli nezávislí na anglikánskej cirkvi.⁵⁴ V praxi to znamenalo, že členovia tejto skupiny boli oslobodení od prísahy, nemuseli nosiť zbrane a mohli vykonávať misiu v Amerike.

V Prusku sa podarilo získať uznanie spoločenstvo v roku 1742. Oveľa neskôr to nastalo v Sasku. Podarilo sa 20. septembra 1749, kedy komunity získali

---

⁵⁰ Ibid, str. 80.

⁵¹ DAŇKOVÁ, Misie obnovené Jednoty bratské v jižní Africe na přelomu 18. a 19. století, str. 37.

⁵² MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeinde 1700 – 2000, str. 44.

⁵³ Church Order of the Unitas Fratrum (Moravian Church) 2016, čl. 222.

⁵⁴ ATWOOD, Craig: The Use of the „Ancient Unity“ in the Historiography of the Moravian Church, Journal of Moravian History 2/2013, str. 125.

slobodu vyznania a zhromažďovania sa.⁵⁵ Následne boli schválené štatúty jednotlivých komunít.⁵⁶

Tieto medzinárodne uznania povzbudili hlasy, ktoré sa dožadovali, aby sa spoločenstvo okolo Zinzendorfa stalo samostatnou cirkvou. Tieto hlasy sa ozvali na synode v roku 1739, ktorá s tým súhlasila. I nasledujúce synody pokračovali v tomto duchu a požadovali zjednotenie hnutie a urýchlenie spoločenstva „v denominaci a diasporu ve státních církvích“.⁵⁷ Proti však bol Zinzendorf, ktorý chcel, aby moravskí bratia ostali ako „autonómne bratstvo v rámci štátnej cirkvi“.⁵⁸ Využil svoj vplyv a na synode v júli 1743 oznámil svoje rozhodnutie o rozpustení Generálnej konferencie a synoda jeho rozhodnutie akceptovala. Proces osamostatnenia sa spoločenstva sa mu však nepodarilo zvrátiť.

Synody v rokoch 1744 a 1745 prijali stanovisko, že meno Brüderkirche malo platiť pre celú cirkev, čo sa podľa Atwooda stalo „znamením pre nárast seba identifikácie ako samostatnej cirkvi“.⁵⁹ Augsburské vyznanie bolo záväzné pre všetkých a bratskí biskupi mali slúžiť celej cirkvi. Prijali zároveň Zinzendorfove učenie o trópoch.

Najťažšie obdobie prežila Jednota v rokoch 1743 – 1750, ktoré dostalo v cirkvi označenie Doba čistenia (Sichtungszeit). Zinzendorf od roku 1741 hovoril o Duchu Svätom ako o matke a rozvíjal symboliku Kristových rán.⁶⁰ Vonkajším prejavom sa podľa Weinlicha stala „morbidní koncentrace a hra se slovy „krev a rány ukřižovaného Krista“ a nezodpovedné chování, jež mělo být projevem dětské víry“.⁶¹ Tieto názory sa rozvíjali hlavne v Herrnhagu pod vedením jeho syna Christiana Renata. Meyer konštatuje, že sa tu rozvíjala entuziastická mystika Krista.⁶²

Tieto názory sa začali šíriť a stali sa predmetom rozsiahlej kritiky. Od roku 1750 znovu začali vychádzať publikácie, ktoré obviňovali Jednotu zo šírenia heretických myšlienok a sociálneho radikalizmu. To ovplyvnilo úrady v oblastiach, kde Jednota mala misie a prestali ju podporovať.⁶³ Ovplyvnili i postoj nového majiteľa panstva v Herrnhagu, ktorý odmietol ďalej tolerovať miestne

⁵⁵ Church Order of the Unitas Fratrum (Moravian Church) 2016, čl. 221.

⁵⁶ BALDAUF, Zinzendorfs Gemeindeidee, str. 132.

⁵⁷ WEINLICH, Hrabě Zinzendorf, str. 144.

⁵⁸ ATWOOD, The Use of the „Ancient Unity“ in the Historiography of the Moravian Church, str. 114.

⁵⁹ Ibid, str. 125.

⁶⁰ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 54.

⁶¹ WEINLICH, Hrabě Zinzendorf, str. 191.

⁶² MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 55.

⁶³ ATWOOD, Craig: Mise Jednoty v 18. a 19. století. Nové bratrské listy 2/2018, str. 43.

praktiky. 12. februára 1750 rozhodol o zrušení osady Herrnhag, ktorá mala 1000 obyvateľov.⁶⁴ Po vyst'ahovaní členov tam ostala len malá skupina pri miestnom zámku a z osady zostalo len niekoľko domov.⁶⁵

1.4. Zbožnosť

Zinzendorf sa na svojom panstve snažil v praxi realizovať myšlienku *ecclesiae in ecclesia*. To sa prejavilo v slovníku, ktorý používajú členovia Jednoty, napr. namiesto slova kostol používajú slovo sál, nemajú bohoslužby ale zhromaždenia. Ich budovy sú prosté, bez ozdôb, používa sa hlavne biela a zelená farba. Pri založení panstva v Herrnhute sa inšpiroval myšlienkou filadelfského spoločenstva, ktorá sa prejavila hlavne v usporiadaní komunity. Toto fungovanie bolo natoľko úspešné, že sa postupne uplatnilo v ostatných osadách, ktoré založila Jednota po svete. Tieto praktiky boli zároveň predmetom kritiky.

Členovia osady Herrnhut sa najprv delili na základe veku, pohlavia a rodinného stavu do skupín. Každá skupina mala svojho vedúceho, ktorý konal pravidelné konferencie. V roku 1728 v Herrnhute existovalo dvadsaťtri skupín s 220 členmi.⁶⁶ Večera Pánova sa vysluhovala najprv štyrikrát do roka, v roku 1731 nastala zmena a Večera Pánova sa začala vysluhovať každý mesiac.⁶⁷

Tento model vnútornej organizácie spoločenstva sa pre svoju náročnosť riadenia neujal a namiesto toho sa presadil model tzv. chórov. Prvý chór vznikol v roku 1728, kedy sa do jedného domu nasťahovali slobodní bratia. Vznikol Dom slobodných bratov (Brüderhaus), ktorý sa používal tiež ako stredisko remeselnej výroby a výuky učňov.⁶⁸ V roku 1730 vznikol pod vedením Anny Nitschmanovej dom pre slobodné ženy (Schwesternhaus).⁶⁹ Postupne vznikli špecializované domy pre jednotlivé skupiny, napr. dom pre vdovy. I deti boli od ranného veku vychovávané v spoločných domoch, z ktorých sa časom vyvinuli bratské internátne školy. Postupne vzniklo desať chórov. Jednotlivé chóry mali predstaveného zodpovedného za hospodárenie a tzv. Brüderpflegera,

---

⁶⁴ GEIER, Nikolaus Ludwig von Zinzendorf, str. 252.

⁶⁵ WEINLICH, Hrabě Zinzendorf, str. 198.

⁶⁶ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 28.

⁶⁷ KUBÍKOVÁ, Křesťanská misie v 16. - 18. století, str. 199.

⁶⁸ DAŇKOVÁ, Misie obnovené Jednoty bratské v jižní Africe na přelomu 18. a 19. století, str. 38.

⁶⁹ WEINLICH, Hrabě Zinzendorf, str. 83.

pastoračného pracovníka.⁷⁰ Okrem toho mali samostatné oslavy a pastoračnú starostlivosť.

Tento model vnútornej organizácie spoločenstva sa stal vzorom pre nové osady, kde vedenie miestneho zboru bolo zároveň vedením obce.⁷¹ Tento model usporiadania dostal názov Ortsgemeinde a uplatnil sa v nemeckých mestách, Anglicku a severnej Amerike. Richter konštatuje, že sociálna štruktúra miestnych spoločenstiev bola formovaná remeslom a obchodom.⁷² Podobného názoru je i Oupická, ktorá konštatuje, že až do 70. rokov 19. storočia tento model fungoval, kvitol v ňom obchod a umožňoval „finanční soběstačnost sborů i misijního díla“.⁷³

V 19. storočí nastali zmeny. Začal narastať tlak, aby sa v obci mohli usadzovali a podnikali ľudia bez väzby na nejakú cirkev. Začal proces oddeľovania spoločenstva a obce. V zbore Niesky začal tento proces v roku 1879. Po dlhých debatách sa podarilo prijať nový model vnútorného spravovania zborových záležitostí. Do platnosti vstúpil v roku 1891.⁷⁴ Okrem legislatívnych zmien čelili zbory náporu industrializácie a zakladaniu manufaktúr. Tieto zmeny ohrozovali hospodársku stabilitu zborov a cirkvi. Jednota musela hľadať nové cesty ako hospodársky zabezpečiť cirkev.

Medzi prejavy zbožnosti Jednoty patria Heslá (Losungen), ktoré sa od roku 1731 vydávajú a prekladajú do národných jazykov.⁷⁵ Ich každodenné čítanie sa presadilo za hranicami Jednoty. Na základe losovania sa vyberie starozákonný text na každý deň, ku ktorému je priradený novozákonný text, pieseň alebo modlitba. Od začiatku slúžili Heslá ako spojovací článok medzi rozptýlenými a cestujúcimi členmi Jednoty.⁷⁶ V niektorých zboroch Jednoty sa doteraz drží tradícia tzv. Singstunde, ktorú založil Zinzendorf. V zhromaždení sa spievajú tematicky vybrané piesne, ktoré sú preložené biblickými veršami.

K zvláštnostiam Jednoty patrí to, že sa dlhodobo odmietala prihlásiť k jednému vyznaniu. Prvá zmena nastala na generálnej synode v roku 1914, ktorá prijala učenie Jednoty. V tomto smere pokračovala generálna synoda v roku 1957, ktorá prijala dokument *Ground of the Unity* (Základ Jednoty), ktorý

---

⁷⁰ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 19.

⁷¹ Ibid.

⁷² RICHTER, Pietismus im Sozialismus, str. 36.

⁷³ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 19.

⁷⁴ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 113.

⁷⁵ WEINLICH, Hrabě Zinzendorf, str. 85.

⁷⁶ RICHTER, Pietismus im Sozialismus, str. 32 – 33.

definuje základné princípy Jednoty a platí pre všetky provincie Jednoty. Jednota sa v ňom neprihlásila k jednému vyznaniu, ale ku viacerým. Jedným z nich sa stali Barmenské tézy.⁷⁷

1.5. Misie

Jednota bratská od svojich začiatkov vnímala ako svoje poslanie konať misie. Synoda v roku 1869 definovala, že cieľom misie je získať individuálne duše pre Krista.⁷⁸ Prvá misia začala v auguste 1732, kedy sa David Nitschmann a Leonard Dober vybrali na ostrov sv. Tomáša v Karibiku.⁷⁹ V januári 1733 skupinka bratských misionárov začala konať misiu v Grónsku.⁸⁰ Niektoré misie Jednoty napr. na ostrove sv. Tomáša trvajú do dnešných dní, iné Jednota časom opustila alebo predala do rúk inej cirkvi, napr. v Grónsku bola v roku 1900 predaná misia do rúk dánskej štátnej cirkvi.⁸¹

K príprave budúcich misionárov najprv slúžil dom slobodných bratov, kde sa budúci misionári vzdelávali v teológii, jazykoch, lekárstve a zemepise, ale učili sa i remeslu, ktoré im malo pomôcť prežiť v cudzích končinách. Prví misionári na začiatku neboli vzdelaní teológovia, ale remeselníci.⁸² Neskôr absolvovali budúci misionári seminár v Barby u Magdeburgu.⁸³

Spočiatku misionári nedostávali plat a museli sa o svoje živobytie postarať sami. Cirkev im zaplatila cestu do zámoria a nepravidelne im posielala potraviny, oblečenie či suroviny na stavbu zámorských misijných staníc.⁸⁴ Nutnou podmienkou bolo, aby misionár bol ženatý, pretože manželka bola chápaná ako pomocnica misionára a príklad vhodný nasledovania. Misionári mali povinnosť o svojej činnosti písať diáre, podobne ako kazatelia vo svojich zboroch.⁸⁵

---

⁷⁷ NIEBAUER, Jan: Barmenské these. Jednota bratská 1/1960, str. 5.

⁷⁸ HAMILTON – HAMILTON, The History of Moravian Church, str. 318.

⁷⁹ GEIGER, Nikolaus Ludwig von Zinzendorf, str. 159.

⁸⁰ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 40.

⁸¹ DAŇKOVÁ, Misie obnovené Jednoty bratské v jižní Africe na přelomu 18. a 19. století, str. 43.

⁸² DAŇKOVÁ, Tereza (ed.): Hans Peter Hallbeck: Über die Mission der Brüder in Südafrika: edice zprávy prvního švédského misionáře u Hotentotů z roku 1863. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2016, str. 8.

⁸³ DAŇKOVÁ, Misie obnovené Jednoty bratské v jižní Africe na přelomu 18. a 19. století, str. 20.

⁸⁴ DAŇKOVÁ, Hans Peter Hallbeck, str. 8 - 9.

⁸⁵ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 77.

Táto misijná činnosť bola rozsiahla. V júli 1893 pôsobila Jednota v 21 provinciách, v ktorých fungovalo 123 hlavných a 23 vedľajších misijných stanicíach, o ktoré sa staralo 167 bratov a 160 sestier a 24 domorodých misionárov a 18 pomocníkov.⁸⁶ Celkovo sa starali o 91 844 duší, pričom náklady na misie boli v roku 1892/1893 871 290 vtedajších zlatých.⁸⁷

Rozvoj misijnej činnosti vyžadoval rozsiahle finančné prostriedky, preto vedenie Jednoty neustále hľadalo nové zdroje, z ktorých by mohlo financovať misijnú prácu medzi pohanmi. Na ich podporu boli založené časopisy ako napr. časopis *Der Brüder Bote*, ktorý vychádzal od roku 1862. Okrem toho vzniklo niekoľko misijných spoločností.⁸⁸ Ďalším zdrojom bolo zakladanie podnikov, ktoré zamestnávali členov cirkvi a peniaze boli používané na financovanie misijnej práce. Potrebné peniaze na misie tak Jednota získavala z milodarov členov cirkvi, z úrokov fondov a z výnosov, ktoré dosiahli v jednotlivých misijných provinciách.⁸⁹

Misionári sa svojou činnosťou podieľali na rozvoji gramotnosti a slovníkov domorodých jazykov, pretože pomáhali s prekladmi Biblie a piesní. Na základe jednotlivých dohôd s koloniálnymi úradmi zakladali bratské školy po svete. V Afrike vznikali hlavne internátne školy, pretože podľa Atwooda misionári verili, že „oddělením dětí od jejich rodin a vesnic je bude snazší vycvičit v dobré křesťany“.⁹⁰

Táto obchodná politika mala svoje tienisté stránky. Na jednej strane tu boli požiadavky, aby jednotlivé podniky boli ziskové, aby sa mohla konať misia po svete, ale na druhej strane sa táto politika dostávala do konfliktu s požiadavkou „zvěstovat evangelium o bezpodmínečné a nezasloužené milosti“.⁹¹ Misionári potrebovali podporu obchodných spoločností a miestnych vlád, aby mohli cestovať, pracovať a zakladať misijné stanice. Mali preto zviazané ruky a neodvážili sa nahlas kritizovať miestne podmienky, aby nestratili odbytište pre svoje produkty, napr. tolerovali otrokárstvo, hoci prvá generácia misionárov proti nemu aktívne vystupovala.

Podpora misijnej práce medzi členmi Jednoty v priebehu obdobia prešla premenami. Od bezvýhradnej podpory k viac kritickému pohľadu, napr. objavila sa otázka prístupu k otrokárstvu a jeho schvaľovanie.⁹²

---

⁸⁶ Některá data statistická. Zprávy. Bratrské listy 1/1984, str. 8.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 77.

⁸⁹ Některá data statistická. Zprávy. Bratrské listy 1/1984, str. 8.

⁹⁰ ATWOOD, Mise Jednoty v 18. a 19. století, str. 46.

⁹¹ Ibid.

⁹² RICHTER, Pietismus im Sozialismus, str. 30.

1.6. Jednota v 18. - 20. storočí

Smrť Zinzendorfa v roku 1760 bola ranou pre Jednotu. Meno Zinzendorf malo dobré renomé v Európe a otváralo dvere „všude tam, kam hraběte dovedlo jeho zanícení“.⁹³ Smrť Zinzendorfa sa stala príležitosťou, aby v Jednote začala nová etapa. V tomto duchu rozhodovali reformné synody v rokoch 1764, 1769 a 1775, ktoré sa snažili, aby Jednota nebola označovaná za sektu.⁹⁴ Vedenie Jednoty usilovalo podľa Meyera o „priblíženie sa k zemskej cirkvám a k tradičnej teológii“.⁹⁵ Křížová konštatuje, že od šesťdesiatich rokov 18. storočia vystriedalo v Jednote „snahy o maximálnu vĕroučnou originalitu ochranovských stejně intenzívni úsilí o sblížení s respektovanými protestantskými církvami a o smazání stigmatu nebezpečné sekty“.⁹⁶ Richter tvrdí, že týmito synodami začala v Jednote „epocha reštrukturalizácie a reformulácie doterajšej tradície“.⁹⁷

Tento proces sa prejavil najprv v teologickej oblasti. Niektoré spornejšie Zinzendorfove diela sa prestali vydávať. Prepisovali a ničili sa knihy, ktoré by mohli poškodiť renomé Jednoty. Túto prax potvrdila generálna synoda v roku 1789, ktorá požiadala svojho člena, aby prešiel bratské diáre v pennsylvánskom Bethleheme a skontroloval jazyk. Ako konštatoval Peucker toto čistenie diárov a zápisov prebiehalo v Jednote v tomto období už niekoľko dekád.⁹⁸

Nový teologický pohľad sa podľa Atwooda prejavil v tom, že Jednota prestala napr. hovoriť o Duchu Svätom ako o matke a začala používať tradičnejšie označenie Utešiteľ.⁹⁹ Atwood vidí v tomto rozhodnutí posun v argumentácii, pretože dovtedy sa skôr zdôrazňovala myšlienka ľudí ako Božieho obrazu, kde obrátenie bolo „radostnou zkušenosťou s Boží láskou, která zaplavuje celý svět, radostí nevěsty, že přichází její ženich“.¹⁰⁰

Okrem zmeny v teológiách a ničenie kníh sa po roku 1760 zmenil spôsob vedenia cirkvi. Na synode v roku 1769 v Marienbornu sa presadil princíp kolektívneho vedenia.¹⁰¹ Bola založená Unitäts-Aeltesten-Konferenz ako najvyšší

⁹³ WEINLICH, Hrabě Zinzendorf, str. 23.

⁹⁴ DAŇKOVÁ, Misie obnovené Jednoty bratské v jižní Africe na přelomu 18. a 19. století, str. 45 – 46.

⁹⁵ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 66.

⁹⁶ KŘÍŽOVÁ, Vyprávění otců a dědů, str. 290.

⁹⁷ RICHTER, Pietismus im Sozialismus, str. 35.

⁹⁸ PEUCKER, Paul, Selection and Destruction in Moravian Archives between 1760 and 1810. Journal of Moravian History 2/2012, str. 171.

⁹⁹ ATWOOD, Mise Jednoty v 18. a 19. století, str. 47.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 64.

výkonný orgán, ktorý bol podriadený generálnej synode, ktorá sa schádzala každé tri roky.¹⁰² Vnútorne sa konferencia delila na oddelenia, ktoré mali na starosti napr. koordináciu misijnej práce a bratské školy, ktoré Jednota zakladala po svete.

Od roku 1820 začali v Jednote narastať hlasy, ktoré požadovali novú ústavu a väčšiu slobodu pri rozhodovaní a samostatnosť. Tieto hlasy boli vypočuté na synode v roku 1878, ktorá rozhodla o tom, že každá provincia získala správnu samostatnosť, právo samostatne zvolávať provinciálne provincie (Provinzial-Ältesten-Konferenz) a voliť si samostatné vedenie. Mohli samostatne rozhodovať napr. o finančných otázkach. Namiesto jedného centra, ktoré rozhodovalo o všetkých otázkach, sa presadil systém provincií.

V roku 1899 došlo k premenovaniu Unitäts-Aeltesten-Konferenz na Unitäts-Direktion (Generálne riaditeľstvo), ktoré malo na starosti správu a dozor nad Jednotou.¹⁰³ Zákonodarnú moc mala v rukách generálna synoda, ktorá sa schádzala každých desať rokov.¹⁰⁴ Delegátmi boli biskupi, vyslanci z jednotlivých provincií Jednoty, zástupca z misionárov medzi pohanmi a jeden zástupca z Rakúsko-Uhorska. Uznášala sa „na zásadách, resp. potvrdzuje staré osvedčené zásady učení, života a cirkvnej práce, dáva smernice pro ďalší postup“.¹⁰⁵

Generálna synoda v roku 1909 pokračovala v reforme riadenia cirkvi, ktoré boli nutné kvôli finančnej kríze. Výdavky na misijnú prácu boli dramaticky zoškrtnané.¹⁰⁶ Zriadilo sa Misijné riaditeľstvo a zaviedli sa úsporné opatrenia, ktoré mali za následok, že sa znížil počet kazateľov a misionárov. Zoškrtali sa platy. Niektoré misijné stanice sa zrušili alebo boli prevedené pod iné cirkvi.

Prvá svetová vojna priniesla prerušenie kontaktov Misijného riaditeľstva s jednotlivými misijnými oblasťami.¹⁰⁷ Finančná kríza Jednoty sa ešte viac prehĺbila. V roku 1914 bol dlh 172 000 vtedajších mariek.¹⁰⁸ Mnohé oblasti sa ocitli na nepriateľskom území a dve misijné územia boli opustené.¹⁰⁹

---

¹⁰² DAŇKOVÁ, Misie obnovené Jednoty bratské v jižní Africe na přelomu 18. a 19. století, str. 45.

¹⁰³ DAŇKOVÁ, Misie obnovené Jednoty bratské v jižní Africe na přelomu 18. a 19. století, str. 45.

¹⁰⁴ Zásady a pořádky členův evanjelické bratské církve v Rakousku. Nákladem Evanjelické bratské církve. Třetí vydání. 1904.

¹⁰⁵ SCHILLER, Jindřich: Jednota bratská, její vznik, vývoj, učení a řád. Podle úředních pramenů sepsal Jindřich Schiller. Jednota bratská 1921, str. 14.

¹⁰⁶ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 124.

¹⁰⁷ Z výroční zprávy o misijním díle bratr. Církve za rok 1914. Bratské listy 11/1915, str. 159.

¹⁰⁸ Ibid, str. 161.

¹⁰⁹ Z výroční zprávy o evang. Bratr. Missie za r. 1916. Bratské listy 8 – 9/1917, str. 91

Zástupcovia jednotlivých provincií sa stretli v roku 1919 na konferencii Jednoty, ktorá mohla rozhodovať medzi generálnymi synodami. Finančná kríza viedla k rozhodnutiu, že starostlivosť o jednotlivé misijné oblasti sa rozdelila medzi jednotlivé provincie. Následujúca konferencia Jednoty v Herrnhute trvala na tom, aby misijné dielo zostávalo dielom celej Jednoty. Podľa názoru konferencie „jedna časť má druhé pomoci a jí sloužiti“.¹¹⁰ V roku 1926 mala svetová Jednota misijné polia, kde bolo 110 820 členov a spravovala 251 škôl, ktoré navštevovalo 26 566 žiakov.¹¹¹ Väčšina učiteľov a študentov boli miestni obyvatelia.

Generálnu synodu sa podarilo zvolať až v roku 1931. Počas prvej svetovej vojny a po nej sa medzi provinciami presadil podľa Gillovej názor, že jedna cirkev v národnostne a politicky rozdielnych krajinách. „v tomto čase nie je viac možná“.¹¹² Na základe toho bolo zrušené Misijné riaditeľstvo a zriadili sa misijné inštitúcie na úrovni provincií.¹¹³ Zástupcovia provincií tiež čelili rozhodnutiu ako stabilizovať finančnú situáciu Jednoty, pretože inflácia v Nemecku v roku 1923 a celosvetová Veľká hospodárska kríza sa podpísali na finančnej sebestačnosti Jednoty. V dôsledku toho v kontinentálnej provincii boli zrušené tri chlapčenské ústavy a niekoľko dievčenských ústavov.¹¹⁴ Generálna synoda tiež prijala uznesenie, na základe ktorého misijná práca v českých zemiach bola považovaná za „větev teprve dorůstající“.¹¹⁵

V roku 1933 prevzal v Nemecku moc Hitler. Jeho nástup, podobne ako celá nemecká spoločnosť, Jednota v Nemecku privítala. Hlavné dôvody pre to boli obavy zo šírenia komunizmu a bolševizmu.¹¹⁶ Na začiatku sa zdalo, že nacionálny socializmus bude zlučiteľný s kresťanstvom. To sa rýchlo zmenilo, pretože vypukol Kirchenkampf. V tejto situácii sa vedenie kontinentálnej provin-

---

¹¹⁰ Konferencie Jednoty našim sborům i bratřím a sestrám po všem světě. Jednota bratrská 3/1922, str. 26.

¹¹¹ Misie Jednoty Bratrské. Různé. Jednota bratrská 8 – 9/1926, str. 124.

¹¹² GILL, Benigna, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschickt ihrer Verfassung von 1931, Kirchengeschichtliche Hauptarbeit, Berlin 1983, str. 9.

¹¹³ SA MT, Allgemeine Kirchenordnung der Evangelischen Brüder-Unität und Geschlüsse und Erklärungen ihrer Generalsynode gehalten in Herrnhut vom 28. Mai bis 22. Juni 1931. Gnadau: Unitätsbuchhandlung 1931, str. 71.

¹¹⁴ Z generální synody světové Jednoty bratrské v Ochranově. Jednota bratrská 6 – 7/1931, str. 57

¹¹⁵ A JB Liberec. XII. 1a. BMK. ABMK Konference. Obecný Církevní Řád Evang. Jednoty bratrské z r. 1931. Autor prekladu neznámy, § 25 ods. 2.

¹¹⁶ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 20.

cie snažilo podľa možností ostať neutrálne.¹¹⁷ Situácia v zboroch bola odlišná. Niektoré zbory konali spoločné podujatia s Hitlerjugend, iné to zakázali.¹¹⁸ Podpora Nemeckým kresťanom medzi členmi Jednoty bola minimálna, podarilo jej založiť len jednu skupinu v zbore v Gnadendorf.¹¹⁹ Naproti tomu zbory v Breslau a Neuwiedu sa pridali na stranu Vyznávajúcej cirkvi a Gerhard Reichel sa zúčastnil Barmenskej konferencie v roku 1934.¹²⁰

Po skončení druhej svetovej vojny sa konala generálna konferencia v roku 1946 v švajčiarskom mestečku Montmirail. České zbory zastupovala Úzka rada a jej predseda Bohumil Vančura.¹²¹ Konferencia potvrdila českým zborom status provincie „v zrode“ a stanovila podmienky, ktoré museli splniť, aby mohla byť prehlásená samostatná československá provincia.

Koniec druhej svetovej vojny priniesol so sebou rozsiahle zmeny. V Európe sa v roku 1949 kvôli politickej situácii rozdelila kontinentálna provincia na dva dištrikty. Prvý dištrikt – východ sídlil v Herrnhute, druhý dištrikt – západ bol v Bad Boll a staral sa o zbory v Západnom Nemecku, v Holandsku, v Švajčiarsku a v škandinávskych krajinách.¹²² Ťažkou ranou pre obidva dištrikty bolo ukončenie misionárskej práce. Podľa Richter to predstavovalo pre nich „najťažšie pokorenie“.¹²³

Generálna synoda v roku 1957 sa konala v americkom Bethleheme. Ako rečníci vystúpili napr. americký prezident Eisenhower a Albert Schweitzer.¹²⁴ Generálna synoda reagovala na zmeny vo svete a schválila novú kvalifikáciu provincií. Rozdelila ich do troch stupňov kde prvý stupeň tvoria pridružené oblasti, druhý synodálne provincie a tretí provincie Jednoty.¹²⁵ Všetky provincie podľa uznesenia generálnej synody sú medzi sebou v bratskom vzťahu a zdieľajú „spoločnú vieru, tradície a svedectvo cirkvi“.¹²⁶ Na návrh československého delegáta prijala generálna synoda návrh, aby Jednota používala

---

¹¹⁷ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 142.

¹¹⁸ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 84.

¹¹⁹ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 142.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ A JB Liberec. II . SY – C/3. Synod 1946. Zpráva Úzké rady, str. 10.

¹²² Senft, W. Jednota bratrská ve 24 zemích a 4 světadílech. Jednota bratrská 1 – 2/1950, str. 16.

¹²³ RICHTER, Pietismus im Sozialismus, str. 132.

¹²⁴ Ibid, str. 149

¹²⁵ Generální Synod Jednoty bratrské 1957 sborům Jednoty bratrské. Jednota bratrská 12/1957, str. 163.

¹²⁶ UA Herrnhut, S 420/5 Moravian Church (Unitas fratrum), Minutes of the Unity Synod, str. 46.

meno *Unitas fratrum* ako prvý názov pre oficiálne úradné dokumenty.¹²⁷ V poradí piata bola vyhlásená samostatná československá provincia.¹²⁸

Ďalšia synoda sa konala v roku 1967 v Potštejne. Zúčastnilo sa jej osemnásť samostatných provincií z dvadsiatich dvoch štátov. Namiesto nemčiny bola rokovacím jazykom angličtina.¹²⁹ Zmeny zasiahli generálnu synodu, pretože v predsedníctva synodu zasadli biskupi z bývalých kolónií.¹³⁰ Potom sa v pravidelných sedemročných intervaloch konali ďalšie generálne synody, ktoré rozhodovali o aktuálnych otázkach, napr. o rozpade koloniálneho systému a reakcii na charizmatické hnutie.

---

¹²⁷ A JB Liberec. II. SY – C/11. Synod 1958. Zpráva pro Synod Jednota bratrská v ČSSR 1958, str. 1.

¹²⁸ A OS Praha. Rada Starších – Zápisy 1957 – 1962. Zápis o XI. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze, konané dne 4. listopadu 1957 o 19,30, str. 3.

¹²⁹ UA Herrnhut. S 420/5 Unitätssynode in Pottenstein [Sammelmappe]. Auszug aus dem ersten Brief von der Unitätssynode in Potstejn geschrieben von Br. Dietrich Schiewe am 10. Juli 1967, str. 2.

¹³⁰ HALAMA, Jindřich, Střípky ze synodu. Jednota bratrská 9 – 10/1967, str. 139.

2. Pomocná služba zborom (1862 – 1869)

Medzinárodná situácia, finančná a vojenská vyčerpanosť Rakúskeho cisárstva viedli k tomu, že na začiatku šesťdesiatich rokov 19. storočia boli v ríši zavedené ústavné reformy. Jednou z nich bolo vydanie cisárskeho patentu z 8. apríla 1861, ktorý upravil podmienky pre fungovanie protestantských cirkví. Tento patent je všeobecne známy ako Protestantský patent. Na základe neho luterská a reformovaná cirkev získali rovnaké právne postavenie ako rímskokatolícka cirkev. Príslušníci protestantských cirkví boli dovedy podľa Říčana „jen trpěnou a počtem nepatrnou menšinou, zakřiknutou, nesamostatnou a duchovně chudou“.¹

Protestantský patent zrušil alebo zmiernil niektoré obmedzenia zavedené Tolerančným patentom, napr. pravidlá pre zakladanie nových zborov. To malo za následok, že do roku 1918 vzniklo 32 nových augsburských zborov v Čechách a deväť na Morave, v reformovanej cirkvi pribudlo 23 zborov v Čechách a desať na Morave.² Nové kostoly mohli napr. mať zvony. Protestanti už nemuseli platiť príslušné poplatky katolíckym farárom.

Protestantský patent zaviedol niekoľko zmien. Prvá zmena sa prejavila vo vnútornej správe cirkvi. Na základe § 1 si mohli evanjelici, ktorí patrili do luterskej a reformovanej cirkvi „záležitosti své církevní samostatně pořádati, spravovati a řídití“.³ Zbory si mohli slobodne voliť farárov, seniorov a kurátorov. Iba v prípade superintendenta bol nutný súhlas štátu.⁴ Obidve cirkvi podliehali Evanjelickej cirkevnej rade, ktorá sídlila vo Viedni.⁵ Potrebovali súhlas zo strany štátu v prípade prijatia nového cirkevného zákona alebo zmeny vo vnútornej organizácii cirkvi.

Druhá zmena bolo povolenie pre bohoslovcov študovať v zahraničí. Začali študovať hlavne na nemeckých a škótskych univerzitách. Kábrt konštatoval, že časť štúdia najčastejšie českí študenti strávili vo Viedni, Bazileji, Hale a v Edinburghu.⁶ Říčan napočítal viac ako šesťdesiat študentov teológie, ktorí

---

¹ ŘÍČAN, Rudolf, Mladé léta Karla Eduarda Lányho. Několik pohledů do dějin českého evangelictví v minulém století, Praha: V. Horák 1935, str. 83.

² KÁBRT, Vojtěch: Protestantismus na českém severovýchodě. Život evangelických sborů v katolické společnosti od poloviny 19. století do roku 1938. Disertační práce. Filozofická fakulta: Univerzita Hradec Králové. Hradec Králové, str. 24.

³ Cisárský patent č. 41/1861 ř. z o provedení úplné rovnoprávnosti evangelíků s ostatními uznanými konfesemi (tzv. Protestantský patent), § 1.

⁴ Ibid, § 6 a 7.

⁵ Ibid, § 8.

⁶ KÁBRT, Vojtěch: Protestantismus na českém severovýchodě, str. 11.

študovali na univerzitách v Škótsku.⁷ Väčšina z nich sa podľa Nešpora vracala ako presvedčení konfesionalisti, ktorí chceli „prohloubit ‘luterskost’ či ‘kalvínskost’ českých církví“.⁸ Okrem toho sa zoznámili s novými myšlienkami, ktoré po návrate do Čiech zavádzali v zboroch, napr. v roku 1864 bola zavedená nedeľná škola, po roku 1870 práca s mládežou, vnútorná misia, biblické hodiny a práca v diaspóre.⁹

Treťou zmenou bola možnosť voľne nakladať s majetkom a zakladať školy. Túto možnosť ihneď využilo niekoľko zborov a na vlastné náklady si postavili a udržiavali konfesijné školy. Po zmene možnosti financovania však ich vzápätí veľa zaniklo.¹⁰

Štvrtou zmenou bola možnosť zakladať spolky a nadväzovať kontakty so zahraničím. Rozširovanie Biblii a náboženskej literatúry bolo povolené.¹¹ Túto možnosť využili jednotlivé misijné spoločnosti, aby poslali do Čiech svojich misionárov. Ich úlohou bolo prehĺbiť duchovný život a pomáhať miestnym luterským a reformovaným zborom. Zamestnávali i miestnych členov, napr. Jan Karafiát pôsobil v službách Kontinentálnej britskej spoločnosti.¹² Od roku 1872 pôsobila v Čechách misijná spoločnosť *American Board of Commissioners for Foreign Mission*.¹³ Najvýznamnejší predstaviteľ bol A. W. Clark, ktorý riadil misijnú prácu až do prvej svetovej vojny.¹⁴

Začali tu pôsobiť i adventistickí misionári, prvým doloženým českým adventistom siedmeho dňa sa stal Antonín Šimon.¹⁵ V Kladne medzi robotníkmi začal pôsobiť Pázdral, ktorý sa hlásil k metodistickému hnutiu, ale bol žiakom Jana Balcara.¹⁶ Založil tam zbor, ale náklady na jeho prevádzku boli príliš vy-

---

⁷ FILIPI, Pavel. Styky českých evangelíků se Skotskem. Křesťanská revue 1/1976, str. 7.

⁸ NEŠPOR, Zdeněk R., Modernizace českého evangelického prostředí: případ svobodných církví. Český časopis historický 1/2012, str. 30.

⁹ FILIPI, Pavel, Die Erweckungsbewegung im Ostmitteleuropa. In: GÄBLER, Ulrich (her.), Der Pietismus im neunzehnten und zwanzigsten Jahrhundert. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht 2000, str. 363.

¹⁰ NEŠPOR, Zdeněk R., Modernizace českého evangelického prostředí: případ svobodných církví. str. 25.

¹¹ E. S. Unsere Kolportage. Böhmische-Mährische Blätter 6/1895, str. 16.

¹² FILIPI, Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století, str. 81

¹³ FILIPI, Die Erweckungsbewegung im Ostmitteleuropa, str. 365.

¹⁴ NEŠPOR, Modernizace českého evangelického prostředí: případ svobodných církví., str. 32.

¹⁵ PIŠKULA, Jiří, Dějiny Církve adventistů sedmého dne v Čechách, na Moravě a ve Slezku. Praha : Advent-Orion 2009, str. 26 – 27.

¹⁶ SCHNEEBERGER, Vilém D. Metodismus v Československu. Praha : Ústředí Evangelické církve metodistické 1982, str. 3.

soké, preto bol Pázdral preložený do Tábora a miestneho zboru sa ujal Josef Ptáček.¹⁷ Na českom území tak začali pôsobiť misionári z Ameriky, Anglicka, zo Saska, ale i z Pruska. Hlavná pozornosť sa sústredila na Prahu a blízke okolie, až v neskoršom období začali misionári chodiť a pôsobiť v menších mestečkách a dedinách.

Tieto misie boli úspešne. Získavali si prívržencov a nových členov. Filipi uvádzal tri argumenty, prečo boli tieto misie úspešné. Po prvé to bola podľa neho reakcia na ľudový poverčivý katolicizmus, na prežívajúci racionalizmus vo veľkých cirkvách a „konečne reakciou potreby náboženskomravného rigorizmu na méně než polovičaté řešení otázky církevní kázně“. Podľa Nešpora hlavný dôvod ich úspechu bolo to, že si mohli dovoliť vydržovať a finančne podporovať relatívne malé skupiny veriacich.¹⁸

2.1. Začiatky misijnej práce v Čechách

Svojich misionárov vyslala i Jednota bratská, ktorá nikdy celkom neopustila české územie. Tajne posielala cestujúcich kazateľov, aby sa starali o rozptýlené protestantské skupinky. Už v 30. rokoch 18. storočia sa jej činnosť prejavovala v česko – saskom pomedzí. Zeman našiel jej pozostatky u poddaných vo Varnsdorfu, ale konštatuje, že „zrejme nemávaly dlhého trvání a byly záhy eliminovány.“¹⁹ Výraznejšia aktivita sa v tomto regióne datuje až o sto rokov neskôr.

Prijatie Protestantského patentu sa dostalo na program rokovania synody kontinentálnej provincie Jednoty bratskej v roku 1862. Synoda prijala rozhodnutie, že bude ďalej posielat' cestujúcich kazateľov, teraz už oficiálne.²⁰ Prejednávala sa tiež žiadosť komisie kresťanských priateľov v Bazileji, ktorá dlhodoobo podporovala misijnú činnosť. Táto komisia žiadala, aby do Čiech boli vyslaní dvaja cestujúci kazatelia, ktorí by sa starali o členov miestnych luterských

---

¹⁷ Ibid, str. 8.

¹⁸ NEŠPOR, Zděnek R., Modernizace českého evangelického prostředí: případ svobodných církví, str. 40 - 41.

¹⁹ ZEMAN, Václav: Typologie saských náboženských vlivů a jejich projevů u evangelických obyvatel severočeského pohraničí v 19. století. Český list 4/2012, str. 432.

²⁰ MEYER, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 – 2000, str. 109.

a reformovaných zboroch.²¹ Súhlasila s prípadným financovaním cesty pre kazateľa Friedricha Emanuela Kleinschmidta.²²

Synoda s touto žiadosťou súhlasila, pretože v zahraničných zboroch Jednoty existovalo vedomie dlhu voči českým zemiám. Zároveň na lepšiu koordináciu činnosti a získavanie finančných prostriedkov zriadila komisiu pod názvom *Komitee für Anbahnung neuer Brüderarbeit in Böhmen und Mähren*.²³ Komisia mala štyroch členov.²⁴ Predsedom sa stal Theophilus Reichel sen., ktorý túto funkciu vykonával až do svojej smrti v roku 1889.²⁵ Úlohou komisie bolo vyberať, financovať a vysielat' cestujúcich kazateľov a kolportérov do českých zemí.

Komisia po prvýkrát zasadala 25. novembra 1862. Na prvom zasadnutí prejedнала správu o náboženských pomeroch v českých zemiách, ktorú vypracoval kazateľ Friedrich Emanuel Kleinschmidt.²⁶ Kleinschmidt postupne navštívil štrnásť reformovaných a šesť luterských zborov a zastavil sa aj v Prahe, kde navštívil reformovanú faru a nemeckú luterskú faru. Na základe tejto cesty tvrdil, že „formalismus prvých slováckých luterských kazateľů cirkví reformované mnoho českých sborů přivedl, se strany luterské přičítáno to i vlivu cizímu, zvláště vlivu kazatele Elsnera v Berlíně“.²⁷

Záver Kleinschmidtovej správy znel, že cirkev nemá usilovať o samostatnú prácu a zakladať vlastné zbory, ale pracovať „iba ako bratské pomocné dielo“.²⁸ K tomu názoru sa priklonila komisia. Misijná služba bola tak definovaná ako „pomocná služba ev. cirkví a. a h. vyznání“.²⁹ Podobný cieľ si stanovila *American Board of Commissioners for Foreign Mission*, ktorá nechcela usilovať o založenie novej cirkvi, ale o posilnenie „misijných a obrodných snah uvnitř stávajících struktur metodu práce skupinové.“³⁰

---

²¹ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschick ihrer Verfassung von 1931, str. 5.

²² Cesty bratra F. E. Kleinschmidta po Čechách a Moravě r. 1862 – 69, Bratrské listy 9/1894, str. 68.

²³ SA MT Amsterdam, Bearbeitungsbericht über die Ordnung und Verzeichnung der Akten dem Böhmischem-Mährischem-Komitees (BMK) von 1880 bis 1936, str. 1.

²⁴ VACOVSKÝ, Do země otců – II. Jednota bratrská 2/1959, str. 27.

²⁵ SCHMIDT, Eugen, Der Anfang der jetzt wieder im Lande der Väter betriebene Arbeit. MMFBÖ 2/1907. str. 4.

²⁶ Konference bratrských kazatelů z Čech v Ochránově. Zprávy. Bratrské listy 12/1912, str. 157.

²⁷ Ukázky z cestopisu br. F. E. Kleinschmidta, Bratrské listy 7/1895, str. 50.

²⁸ HALAMA, Jindřich sen., Die Anfänge der Erneuten Brüderunität in Böhmen, Unitas fratrum. 39/1996, str. 80.

²⁹ ES, 1869 a 1870, Bratrské listy 4/1895, str. 28.

³⁰ FILIPI, Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století, str. 129.

2.2. Cestujúci kazatelia a kolportéri

Komisia po svojom ustanovení vysielala cestujúcich kazateľov a kolportérov. Prvými cestujúcimi kazateľmi bol Wilhelm Hartwig z Gnadefrei a Andreas Köther zo Herrnhutu.³¹ Hartwig začal svoju prácu 23. apríla 1863, Köther krátko po ňom.³² Boli to Nemci, ktorí sa časom naučili český jazyk. Prvými kolportérmi boli Franz Hauck a Josef Balcar.³³

Komisia zohľadnila a využila predchádzajúce poznatky a znalosti cestujúcich kazateľov, ktorí navštevovali malé skupiny tajných protestantov. Tieto skupinky prežívali hlavne v okrajových častiach monarchie, v neprístupných oblastiach a v malých dedinách. Najväčší počet správ o výskyte nekatolíckych skupín sa dochovali z územia bývalého Východočeského kraja. Tento stav dokumentuje dokument s názvom *Soupis poddaných podle víry* z roku 1651, ktorý zdokumentoval náboženskú mapu oblastí, kde sa vyskytoval najčastejšie odpor voči rekatolizačnej politike, napr. oblasť Chrudimska mala 18 % obyvateľov nekatolíkov z celkového počtu obyvateľov.³⁴

Kolportéri a kazatelia sa medzi sebou odlišovali vzdelaním, skúsenosťami, teologickými názormi a rečou. Prvú skupinu tvorili členovia Jednoty, ktorí sa pôvodne živili remeslom. Tu patrí Wilhelm Hartwig, ktorý sa vyučil za tesára.³⁵ Dostal poverenie, aby pôsobil vo východných Čechách, konkrétne okolo Kunvaldu a jeho blízkeho okolia.

Popri svojej činnosti cestujúceho kazateľa ho miestna dramatická sociálna situácia podnietila k jeho riešeniu. V roku 1866 sa obcou Čermná prehnala lokálna epidémia cholery.³⁶ V chudobnej obci objavili skupiny detí, ktoré žobrali o chlieb. Boli otrhané, mali vši a vykazovali znaky nedostatočnej starostlivosti. Wilhelm Hartwig sa ujal chlapcov, aby sa o nich postaral. Toto rozhodnutie padlo 4. júla 1867, a preto je tento dátum považovaný za oficiálny začiatok činnosti sirotinca v obci Dolná Čermná.³⁷

Druhú skupinu cestujúcich kazateľov tvorili bývali učitelia, kazatelia alebo absolventi bratských škôl alebo seminárov, napr. Kleinschmidt bol dlhé roky

---

³¹ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschick ihrer Verfassung von 1931, str. 5.

³² SCHMIDT, Eugen, Der Anfang der jetzt wieder im Lande der Väter betriebene Arbeit. MMFBÖ 2/1907. str. 6.

³³ ES, Unsere Kolportage. Böhmische-Mährische Blätter 6/1895, str. 16.

³⁴ NEKVAPIL, Ladislav, Náboženská a církevně-správní situace na Chrudimsku v 18. století ve světle zpovědních výkazů. Theatrum historiae, 7/2010, str. 150.

³⁵ VANTOVÁ, Alena, Wilhelm Hartwig. Studie a texty Evangelické teologické fakulty 2/2015, str. 90.

³⁶ PAVELKOVÁ, Šárka, Čermná v proměnách staletí, Obec Horní Čermná 2004, str. 34.

³⁷ Vznik sirotčinců evangelické bratské církve v Čechách, Bratrské listy 6 – 7/1905, 49.

kazateľom a Beck pôsobil ako učiteľ na bratskej škole v Nieskym. Časom sa podarilo získať cestujúcich kazateľov z domáceho prostredia.

Rozsah ich činnosti bol rozdielny. Prvú skupinu tvorili kazatelia, ktorí sa starali o malé skupinky veriacich. Na základe spolupráce s miestnym luterským alebo reformovaným zborom sa väčšinou usadili na konkrétnom mieste a v okruhu svojho bydliska kázali a viedli biblické hodiny. Jedným z nich bol Konrad August Beck, ktorý získal poverenie, aby pôsobil ako vikár v nemeckom zbore Habřiná.³⁸

Druhú skupinku tvorili kolportéri. Ich činnosť podporila generálna synoda v roku 1914.³⁹ Kolportéri cestovali v stanovenej oblasti a predávali Bibliu, komentáre, biografie významných postáv a inú náboženskú literatúru. Predávali i traktáty, ktoré podľa Hölschera obsahovali tzv. zlaté pravidlo. Traktáty boli písané jednoduchým jazykom a obsahovali tvrdenie, že človek je hriešnik a iba skrze vieru v Ježiša Krista môže byť ospravedlnený a v skrze Ducha Svätého znovuzrodený.⁴⁰

Kolportéri získavali odmenu z predaja kníh, napr. Karel Mottl z obce Čermná sa živil tým, že kúpil Biblie od Londýnskej biblickej spoločnosti, ktoré ďalej za poplatok predával.⁴¹ Cestujúcemu kazateľovi Hartwigovi sa podarilo získať v roku 1867 dvadsať toliarov od Gnadefreiskej biblickej spoločnosti, ktoré použil na šírenie Biblie.⁴² Ostatní cestujúci kazatelia získavali Bibliu od Britskej a zahraničnej biblickej spoločnosti alebo jej berlínskej pobočky, ktorá vydávala české Biblie. Nemecké traktáty získavali od spoločnosti Religious Tract Society, ktorá v 1799 bola založená v Londýne.⁴³

Cestujúci kazatelia a kolportéri sa stretávali s kritikou, ale s priaznivými odpoveďami. Pozitívne reakcie dostávali hlavne od veriacich, ktorí neboli spokojní s vtedajšou katolíckou cirkvou a jej doktrínami a hľadali iné náboženské alternatívy a smery, napr. špiritizmus. Negatívne ohlasy vychádzali hlavne od tých, ktorí pociťovali, že činnosť cestujúcich kazateľov narúša miestne náboženské zvyklosti. Čelili obvineniam, že svojou činnosťou len konkurujú a preberajú členov od ostatných cirkví, pričom cestujúci kazatelia sa bránili, že

---

³⁸ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschick ihrer Verfassung von 1931, str. 6.

³⁹ Aus den Sitzungen des Böhmischo-Mährischen Komittes (29. Mai, 13. und 30. Juni 1914). Böhmischo-Mährische Blätter 3/1914, str. 26.

⁴⁰ HÖLSCHER, Geschichte der protestantischen Frömmlichkeit in Deutschland, str. 266.

⁴¹ SCHMIDT, Eugen: Ueber die Entstehung der Brüdergemeine Pottenstein mit Böhmisch-Rothwasser und Tschenkowitz. Der Brüder Bote 5/1879, str. 125.

⁴² Ibid.

⁴³ KUBÍKOVÁ, Jiřina, Křesťanská misie v 16. - 18. století. str. 263.

nedochádza k tlaku, „aby dotyční prešľupovali k Jednotě“.44 Boli to otvorené zhromaždenie. Mohlo sa stať, že tam prišli opilci, ktorí boli natoľko hlasití, že narušili priebeh zhromaždenia. V jednom prípade vyrušovali natoľko, že musela zasiahnuť miestna polícia. Adolf Vacovský konštatoval, že celkovo cestujúci kazatelia a kolportéri museli počítat' „s nepřátelství m klerikálních rakouských úřadů, kněžstva i náboženských fanatiků“.45

2.3. Prvé skupinky

Na základe uznesenie synody bolo úlohou cestujúcich kazateľov „pomocně pečovat o diasporu (rozptýlené členy) obou stávajících evangelických církví.“46 Okolo cestujúcich kazateľov začali vznikat' skupinky, ktoré sa stretávali nad Bibliou. Začiatky týchto skupiniek ležali väčšinou v tzv. duchovnom prebudení, kedy miestny zapálený čitateľ Písma zhromaždil okolo seba skupinku prívržencov. Ich názory boli mnohokrát svojbytné, ktoré nemuseli byť v súlade s oficiálnou luterskou alebo reformovanou doktrínou. Adolf Vacovský videl korene duchovného prebudenia „v lidovém náboženském hnutí písmáků, v horlivém šíření a četbě Písma svatého“.47 Filipi charakterizuje Písmaka, že to bol „většinou autodidakt, profilovaný vlastní četbou a znalostí bible a další náboženské literatury“.48

Cestujúci kazatelia sa tiež stretávali s rodinami, ktoré si svoju protestantskú zbožnosť uchovali na základe tajne prechovávaných kníh, postil a spevníkov. Nekvapil konštatuje, že knihy boli „symbolickým dědictvím víry předků, zdrojem náboženského vzdělání a a sebezpoznání“.49 Leeb ich charakterizuje, že to boli „evangeličtí křesťané, kteří se od dob protireformace po další generace pevně drželi svého náboženského přesvědčení a svou víru tajně praktikovali jako laikové“.50 Nešpor sa domnieva, že šlo skôr o jednotlivé rodiny, „části vesnic nebo nanejvýš vesnice, které skrytě vyznávaly vlastní náboženské

---

⁴⁴ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 22.

⁴⁵ VACOVSKÝ, Adolf: Karel Motl. Portréty. Jednota bratrská 1/1977, str. 6.

⁴⁶ VACOVSKÝ, Do země otců. Jednota bratrská 12/1956, str. 151.

⁴⁷ VACOVSKÝ, Karel Motl. Portréty, Jednota bratrská 1/1977, str. 6.

⁴⁸ FILIPI, Pavel, Zbožnost novodobého českého evangeliství. In: ALTRICHTER, Michal a kol., Otázky české spirituality. Studijní texty Centra Aletti. Velehrad : Refugium 2001, str. 55.

⁴⁹ NEKVAPIL, Ladislav, Východočeští nekatolíci v době baroka a osvícenství. Chrudimský kraj v letech 1621 – 1781. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická 2015, str. 48.

přesvědčení, avšak neudržovaly mezi sebou styky a svých katolických sousedů se nijak nestraniily“.⁵¹ Rozdiely medzi katolíckou a evanjelickou náukou sa podľa Valúška pre nich zredukovalo na otázku „prijímaní podobojí a uznávaní pouze dvou svátostí – křtu a večere Páně“.⁵²

2.3.1. Růžová

Jednota pôsobila na českom území pred tzv. Protestantským patentom. Väčšinou sa však nedochovali žiadne písomné doklady, výnimku predstavuje dianie v obci Růžová na česko – saskom pomedzí. V roku 1833 tu žilo 1 386 obyvateľov prevažne nemeckej národnosti.⁵³ Obyvateľstvo bolo chudobné a od tridsiatich rokov 19. storočia tu pôsobil miestny diskusný spolok. Na čele hnutia stál Florian Guth, ktorý navštívil bohoslužby v Herrnhute a nadviazal tam osobné kontakty.⁵⁴ Zeman konštatuje, že táto skupina bola konfesijné heterogénna. Túto skutočnosť dokladá na nedostatočnom vedení „ze strany vystudovaných kazateľů a ze svérázného výkladu bible a jiných knih, které tito nekatolíci vlastnili a četli“.⁵⁵

Činnosť biblického krúžku bola úspešná. Po okolí sa šírili zvesti až sa dostali k miestnemu katolíckemu kňazovi, ktorý v roku 1840 spísal správu na nadriadené orgány.⁵⁶ Bola vyslaná komisia a členovia krúžku dostali odporúčanie, aby sa zúčastňovali katolíckych bohoslužieb, inak im hrozilo domáce väzenie a pokuty.

Tomu tlaku dokázali členovia krúžku vzdorovali dvadsať rokov a nevystúpili z katolíckej cirkvi. Až rozšírenie krúžku o členov z blízkej obce Jetřichovice zmenilo situáciu. V roku 1861 vystúpili členovia tejto skupiny z katolíckej cir-

---

⁵⁰ LEEB, Rudolf, Úvod do tajného protestantizmu v habsburských dedičných zemích a v Salcubruku. In: MACEK, Ondřej (ed.), Po vzoru Berojských. Život a víra českých a moravských evangeliků v předtoleranční a toleranční době, Praha : Kalich 2008, str. 308.

⁵¹ NEŠPOR, Zdeněk R., Víra bez církve? Východočeské toleranční sektářství v 18. a 19. století. Albis international: Ustí nad Labem 2004, str. 15.

⁵² VALÚŠEK, David, Obec Jasenná na prahu doby toleranční. In: MACEK, Ondřej (ed.), Po vzoru Berojských. Život a víra českých a moravských evangeliků v předtoleranční a toleranční době, Praha: Kalich 2008, str. 79.

⁵³ ZEMAN, Václav, Nekatolíci v Růžové na Děčínsku na cestě mezi herrnhutskou a evangelickou církví (1840 – 1875), Lidé města 1/2009.

⁵⁴ ZEMAN, Václav, Typologie saských náboženských vlivů a jejich projevů u evangelických obyvatel severočeského pohraničí v 19. století. Český list 4/2012, str. 433.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ ZEMAN, Václav, Nekatolíci v Růžové na Děčínsku na cestě mezi herrnhutskou a evangelickou církví (1840 – 1875).

kvi a prihlásili sa do zboru luterskej cirkvi v Habřinej.⁵⁷ Václav Zeman podotýka, že teologicky mala skupina najbližšie k Jednote. Tá však v tom období nebola nepovolená a „přestup k církvi evangelické pro ně znamenal rozumný kompromis“.⁵⁸

Táto skupina však bola ďaleko od materského zboru. Správa o prestupe sa rozniesla po okolí a skupinku v Růžovej navštívil diasporný pracovník Johannes Wedemann z Jednoty.⁵⁹ Tieto kontakty následne umožnili, aby sa o skupinu začala starať Konrad August Beck z Herrnhutu.⁶⁰ Na svoju činnosť potreboval povolenie od Evanjelickej cirkevnej rady vo Viedni, ktoré sa mu podarilo získať. Funkcie vikára sa ujal 28. septembra 1864.⁶¹ V tejto funkcii zotrval až do roku 1876, kedy odišiel pôsobiť do zboru v Gnadefelde.⁶² Tieto kontakty tiež pomohli, aby sa vznikla zbierka, aby sa mohla postaviť modlitebňa a miestna škola pre päťdesiat žiakov.⁶³ Do tejto zbierky sa zapojil i spolok Gustav Adolf Werke.⁶⁴ Modlitebňa bola otvorená 28. septembra 1864 a nachádzala sa medzi domom Johanna Gutha a miestnym evanjelickým cintorínom.⁶⁵

Dianie v obci Růžová dokladá činnosť cestujúcich kazateľov pred rokom 1861. Zároveň potvrdzuje vtedajšiu stratégiu Misijného riaditeľstva, ktoré podporovalo miestne skupiny. Kazateľská stanica v Růžovej sa začlenila do luterskej cirkvi. V neskoršom období mala možnosť, aby sa pripojila k českým a nemeckým zborom, ktoré mala Jednota. Túto možnosť však nevyužila. Naďalej pestovala a udržiavala kontakty s Herrnhutom, napr. v roku 1914 sa konala oslava k 50. výročiu vzniku kazateľskej stanice a kázanie na nej mal biskup Jednoty Hermann Reichel.⁶⁶

---

⁵⁷ HALAMA, Jindřich sen: Die Anfänge der Erneuten Brüderunität in Böhmen, *Unitas fratrum* 39/1996, str. 80.

⁵⁸ ZEMAN, Prví evangelické sbory na Děčínsku: Podmokly, Rumburk a Růžová, str. 371.

⁵⁹ ZEMAN, Václav, Nekatolíci v Růžové na Děčínsku na cestě mezi herrnhutskou a evangelickou církví (1840 – 1875).

⁶⁰ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschickt ihrer Verfassung von 1931, str. 6.

⁶¹ SCHMIDT, Eugen, Der Anfang der jetzt wieder im Lande der Väter betriebene Arbeit. *MMFBÖ* 2/1907. str. 6.

⁶² Dr. Konrad Beck. *MMFBÖ* 2/1908, str. 2.

⁶³ WUNDERLING, Th., Ein Besuch in Rosendorf. *Brüder Bote* 1/1862, str. 29.

⁶⁴ Festpredigt bei der Jubelfeier des 50jährigen Bestehens der Gemeinde Rosendorf und ihres Bethauses, gehalten am 21. Mai 1914. *Böhmische-Mährische Blätter* 3/1914, str. 32.

⁶⁵ REICHEL, H. L., Der 28. September 1864 in Rosendorf. *Brüder Bote* 6/1864, str. 315.

⁶⁶ Festpredigt bei der Jubelfeier des 50jährigen Bestehens der Gemeinde Rosendorf und ihres Bethauses, gehalten am 21. Mai 1914, str. 29.

2.4. Podpora a kritika činnosti cestujúcich kazateľov

Cestujúci kazatelia a kolportéri potrebovali pre svoju činnosť podporu miestnych reformovaných a luterských farárov a ich zborov. Ich podpora spočívala v tom, že cestujúcim kazateľom pomohli naučiť sa český jazyk. Niektorí šli ďalej a poverili cestujúcich kazateľov, aby sa venovali malým protestantským skupinám, ktoré žili ďaleko od materského zboru. Pomocná ruka prišla väčšinou od reformovaných farárov, pomoc poskytol napr. farár Janata a člen vrchnej cirkevnej rady Heřman z Tardy. Z luterských farárov to boli jednotlivci, napr. Daniel Bohumil Molnár z Krucemburku.⁶⁷

Prišla i kritika a odmietnutie. Kritika sa sústredila na dve oblasti. Po prvú oponenti považovali činnosť cestujúcich kazateľov a kolportérov Jednoty za nežiadúcu konkurenciu a po druhú Jednota zavádzala nové myšlienky a predstavy. Kritické hlasy sa ozývali napr. v časopise *Hlasy ze Siona*. Autor článku *Naše úloha* si nemyslel, že kolportérom môže byť ktokoľvek, kto „by chuť měl roznášet knihy a vydělati si několik grošů k výživě své“.⁶⁸ Kolportér v jeho očiach bol tiež evanjelista, ktorý mal každého „k evangelické pravdě poukázati, bloudící v tichosti napomínati, povolné potěšovati a utvrzovati“.⁶⁹ Obvinil Jednotu z agresívnej politiky, ktorá napriek svojej malej početnosti

„knihy rozšiřují v hojnosti, za skrovný peníz neb zdarma, všude mají své kolportéry neb takzvané dělníky diaspory, všude také více neb méně kazatelů, kteří napomínají, utvrzují, rozsévají a loví“.⁷⁰

Najhlasitejšia kritika prišla od liberálneho farára Bedřicha Košuta, ktorý pôsobil v reformovanom zbore u Klimenta v Prahe. Písal kritické články do viacerých cirkevných časopisov, v ktorých pranieroval činnosť Jednoty a stúpcov teológa Kohlbrüggeho. Prvý kritický článok voči Jednote napísal Košut v roku 1867. Mal názov *A kdo byl ten tele?* a vyšiel v časopise *Ilustrovaný evangelický věstník*. V článku kritizoval, že sa po českých zemiach pohybujú „novodobí apoštolé, kteří od některých, z Německa povolání jsouce, novou moudrost evangelickým Čechům zvěstují“.⁷¹ Títo mali podľa neho pripraviť pôdu, aby sa tu mohli prejaviť zahraničné sektárske prúdy hlavne stúpcenci Kohlbrüggeho z Wuppertalu.

⁶⁷ ES, Ukázky z cestopisu br. F. E. Kleinschmidta I. Bratrské listy 7/1895, str. 51.

⁶⁸ Naše úloha. *Hlasy ze Siona* 17/1866, str. 158.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid, str. 159.

⁷¹ KOŠUT, B.V., A kdo byl ten tele, jenž je do Čech pozval?, *Ilustrovaný evangelický věstník* 24/1867 – 68, str. 370.

Ako príklad mu poslúžilo kázanie o márnoträtom synovi, kde nemenovaný kazateľ vysvetľoval publiku, že teľa z príbehu je Ježiš. Použil pritom alegorický výklad, ktorý Košut ostro odmietal. Alegorický výklad totiž považoval za stredovekú prax, ktorú stotožňoval „s jeho slepotou a mráкотou, s jeho temnosťou a hrubou nevedomosťou“.⁷² Autorom kázania bol cestujúci kazateľ Andreas Köther, ktorý krátko pobýval v Prahe.⁷³

Na základe tohto prípadu potom Košut sugestívne navrhoval, aby do Čiech prichádzalo ešte viac podobných kazateľov. Cestujúceho kazateľa obvinil zo sektárstva, „z cizáctví a že prý láká dôvěřivé české dušičky do cizáckých sítí“.⁷⁴ Podobný nepriateľský postoj zaujal i voči stúpencom teológa Kohlbrüggea. Jeho kritika sa točil okolo toho, že v Nemecku založil sektu, ktorá je nebezpečná pre miestnych veriacich.

Voči tomu útoku sa verejne postavil Heřman z Tardy. Bola to vážena postava v reformovanej cirkvi, ktorá podporovala činnosť cestujúcich kazateľov.⁷⁵ Určitú dobu bol členom Evanjelickej cirkevnej rady vo Viedni a v roku 1866 preložil a vydal Druhé Helvétske vyznanie.⁷⁶ Kritizoval a polemizoval s Košutovými myšlienkami na stránkach cirkevnej tlače. Jeho články vychádzali hlavne v časopise *Hlasy ze Siona*. Tieto svoje názory zhrnul do knihy, ktorú neskôr na vlastné náklady vydal.

V knihe sa Heřman z Tardy postupne vyrovnal s Košutovými argumentmi. Jeho základný argument znel, že obnovená Jednota bola potomkom starej Jednoty a pokračovala v jej vierouke a spravovaní. Tvrdil, že „není mimo ni žádné církevní společnosti, která by s onou starou Jednotou tak úzce souvisela jako tato“.⁷⁷ Na podporu svojho argumentu uviedol dve tvrdenia. Po prvé ukázal na to, že českí exulanti sa podieľali na založení Herrnhutu v roku 1722. I ich biskupstvo bolo podľa Heřmana z Tardy „v nepřetrženém spojení s českobratrským biskupstvom a kazatelstvom“.⁷⁸

A po druhé Heřmana z Tardy poukázal na to, že Zinzendorf pre založení zboru v Herrnhute použil dielo *Ratio disciplinae et ordinis fratrum Bohemorum*, ktoré malo dominantný vplyv na „spravování sboru, zřízení služeb

---

⁷² Ibid.

⁷³ VACOVSKÝ, Počátky pražského zboru. Jednota bratrská 11/1975, str. 166.

⁷⁴ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 11/1960, str. 133.

⁷⁵ KÁBRT, Protestantismus na českém severovýchodě, str. 28.

⁷⁶ FILIPI, Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století, str. 57.

⁷⁷ Z TARDY, Heřman, Košut, B.V. farář a jeho hanopisy proti dr. bohosloví Kohlbrüggovi a jeho postille a proti Jednotě Bratří Ochranovských. Praha : vlastním nákladem 1868, str. 17.

⁷⁸ Ibid, str. 19.

Božích, úprava chrámů jeho“.⁷⁹ Heřman z Tardy vedel, že uplynula už nejaká doba, preto nebolo možné obnoviť Jednotu ako bola za čias Augusty, Blahoslava alebo Komenského. Bol presvedčený o tom, že tí, ktorí požadovali znovuzriadenie starej Jednoty, by sa čoskoro stali jej protivníkmi. Medzi týchto budúcich protivníkov počítal Heřman z Tardy Košuta kvôli jeho snahe založiť liberálnu cirkev.⁸⁰

Košut vyčítal Jednote jej zvláštnosti, napr. existenciu domov pre slobodných bratov alebo používanie losovania pri dôležitých rozhodnutiach. Pre Heřmana z Tardy v tomto bode bola Košutova argumentácia „směsice pravdy s nepravdou“.⁸¹ Dom pre slobodných bratov existoval, čo však Košut podľa Tardyho zamlčal, je to, že slobodný brat mohol bývať u svojich rodičov, „aniž pak po smrti jejich jest kdo přinucen, býti v jednom z těchto domů“.⁸² Na základe biblických veršov poukázal Heřman z Tardy, že používanie lósu je povolené a používa sa len na rozhodnutie, kto bude v Jednote vyslaný do služby.

---

⁷⁹ Ibid, str. 17.

⁸⁰ Ibid, str. 18.

⁸¹ Ibid, str. 24.

⁸² Ibid, str. 24.

3. Súkromné pobožnosti (1869 – 1880)

3.1. Generálna synoda 1869

Cestujúci kazatelia pôsobili na českom území, podarilo sa im združiť okolo seba miestnych veriacich a vznikali prvé biblické skupinky. Stretávali sa s nimi, modlili a čítali Bibliu a inú náboženskú literatúru. Niektorým členom skupiniek to prestávalo stačiť. Začali sa objavovať názory, ktoré požadovali osamostatnenie od miestneho luterského alebo reformovaného zboru. Ich cieľom bolo založiť vlastný zbor a mať vlastného kazateľa.

Tieto problémy vnímali cestujúci kazatelia a niektoré provincie Jednoty, ktoré otvorili tento problém na generálnej synode v roku 1869 v Herrnhute. Úlohou generálnej synody bolo rozhodnúť ako sa ďalej bude pokračovať. Návrh na synode podal biskup Benjamin Seifferth z americkej provincie.¹ Kronikár pražského zboru sa domnieval, že za zmenou postoja americkej provincie stál biskup Rondthaler, ktorý v roku 1862 navštívil Prahu.² Po svojom návrate do Ameriky biskup Seifferth propagoval myšlienku začatia samostatnej práce v českých zemiach. K návrhu biskupa Seiffertha sa pridali i zástupcovia z britskej provincie. Požadovali, aby v prípade záujmu zo strany miestnych členov mohli vzniknúť zbory. Podľa Burckhardta považovali americké provincie založenie zborov za logický dôsledok evanjelizačnej práce.³ Na rozdiel od neho si Oupická myslí, že pri presadzovaní návrhu zohrala rolu malá znalosť miestnych pomerov a úplne iná cirkevná situácia v USA.⁴

Proti tomu návrhu sa postavili kazatelia z nemeckých zborov.⁵ Ich pochybnosti smerovali voči tomu, či by „církev bratrská v národě českoslovanském pracovati dovedla“.⁶ Namietali, že situácia v českých zemiach „není pro samostatnou práci příznivá“.⁷ Jeden člen komisie, ktorá podporovala misijnú činnosť v Rakúsko – Uhorsku, na protest rezignoval na svoju funkciu.⁸ K týmto názorom

¹ HAMILTON – HAMILTON, The History of Moravian Church, str. 318.

² A OS Praha. Počátky sboru Jednoty bratrské v Praze, nedatované, bez uvedenia autora.

³ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 16.

⁴ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 23.

⁵ A OS Praha. Počátky sboru Jednoty bratrské v Praze, nedatované, bez uvedenia autora, str. 2.

⁶ 1869 a 1870, Bratrské listy 4/1895, str. 28.

⁷ A OS Praha. Počátky sboru Jednoty bratrské v Praze, str. 2.

⁸ SCHMIDT, Eugen, Der Anfang der jetzt wieder im Lande der Väter betriebene Arbeit. MMFBÖ 2/1907. str. 5.

rom sa pripojil kazateľ Friedrich Emanuel Kleinschmidt, ktorý 2. júna 1869 predložil na synodu kritickú správu. V správe konštatoval, že situácia v českých zemiach nebola priaznivá pre evanjelizáciu. Tvrdil, že v Čechách bolo silné národnostné hnutie, ktoré bolo spojené „so slobodou od katolíckej cirkvi a návratu k husitstvu“.⁹ Dokonca podľa jeho názoru po starej Jednote bol falošný alebo žiadny dopyt.¹⁰

Zástupcovia generálnej synody odmietli názory nemeckých kazateľov a 2. júla 1869 prijali uznesenie, ktorý podporilo pokračovanie diaspornej práce v obciach Růžová, Čenkovice a Čermná a činnosť cestujúcich kazateľov a kolportérov. Zároveň prijali rozhodnutie, že miestna skupinka mohla požiadať Misijné riaditeľstvo o to, aby bol založený samostatný zbor a vyslaný kazateľ.¹¹ V tomto prípade muselo Misijné riaditeľstvo požiadať o štátne uznanie a finančne zabezpečiť nový zbor.¹² Toto uznesenie umožnilo, aby sa české dielo rozvíjalo samostatne.¹³

Žiadosti o prijatie a koordináciu misijnej práce v Rakúsko – Uhorsku dostala na starosti komisia s názvom Českomoravský komitét (Böhmische – Mährische Komitee). Komitét sa zodpovedal Misijnému riaditeľstvu v Berthelsdorfe, ktoré sa v roku 1899 presťahovalo do Herrnhutu. Úlohou komitétu bolo vyberať, financovať a vysielat' cestujúcich kazateľov. Ich cieľom mala byť misijná práca „pro království Boží“.¹⁴

Generálna synoda prehlásila české dielo za spoločné dielo celej Jednoty.¹⁵ Hamilton a Hamilton konštatovali, že cieľom aktivít cirkvi už nebola diasporná práca, ale „výhľad na znovuvybudovanie Jednoty ako samostatnej cirkvi“.¹⁶ Táto nová služba bola postavená na roveň službe medzi pohanmi, finančne sa na nej podieľali všetky tri provincie (nemecká, anglická a americká) a bola „společným nákladem jako dílo celé Jednoty“.¹⁷ Oupická sa domnieva, že

---

⁹ SA MT Amsterdam, R 2 B 62 d H, Friedr. Eman. Kleinschmidt an d. Gener. Synode d. d. Neusalz (Abschrift), 2. VI. 1869.

¹⁰ Ibid.

¹¹ SCHMIDT, Eugen: Ueber die Entstehung der Brüdergemeine Pottenstein mit Böhmisch – Rothwasser und Tschenkowitz. Der Brüder Bote 5/1879, str. 126.

¹² Die Feier des 30. März 1905. MMFBÖ 2/1905. str. 5.

¹³ A OS Praha. Počátky sboru Jednoty bratrské v Praze, str. 2.

¹⁴ WUNDERLING, Theobald, Jak se zrodil náš první sbor, Jednota bratrská 10/1940, str. 127.

¹⁵ A JB Liberec. I. ÚST – A/1a. General Order of the Moravian Church 1931, § 25, ods. 1, str. 23.

¹⁶ HAMILTON – HAMILTON, The History of Moravian Church, str. 318.

¹⁷ WUNDERLING, Theobald, Jak se zrodil náš první sbor, Jednota bratrská 10/1940, str. 127.

vplyv britskej a amerických provincií spočíval „hlavne v zasílaní finanční podpory, ve sporadických návštěvách“¹⁸ a v podpore rozširovania práce v Čechách a na Morave oproti opatrnému postoju kontinentálnej provincie.

3.2. Potštejn

V Potštejne sa od roku 1861 schádzalo niekoľko skupiniek zapálených kresťanov nad Bibliou. Jedna z nich sa združovala okolo Jakubca, ktorý vlastnil Nový zákon.¹⁹ Druhá skupina sa stretávala okolo Josefa Holuba, ktorý dostal Bibliu od svojej sestry, ktorá slúžila v evanjelickej rodine.²⁰ V obci sa to rýchlo rozkriklo. Miestna správa, vrchnosť a ostatní obyvatelia sa postavili proti nim. Nadávali im, prenasledovali ich a vyhrážali sa im, že zapália dom, kde sa stretávali.

Tento tlak nevydržali všetci a po vnútorných konfliktov pokračovala už len jediná skupinka, ktorá sa združila okolo Holuba. Štyria členovia z tejto skupiny sa stali členmi reformovaného zboru v Džábanove.²¹ Veľký problém však predstavovala vzdialenosť, ktorá znemožňovala, aby sa noví členovia pravidelne zúčastňovali bohoslužieb. Niektorí členovia mohli navštevovať nový zbor raz za štrnásť dní.²² Pre veľkú vzdialenosť voči zboru bolo veľmi ťažké zabezpečiť pravidelnú obsluhu tak malého počtu ľudí. A na to, aby mali vlastného kazateľa, na tom nemali finančné prostriedky.

O tejto skupine sa dozvedel kolportér Lochmann a sľúbil im, že im pošle cestujúceho kazateľa.²³ To sa stalo. Od roku 1867 sa o nich staral Hartwig a konal pre nich zhromaždenia.²⁴ Táto skupinka sa mohla stretávať iba v domácnostiach a v okruhu známych a na každé stretnutie bolo nutné vypísať pozvánku. Táto činnosť bola trňom v oku miestnym obyvateľom i vrchnosti, napr. na

---

¹⁸ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 17.

¹⁹ VACOVSKÝ, Do země otců – VII – VIII. Jednota bratrská 7 – 8/1959, str. 100.

²⁰ HALAMA, Die Anfänge der Erneuten Brüderunität in Böhmen, str. 85.

²¹ Wie unsere Gemeinen und Ortsgruppen in Böhmen und Mähren entstanden sind. MMFBÖ 1/1996, str. 5.

²² SCHMIDT, Eugen: Ueber die Entstehung der Brüdergemeine Pottenstein mit Böhmisch – Rothwasser und Tschenkowitz. Der Brüder Bote 5/1879, str. 122.

²³ VACOVSKÝ, Do země otců – IX– X. Jednota bratrská 9 – 10/1959, str. 114.

²⁴ SCHMIDT, Eugen: Ueber die Entstehung der Brüdergemeine Pottenstein mit Böhmisch – Rothwasser und Tschenkowitz. Der Brüder Bote 5/1879, str. 120.

jedno takéto stretnutie dorazil mestský pisár so strážnikom, ktorý skontroloval pozvánky hostí.²⁵

V tejto situácii sa prostredníctvom Hartwiga táto skupina dozvedela o poslednom uznesení generálnej synody Jednoty. Na základe Hartwigových pokynov vznikol list, v ktorom skupina požiadala o vyslanie kazateľa a založenie zboru. Tento list vznikol 6. januára 1870 a podpísalo ho dvadsaťsedem osôb.²⁶

Hartwig ho následne preložil do nemeckého jazyka.²⁷ Poslal ho členovi Českomoravského komitétu Wunderlingovi, ktorý ho predložil na rokovanie komitétu a Misijného riaditeľstva.²⁸ Misijné riaditeľstvo rozhodlo, že sa touto žiadosťou bude zaoberať a vybralo dvoch členov, aby vycestovali do Potštejna a vypracovali správu. Na vypracovanie správy potrebovali poverení členovia vedenia dva cesty. Podnikli ich v júli a auguste 1870.²⁹ Prvá cesta sa zamerala právny stav budúceho zboru.³⁰ Druhá cesta sa zamerala na oboznámenie sa so skupinou v Potštejne.

Poverený člen vedenia Reichel si všímal názory členov skupiny, zisťoval motiváciu členov skupinky a dôvody, prečo nechceli ďalej byť členmi reformovanému zboru v Džbánove. Upozorňoval ich na to, že ako členovia štátom neuznanej cirkvi v Rakúsku budú vedení bez vyznania a budú môcť mať iba domáce pobožnosti pre členov rodiny a pozvaných hostí. V jednotlivých prípadoch by bolo nutné, aby sa účastníci bohoslužby preukázali príslušnosť k rodine a hostia by sa museli preukázať, že boli pozvaní na bohoslužby.³¹ Skupina v Potštejne si bola vedomá týchto prekážok a prijímala ich. Podľa Vacovského chceli žiť „v kázni života a v poslušnosti vedení Jednoty bratrské“.³²

Na základe týchto informácií vypracoval Reichel správu pre Misijné riaditeľstvo. V nej podporil úsilie skupinky, aby bol založený zbor, ale neodporučil na miesto budúceho kazateľa Hartwiga, ktorý sa o nich staral. Misijné riaditeľstvo súhlasilo so závermi Reichlovej správy a oznámilo to skupine. 9. augusta

---

²⁵ VACOVSKÝ, Do země otců – IX – X. Jednota bratrská 9 – 10/1959, str. 114.

²⁶ Poštejnští žádají bratry ochranovské o ustanovení duchovního správce, Jednota bratrská 4/1940, str. 54.

²⁷ SCHMIDT, Eugen: Ueber die Entstehung der Brüdergemeine Pottenstein mit Böhmisch – Rothwasser und Tschenkowitz. Der Brüder Bote 5/1879, str. 128.

²⁸ VACOVSKÝ, Do země otců – XI. Jednota bratrská 11/1959, str. 128.

²⁹ Ibid.

³⁰ SCHMIDT, Eugen: Ueber die Entstehung der Brüdergemeine Pottenstein mit Böhmisch – Rothwasser und Tschenkowitz. Der Brüder Bote 5/1879, str. 128.

³¹ WIERER, R., Uznání náboženské společnosti Jednoty bratrské roku 1880. Nákladem vlastním : Praha 1936, str. 4.

³² VACOVSKÝ, Do země otců – XI. Jednota bratrská 11/1959, str. 128.

1870 sa konalo zhromaždenie, ktoré rozhodlo o vytvorení zboru v Potštejne.³³ Misijné riaditeľstvo potvrdilo toto zhromaždenie 1. septembra 1870.³⁴

Nič nebránilo tomu, aby nový zbor prijal nových členov. Stalo sa 16. októbra 1870. Prijatých bolo dvadsaťsedem členov, z toho dvadsaťjeden bolo dospelých a šesť detí.³⁵ Týchto bohoslužieb sa zúčastnilo niekoľko členov Českomoravského komitétu.³⁶ Prví členovia zboru pochádzali z rozličných cirkví. Niekoľko rodín bolo členmi reformovaného zboru v Džbánove, ale väčšina nových členov boli katolíckeho vyznania.³⁷ Keďže Jednota nebola štátnom uznaná, jej členovia podľa zákona boli bez vyznania.

Medzitým Misijné riaditeľstvo rozhodlo o novom kazateľovi. Vyberalo medzi dvoma kandidátmi, ktorými boli Burckhardt a Schmidt.³⁸ Lós rozhodol, že sa ním stal Albert Eugen Schmidt.³⁹ Nevedel však česky, preto ho Misijné riaditeľstvo vyslalo k reformovanému kazateľovi Šubertovi, aby sa naučil jazyk.⁴⁰ Schmidtovi sa po krátkej dobe podarilo naučiť český jazyk na takej úrovni, že na Veľkú noc v roku 1872 navštívil svoj nový zbor a mal kázanie.⁴¹ Podľa Vacovského reagovala miestna verejnosť „nevraživě: posměšným beraním bečením...“⁴²

Misijné riaditeľstvo oficiálne oznámilo, že vznikol zbor v Potštejne a jeho kazateľ bude uvedený do úradu. Keď sa to rozšírilo po obci, barón Dobrzenský podal sťažnosť na okresné hejtmanstvo.⁴³ Okresné hejtmanstvo sa postavilo na stranu miestneho šľachtica a zakázalo verejné konanie bohoslužieb. Dôsledok zákazu bolo, že inštalácia Eugena Schmidta mala charakter domácej pobožnosti, kde každý hosť mal pozvánku. Po začatí bohoslužieb prišli miestni strážnici a každému hosťovi skontrolovali pozvánku.⁴⁴ Táto žaloba nebola posledná, ktorú miestny šľachtic barón Dobrzenský podal. I v neskoršom období neprestával robiť problémy.

---

³³ REICHEL, Theophilus, Slavnost 25letého trvání sboru Potštýnského. Bratrské listy 7/1895, str. 52.

³⁴ VACOVSKÝ, Do země otců – XI. Jednota bratrská 11/1959, str. 128.

³⁵ Prvných dvacetsedem. Z historie sboru potštejnského. Jednota bratrská 3/1940, str. 42.

³⁶ HALAMA, Die Anfänge der Erneueren Brüderunität in Böhmen, str. 86.

³⁷ VACOVSKÝ, Do země otců – XI. Jednota bratrská 11/1959, str. 129.

³⁸ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 2/1960, str. 25.

³⁹ Albrecht Eugen Edmund Schmidt. Bratrské listy 2/1915, str. 14.

⁴⁰ Kurze Mitteilungen. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 2/1910, str. 10

⁴¹ Der Brüdersaal in Pottenstein. MMFBÖ 5/1911, str. 5.

⁴² VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 2/1960, str. 25

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Albert Eugen Schmidt. Bratrské listy 2/1915, str. 15.

Tento spor nebol jediný, pretože v novom zbore sa vyskytli problémy. Prvý spor v zbore vypukol v roku 1873 v Potštejne medzi zakladajúcim členom zboru a nájomníkom a kazateľom Schmidtom ako správcom domu.⁴⁵ Spor sa týkal používania izby, ktorú mu Schmidt prenechal na pol roka, aby ju používal. Potom, čo sa Schmidt oženil a narodilo sa mu prvé dieťa, chcel používať túto izbu.⁴⁶ Rodina nájomcov proti tomu namietala a odmietla sa odsťahovať. Spor musela riešiť rada starších na svojich zasadnutiach. Nakoniec sa v roku 1876 podarilo kúpiť vedľajší drevený domček, ktorý sa zbúral a miesto neho sa postavil kostolík v štýle typickom pre Herrnhut.⁴⁷

3.2.1. Čermná a Čenkovice

Vznik zboru v Potštejne využila ďalšia skupina okolo cestujúceho kazateľa Hartwiga, ktorý od roku 1866 pôsobil v neďalekom okolí.⁴⁸ Na základe kontaktov s miestnym reformovaným zborom získal miesto podučiteľa na reformovanej škole v Hornej Čermnej a služobný byt.⁴⁹ Kronikár miestneho zboru Jan Šilar uviedol o ňom, že viedol mravný život a bol „kazateľ mravů“.⁵⁰ Po večeroch Hartwig viedol domáce pobožnosti pre miestnych členov, ktoré navštevoval miestny farár Jureň so svojou ženou.

Po čase sa ich dobré vzťahy naštrbili. Eugen Schmidt datuje začiatok roztržky do zimy roku 1871, kedy Hartwig na biblickej hodine vykladal úsek z 1. knihy Mojžišovej 34. kapitoly.⁵¹ Túto roztržku sa nepodarilo urovnať. Ďalším problémom sa stala žiadosť skupinky okolo Hartwiga, aby vzniklo bratské združenie. Táto žiadosť narazila u farára Jureňa a staršovstva zboru na odpor. Vacovskýrazil myšlienku, že sa stalo kvôli sporu, ktorý vypukol medzi stúpenkami racionalistického prúdu prezentovaného pražským reformovaným fará-

---

⁴⁵ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn, Protokolle. str. 5.

⁴⁶ Der Brüder-Betsaal in Pottenstein. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 2/1911, str. 5.

⁴⁷ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn, Protokolle, Aeltesten – Kollegium in Pottestein 1890, str. 174.

⁴⁸ VANTOVÁ, Alena, Wilhelm Hartwig. Studie a texty Evangelické teologické fakulty 2/2015, str. 93.

⁴⁹ JINDRA, Radomil, Historie evangelické církve Čermné. Farní sbor Českobratrské církve evangelické v Horní Čermné: Horní Čermná 2008, str. 51.

⁵⁰ A FS ČCE Horní Čermná. R-III-B-41. Kniha obsahující hýstorýji církve čermneské založena v roku Pané. 1885, 22.

⁵¹ SCHMIDT, Eugen: Ueber die Entstehung der Brüdergemeine Pottenstein mit Böhmisch – Rothwasser und Tschenkowitz. Der Brüder Bote 6/1879, str. 129.

rom Košutom a stúpenkami farára Kohlbrügga z Elberfeldu.⁵² Tieto dva prúdy sa stretli a bojovali o vplyv v reformovanej cirkvi. Špirko sa domnieva, že dôvodom odmietnutia bola skutočnosť, že niektorí členovia zo skupiny okolo Hartwiga sympatizovali s kazateľom Balcarom, ktorý pôsobil v neďalekom zbore v Bystrom.⁵³

Dôsledkom sporu bolo, že sa skupina okolo Hartwiga oddelila od reformovaného zboru a začala sa samostatne schádzať v budove sirotinca, ktorý založil Hartwig. Medzi skupinami nastali boje a roztržky. To viedlo k tomu, že v roku 1871 táto skupina pretrhla väzby s reformovaným zborom a požiadala zbor v Potštejne o prijatie.⁵⁴ Zbor v Potštejne s tým súhlasil a vznikla kazateľská stanica so 45 osobami, ktorú mal Hartwig na starosti.⁵⁵ Situácia bola dlho vyostrená. Čiastočne sa podarilo upokojiť situáciu až v roku 1883. V tomto roku sa podarilo vypracovať dohodu o samostatnej existencii obidvoch skupín a vznikol samostatný cintorín pre členov Jednoty.⁵⁶ K zmieru prispel aj návrat niektorých členov do reformovaného zboru.

V susednej obci Čenkovice existovalo malé reformované spoločenstvo, o ktoré sa tiež Hartwig staral. Dochádzal k nim a viedol pre nich biblické hodiny. Toto spoločenstvo bolo príliš chudobné, aby si mohlo postaviť vlastnú školu a modlitebňu. Hartwig mal rozsiahle kontakty a tak sa podarilo usporiadať zbierku medzi zborní Jednoty. Táto zbierka bola úspešná a na základe nej mohol Hartwig kúpiť pozemok na stavbu miestnej evanjelickej školy a modlitebne.⁵⁷

Prvým učiteľom sa stal reformovaný učiteľ Maier, ktorý sľúbil, že sa stane členom Jednoty a bude pracovať na biblických hodinách s dospelými. V deň svojho príchodu sa však pohádal a ešte v ten deň opustil obec.⁵⁸ Na miesto učiteľa bol povolaný Friedrich David Peter zo Švajčiarska. Jeho úlohou bolo mať bohoslužby a biblické hodiny. Kautz konštatuje je, že okrem týchto povinností viedol hodiny spevu a pochovával mŕtvych.⁵⁹

---

⁵² VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 3/1961, str. 45.

⁵³ ŠPIRKO, Petr, Jednání o sjednocení Jednoty bratrské a Českobratrské církve evangelické v letech 1938 – 1948 (2). Nové Bratrské listy 2/2002, str. 11.

⁵⁴ A FS ČCE Horní Čermná. R-III-B-41. Kniha obsahující hýstorýji církve čermenské založena v roku Pané. 1885, str. 22.

⁵⁵ SCHMIDT, Eugen: Ueber die Entstehung der Brüdergemeine Pottenstein mit Böhmisch – Rothwasser und Tschenkowitz. Der Brüder Bote 6/1879, str. 131.

⁵⁶ VANTOVÁ, Wilhelm Hartwig, str. 94.

⁵⁷ WUNDERLING, Theobald, Ein Besuch in Czenkowitz. 22 – 24. Juni 1864. Der Brüder Bote 5/1864, str. 244.

⁵⁸ A FS ČCE Horní Čermná. A – I- C/8, KAUTZ, Karl, Historie německého evangelického sboru Čenkovice, str. 6.

⁵⁹ Ibid.

I tu sa vzťahy medzi reformovaným farárom Jureňom a Petrom pokazili. Proti jeho činnosti vzniesol Jureň námietky. Predmetom sporu sa stala učiteľská kvalifikácia Petra.⁶⁰ Juren podal sťažnosť na seniorát a na Evanjelickú cirkevnú radu vo Viedni. Výsledkom šetrenia bolo, že jeho učiteľská spôsobilosť nebola uznaná, nesmel viac vykonávať funkciu učiteľa a zakázali mu akúkoľvek cirkevnú prácu v reformovanej cirkvi.⁶¹ Tieto udalosti sa podpísali na rozdelení malého zboru. Dôsledkom bolo, že dvadsaťtri ľudí vystúpilo z reformovaného zboru a požiadalo zbor v Potštejne, aby sa vytvorila kazateľská stanica. Toto sa stalo 23. februára 1873.⁶² Podľa záznamu kronikára zboru v Čermnej Šilara bola strata v obci Čenkovice „citelnejší než u nás“.⁶³

3.3. Dubá

Jednota bratská nepôsobila len medzi českým obyvateľstvom, ale i medzi nemeckým. I medzi nich chodili cestujúci kazatelia, ktorí kázali evanjelium. Pôsobili tu podomoví obchodníci, ktorí kvôli obchodu chodili do Nemecka a prinášali so sebou na predaj náboženské knihy. V pohraničnom meste Altgersdorf žil majiteľ továrne na plátno Johann Gottfried Michael. Vytlačil Nový zákon a rôzne evanjelické spisy, ktoré zveril podomovým obchodníkom, aby ich rozširovali.⁶⁴

Touto cestou sa dostal Nový zákon k bývalému vojakovi Václavovi Maunderovi. V knihe našiel ručne písaný traktát, ktorý varoval pred herrnhutskou sektou.⁶⁵ Šlo o traktát *Warnung vor den Herrnhutern und der Zinzendorfischen Ketzeri*⁶⁶ (Varovanie pred herrnhutským a Zinzendorským sektárstvom). Traktát vznikol v ortodoxnom luteránstve. V spise bola Jednota obviňovaná „ze sektárství, nezdravé citovosti v myšlení i životě víry, z nevážnosti k pevně for-

---

⁶⁰ PETER, Friedrich David, Mitteilungen über Tschenkowitz, Der Brüder Bote, 6/1869, str. 228.

⁶¹ A FS ČCE Horní Čermná. A – I – C/8, KAUTZ, Karl, Historie německého evangelického sboru Čenkovice, str. 6.

⁶² SCHMIDT, Eugen: Die Jahre 1865 bis 1880 in Tschenkowitz. Der Brüder Bote, 5/1881, str. 122.

⁶³ A FS ČCE Horní Čermná. R – III – B – 41. Kniha obsahující hýstóryji církve čermneské založena v roku Pané. 1885, 25.

⁶⁴ O začátcích sboru Dubského. Bratrské listy 7/1897, str. 51 – 52.

⁶⁵ HALAMA, Die Anfänge der Erneueren Brüderunität in Böhmen, str. 87.

⁶⁶ SCHMIDT, Eugen, Die ersten zwanzig Jahre der Brüdergemeine Dauba. Separatabdruck aud dem Brüderboten. Dauba: 1892, str. 4.

mulovanému učeniu cirkevnému a z bláznivých sborových poriadkov“.⁶⁷ Spis v ňom vzbudil zvedavosť natoľko, že v roku 1838 navštívil Herrnhut.⁶⁸ Po návrate domov založil v svojom dome v obci Domašice biblický krúžok a v roku 1849 poslal svoju dcéru do zboru v Niesky.⁶⁹

V blízkej obci Zátyní existoval podobný krúžok, ktorý viedol Václav Kreibich. Stretávali sa raz za mesiac a priemerne sa ho zúčastňovalo 40 až 50 osôb.⁷⁰ O duchovný život tejto skupiny sa staral cestujúci kazateľ Carl Otto Bernhard, ktorý sa naučil česky.⁷¹ 14. októbra 1869 začal pôsobiť ako nemecký vikár pre zbor v Krabčiciach.⁷² Miestny farár Šubert podal žiadosť na Evanjelickú cirkevnú radu vo Viedni, aby potvrdila menovanie Bernarda za vikára. Evanjelická cirkevná rada vo Viedni to však odmietla urobiť.⁷³ Vo svojom rozhodnutí argumentovala tým, že Bernhard je členom Jednoty, ktorá sa v Nemecku hlási k augsburskému vyznaniu, a pre výkon svojej funkcie musí prestúpiť k reformovanému vyznaniu.⁷⁴

Bernhard to odmietol urobiť, vzdal sa funkcie vikára a v apríli 1872 presídlil do Dubé, kde sa začal venovať miestnym skupinám.⁷⁵ Po čase miestna skupina zatúžila založiť si vlastný zbor. Spočiatku sa Bernhard staval negatívne k tomu, aby vznikol zbor.⁷⁶ Zmenu priniesla návšteva riaditeľa Misijného riaditeľstva Charlesa Buchnera, ktorý túto myšlienku podporil. Bernhard dostal za úlohu zistiť, koľko ľudí by o to malo záujem. Výsledok jeho šetrenia bol kladný.

Na základe toho súhlasilo Misijné riaditeľstvo, aby vznikol nemecký zbor. Zbor oficiálne vznikol 20. mája 1872 a do nového zboru bolo prijatých dvadsaťdeväť členov, z toho dospelých bolo dvadsaťštyri a detí päť.⁷⁷ Zhromaždenie sa konalo v obci Mrsklesy u Domašice. Medzi prvými členmi bol Václav Kreibich, ktorý bol zvolený vedenia zboru.⁷⁸ Členovia budúceho zboru pochádzali

---

⁶⁷ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 4/1960, str. 54.

⁶⁸ HALAMA, Die Anfänge der Erneuten Brüderunität in Böhmen, str. 87.

⁶⁹ A JB Liberec. X. SB Dubá. Zprávy z evangelického sboru Jednoty bratrské v Dubé, 25. XI. 1948, str. 2.

⁷⁰ O začátcích sboru Dubského. Bratrské listy 7/1897, str. 52.

⁷¹ ES, Fünfundzwanzig Jahre in Zebus. Böhmisches-Mährische Blätter 5/1895, str. 5.

⁷² HALAMA, Die Anfänge der Erneuten Brüderunität in Böhmen, str. 88.

⁷³ Wie unsere Gemeinden und Ortsgruppen in Böhmen und Mähren entstanden sind. MMFBÖ 1/1996, str. 6.

⁷⁴ VACOVSKÝ, Adolf, V zemi otců. Jednota bratrská 4/1960, str. 55.

⁷⁵ ES, Fünfundzwanzig Jahre in Zebus, str.3.

⁷⁶ Dvacet pět let v Cebuzi II. Bratrské listy 6/1895, str. 42.

⁷⁷ O začátcích sboru Dubského. Bratrské listy 7/1897, str. 52.

⁷⁸ VACOVSKÝ, „Sloup“. Portréty. Jednota bratrská 2/1977, str. 25.

z blízkeho okolia, ale v žiadnej obci netvorili väčšinu, preto sídlo budúceho zboru bolo nejasné.

Kazateľ Bernhard hľadal miesto v obciach Dřevčice alebo Zátyní, pretože v Dubé žili len dvaja členovia zboru. Nakoniec bol na predaj dom v Dubé, ktorý na základe daru zakúpil.⁷⁹ Po nevyhnutých úpravách sa prvé kázanie uskutočnilo 26. októbra 1873 v modlitebni, pričom kapacita modlitebne bola štyridsať miest.⁸⁰ Práca medzi nimi nebola ľahká. Kazateľ si sťažoval, že „není horlivosť, ani vernosť; víra slabá, bázeň před lidmi, lhostejnost a povrchnost“.⁸¹ Bernard pôsobil v Dubé do roku 1889, kedy odišiel do Nemecka.⁸² Na miesto kazateľa bol povolaný Eugen Schmidt z Potštejna.

---

⁷⁹ HALAMA, Die Anfänge der Erneuertten Brüderunität in Böhmen, str. 89.

⁸⁰ A JB Liberec. X. SB Dubá. Zprávy z evangelického sboru Jednoty bratrské v Dubé 2/1949, str. 5.

⁸¹ A JB Liberec. X. SB Dubá. Zprávy z evangelického sboru Jednoty bratrské v Dubé, 1/1949, str. 3.

⁸² ES, Fünfundzwanzig Jahre in Zebus. Böhmische-Mährische Blätter 5/1895, str. 5.

4. Štátne uznanie Jednoty 1880

4.1. Neisté právne postavenie

Právne postavenie zborov v Potštejne a v Dubé bolo neisté, pretože z pohľadu rakúskeho práva nemali právnu subjektivitu. Nemohli si kupovať nehnuteľnosti. Nemali právo verejného kultu, čo znamenalo, že nemohli viesť matriky a verejne konať svadby alebo pohreby pre svojich členov.¹ Ich bohoslužby mali charakter domácich pobožností. Na každé stretnutie bola nutná pozvánka pre hostí a boli pod neustálym dohľadom policajných orgánov. Využívali možnosť, ktorú im dal základný zákon o všeobecných právach štátnych občanov z 21. decembra 1867, ktorý v článku 16 to umožňoval. Ich činnosť však nesmela podľa dikcie zákona byť „proti zákonu, ani proti mravopoctnosti“.²

Možnosti pôsobenia na okolie mali členovia zboru veľmi obmedzené. Tzv. medzikonfesijný zákon č. 47 z roku 1868 v článku 7 zakazoval, aby boli „vyznávače jiné víry k přestoupení nutiti nebo lstí přemlouvati“.³ Kto chcel prestúpiť, musel popísať oznámenie o prestupu a zaslať ho na hejmanstvo alebo sám prestup protokolárne oznámiť, pričom za prestup neboli žiadne kolkové poplatky.⁴ Zákon pripúšťal možnosť, aby občan bol bez vyznania, pričom toto právo získal každý po dosiahnutí štrnásteho veku života.⁵ Z pohľadu štátnych orgánov boli bezkonfesijní (bez náboženského vyznania).

Zbory v Potštejne a v Dubé podľa Vacovského „bolestně pociťovaly, jak jejich bezprávní postavení podvazuje další činnost sborovou, především evangelizaci“.⁶ Podľa Oupickéj boli členovia zborov vystavený „ze strany katolických spoluobčanů posměchu, ústrkům a šikanám“.⁷ Nešpor konštatoval, že záležalo na miestnych pomeroch a vrchnosti, či pri porušení právnych predpisov dochádzalo „k faktickému pronásledování nebo nikoli“.⁸ Obidve zbory sa potýkali s problémami, napr. v roku 1873 musela jedna budúca členka zboru v

¹ Pohreby sa odohrávali na bratskom cintoríne v Čermnej.

² Základní zákon č. 142/1867 ř.z. o všeobecných právech státních občanů, čl. 16.

³ Zákon č. 49/1868 ř.ž. jimžto se pořádají poměry mezináboženské občanů státních v příčinách v něm jmenovaných (tzv. interkonsijný zákon), čl. 7.

⁴ ES, O přestupech. Bratrské listy 2/1894, str. 4.

⁵ zákon 49/1868 ř.ž., čl. 4.

⁶ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 7 – 8/1960, str. 103.

⁷ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 29.

⁸ NEŠPOR, Zděnek R: Modernizace českého evangelického prostředí: případ svobodných církví. Český časopis historický 1/2012, str. 28.

Potštejne čakať na prijatie, pretože bola jediná z obce Žamberk a podľa názoru kazateľa Schmidta „je nebezpečná vec je prijmouti“.⁹

Proti zboru v Potštejne od začiatku stála miestna správa a šľachtická rodina baróna Dobrzenského. Spor sa prejavil už pri inštalácii Schmidta, kedy šľachtická rodina a obec podala sťažnosť na príslušné hejmanstvo. Hejmanstvo sa postavilo na stranu obce a šľachtickej rodiny a vydalo rozhodnutie o zákaze konania verejných zhromaždení.¹⁰ Hejmanstvo vychádzalo z predpisu miestodržiteľa, ktorý zakazoval verejné zhromaždenia náboženských spoločností a štátom neuznaných cirkví. Výnos však pripúšťal konanie domácich pobožností s pozvanými hosťami.¹¹

Proti tomuto zákazu podal kazateľ Schmidt rekurz na ministerstvo kultu vo Viedni a Misijné riaditeľstvo požiadalo generála Schweinitza, aby intervenoval. Ministerstvo na to reagovalo a zaslalo odpoveď, v ktorej konštatovalo, že Jednota neporušovala pravidlá konania domácich bohoslužieb.¹² Bohoslužby sa konali 13. októbra 1872, pričom každý hosť dostal osobnú pozvánku. Po skončení bohoslužieb nariadil Schmidt, aby všetky pozvánky boli spálené.¹³

Na základe tohto rozhodnutia sa mohli konať domáce pobožnosti v Potštejne. Problémy pokračovali i naďalej. Hostia museli počítať s možným zatknutím.¹⁴ Barón Dobrzenský odmietal prijímať členov Jednoty na prácu na statku a vypovedal nájmy na pozemkoch, ba „tlačil i na majiteľa domkú, u nichž niektorí bratři a sestry bydleli, aby „berany“ ve stavení netrpěli a vypověděli je“.¹⁵

I nemecký zbor v Dubé mal problémy s katolíckymi kňazmi, ale žalobu na kazateľa Bernarda podal na rakúske ministerstvo kultu vo Viedni a na Evanjelickú cirkevnú radu luterský farár Kovář zo zboru v Habřině. V žalobe obvinil Bernharda z protizákonného preťahovania členov.¹⁶ Predmetom sporu bol prestup piatich členov luterského zboru do zboru Jednoty v Dubé. Vacovský videl v tomto prestupu pragmatické rozhodnutie členov zboru, ktorí bývali neďaleko Dubé.¹⁷ Po preskúmaní situácie ministerstvo vydalo rozhodnutie. Na základe neho sa mohli konať bohoslužby v Dubé, ale museli mať charakter domácich pobožností.

⁹ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn, Protokolle. str. 5.

¹⁰ Kterak se u nás začínalo. Besídka. Jednota bratrská 8/1928, str. 66.

¹¹ Ibid.

¹² VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 7 – 8/1960, str. 102.

¹³ Kterak se u nás začínalo. Besídka. Jednota bratrská 8/1928, str. 68.

¹⁴ KOKEL, Susanne, Theophilus Reichel in Pottenstein. Ein Kapitel aus der Geschichte des Böhmischem-Mährischen Werks. Unitas fratrum 67 – 68/2012, str. 97.

¹⁵ VACOVSKÝ, Knoflíkárna. Portréty. Jednota bratrská 4/1977. str. 53.

¹⁶ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 6/1960, str. 86.

¹⁷ Ibid.

4.2. Žiadosť o uznanie

Neisté právne postavenie si uvedomila generálna synoda, ktorá v roku 1869 prijala uznesenie, ktorým zaviazala Misijné riaditeľstvo, aby usilovalo o získanie štátneho uznania. Misijné riaditeľstvo poverilo touto úlohou Reichla a Wunderlinga z Českomoravského komitétu, ktorý kvôli tomu podnikli v roku 1872 cesty do Viedne a Prahy.¹⁸ Výsledkom cesty bolo zistenie, že sa pracovalo na novom zákone, ktorý by umožnil uznanie nových cirkví a náboženských spoločností.

Nový zákon bol prijatý v roku 1874. Neregistrovaná cirkev alebo náboženská spoločnosť mohla na základe neho získať štátny súhlas, ktorý udeľovalo rakúske ministerstvo vnútra, kultu a vyučovania.¹⁹ Zákon stanovil niekoľko podmienok, ktoré musela nová cirkev alebo náboženská spoločnosť splňovať, aby si mohla podať žiadosť. § 1 stanovil dva základné predpoklady, pričom prvý predpoklad bol definovaný negatívne.²⁰ Zákon stanovil, že učenie novej cirkvi, bohoslužby alebo zriadenie „neobsahujú ničeho proti zákonu alebo co do mravnosti závadného“.²¹ Druhý predpoklad bol definovaný pozitívne. Budúca cirkev musela preukázať schopnosť zriadiť aspoň jednu fungujúcu náboženskú obec.

Okrem týchto základných požiadaviek musela budúca cirkev alebo náboženská spoločnosť prehlásiť, že mala dostatok vlastných finančných prostriedkov, aby nezaťažila štátny rozpočet a mať cirkevné zriadenie alebo štatúty, kde by boli definované obvody obci, spôsob kreovania predstaveného obce, jeho právomoci a kompetencie, práva a povinnosti príslušníkov obce, uskutočňovanie vyučovania náboženstva, získavanie finančných prostriedkov na prevádzku a spôsob, akým sa štatút mohol zmeniť.²² Nová cirkev musela byť tiež schopná zaistiť náboženské vyučovanie na školách.²³

Túto zákonnú možnosť ihneď využilo Misijné riaditeľstvo, ktoré 19. júla 1874 podalo žiadosť.²⁴ Žiadosť obsahovala prehlásenie, že náboženské obce

---

¹⁸ Die Feier des 30. März 1905. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 2/1905. str. 5

¹⁹ NEŠPOR, Zdeněk R., Modernizace českého evangelického prostředí: případ svobodných církví. Český časopis historický 1/2012, str. 27.

²⁰ WIERER, Rudolf, Uznání a právní postavení náboženských společností podle zákona z 20. května 1874, č. 68 ř. z. Orbis: Praha – Brno 1935, str. 64.

²¹ zákon č. 68/1874 ř. z. o zákonném uznání společností náboženských, § 1.

²² Ibid, § 6.

²³ Ibid, § 4.

²⁴ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 7 – 8/1960, str. 103.

boli dostatočne hmotne zabezpečené.²⁵ Jednota o sebe prehlásila, že stála na podobných základoch ako reformovaná a luterská cirkev, ale mala prísnejšie cirkevné predpisy.²⁶ V prípade uznania by boli jej náboženské obce podriadené riaditeľstvu Jednoty v Herrnhute, pričom Jednota ponúkla, že vytvorí funkciu splnomocneného zástupcu riaditeľstva.²⁷

Žiadosť Jednoty podľa Wierera bola predchnutá tendenciou dosiahnuť nezávislosť a oddeliť sa „nejen od ostatních náboženských společností, byť i věroučně sebe bližších, ale i od moci státní (pokud arci to bylo možno)“.²⁸ Táto žiadosť vedenie ministerstva prekvapila. Podľa Nešpora ministerstvo s ňou nemalo problém, pretože Jednota nežiadala o štátne dotácie, ale nepodarilo sa získať súhlas Evanjelickej cirkevnej rady vo Viedni, ktorá sa obávala novej konkurencie.²⁹ Karl W. Schwarz videl dôvod odmietnutia v diani okolo prvého vatikánskeho koncilu a uznanie Starokatolíckej cirkvi.³⁰ Ministerstvo sa odmietlo touto žiadosťou zaoberať a zamietlo ju.

Riaditeľstvo sa nevzdalo a vypracovalo novú žiadosť, ktorú 5. februára 1876 podalo.³¹ Túto žiadosť už ministerstvo kultu prešetrilo. Požadovalo bližšie informácie, ktoré sa týkali hmotného zabezpečenia zborov a podrobný zoznam členov zborov. Ministerstvo skúmalo, či Jednota vyhovovala podmienkam, ktoré stanovil zákon. Najväčšie pochybnosti sa sústredili okolo otázky, či počet jej príslušníkov bol dostatočný na to, aby mohlo byť zaručené trvanie aspoň jednej náboženskej obce.³² Ministerstvo požiadalo Evanjelickú bohosloveckú fakultu vo Viedni, aby sa vyjadrila k otázke náuky. O vyjadrenie bola požiadaná i Evanjelická cirkevná rada. Nešpor tvrdí, že fakulta bola požiadaná preto, lebo existovala obava, že nová cirkev by mohla „ohroziť rakouské

---

²⁵ WIERER, Rudolf, Uznání náboženské společnosti Jednoty bratrské roku 1880. Nákladem vlastním : Praha 1936, str. 7.

²⁶ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 7 – 8/1960, str. 103.

²⁷ WIERER, Uznání náboženské společnosti Jednoty bratrské roku 1880, str. 7.

²⁸ Ibid.

²⁹ NEŠPOR, Modernizace českého evangelického prostředí: případ svobodných církví, str. 27.

³⁰ SCHWARZ, Karl W., Freikirchen zwischen Konsens, Konflikt und gesetzlicher Anerkennung . Zur kultus rechtlichen Lage in Böhmen im 19. Jahrhundert. In: Lášek, Jan B. (ed.), Von Mathesius bis Masaryk. Über den Protestantismus in den böhmischen Ländern zwischen Asch/Aš und Teschen/Těšín/Cieszyn. Praha : Karolinum 2019, str. 90 – 91.

³¹ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 7 – 8/1960, str. 103.

³² WIERER, Uznání náboženské společnosti Jednoty bratrské roku 1880, str. 8.

evangelíky“.³³ Fakulta vo Viedni a Evanjelická cirkevná rada potvrdili vieroučnú blízkosť luterskej a reformovanej cirkvi s Jednotou.³⁴

Všetky zúčastnené strany vyjadrili kladné stanovisko o tom, že Jednota splnila všetky zákonné podmienky. Napriek tomu sa dlho nič nedialo a tieto prietahy vzbudili pozornosť v zahraničí. Predstavitelia zahraničných cirkví zaslali žiadosti do Viedne, v ktorých intervenovali, aby Jednota získala štátne uznanie.³⁵ K uznaniu však nedošlo. Vacovský videl v tom finančné dôvody a vtedajšiu hospodársku krízu. Ministerský predseda Taafe namietal, že „prý by hmotná podpora nové cirkve ze zahraničních zdrojů se stala politicky povážlivou“.³⁶

Zahraničné cirkvi pokračovali vo svojom tlaku na rakúske ministerstvo, ktoré muselo konať. Ministerstvo požiadalo Misijné riaditeľstvo, aby na účet zložilo finančný obnos potrebný na financovanie zborov. Misijné riaditeľstvo tejto požiadavke vyhovel a na účet požadovaný obnos peňazí uložilo.³⁷ V prípade ďalších zborov neskôr už ministerstvo nepožadovalo zloženie depozitu, ale stačilo mu prísľub, že Riaditeľstvo Jednoty garantuje ich ďalšie financovanie.³⁸ Výsledok bolo, že ministerstvo v roku 1880 vydalo prednes, v ktorom zdôraznil hmotné zabezpečenie náboženských obcí a „její nepolitichnost a loyálnost“.³⁹

Tentokrát bola žiadosť o uznanie úspešná a rakúske ministerstvo kultu a vyučovania udelilo Jednote štátne uznanie.⁴⁰ Odmietlo však uznať meno Jednota bratská. Burckhardt tvrdí, že za týmto rozhodnutím boli historické dôvody.⁴¹ Úradný názov novej cirkvi znel *Evanjelická církev bratrská* (nemecky *Evangelische Brüderkirche in Österreich*) alebo *Ochranovská církev bratrská*. Stalo sa tak 30. marca 1880 uverejnením v ríšskom zákonníku.⁴²

³³ NEŠPOR, Zdeněk R., Malé/svobodné protestantské cirkve. In: NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.): Náboženství v 19. století. Nejcirkevnější století nebo období zrodu českého ateismu? Praha: Scriptorium 2010, str. 218.

³⁴ WIERER, Uznání náboženské společnosti Jednoty bratrské roku 1880, str. 8.

³⁵ Ibid, str. 11.

³⁶ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 7 – 8/1960, str. 103.

³⁷ Ibid.

³⁸ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 14, Drucksachen IV. Report of the Bohemian Moravian Committee to General Synod of the Brethren's Unity for the years 1899 – 1909, str. 11.

³⁹ WIERER, Uznání náboženské společnosti Jednoty bratrské roku 1880, str. 12.

⁴⁰ Die Feier des 30. März 1905. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 2/1905. str. 5.

⁴¹ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 16 – 17.

⁴² Nařízení ministerstva kutu a vyučívání č. 40/1880 ř.z., jimž se uznává evangelická církev bratrská (Ochranovská církev bratrská).

Získanie štátneho uznania zmenilo postavenie jej členov a zborov. Jej členovia prestali byť bez vyznania. Zbory získali právo, aby mohli viesť matriky narodení, svadieb a úmrtí pre svojich členov.⁴³ Mali právo verejného kultu. Mohli konať bohoslužby, pohreby a svadby.

Obidve zbory potrebovali štatút, ktorý by upravil podmienky ich fungovania. 12. marca 1883 sa podarilo, aby bol schválený štatút zboru Potštejn – Landskroun rakúskym ministerstvom kultu a vyučovania.⁴⁴ O mesiac neskôr 15. apríla 1883 sa podarilo schváliť i štatút zboru v Dubé.⁴⁵

Štatút zboru v Potštejne stanovil základné pravidlá pre fungovanie zboru a jeho zborový život. Predstavenstvo zboru tvoril kazateľ a rada starších.⁴⁶ Zborové zhromaždenie volilo členov rady starších.⁴⁷ Okrem voľby členov staršovstva malo zborové zhromaždenie na starosti napr. schvaľovanie ročného rozpočtu a zmeny v štatúte zboru.⁴⁸ Počet volených členov rady určovalo Misijné riaditeľstvo, pričom minimálny počet členov bol tri.⁴⁹ Starším sa mohol stať aktívny člen zboru, ktorý mal dvadsaťštyri rokov, chodil k Večeri Pánovej a platil príspevky do cirkvi (salár).⁵⁰ Volené obdobie staršieho bolo tri roky.⁵¹ Bola to neplatená, čestná funkcia.

Zákon stanovil, že kazatelia a vedenie zboru museli mať rakúske občianstvo.⁵² Kazatelia Schmidt v Potštejne a Bernhard v Dubé ho nemali a museli ho získať, pričom podmienkou pre jeho získanie bolo domovské právo v obci. V prípade zboru v Dubé to nebol žiaden problém. Opačná situácia bola v prípade Potštejna, kde obec odmietala vydať domovské právo. Dlho sa ho nedarilo získať. Nakoniec jeden člen zboru, ktorý bol starostom v blízkej obci Litice, umožnil, aby Schmidt získal domovské právo v jeho obci.⁵³

---

⁴³ Nařízení ministerstva vnitra, kultu a spravedlnosti č. 167/1882, upravující vedení matrik duchovními Bratrské církve evangelické, § 1.

⁴⁴ A OS Praha, E4E26. Status der evangelischen Brüdergemeine Pottenstein-Landskron. Verlag der Unitäts-Direction zu Bertheldorf bei Herrnhut.

⁴⁵ SCHMIDT, Eugen, Die ersten zwanzig Jahre der Brüdergemeine Dauba. Der Brüder Bote 9/1891, str. 211.

⁴⁶ Status der evangelischen Brüdergemeine Pottenstein-Landskron., § 4.

⁴⁷ Ibid, § 6.

⁴⁸ Ibid, § 30.

⁴⁹ Ibid, § 7.

⁵⁰ Ibid, § 25.

⁵¹ Ibid, § 8.

⁵² zákon č. 68/1874 ř. z. o zákonném uznání společností náboženských, § 9.

⁵³ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 7 – 8/1960, str. 104.

4.3. Nové právne postavenie Jednoty

Nové právne postavenie Jednoty sa navonok prejavilo iba v Potštejne, kde si miestny zbor na základe návrhu kazateľa Theophila Reichla postavil kostolík, ktorý mal vež, do ktorej bol umiestnený zvon, ktorý patril pôvodne zboru v Niesky. Výzdoba kostolíka bola jednoduchá, mal biele steny, lavice a záclony, ale inak sa pridržiaval „českého vzoru kostelíků s jedním vchodem a kazatelnou umístěnou naproti vchodu“.⁵⁴ Tento nový kostolík sa vzorom pre ostatné bratské modlitebne, ktoré postupne vznikali.⁵⁵

Pre stavu kostolíka sa zbor rozhodol z viacerých príčin. Jedným z nich bola demonštrácia prítomnosti Jednoty v obci a proti vrchnosti, ktorá podala žalobu na okresné hejtmanstvo v Rychnove nad Knežnou. Tentokrát okresné hejtmanstvo žalobu zamietlo a kostolík bol slávnostne otvorený 15. septembra 1899.⁵⁶

Získanie štátneho uznania vyvolalo kritiku zo strany ostatných cirkví. Na stránkach cirkevných časopisov sa viedla o tom rozsiahla polemika. Slobodné cirkvi kritizovali Jednotu, že vôbec požiadala o štátne uznanie. Ich kritika vychádzala hlavne z teologických dôvodov. Odmietali, aby štát zasahoval do cirkevných záležitostí. Dôsledkom bolo, že ochladli vzťahy medzi zborom v Potštejne a skupinou okolo Jana Balcara. Tieto vzťahy sa rozvíjali od 70. rokov 19. storočia, kedy Jednota prispela na to, aby v Bystrom mohla skupina okolo Balcara si zakúpiť pozemok, kde bol vybudovaný cintorín.⁵⁷ Po získaní štátneho súhlasu hľadala skupina okolo Balcara pomoc s financovaním novej modlitebne u škótskej misijnej spoločnosti, kde uspela.⁵⁸

Ani reformovaná cirkev nebola nadšená, že Jednota začala zakladať vlastné zbory a požiadala o právne uznanie. Filipi konštatuje, že zo strany reformovanej cirkvi bola hlavná námietka voči pôsobeniu slobodných cirkví ich separatizmus a to, že „opouští ideál nábožensko – kulturní homogenizace české společnosti“.⁵⁹ Reformovaná i luterská cirkev vyčítala slobodným cirkvám ich „sektářství, věroučnou nejasněnost, přílišnou závislost na zahraničních zdrojích i vliv laiků na vedení jednotlivých sborů“.⁶⁰ Na druhej strane slobodné cir-

⁵⁴ VACOVSKÝ, Milovník božího příbytku. Portréty. Jednota bratrská 3/1977, str. 44.

⁵⁵ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 1/1961, str. 13.

⁵⁶ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 14, Drucksachen IV. Report of the Bohemian Moravian Committee to the General Synod of the Brethren's Unity for the years 1899 – 1909, str. 12.

⁵⁷ NEŠPOR, Modernizace českého evangelického prostředí: případ svobodných církví, str. 29.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ FILIPI, Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století, str. 136.

⁶⁰ NEŠPOR, Modernizace českého evangelického prostředí: případ svobodných církví, str. 45.

kvi obviňovali reformovanú cirkev, že opustila svoje vlastné ideály a urobila kompromisy s vládnuou mocou.

Vedenie Jednoty sa proti kritike ohradilo. Pri príležitosti 25. výročia štátneho uznania Jednoty predniesol W. E. Schmidt 26. marca 1905 reč v modlitebni v Prahe, kde reagoval na námietky ostatných cirkví. Vo svojom príhovore poukázal na to, že členovia Jednoty sú „tichými, pracovitými občanmi, ľuďmi, ktorí nechceli činiť veľkú propagandu, nýbrž ktorí chceli žiť svému náboženstvu vo slobode“.⁶¹ Schmidt ocenil, že vďaka uznaniu štátu „nás chráni, naše bohoslužby, našu výchovu, našu prácu na všetkých miestach, kde máme členov“.⁶² Zbory na seba prevzali vedenie matríc a pravidiel pre zakladanie zborov, ale podľa Schmidta „jinak sme slobodní, mnohým slobodnejší než iné cirkve“.⁶³ Dôvod jej nezávislosti videl v tom, že Jednota nepoberala príspevok od štátu a dôrazne sa ohradil proti tvrdeniu, že nová cirkev sa stala konkurenciou pre ostatné cirkvi.

---

⁶¹ SCHMIDT, Walter Eugen, Žalm 84. Bratrské listy 4/1905, str. 25.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

5. Jednota sa rozrastá (1881 – 1918)

5.1. Zbory

Získanie štátneho súhlasu zmenilo právne postavenie Jednoty, pretože padli jednotlivé zákonné obmedzenia a predstavitelia Jednoty mohli bez nutnosti osobnej pozvánky verejne konať bohoslužby a vykonávať misiu v blízkom i vzdialenom okolí. Vznikajúce zbory Jednoty boli malé. Najstarší zbor v Potštejne mal pri svojom založení v roku 1870 dvadsaťsedem členov a v roku 1880 173 členov.¹ Oveľa pomalšie rástol nemecký zbor v Dubé, ktorý začínal s 33 členmi a v roku 1880 mal 73 členov.² Pri zboroch v Dubé a v Potštejne boli založené nemecké a české sirotince pre chlapcov a dievčatá, ktoré boli pre úplné alebo čiastočné siroty.

Väčšina členov zborov žila na rozsiahlom území, napr. v roku 1897 bývali členovia zboru v Dubé v 33 obciach a kázalo sa na desiatich miestach.³ O toto rozsiahle územie sa staral kazateľ Bernhard spolu s okruhom spolupracovníkov, napr. Antonín Vančura, Václav Vančura, Josef Sequens a Václav Betka. Kazatelia často cestovali, hovorili o starej Jednote a starali sa o roztrúsené skupinky a rodiny, napr. činnosť Václava Vančury sa neobmedzila iba na Mladú Boleslav, ale začal navštevovať presídlených členov v Turnove, Novej Pake, Plavoch a Ujkoviciach.⁴ Často sa jednalo o malé skupiny, napr. Václav Betka v Prahe začínal v roku 1889 len so 4 poslucháčmi, preto musel byť „kazateľom, varhaníkom i kostelníkom v jednej osobe!“⁵

Niektoré miestne skupiny zanikli, iné sa rozrástli a stali sa kazateľskými stanicami a niektoré postupne samostatnými zborami. Ich osamostatnenie podporili generálne synody v roku 1899 a 1914.⁶ Na ustanovenie samostatného zboru bolo treba súhlas na cirkevnej a štátnej úrovni. Šlo o náročný proces. Nemecká skupina v Jablonci patrila pod zbor v Dubé. Najprv požiadala Českomoravský komitét o to, aby bol založený samostatný zbor. Podarilo sa jej získať súhlas.⁷ Potrebovala tiež, aby domovský zbor v Dubé s týmto krokom súhlasil.

¹ SCHMIDT, Eugen, Zwanzig Jahre Brüderarbeit in Pottenstein und Umgebung, str. 15.

² SCHMIDT, Eugen, Die ersten zwanzig Jahre der evangelischen Brüdergemeine Dauba, str. 38.

³ SCHMIDT, Fünf Jahre Geschichte, str. 1f.

⁴ Mladá Boleslav. Ze sborů Jednoty bratrské. Jednota bratrská 2/1927, str. 22.

⁵ BETKA, Václav, Bratrské listy 9/1910, str. 69 – 70.

⁶ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 14, Drucksachen IV. Report of the Bohemian Moravian Committee to General Synod of the Brethren's Unity for the years 1899 – 1909, str. 10.

⁷ Die Brüdergemeine Gablonz. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 4/1909, str. 6.

I ten sa jej podaril získať.⁸ Po získaní súhlasu na cirkevnej úrovni sa miestna skupina obrátila na rakúske ministerstvo kultu a vyučovania, kde podala príslušnú žiadosť. Ministerstvo po preskúmaní všetkých podmienok vydalo potrebný súhlas. Tento súhlas získala skupina a bola v roku 1910 bola prehlásená za samostatný zbor.⁹ Tento proces postupne absolvovali i miestne skupiny v Mladej Boleslavi, v Prahe a Ústí nad Orlicí. V roku 1914 mala Jednota 1239 členov v šiestich farných zboroch.¹⁰

5.1. Misijná činnosť

Členovia Jednoty sa zapojili do domácej a zahraničnej misie. Zbory svoje úsilie smerovali do oblastí, ktoré susedili s Nemeckom, do východných a severozápadných Čiech a hlavne do vznikajúcich priemyselných oblastí, kde prichádzalo veľa ľudí za prácou.¹¹ Tieto misie boli úspešne a darilo sa im získavať nových členov. Podľa Nešpora hlavný dôvod ich úspechu bol v tom, že dokázali pružne reagovať na postupujúcu urbanizáciu.¹²

Na získavanie nových členov jednotlivé skupiny a zbory konali misijné slávnosti napr. 10. mája 1894 sa konala misijná slávnosť v Hrádku nad Nisou za účasti zástupcov z Misijného riaditeľstva.¹³ Riaditeľ Misijného riaditeľstva Charles Buchner sa domnieval, že podobnými akciami sa prebudí záujem o misie, napr. na misiu v Austrálii potrebovalo Misijné riaditeľstvo dvadsať misionárov.¹⁴ Misijná slávnosť v Potštejne sa v tom istom roku zamerala na misiu na Labradore, o ktorej hovoril misionár Bourquin.¹⁵

Okrem týchto pravidelných akcií využívali zbory jednotlivé príležitosti, napr. v roku 1916 sa v Mladej Boleslavi nachádzali nemeckí vojaci. Kazateľ z Dubé Schröter mal každých štrnásť dní pre nich pripravené kázanie. Zo získaných prostriedkov bol podporený sirotinec v Dubé.¹⁶

---

⁸ Ibid.

⁹ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 68.

¹⁰ Kurze Mitteilungen. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 1/1914, str. 8.

¹¹ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 2/1961, str. 30.

¹² NEŠPOR, Modernizace českého evangelického prostředí: případ svobodných církví, str. 40 - 41.

¹³ Misijní slavnost v Hrádku. Bratrské listy 7/1894, str. 52.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Misijní slavnost v Potštýně. Bratrské listy 8/1894, str. 63.

¹⁶ Z Mladé Boleslavi. Zprávy. Bratrské listy 10-12/1916, str. 101.

Niekoľko členov sa zapojili do zahraničnej misie. Prvým členom bol Jindřich Schiller, ktorý sa v roku 1908 stal kazateľom v oblasti Lvovecka. Pôsobil medzi poľskou dedinou, židovskými usadlosťami a holandsko – nemeckými kolóniami.¹⁷ Väčšinu času strávil na cestách a staral sa o 140 rodín.¹⁸ Po vypuknutí prvej svetovej vojny dostal na výber medzi útekem alebo deportáciou do Ruska.¹⁹ Vrátil sa do Čiech a stal sa pomocným kazateľom v Ústí nad Orlicí a učiteľom náboženstva.²⁰

Druhým členom bol František Chleboun, ktorý dvadsať rokov pôsobil ako kazateľ v západnej provincii Južnej Afriky medzi miestnymi kmeňmi.²¹ Mal na starosti niekoľko staníc a podarilo sa mu založiť i nové.²² Ako konštatuje Vavcovský „práce to byla namáhavá, narážející na nedůvěru a pověstnou kaferskou tvrdohlavost“.²³ Medzníkom sa pre neho stal rok 1913, kedy sa vrátil na ročnú dovolenku do Čiech. Počas nej prednášal v českých zboroch o svojej misijnej činnosti v Afrike.²⁴ Do Južnej Afriky sa už nevrátil kvôli vypuknutiu prvej svetovej vojny.²⁵

5.1.3. Národnostné napätie

Na prelome 19. a 20. storočia sa v českej spoločnosti postupne rozohrel boj o verejný priestor a používanie jazyka. Nacionalistických vášni neboli ušetrené ani cirkvi. V rámci politického boja boli jednotlivé cirkvi obviňované z podpory jedného alebo druhého tábora. Podľa Nešpora tieto vášne „ovlivnily postoje veřejnosti k těmto církvím“.²⁶

Vedenie Jednoty si bolo vedomé týchto problémov, ale dlhodobo razilo stratégiu, ktorá podporovala snahy, aby národnostné otázky nezasiahli zborový

¹⁷ L.S. Diaspora na Rusi. Bratrské listy 7 – 8/1909, str. 88.

¹⁸ SCHILLER, Diasporním kazatelem v Ruském Polsku. Jednota bratrská 8 – 9/1955, str. 113.

¹⁹ Ibid, str. 133.

²⁰ Aus den Sitzungen des Böhmisches-Mährischen Komittes (Direktion für Österreich). Böhmisches-Mährische Blätter 4/1914, str. 43.

²¹ Misionář Čech. Zprávy. Bratrské listy 9/1913, str. 140.

²² Nad rakví našeho misionáře, Radostné poselství. Misijní příloha Jednoty bratrské. Jednota bratrská 5/1945, str. 47.

²³ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 4/1961, str. 55.

²⁴ Aus den Sitzungen des Böhmisches-Mährischen Komittes. Böhmisches-Mährische Blätter 5 /1913, str. 67.

²⁵ Aus den Sitzungen des Böhmisches-Mährischen Komittes (Direktion für Österreich), Böhmisches-Mährische Blätter 5 – 6/ 1914, str. 51.

²⁶ NEŠPOR, Zdeněk R., Úvod. In: Nešpor, Zdeněk R. (ed.): Náboženství v 19. století. Nejcírkevnější století nebo období zrodu českého ateismu? Praha: Scriptorium 2010, str. 11.

život. Cieľom stratégie bolo, aby pod nemecký zbor patrili české skupiny a naopak.²⁷ Vyskytli sa dva pokusy o vytvorenie spoločného česko – nemeckého zboru. Skončili však neúspešne.

Prvý prípad bol v Prahe, kde existovali nemecké a české skupiny, o ktoré sa starali kazatelia Schmidt a Bernhard. Nemecká skupinka sa utvorila okolo rodiny Stahlschmidtovej, ktorá bola prijatá do zboru v Dubé.²⁸ Následne kazateľ Bernhard z Dubé podal žiadosť na Českomoravský komitét, aby bol vyslaný pracovník do Prahy, ktorý by misijne pracoval medzi nemeckým katolíckym obyvateľstvom. Jeho žiadosť komitét zamietol. Argumentoval tým, že „pochybuje o príhodnom čase k takej práci a pak – nemá zatím pracovníka“.²⁹

Založenie českého zboru v Prahe podporovalo viacero významných osobností, napr. historik Jaroslav Goll alebo profesor Tomáš Garrigue Masaryk.³⁰ Českomoravský komitét dlho váhal s rozhodnutím. V tejto situácii sa kazatelia Schmidt a Bernhard dohodli, že si spoločne prenájmu jednu miestnosť, v ktorej sa budú striedavo konať české a nemecké bohoslužby.³¹ Problémy nastali už pri vysvätení miesta.³² Pôvodne naplánované dvojjazyčné vysvätenie sa nekonalo. Tento plán sa nepáčil vedúcemu nemeckej skupiny Stahlschmidtovi, ktorý na protest odišiel zo zboru a pridal sa k darbystom.³³ V tejto situácii sa začala rozvíjať práca medzi Čechmi a pražská skupina bola priradená pod český zbor v Potštejne.³⁴ Tento krok následne podporil Českomoravský komitét.

Druhý pokus sa konal v Duchcove, ktorý patrilo pod nemecký zbor v Dubé. O prevažne českú skupinu sa starali českí a nemeckí kazatelia.³⁵ Misijná práca medzi českými veriacimi sa uchytila. Odlišná bola situácia medzi nemeckými obyvateľmi. Vacovský konštatoval, že miestna nemecká skupina nevykazovala

---

²⁷ A JB Liberec. VII - AK – B. BMK 1875 – 1915. ABMK. Beschlüsse der Arbeiterkonferenz und der ABM – Konferenz 1875 – 1911, str. 3.

²⁸ A OS Praha. Počátky sboru Jednoty bratrské v Praze, nedatované, bez uvedenia autora, str. 3.

²⁹ VACOVSKÝ, Počátky pražského sboru. Jednota bratrská 11/1975, str. 167.

³⁰ A OS Praha. Počátky sboru Jednoty bratrské v Praze, nedatované, bez uvedenia autora, str. 4.

³¹ Ibid, str. 5.

³² Wie unsre Gemeinen und Ortsgruppen in Böhmen und Mähren entstanden sind. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 2/1906, str. 5.

³³ VACOVSKÝ, Počátky pražského sboru. Jednota bratrská 12/1975, str. 180.

³⁴ Die Brüdergemeine in Prag. Böhmisches-Mährische Blätter 2/1894, str. 18.

³⁵ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 12, Drucksachen II. Bericht des Böhmisches – Mährischen Komitees an die Generalsynode der Brüder-Unität 1909, str. 11.

„zvláštních výsledků“.³⁶ Dôvodom boli národnostné nepokoje a prestupové hnutie medzi českými Nemcami.

Česká skupina začala požadovať, aby mohla vytvoriť samostatnú skupinu s vlastným kazateľom.³⁷ Svoju žiadosť predniesla na zborovej rade v Dubé. V roku 1911 sa jej podarilo získať súhlas Českomoravského komitétu, Užšej rady a zboru v Dubé. Na základe toho sa vytvorila samostatná skupina, ktorú zastupovali dvaja dôverníci v staršovstve zboru v Dubé.³⁸ Po oddelení v roku 1911 mala duchcovská skupina 61 dospelých a 54 detí a dubská 99 dospelých a 36 detí.³⁹

Dôvodom pre oddelenú prácu medzi českými a nemeckými veriacimi boli obavy z možnej germanizácie, prípadne počesťovania. To sa prejavovalo v získavaní prostriedkov pre české a nemecké sirotince, ktoré mala Jednota. Užšej rady si tohto bola vedomá, a preto sa snažila, aby podľa možností „české dítky odevzdány byly českým siročincům a německé německým“.⁴⁰ Podobný prístup razilo vedenie nemeckého sirotského fondu, ktoré bolo ochotné platiť iba za nemecké deti v nemecky hovoriacich sirotincoch alebo požadovalo rozdeliť starostlivosť o nemecké a české siroty.

Národnostného napätia neboli ušetrené ani konferencie, kde sa stretávali českí a nemeckí kazatelia. Rokovacími jazykmi bol český a nemecký jazyk.⁴¹ Príspevky jednotlivých delegátov a kazateľov mohli byť v obidvoch rokovacích jazykoch, pričom v 1907 požadoval jeden člen zboru v Potštejne, aby veci týkajúce sa jeho zboru boli na konferencii prejednávané v češtine.⁴²

Nacionalistické boje sa prejavili v zápisoch matrik. Matriky boli pôvodne vedené v nemčine. V roku 1894 prijala konferencia rozhodnutie, že v zborových matrikách sa údaje o narodení môžu písať v českom jazyku.⁴³ K tejto otázke sa vrátila konferencia v roku 1905, ktorá rozhodla, že všetky údaje,

---

³⁶ VACOVSKÝ, V zemi otců, Jednota bratrská 3/1961, str. 45.

³⁷ Kurze Mitteilungen. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 3/1911, str. 11.

³⁸ V Duchcove. Zprávy. Bratrské listy 10/1911, str. 133.

³⁹ Dubá. Zprávy. Bratrské listy 1/1912, str. 11.

⁴⁰ SCHMIDT, Eugen, Výroční zpráva sirotčince v Dubé za rok 1911. Bratrské listy 2/1912, str. 26.

⁴¹ A OS Praha. Počátky sboru Jednoty bratrské v Praze, nedatované, bez uvedenia autora, str. 7.

⁴² SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Čís. Inv. 3, Karton č. 1., Schůze sborové rady v Potštejně dne 9. května 1907 o 11 hod. dopoledne, str. 97 – 98.

⁴³ A JB Liberec. VII - AK - B. BMK 1875 - 1915. ABMK. Beschlüsse der Arbeiterkonferenz und der ABM - Konferenz 1875 - 1911, str. 3.

ktoré sa týkali českých rodín, sa mali zapisovať do matriky česky.⁴⁴ Od začiatku sa protokoly Všeobecnej českomoravskej konferencie sa viedli v nemeckom jazyku.⁴⁵ Z toho sa vytvoril následne český preklad. K podobnému kroku pristúpil Českomoravský komitét, ktorého správy a účtovníctvo sa viedlo v nemečine. Až následne sa vytvoril český preklad.

5.1.2. Finančná závislosť

Finančná situácia českých a nemeckých zborov bola dlhodobo napätá, pretože zbory boli trvale v schodku. Príjmy zboru tvorili dary a zbierky z ostatných provincií Jednoty a výdavky boli hlavne na plat kazateľa a nákup budovy. Tieto príjmy však mnohokrát nestačili ani na pokrytie vlastných potrieb. Vacovský ako príklad uvádza rok 1879, kedy príjem za jednotlivé skupiny bol 639 vtedajších mariek, pričom na platy kazateľov bolo treba 4 655 mariek.⁴⁶ Závislosť českých a nemeckých zborov na vedení v Herrnhute a ostatných provinciách bola obrovská. Vacovský však nezamlčuje fakt, že zbor v Potštejne sa „až príliš na také dary spoléhal“.⁴⁷

Nepriaznivá finančná situácia Jednoty vychádzala z toho, že zbory Jednoty boli väčšinou chudobné, pretože jej členovia boli zväčša malí hospodári a chudobní nádenníci, napr. ženy v Potštejne sa živili vyšívaním čipiek a muži pomocnými prácami na veľkostatkoch.⁴⁸ Jediný pokus o zaistenie finančnej nezávislosti zboru sa uskutočnil v Potštejne. V roku 1874 sa podarilo nadviazať miestnemu kazateľovi Schmidtovi kontakt s firmou z Zeistu, aby bola založená v Potštejne malá manufaktúra na výrobu ručne vyrábaných gombičiek, o ktoré bol záujem v Anglicku a za morom.⁴⁹

Zabezpečenia odbytu a materiálu mala na starosti firma. Kazateľ Schmidt zabezpečil dom, kde bola umiestnená prevádzka. Nachádzal sa neďaleko fary.⁵⁰ Z radov miestnych žien pochádzali prvé zamestnankyne. Na začiatku tam pracovalo desať až dvanásť žien, z toho deväť bolo z Jednoty. Ako konštatuje Vacovský táto prevádzka poskytla rade ľudí obživu, ale „nepřineslo však

⁴⁴ Ibid, str. 3.

⁴⁵ A JB Liberec. VII - AK - B. BMK 1875 - 1915. ABMK. Beschlüsse der Arbeiterkonferenz und der ABM - Konferenz 1875 - 1911, str. 6.

⁴⁶ VACOVSKÝ, V zemi otců, Jednota bratrská 1/1961, str. 12.

⁴⁷ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 3/1960, str. 34.

⁴⁸ Dr. Christin Heinrich Müller und das Pottensteiner Knopfgeschäft. MMFBÖ 2/1905, str. 3.

⁴⁹ Albert Eugen Schmidt. Bratrské listy 2/1915, str. 15.

⁵⁰ Das Brüder-Viertel des Ortes Pottenstein in Böhmen. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 1/1912, str. 3.

vcelku sboru takový užitek, jak se původně myslelo“.⁵¹ Práca v manufaktúre pokračovala až do prvej svetovej vojny, ktorá výrobu ochromila. Odbyt v Anglicku sa zmenšil, prechádzalo sa na strojovú výrobu gombičiek a ručná výroba sa už nevyplácala. V roku 1926 bola prevádzka uzatvorená.⁵²

5.2. Vedenie českého diela

Správu misijnej činnosti v českých zemiach mal na starosti Českomoravský komitét (Böhmisch-mährische Komitee), ktorý do roku 1913 sídlilo v Berthelsdorfe.⁵³ Od roku 1914 zasadal v Herrnhute. V tom istom roku na základe rozhodnutia generálnej synody začal komitét používať tiež názov Riaditeľstvo Jednoty bratskej v Rakúsku (Direktion für Österreich).⁵⁴ Pre generálnu synodu bolo zavedenie pojmu riaditeľstvo „krok na ceste, aby české dielo sa stalo samostatnou provinciou“.⁵⁵ Českomoravský komitét pravidelne o svojej činnosti podával správu na generálnu synodu.

Českomoravský komitét mal tri hlavné úlohy. Prvá úloha spočíval v tom, že rozhodoval o vyslaní a povolaní kazateľa alebo kolportéra. Súhlasil napr. s vyslaním Václava Vančury do Mladej Boleslavi a do služby kazateľa povolal v roku 1889 Theophila Reichla.⁵⁶ Mal tiež na starosti, aby kazateľom obstarával všetky potrebné papiere od českých úradov a diakonskú alebo presbyterskú ordináciu.⁵⁷ Druhá úloha bola v kontrole a navštevovaní zborov, napr. 1. júna 1875 člen komitétu Reichel navštívil zbor Potštejn, kde vykonal vizitáciu.⁵⁸

A tretia úloha spočíval v rozhodovaní v prípade sporov, napr. komitét musel rozhodnúť o spore, ktorý vypukol v roku 1889 v Dubé. Predmetom sporu sa stali nevyhovujúce bohoslužobné priestory, ktoré vlastnil zbor. Kvôli tomu vznikali trenice a spory. Na stole ležali tri varianty riešenia problémov. Po-

---

⁵¹ VACOVSKÝ, V zemi otců, Jednota bratrská 3/1960, str. 34.

⁵² VACOVSKÝ, Knoflíkárna. Portréty. Jednota bratrská 4/1977. str. 55.

⁵³ Ředitelství Jednoty bratrské. Zprávy. Bratrské listy 10/1913, str. 158.

⁵⁴ Aus den Sitzungen des Böhmisch-Mährischen Komittes. Böhmische-Mährische Blätter 3/1914, str. 25.

⁵⁵ UA Herrnhut, Gsyn 1914 - 9, Synodale Ausschüsse II. Bericht des Ausschusses der General Synode für das böhmisch-mährische Werke, str. 6.

⁵⁶ KOKEL, Susanne, Theophilus Reichel in Pottenstein. Ein Kapitel aus der Geschichte des Böhmisch-Mährischen Werks. Unitas fratrum 67 – 68/2012, str. 95.

⁵⁷ Aus den Sitzungen des Böhmisch-Mährischen Komittes (Direktion für Österreich). Böhmische-Mährische Blätter 4/1914, str. 43.

⁵⁸ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn, Protokolle. str. 12.

staviť nový kostol, kaplnku alebo prebudovať neďalekú stodolu na modlitebňu.⁵⁹ Väčšina zboru sa priklonila k názoru miestneho kazateľa Eugena Schmidta, ktorý presadzoval myšlienku jednoduchej modlitebni s ohľadom na finančné možnosti zboru.⁶⁰ Menšina zboru však presadzovala možnosť, aby sa vybudoval kostol.

Nespokojní zástupcovia zboru sa sťažovali u Českomoravského komitétu. Ten v roku 1890 vyslal svojho zástupcu, aby posúdil situáciu. Následné stanovisko komitétu bolo, „že má zústať vše pri starém, až by se docílilo jednomyslnosti“.⁶¹ Kazateľ dostal poverenie, aby v zbore našiel zhodu. Proti jeho úsiliu sa postavila nová skupinka nespokojencov, a preto bol vyslaný znovu člen Českomoravského komitétu, aby opäť posúdil situáciu.⁶² Tentokrát vydal komitét rozhodnutie, v ktorom podporil stanovisko kazateľa a rozhodol o tom, že v Dubé sa postaví modlitebňa. Nová modlitebňa bola postavená v roku 1891.⁶³

5.2.1. Reformy

Postavenie Českomoravského komitétu bolo silné. To sa stalo predmetom kritiky hlavne zo strany českých kazateľov. Ich kritika smerovala voči tomu, že rozhodovanie komitétu bolo neefektívne, zdlhavé a nedostatočne reagovalo na miestne požiadavky a potreby. O všetkom na svojich zasadnutiach rozhodoval Českomoravský komitét. Českí a nemeckí kazatelia nemohli záväzne rozhodnúť v žiadnej otázke.

Námietky českých kazateľov sa dostali na program rokovania generálnej synody v roku 1899 v Herrnhute, ktorá sa rozhodla ich podporiť a prijala reformu riadenia českého diela. V rámci reformy bolo české dielo vyňaté z kompetencií Misijného riaditeľstva a presunuté pod Generálne riaditeľstvo, pričom české dielo podľa predstáv generálnej synody malo byť podporované všetkými štyrmi provinciami svetovej Jednoty.⁶⁴ Generálna synoda tiež rozšírila počet členov. K štyrom stálym členom komitétu pridala dvoch členov s poradným

---

⁵⁹ Dauber Betsaal. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 1/1911, str. 6.

⁶⁰ Modlitebna v Dubé. Bratrské listy 2/1911, str. 22.

⁶¹ Ibid.

⁶² Dauber Betsaal. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 1/1911, str. 6.

⁶³ Ibid, str. 5.

⁶⁴ SCHILLER, Jindřich, Jednota bratrská, její vznik, vývoj, učení a řád. Podle úředních pramenů sepsal Jindřich Schiller. Jednota bratrská 1921, str. 14.

hlasom.⁶⁵ Jedným z nich sa stal kazateľ Eugen Schmidt z Dubé.⁶⁶ Pravidelné zasadnutia komitétu sa konali šesťkrát do roka, pričom sa mohli konať stretnutia podľa potreby.⁶⁷ Na lepšiu koordináciu práce bola zriadená Všeobecná českomoravská konferencia, ktorá dostala právo voliť dvoch členov do Českomoravského komitétu.⁶⁸ Prvé zasadnutie konferencie sa konalo 25. októbra 1899 v Mladej Boleslavi.⁶⁹ Tvorili ju českí a nemeckí kazatelia, jeden zástupca za zbor a jeden zástupca za miestnu skupinu nad 100 členov.⁷⁰

Nie všetci súhlasili s touto reformou. Jedným z nich bol biskup Beck, ktorý dvanásť rokov pôsobil v obci Růžová a desať rokov bol členom Českomoravského komitétu.⁷¹ Odmietol ďalej kandidovať do komitétu.⁷² Ani českí kazatelia neboli spokojní s reformou.

Ďalšia možnosť sa naskytna na nasledujúcej generálnej synode v roku 1909. Českomoravský komitét podal správu, v ktorej priznal problémy s existujúcim stavom a pripustil, že fakticky existovali dve komisie.⁷³ Jedna bola menšia a pozostávala z členov, ktorí bývali v Herrnhute a v Berthelsdorfe a druhá bola väčšia, kde boli zastúpení kazatelia z Čiech.⁷⁴ Okrem toho predseda komitétu si postťažoval na nedostatok času, aby konal pravidelné vizitácie.⁷⁵ Ako riešenie navrhol komitét, aby boli zavedení korešpondujúci členovia a vznikla funkcia sekretár komitétu.⁷⁶

Generálna synoda v roku 1909 prijala kompromisné riešenie. Po prvé rozšírila počet členov komitétu na sedem. A po druhé zriadila pre české a nemecké

---

⁶⁵ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 9 – 10/1961, str. 120.

⁶⁶ Albert Eugen Edmund Schmidt. Životopis čtený při pohřbu v Herrnhutě dne 22. prosince 1914. Bratrské listy 2/1915, str. 17.

⁶⁷ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 12, Drucksachen II. Bericht des Böhmisches – Mährischen Komitees an die Generalsynode der Brüder-Unität 1909, str. 5.

⁶⁸ Die allgemeine böhmisch-Mährische Konferenz. MMFBÖ 1/1905, str. 4.

⁶⁹ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 14, Drucksachen IV. Report of the Bohemian Moravian Committee to General Synod of the Brethren's Unity for the years 1899 – 1909, str. 8.

⁷⁰ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschicht ihrer Verfassung von 1931, str. 7.

⁷¹ Das Böhmisches-Mährische Komitee, Rechnungsbericht über Einnahme und Ausgabe des Brüderwerks in Böhmen vom Jahre 1893, Böhmisches-Mährische Blätter 2/1894, str. 27.

⁷² Dr. Konrad Beck. MMFBÖ 2/1908, str. 2.

⁷³ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 12, Drucksachen II. Bericht des Böhmisches – Mährischen Komitees an die Generalsynode der Brüder-Unität 1909, str. 5.

⁷⁴ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 14, Drucksachen IV. Report of the Bohemian Moravian Committee to General Synod of the Brethren's Unity for the years 1899 – 1909, str. 6.

⁷⁵ Ibid, str. 7.

⁷⁶ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 12, Drucksachen II. Bericht des Böhmisches – Mährischen Komitees an die Generalsynode der Brüder-Unität 1909, str. 7.

zbory Užšiu radu. Názov rady bol zvolený s odkazom na starú Jednotu.⁷⁷ Užšia rada prekladala na schválenie vecí Českomoravskému komitétu.⁷⁸ Cieľom reformy bolo, aby „české dílo poznenáhl k samosprávě přivedeno bylo“.⁷⁹

Tieto zmeny sa prejavili 8. septembra 1909 na rokovaní Všeobecnej českomoravskej konferencie v Prahe, ktorá zvolila troch členov Užšej rady. Za členov rady boli zvolení Theophilus Reichel, Josef Mikulášik, Václav Vančura a Eugen Schmidt.⁸⁰ Českomoravský komitét vybral predsedu rady a stal sa ním Schmidt.

S touto reformou stále neboli všetci spokojní. Reformou riadenia českého diela sa tak zaoberala generálna synoda v roku 1914, ktorá podporila rozšírenie činnosti kolportérov.⁸¹ V rámci reformy vznikla nová funkcia generálneho splnomocnenca generálneho riaditeľstva, ktorý mal právo podpisovať všetky právne dokumenty.⁸² Generálna synoda tiež zvýšila počet členov Užšej rady na štyroch, pričom troch členov volila Všeobecná českomoravská konferencia na obdobie troch rokov.⁸³ Predsedu Úzkej rady však stále vyberal Českomoravský komitét. Pri rovnosti hlasov v Úzkej rade rozhodoval hlas predsedu.⁸⁴

5.3. Teologické otázky

Vnútorň život zborov a skupín sa riadil spisom *Zásady a pořádky členův evangelické bratrské církve v rakouských zemích*. Predlohou bola nemecká kniha *Allgemein geltende Grundsätze und kurzgefaste Ordnungen für die Gemeinden der deutschen Provinz der evangelischer Brüder-Unität*.

Prekladateľ príručky do češtiny nie je uvedený, pričom kazateľ Eugen Schmidt ním nemohol byť, pretože v tomto období neovládal češtinu na požadovanej úrovni. Vacovský za autora prekladu považoval reformovaného farára Šu-

---

⁷⁷ Kurze Mitteilungen. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 1/1910, str. 4.

⁷⁸ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 9 – 10/1961, str. 120.

⁷⁹ Generální synoda obnovené Jednoty bratrské, Bratrské listy 7 – 8/1909, str. 95.

⁸⁰ Kurze Nachrichten. MMFBÖ 4/1909, str. 6.

⁸¹ Aus den Sitzungen des Böhmischem-Mährischen Komitees. Böhmische-Mährische Blätter 3/1914, str. 26.

⁸² Unsere Generalsynode. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 3/1914, str. 1.

⁸³ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 20.

⁸⁴ Ibid.

berta z Krabčic, ktorému pomáhal reformovaný učiteľ Váši.⁸⁵ O osem rokov neskôr zmenil názor a v článku *Nad starou příručkou* vyslovil názor, že autorom je Václav Horký, ktorý pôsobil ako učiteľ na reformovanej škole v obci Krabčice. Predpoklad Vacovského sa opiera o skutočnosť, že v prekladu sú využívané zvláštne výrazy a „na mnohých miestach je slovosled až otrocky závislý na nemecké předloze“.⁸⁶

Táto príručka vychádza z nedôvery Jednoty k dogmatizmu a konfesionalizmu a podľa Halamy bola tiež „dotčena mýtem o starobratrské nechuti k věroučným soustavám“.⁸⁷ Za jediný zdroj pre kresťanské správanie a učenie je považovaná Biblia. Toto chápanie sa odrazilo v tom, že v knihe sú rozoberané dve oblasti: definícia Jednoty ako cirkvi a povinnosti jednotlivých členov. Táto príručka neriešila na rozdiel od Meklenburského katechizmu, ktorý sa používal v českých luterských zborov od 1877 a od Šulekovho katechizmu základné kresťanské články alebo sviatosti.⁸⁸

Príručka charakterizovala Jednotu ako cirkevné spoločenstvo, ktoré sa považuje za člena všeobecnej cirkvi, kde hlavou je Kristus a základným učením je „písmo svaté a sice ono samo“.⁸⁹ Za pravý úd tela Krista považuje príručka každého „kdokoliv narození z Boha skrze Ducha svatého okusil“.⁹⁰ Táto skúsenosť nebola viazaná na žiadnu náboženskú formu, a preto príručka stanovila, že „nechceme se od nikoho, kdož by k jiné křesťanské církvi přináležel, oddělovati“.⁹¹ Za deti Božie považovala Jednota všetkých bratov a sestry v Kristu. Jedinou podmienkou bolo učenie o Písmu svätom ako pravidlu viery a života a učenie o ospravedlnení jedine skrze vieru v Ježiša Krista.⁹²

Jednota nechcela byť cirkvou, kde sa kázalo slovo Božie a riadne vysluhovali sviatosti,⁹³ ale cirkev bola v jej chápaní Božia rodina, ktorá má Ježiša za svoju hlavu, kde „členové jako bratří a sestry se milují a v živém spojení

---

⁸⁵ VACOVSKÝ, Adolf, V zemi otců, Jednota bratrská 3/1960, str. 34.

⁸⁶ VACOVSKÝ, Nad starou příručkou. Jednota bratrská 9/1968, str. 107.

⁸⁷ HALAMA, Jindřich, Vykoupení v učení Obnovené Jednoty bratrské. In: Karfíková, Lenka a Špínka Štěpán (eds.), Vtělení. Vykoupení. Církev. Sborník příspěvků ze tří ekumenických kolokvií České křesťanské akademie. Česká křesťanská akademie 1997, str. 51.

⁸⁸ FILIPI, Pavel, Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století, str. 43.

⁸⁹ Zásady a pořádky členův evanjelické bratrské církve v Rakousku. Nákladem Evanjelické bratrské církve. Třetí vydání. 1904, str. 6.

⁹⁰ Ibid, str. 7.

⁹¹ Ibid, str. 7.

⁹² Ibid, str. 7.

⁹³ Narážka na definíciu cirkvi podľa čl. 7 Augsburgského vyznania.

mezi sebou stojí“.⁹⁴ Podľa Filipi šlo o prepojenie posväteného zboru s eucharistickým obecenstvom.⁹⁵ Zbor je posvätený zásluhou Kristovou, ktorý vd'ačne prijíma, že je zborom hriešnikov.“⁹⁶

Táto príručka obsahovala niekoľko odporúčaní, ktoré mali členovia dodržiavať. Zdržiavať sa mali svetských zábav a čítania kníh a spisov, ktoré by odvracali od nasledovania Krista. Očakávalo sa od nich, že budú pracovať a zarábať si poctivou prácou.⁹⁷ Kto by požičal peniaze, mal ich riadne splatiť alebo vrátiť, inak by podliehal pokarhaniu. Oblečenie a bývanie členov malo byť jednoduché a skromné.⁹⁸ Tiež sa neodporúčalo, aby medzi jednotlivými osobami rozličného pohlavia vznikali a pestovali sa nenáležité styky.⁹⁹ V prípade cirkevnej svadby mali žiadať snúbenci o súhlas kazateľa a Rady starších.

V Jednote sa uplatňovala cirkevná kázeň. V prípade, že by sa člen zboru prehrešil proti kresťanským poriadkom a mravom, mal byť v láske napomenutý. Ďalší stupeň predstavoval dohovor kazateľa a potom rokovanie pred Radou starších, aby bol vinný „na své nenáležité chování v lásce sice ale též opravdově a určitě upozorněn“.¹⁰⁰ Pokiaľ by všetky tieto opatrenia nefungovali, mohol byť hriešnik z Jednoty vylúčený.¹⁰¹

5.3.1. Jednotlivé pastoračné rozhodnutia

Príručka stanovila všeobecné na požiadavky na správanie sa členov Jednoty. Pri svojej činnosti sa však kazatelia stretávali s otázkami, ktoré neboli v príručke vyriešené. Stretávali sa veriacimi, ktorí zastávali baptistické alebo separatistické názory, ale „vypadalo to tenkrát, že si dají říci, jejich vroucí zbožnost působila velmi dobrým dojmem“.¹⁰²

V oblasti okolo Turnova sa stretávali so špiritistami, ktorí mali v úcte kralickú Bibliu.¹⁰³ V Turnove a v Rovensku pod Troskami jeden starší zboru s rodi-

---

⁹⁴ Zásady a pořádky členův evangelické bratrské církve v Rakousku, str. 8.

⁹⁵ FILIPI, Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století, str. 140.

⁹⁶ Ibid, str. 141.

⁹⁷ Zásady a pořádky členův evangelické bratrské církve v Rakousku, str. 10.

⁹⁸ Ibid, str. 13.

⁹⁹ Ibid, str. 12.

¹⁰⁰ Ibid, str. 11.

¹⁰¹ Ibid, str. 11.

¹⁰² OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 50.

¹⁰³ GLOS, Pavel, 70 let turnovské modlitebny 1913 – 1893. Jednota bratrská 8 – 9/1983, str. 134.

nou začal chodiť na špiritistické stretnutia.¹⁰⁴ I v Železnom Brode sa šírilo špiritistické hnutie a miestami malo teosofické zafarbenie.¹⁰⁵ Skupina baptistov z Brna uvažovala o vstupe, pokiaľ by boli tolerované ich názory na krst.¹⁰⁶ Najviac členov však prestupovalo z rímskokatolíckej cirkvi a podľa Vacovského „lidé duchovně probuzení četbou Písma a službou ochranovských kolportérů“.¹⁰⁷

Tieto otázky vyvolali potrebu stretávať sa na pracovných poradách, kde sa riešili konkrétne pastoračné otázky. Prvá pracovná porada sa konala 25. januára 1875 a riešila sa otázka krstu.¹⁰⁸ Zaoberala sa tiež otázkou špiritizmu, kde v roku 1916 prijala kazateľská konferencia záver, „že se má přistupovat k takovýmto členům přátelsky a opatrně a moudře jim zvěstovat Boží slovo“.¹⁰⁹ Od roku 1899 sa tieto pracovné konferencie na základe rozhodnutia generálnej synody zmenili na Všeobecnú českomoravskú konferenciu.¹¹⁰

Miestny kazateľ a rada starších mali na starosti dodržiavanie pravidiel, napr. kazateľ rozhodoval o žiadostiach o vstup.¹¹¹ Pri posudzovaní žiadosti sledoval motivácie alebo pohnútky pristupujúcich a niekedy mal osobný rozhovor so žiadateľom.¹¹² Generálna synoda v roku 1899 stanovila, že členstvo v Jednote sa nezískalo automaticky po vyhlásení vystúpenia veriaceho z rímskokatolíckej cirkvi pred štátnymi úradmi, ale musela uplynúť nejaká lehota.¹¹³ V jednom prípade pražské staršovstvo zboru rozhodlo, že neprijme prihlášku, pretože žiadateľka nebola podľa ich názoru „k přestupu zralá“.¹¹⁴ V prípade vystúpenia

---

¹⁰⁴ GLOS, Pavel, *Misie bratra Františka Chlebouna*. Praha: vlastným nákladem 1955, str. 35.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 14, Drucksachen IV. Report of the Bohemian Moravian Committee to General Synod of the Brethren's Unity for the years 1899 – 1909, str. 14.

¹⁰⁷ VACOVSKÝ, Adolf, *Jednota se vrací do vlasti. Ochrany a naše země po r. 1861*. In: Kejř, Bohumil (ed.), *My kážeme Krista ukřižovaného*. Sborník k 80. Narozeninám A. Ulricha. Praha : Úzká rada Jednoty bratrské 1990, str. 43

¹⁰⁸ Die allgemeine böhmisch-Mährische Konferenz. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 1/1905, str. 4.

¹⁰⁹ GLOS, Pavel, *Misie bratra Františka Chlebouna*. Praha: vlastním nákladem 1955, str. 35.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Zásady a pořádky členův evanjelické bratrské církve v Rakousku, str. 10.

¹¹² SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn.6. schůze rady starších dne 20. prosince 1908 o ½ 12 hod. dop., str. 119.

¹¹³ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 14, Drucksachen IV. Report of the Bohemian Moravian Committee to General Synod of the Brethren's Unity for the years 1899 – 1909, str. 10.

¹¹⁴ A OS Praha. Protokoly 1902 – 1910. Protokol sedmé schůze rady starších konané d. 29. října 1903 od ½ 6 – ¾ 7 h. več. str. 3.

z Jednoty dával pražský zbor prednosť dobrovoľnému odchodu, než by musel zbor niekoho pre prehrešok vylúčiť.¹¹⁵

Pozornosť kazateľov sa sústredila hlavne na narastajúci počet manželstiev členov Jednoty s katolíkom. Tento problém riešila Všeobecná českomoravská konferencia a v roku 1907 prijala uznesenie, že pokiaľ by člen Jednoty podpísal reverz o výchove detí v inej cirkvi, bol by tým vylúčený z cirkvi.¹¹⁶ V prípade krstných rodičov bola konferencia miernejšia, kde najprv panovala zhoda na tom, že krstnými rodičmi by mali byť členovia Jednoty. Po čase však prax ukázala, že túto podmienku nebolo možné dodržať. Preto v roku 1903 prijala konferencia rozhodnutie, v ktorom nepožadovala, aby obidvaja krstní rodičia boli členmi Jednoty.¹¹⁷ V tom istom roku pražský zbor schválil krst dvoch detí, pričom matka detí bola bez vyznania a otec „si přeje pro sebe plnou volnost“.¹¹⁸

Situácia na zboroch bolo zložitá, preto v roku 1911 prijala Všeobecná českomoravská konferencia rozhodnutie, že krstnými rodičmi v diaspore sa mohli stať katolíci, pokiaľ nebolo možné zabezpečiť, aby dieťa malo aspoň jedného krstného rodiča člena luterskej alebo reformovanej cirkvi.¹¹⁹ Jednota nepožadovala, aby krstní rodičia boli osobne prítomní krstu. V prípade núdzového krstu prijala konferencia stanovisko, že ho nesmela vykonať pôrodná baba, ale „maximálne otcom dieťaťa, alebo iným bratom zboru“.¹²⁰

V prípade konfirmácie určil kazateľ, kto mohol byť konfirmovaný a kto nie.¹²¹ V roku 1878 riešila pracovná konferencia prípad mladých ľudí, ktorí prešli konfirmačným cvičením v luterskej alebo reformovanej cirkvi. Po diskusii sa konferencia rozhodla, že bude vyžadovať, aby absolvovali konfirmačné cvičenie v Jednote a až potom nasledovala konfirmácia a prijatie za člena zboru.¹²² V Potštejne kazateľ rozhodol, že ku konfirmácií mohli pristúpiť siroty,

---

¹¹⁵ A OS Praha. Protokoly 1902 – 1910. Protokol páte schůze rady starších konané v Praze d. 3. července 1903 od 10 – ½ 11 hod. dop., str. 3.

¹¹⁶ A OS Praha. Protokoly 1902 – 1910. Protokol schůze sborové rady konané v Praze d. 7. dubna 1907.

¹¹⁷ A JB Liberec. VII - AK – B. BMK 1875 – 1915. ABMK. Beschlüsse der Arbeiterkonferenz und der ABM – Konferenz 1875 – 1911, str. 5.

¹¹⁸ A OS Praha. Protokoly 1902 – 1910. Protokol páte schůze rady starších konané v Praze d. 3. července 1903 od 10 – ½ 11 hod. dop., str. 2.

¹¹⁹ A JB Liberec. VII - AK – B. BMK 1875 – 1915. ABMK. Beschlüsse der Arbeiterkonferenz und der ABM – Konferenz 1875 – 1911, str. 6.

¹²⁰ Ibid, str. 1.

¹²¹ Zásady a pořádky členův evanjelické bratrské církve v Rakousku. str. 10.

¹²² A JB Liberec. VII - AK – B. BMK 1875 – 1915. ABMK. Beschlüsse der Arbeiterkonferenz und der ABM – Konferenz 1875 – 1911, str. 1.

ktoré boli vychovávané v bratských sirotincoch.¹²³ Konfirmácia sa zvyčajne konala vo veku 14 rokov, iba vo výnimočných prípadoch predtým.¹²⁴

Pracovné konferencie riešili i otázku Večere Pánovej. V zboroch sa zvyčajne vysluhovala štyrikrát do roka a v pražskom zbore šesťkrát.¹²⁵ V rámci Jednoty existoval cirkevný trest pre previnilca, ktorý mal zakázané pristúpiť k Večeri Pánovej. To sa malo diať „k vŕli duševnímu postavení provinilce, i k vŕli vážnosti cirkvi povinné“.¹²⁶ Tento trest bol uvalený v zbore v Potštejne v roku 1910, pretože jeden člen začal piť.¹²⁷ Rada starších v Potštejne o tom viackrát rokovala a nakoniec stanovila dve podmienky, za ktorých by mohol hriešnik znovu pristúpiť k Večeri Pánovej. Prvou bola, že o to sám požiada a druhá, že sľúbi, že sa vzdá pitia.¹²⁸ Po čase tieto podmienky previnilec splnil a mohol znovu pristúpiť k Večeri Pánovej. Jednota tiež nebránila tomu, aby k Večeri Pánovej pristupovali členovia ostatných protestantských cirkví. Mohli tak činiť od roku 1880.¹²⁹ V roku 1884 získali túto možnosť i členovia rímskokatolíckej cirkvi.¹³⁰

Príručka požadovala, aby sa členovia Jednoty zdržali všetkého prepychu, márnosti a „nadužívání statků vezdejších“.¹³¹ Jednoduchý a prostý štýl sa používal na bratskom cintoríne v Hornej Čermnej. Na základe žiadosti v roku 1882 povolila konferencia, aby na základe poplatku boli na ňom pochovaní i členovia iných cirkví.¹³² Hroby však museli rešpektovať existujúci ráz a výzdobu bratských hrobov. V roku 1897 umožnila, aby bol na ňom pochovaný i vylúčený člen z Jednoty, pokiaľ sa medzitým nestal členom inej cirkvi.¹³³

---

¹²³ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Čis. Inv. 3, Karton č. 1., 2. schůze rady starších dne 22. března 1908, str. 107.

¹²⁴ A JB Liberec. VII - AK - B. BMK 1875 - 1915. ABMK. Beschlüsse der Arbeiterkonferenz und der ABM - Konferenz 1875 - 1911, str. 5.

¹²⁵ A OS Praha. Počátky sboru Jednoty bratrské v Praze, nedatované, bez uvedenia autora, str. 7.

¹²⁶ Zásady a pořádky členův evanjelické bratrské církve v Rakousku, str. 11.

¹²⁷ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Čis. Inv. 3, Karton č. 1., První schůze rady starších dne 23. června 1910, str. 134.

¹²⁸ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Čis. Inv. 3, Karton č. 1., První schůze rady starších dne 8. ledna 1911, str. 142 - 143.

¹²⁹ A JB Liberec. VII - AK - B. BMK 1875 - 1915. ABMK. Beschlüsse der Arbeiterkonferenz und der ABM - Konferenz 1875 - 1911, str. 2.

¹³⁰ Ibid, str. 2.

¹³¹ Zásady a pořádky členův evanjelické bratrské církve v Rakousku, str. 13.

¹³² A JB Liberec. VII - AK - B. BMK 1875 - 1915. ABMK. Beschlüsse der Arbeiterkonferenz und der ABM - Konferenz 1875 - 1911, str. 2.

¹³³ Ibid, str. 4.

Členovia Jednoty boli pochovaní tiež na ostatných cintorínoch, napr. v roku 1894 bol pochovaný na katolíckom cintoríne vo Vamberku člen Jednoty z Potštejna.¹³⁴ V roku 1907 podal kazateľ zboru v Potštejne sťažnosť na okresné hejtmanstvo, ktoré malo v úmysle používať miesto vyhradené pre členov iných cirkví ako pohrebisko pre samovrahov.¹³⁵ Okresné hejtmanstvo ustúpilo a na katolíckom cintoríne u Vamberku oddelilo priestor, kde sa pochovávali členovia iných cirkví od miesta, kde pochovávali samovrahov.¹³⁶ Na cintoríne bola vytvorená cesta.

5.3.2. Liturgia a spevník

V českých skupinách od začiatku existoval odpor voči zložitým liturgickým úkonom, hoci boli oboznámení s luterskou, reformovanou liturgiou alebo katolíckou liturgiou. Vacovský sa domnieva, že táto nechť pochádzala „z jejich svérázných písmařských názorů, ze strachu před římskými způsoby, s nimiž se výstupem z katolické církve definitivně rozešli“.¹³⁷ Podobný problém existoval v českých luterských zboroch, ktoré si podľa Filipiho „podržely svou někdejší alergii vůči římskému obřadnictví.“¹³⁸

V roku 1872 prišiel do zboru v Potštejne Eugen Schmidt a chcel, aby sa používala Zinzendorfská litánia. Tu zaviedol v Dubé kazateľ Bernard a neboli s tým žiadne problémy.¹³⁹ Rovnaký názor mala pracovná konferencia českých kazateľov, ktorá v roku 1875 zaviedla Zinzendorfskú litániu a stanovila pevný poriadok pre dopoludňajšie nedeľné bohoslužby.¹⁴⁰ Od začiatku však existovali správy z českých zborov o tom, že hľadali cestičky ako obísť jej používanie. Litánia sa používala len čiastočne alebo neúplne. Ako ústupok v roku 1899 konferencia stanovila, že litánia sa nemusela vždy a celá modliť.¹⁴¹ Neskôr kazatelia rezignovali na používanie celej litánie a každú nedeľu ju používali v zjednodušenej podobe. Podobný odpor existoval v českých luterských

¹³⁴ R. Ein Begräbnis in Wamber. Böhmische-Mährische Blätter 1/1894, str. 4.

¹³⁵ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Čís. Inv. 3, Karton č. 1., Schůze sborové rady v Potštejně dne 9. května 1907 o 11 hod. dopoledne, str. 95.

¹³⁶ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Čís. Inv. 3, Karton č. 1., 4. schůze rady starších dne 1. září 1907, str. 101.

¹³⁷ VACOVSKÝ, Na okraj liturgie. Jednota bratrská 12/1959, str. 150.

¹³⁸ FILIPI, Pavel, Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století, str. 41.

¹³⁹ S., Ein Sonntag in Dauba. Böhmische-Mährische Blätter 1/1894, str. 2.

¹⁴⁰ VACOVSKÝ, Na okraj liturgie. Jednota bratrská 12/1959, str. 150.

¹⁴¹ A JB Liberec. VII – AK – B. BMK 1875 – 1915. ABMK. Beschlüsse der Arbeiterkonferenz und der ABM – Konferenz 1875 – 1911, str. 4.

zboroch.¹⁴² Liturgia sa nespievala a zjednodušovala. Namiesto toho sa používal jednoduchý bohoslužobný poriadok podľa vzoru reformovanej cirkvi.¹⁴³

Plecháč si spomínal, že liturgia bola využívaná len „o zvláštných príležitostiach, zvláštne o Velikonociach“.¹⁴⁴ Jindřich Schiller to tiež potvrdzoval. V zboroch sa ustanovil zvyk, „čisti jen úvody, střídavě, a celá liturgie se četla jen někdy, později málokdy, a někdy také nikdy“.¹⁴⁵ Problémy s používaním litánie boli i v neskoršom období. V roku 1931 túto otázku riešil pražský zbor. Na podnet jednej členky prijalo pražské staršovstvo rozhodnutie, že veľká litánia sa bude používať raz za tri týždne.¹⁴⁶ V roku 1937 zbor v Potštejne rozhodol, že úvodnú litániu bude používať striedmo a veľkú litániu len niekoľkokrát do roka.¹⁴⁷

Ako prvý spevník pre české zbory slúžil kancionál z roku 1789, ktorý sa používal českí exulanti v Berlíne.¹⁴⁸ Do tohto spevníka pridal Schmidt české piesne rozličného pôvodu a bratské litánie. Niebauer konštatuje, že s týmto provizórnym riešením boli problémy. Piesne sa museli prečítať, aby im členovia zboru porozumeli. Dôvodom bolo to, že kancionál bol napísaný v nemeckom novogotickom písme kurent, ľudovo zvaný švabach, a nie každý ho zvládol prečítať.¹⁴⁹

Toto provizórne riešenie dlho neuspokojilo Schmidta, preto v roku 1877 v Novém Meste nad Mětují dal vytlačiť spevník, ktorý obsahoval 150 piesní a agendu.¹⁵⁰ Tento spevník sa v českých zboroch používal pätnásť rokov.¹⁵¹ Po čase však začali narastať sťažnosti na preklad piesní, nedostatky v rytme a malý počet českých piesní, preto v roku 1892 vyšiel v Potštejne nový spevník. Šlo o poradí druhý spevník. Spevník vydaný v roku 1954 ho nespomína vo

---

¹⁴² FILIPI, Pavel, Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století, str. 41.

¹⁴³ VACOVSKÝ, Na okraj liturgie. Jednota bratrská 12/1959, str. 150.

¹⁴⁴ PLECHÁČ, Miroslav, Kam jdeme? Několik námětů pro diskusi na letošním synodu. Jednota bratrská. 3/1942, str. 37.

¹⁴⁵ Naše nová církevní liturgie. Rozhovor s br. J. Schillerem, Jednota bratrská 2/1940, str. 26.

¹⁴⁶ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1924 – 1933. Zápis o IV. schůzi Rady starších, konané dne 1. dubna 1931 o ½ 9 hod. več, str. 3.

¹⁴⁷ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Zápis o III. Schůzi Rady starších, konané v Potštejně dne 1. srpna 1937 o 2 hod. odpo., str. 3.

¹⁴⁸ SCHMIDT, Eugen, Das czechische Brüdergesangbuch. MMFBÖ 3/1909, str. 4.

¹⁴⁹ NIEBAUER, Jan, Dvacet pět let našeho zpěvníku. Jednota bratrská 4/1979, str. 57.

¹⁵⁰ SCHMIDT, Eugen, Das czechische Brüdergesangbuch. MMFBÖ 3/1909, str. 4.

¹⁵¹ Zpěvník Evanjelické bratrské církve. Třetí opravené a rozmnožené vydání. Potštýn: Nákladem Ev. Bratrské církve 1908, str. III.

svojom výpočte spevníkov.¹⁵² Tento spevník sa neujal. Niebauer konštatoval, že tento spevník obsahoval jazykové nedokonalosti a vyskytovali sa tu i „časté násilné spojenie textu s melódií“.¹⁵³ Začalo sa pracovať na novom spevníku a v roku 1900 Všeobecná českomoravská konferencia vytvorila spevníkovú komisiu.¹⁵⁴

Nový spevník vyšiel v roku 1908 v Potštejne a jeho zostavovateľom bol kazateľ Theophilus Reichel, ktorý riešil otázku, či spevník má obsahovať noty.¹⁵⁵ Všeobecná českomoravská konferencia sa priklonila k názoru, aby spevník obsahoval noty. Nový spevník obsahoval 500 piesní s notami a agendu.¹⁵⁶ Pridané boli žalmy v preklade od Jiřího Strejce a v novom preklade piesne od skladateľov z obnovenej Jednoty, hlavne od Zinzendorfa.¹⁵⁷ Niebauer chválil precíznosť a presnosť výroby a skutočnosť, že pri jeho zostavovaní sa myslelo na potreby varhaníkov a hráčov na harmónium, pretože podľa jeho skúseností len pri štyroch piesňach bolo potrebné obrátiť list pri hraní.¹⁵⁸

5.3.2. Postoj k štátnej moci

Od získania štátneho uznania členovia Jednoty vystupovali ako dobrí a verní poddaní, ktorí dodržovali zákony a platili dane. Vrchnosť mali členovia podľa príručky „milovati a ctíti, všechněm vládou ku správě naší země zřízeným úředníkům náležitou vážnost prokazovati“.¹⁵⁹ Hölscher konštatuje, že v nemeckých zboroch členovia Jednoty prejavovali averziu k politickým záležitostiam a verejne sa hlásili k nepolitickému konaniu.¹⁶⁰ Politický postoj sa tak redukoval len na pasívnu podporu štátneho zriadenia.

Tento postoj sa prejavil pri príležitosti 25. výročia uznania Jednoty v Rakúsko – Uhorsku, kedy biskup Benjamin La Trobe z Generálneho riaditeľstva poslal ďakovný list Františkovi Jozefovi I. do Viedne. V liste ďakoval za poskyt-

---

¹⁵² KALFUS, Radim – MAŠÍNOVÁ, Leontína (edds.), Bratrský zpěvník. Úzká rada Jednoty bratrské v Ústředním církevním nakladatelství 1954, str. 7.

¹⁵³ NIEBAUER, Jan, Dvacet pět let našeho zpěvníku. Jednota bratrská 4/1979, str. 58.

¹⁵⁴ SCHMIDT, Eugen, Das czechische Brüdergesangbuch. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 3/1909, str. 5.

¹⁵⁵ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. 1. Schůze sborové rady v Potštejně dne 9. května 1907 o 11 hod. dopoledne, str. 97.

¹⁵⁶ NIEBAUER, Jan, Dvacet pět let našeho zpěvníku. Jednota bratrská 4/1979, str. 58.

¹⁵⁷ Zpěvník Evangelické bratrské církve, Potštýn: 1908, str. IV.

¹⁵⁸ NIEBAUER, Jan, Dvacet pět let našeho zpěvníku. Jednota bratrská 4/1979, str. 58.

¹⁵⁹ Zásady a pořádky členův evangelické bratrské církve v Rakousku. str. 8.

¹⁶⁰ HÖLSCHER, Geschichte der protestantischen Frömmlichkeit in Deutschland, str. 279.

nutie právnej ochrany a preukázané dobrodenia.¹⁶¹ Následne vydalo riaditeľstvo prehlásenie, v ktorom nabádalo členov Jednoty, aby sa spoločne modlili za zdravie cisára a „za časné a večné blaho Jeho cisárskeho a kráľovského veličenstva“.¹⁶²

Lojálny postup Jednoty k štátnej pomoci pokračoval až do konca prvej svetovej vojny. Zbor v Potštejne poslal smútočný telegram do Viedne, keď bol zavraždený následník trónu František Ferdinand d'Este.¹⁶³ Pri úmrtí Františka Jozefa I. v roku 1916 bolo na stránkach časopisu *Bratrské listy* zverejnené smútočné oznámenie, v ktorom d'akovala Jednota za prijatie tzv. Protestantského patentu a štátne uznanie Jednoty.¹⁶⁴

Hlavné slovo vo formulácii postoja mal kazateľ Eugen Schmidt, ktorý dlhé roky bol členom Českomoravského komitétu a neskôr predsedom Užšej rady.¹⁶⁵ V roku 1910 získal Eugen Schmidt zlatý záslužný kríž od Františka Jozefa II.¹⁶⁶ Po smrti Schmidta sa členmi Českomoravského komitétu stali českí kazatelia, ktorí nezdieľali Schmidtov postoj k rakúsko – uhorskej monarchii a začali podporovať české úsilie o samostatnosť.

5.4. Ekuména

Ekumenické vzťahy bolo poznamenané obavami a obviňovaním kazateľov Jednoty, že im preťahujú členov. To zasahovalo do rozvoja ekumenickej spolupráce. Podľa Oupickej kazatelia od prestupov „spíše odrazovali, než že by k nim přemlouvali“.¹⁶⁷ Na niektorých miestach napriek tomu existovala spolupráca, napr. v Lanškourne a v Ústí nad Orlicí umožnil miestny luterský zbor, aby kazateľ Reichel používal ich kostol na zhromaždenia.¹⁶⁸

---

¹⁶¹ Die Feier des 30. März 1905. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 2/1905, str. 6.

¹⁶² Schreiben der Unitäts-Direktion an der Kaise von Österreich zum 30. März 1905. Böhmisches-Mährische Blätter 57/1905, str. 3.

¹⁶³ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Páta schůze rady starších v Potštýně dne 9. srpna 1914 o ½ 12 hod, str.2.

¹⁶⁴ Smútočné oznámenie. Bratrské listy 10-12/1916, str. 93.

¹⁶⁵ Albert Eugen Schmidt. Bratrské listy 2/1915, str. 17.

¹⁶⁶ Vyznamenání, Zprávy. Bratrské listy 9/1910. Příloha, str. 2.

¹⁶⁷ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 29.

¹⁶⁸ KOKEL, Susanne, Theophilus Reichel in Pottenstein. Ein Kapitel aus der Geschichte des Böhmisches-Mährischen Werks. Unitas fratrum 67 – 68/2012, str. 107.

Táto spolupráca nebola rozsiahla. Jedným z dôvodov bol od 80. rokov 19. storočia nástup tzv. druhej konfesionalizácie medzi farármi. Pavel Filipi definoval konfesionalizáciu ako program purifikácie cirkevného života „ve smysle zásad klasicky reformačných, jako program výchovy sborů k důslednosti, ne polovičatosti, opravdovosti“.¹⁶⁹ V luterskej cirkvi sa to prejavilo tak, že v kostoloch sa zaviedli kríže a postavili oltáre s obrazmi. Podľa Říčana luterský konfesionalizmus sa v Čechách nestal cirkevným hnutím, šlo o hnutie medzi farármi, ktoré bolo podporované osobným vplyvom i finančnými prostriedkami.¹⁷⁰

Tieto obavy sa prejavili v roku 1907 v pražskom zbore, keď ochorel kazateľ Václav Betka. Reformovaný farár Jan Karafiát sa ponúkol, že svoje zhromaždenie bude mať v pražskom zbore Jednoty a tým pomôže Betkovi.¹⁷¹ Po dlhšej porade sa rozhodlo predbežne staršovstvo zboru prijať túto ponuku, ale tiež sa obrátilo na Českomoravský komitét, aby to schválil.¹⁷² Komitét túto žiadosť zamietol a rozhodol, že Betku bude zastupovať kazateľ z Ústí nad Orlicí.¹⁷³

Tieto ploty medzi jednotlivými konfesiami sa časom znížili, keď si cirkvi začali uvedomovať svoje menšinové postavenie v nominálne katolíckej krajine. Kořalka konštatuje, že myšlienkový a politický vplyv protestantských cirkví na českú spoločnosť „mnohonásobně přesáhl početní podíl evangelíků mezi českým obyvatelstvem.“¹⁷⁴ Protestantskí kazatelia sa museli vyrovnat' s novými politickými prúdmi ako boli napr. liberalizmus, socializmus alebo katolícky klerikalizmus. V tejto situácii začali opúšťať vyhranené konfesijné pozície „v prospěch hledání společných průsečíků.“¹⁷⁵

---

¹⁶⁹ FILIPI, Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století, str. 33.

¹⁷⁰ ŘÍČAN, Rudolf, Vyznání a vyznavači. Z historie českého protestantismu XIX. století. Praha: YMCA 1940, str. 45.

¹⁷¹ A OS Praha. Počátky sboru Jednoty bratrské v Praze, nedatované, bez uvedenia autora, str. 19.

¹⁷² A OS Praha. Protokoly 1902 – 1910. Protokol 4. schůze rady starších konané 5. září 1907 v Praze, str. 2.

¹⁷³ A OS Praha. Protokoly 1902 – 1910. Protokol 5. schůze rady starších v Praze 8. října 1907, str. 2.

¹⁷⁴ KOŘALKA, Jiří, Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914. Praha : Argo 1996, str. 87.

¹⁷⁵ KÁBRT, Protestantismus na českém severovýchodě, str. 28.

6. Boj o smerovanie českého diela (1918 – 1931)

Koniec prvej svetovej vojny priniesol so sebou zmeny v strednej Európe. V rámci celkového povojnového usporiadania vzniklo niekoľko nových štátov. Jedným z nich bolo Československo, ktoré bolo vyhlásené 28. októbra 1918 v Prahe. Protestantské cirkvi vnímali tento dátum ako naplnenie Komenského modlitby zo záveru knihy *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské* o návrate vecí späť do rúk národa.¹

Zmena politického zriadenia mala dopad na náboženskú scénu, kedy spojením českých luterských a reformovaných zborov v roku 1918 vznikla *Českobratrská církev evangelická (ČCE)* a v roku 1919 odštiepením od katolíckej cirkvi *Československá církev (husitská)*. Na zmenu podmienok reagovala i Slobodná reformovaná cirkev, ktorá v roku 1921 zmenila svoj názov na *Jednota českobratrská* (od roku 1967 *Církev bratrská*).

6.1. Zbory

V roku 1919 mala Jednota osem českých a tri nemecké zbory, ktoré sa nachádzali hlavne v severnej časti Česka.² Na základe sčítania obyvateľstva v roku 1921 mala Jednota 3 621 členov.³ O päť rokov neskôr v roku 1926 už 6 943 členov.⁴ Za týmto skoro dvojnásobným nárastom členov stálo prestupové hnutie, resp. výstupové hnutie z rímskokatolíckej cirkvi. S prestupovým hnutím sa môže v českých zemiach stretávať už v druhej polovici 19. storočia, ale prejavovalo sa hlavne medzi českými a moravskými Nemcami.⁵ Bolo inšpirované liberálne modernistickou kritikou a veľkonemeckými politickými myšlienkami. Po vzniku Československa sa podobné hnutie objavilo medzi Čechmi. Časopis *Kostnické jiskry* v roku 1914 konštatoval, že za posledných desať

---

¹ PUČÁLKOVÁ, Ester, Dědictví otců. Obraz reformační minulosti a přítomnosti v nekatolických časopisech v letech 1918 – 1928. Brno: Masarykova Univerzita 2020, str. 80.

² SCHILLER, Jindřich, Jednota bratrská. Její vznik, vývoj, učení a řád. Praha: vlastním nákladem Jednota bratrská 1921, str. 46.

³ Náboženské vyznání obyvatelstva Čech. Náboženství a církev. Kostnické jiskry 34/1922, str. 205.

⁴ Kolik členů čítá Jednota bratrská v Československé republice? Různé. Jednota bratrská 5/1926, str. 72.

⁵ NEŠPOR, Zdeněk R. A kol., Dědictví luterské reformace v Čechách a na Moravě po roce 1918 (předběžný nástin problematiky).in: JUST, Jiří – Nešpor, Zdeněk R – Ondřej Matějka et al. Luteráni v českých zemích v proměnách staletí. Praha: Lutherova společnost 2009, str. 318.

rokov prestúpilo od katolíckej cirkvi k protestantom v Čechách 4 162, a v roku 1913 to bolo 4 159 ľudí.⁶ Burckhardt konštatoval, že katolícka cirkev medzi českým obyvateľstvom stratila do roku 1920 viac ako 20 % členov.⁷

Propagátori prestupového hnutia tvrdili, že rímskokatolícka cirkev bola cudzí element, tým pravým českým náboženstvom bolo husitstvo a české bratstvo.⁸ Vacovský sa domnieval, že za tým stálo presvedčenie, že katolícka cirkev sa skompromitovala svojím „servilným postojom k habsburskej vláde“.⁹ Niebauer charakterizoval túžby vtedajších ľudí po cirkvi, ktorá by „nebola zatížená rakušáctvím, ale podobala sa čo najviac Jednote bratrské“.¹⁰ Pre Hlouška niektorí prívrženci „až s nezdravou vášnivostí odstraňovali a pálili všetno, čo pripomínalo Temno, Rím, jezuitizmus, klerikalizmus a dobu Habsburskou vôbec“.¹¹

Ojedinelé ohniská prestupového hnutia sa začali množiť. Niekde prestupy boli predmetom búrlivého politického a verejného zápasu. Jedným z nich bolo sčítanie obyvateľstva v roku 1921. Konali sa agitácie a prednášky, vyplňali sa dotazníky a boli zriaďované tzv. prestupové kancelárie. Vychádzali popularizačné články, ktoré radili s prestupom. Na niektorých miestach boli zničené kultúrne pamiatky, obrazy a sochy svätých. Redaktor časopisu *Kostnické jiskry* tak mohol konštatovať, že na „mnohých miestach vystupovanie z rímskej cirkve deje sa organisovaně“.¹² Prestupové hnutie sa objavilo i vo východných Čechách, kde sa sústredilo na oblasť okolo Kunvaldu.¹³ Burckhardt konštatoval, že celkovo prestúpilo asi 40 000 Nemcov v Čechách a na Morave.¹⁴ Na základe sčítania obyvateľstva v roku 1921 stratila rímskokatolícka cirkev na Morave asi 120 tisíc členov, v Čechách asi 1 ¼ milióna.¹⁵

---

⁶ Pryč od Říma! *Kostnické jiskry* 12/1914, str. 3.

⁷ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 19.

⁸ DLASK, Jan, Historicko-společného kořeny fenoménu a několik vybraných aspektů „Alespoň do Spolku přátel žehu...“ *Getsemany* 231/2011.

⁹ VACOVSKÝ, V zemi otců. *Jednota bratrská* 7 – 8/1961, str. 109.

¹⁰ NIEBAUER, Jan, Našli domov. *Jednota bratrská* 9 – 10/1959, str. 112.

¹¹ HLOUŠEK, Miroslav, Naše církve po první světové válce. *Jednota bratrská* 2/1959, str. 25.

¹² Za odkatoličení českého národa. *Náboženství a církve. Kostnické jiskry* 7/1921, str. 41.

¹³ Potštýn n. Orł. Sborům Jednoty bratrské. *Jednota bratrská* 4/1922, str. 51.

¹⁴ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 19.

¹⁵ Výsledky sčítání lidu na Moravě. *Náboženství a církve. Kostnické jiskry* 38/1922, str. 229.

6.1.1. Nové zbory

Prestupové hnutie sa objavilo v meste Železný Brod, kde fungovalo viacero malých biblických skupiniek. Jedna z nich sa zhromaždila okolo slečny Assmanovej, ktorá nadviazala kontakt s turnovským kazateľom Františkom Chlebounom, ktorý k nim chodil kázať.¹⁶ Rozrastajúci sa počet miestnych členov umožnil, aby sa mohli konať bohoslužby a pravidelné biblické hodiny, ktoré viedol kazateľ Bohumil Vančura.¹⁷

V roku 1920 v Železnom Brode vypukla veľká prestupová kampaň, ktorá bola vedená politickými stranami a farármi z Československej cirkvi a z ČCE. Týchto aktivít sa zúčastnil Bohumil Vančura, ktorý konal misijné prednášky po dedinách, viedol evanjelizačné prednášky a upozorňoval na českú reformáciu. Na základe jednej takejto prednášky požiadalo 70 ľudí o vstup do Jednoty.¹⁸ Noví členovia sa stále hlásili a na konci roku 1921 mal zbor 2 031 zapísaných členov, z toho 616 detí.¹⁹

Vznikajúci zbor však nemal vlastné priestory, preto miestna rada starších uvažovala o stavbe vlastného zborového domu s modlitebnou. Proti tomuto zámeru vystupovalo Riaditeľstvo Jednoty.²⁰ Kazateľ Bohumil Vančura našiel vhodné miesto a podľa jeho návrhu vypracoval architekt Kousal plán stavby, ktorý sa inšpiroval vzorom v Herrnhute. Zborový dom sa podarilo postaviť na základe zbierky, ktorú organizoval miestny spolok.²¹ Na stavbu prispeli ostatné zbory Jednoty, napr. pražský zbor usporiadal bazar.²² So stavbou sa začalo na jar 1922, pričom nezvyčajne bol základný kameň odhalený až 1. mája 1924. Táto stavba bola od začiatku dimenzovaná pre veľký počet ľudí.²³

Odlíšne vznikol zbor v Dobříve. O jeho vznik sa zasadil básnik Jan Rokyta, vlastným menom Adolf Černý, ktorý v tejto oblasti trávil letné dovolenky. I tento kraj zasiahlo prestupové hnutie, vznikla tu biblická skupina a konali sa prednášky o českej reformácii. Na základe kontaktov Rokyta sa táto skupina obrátila na pražského kazateľa Jindřicha Schillera, ktorý mal prednášku o obnovení Jednote.²⁴ Nebol jediný, prednášku mal i kazateľ Josef Mikulášik z

¹⁶ SKÝ, Město našeho synodu. Jednota bratrská 2/1957, str. 69.

¹⁷ HLOUČEK, Miroslav, O počátcích brodského sboru. Jednota bratrská 7/1975, str. 95.

¹⁸ HLOUČEK, Miroslav, Naše církve po první světové válce. Jednota bratrská 2/1959, str. 25.

¹⁹ Železný Brod. Sborům Jednoty bratrské, Jednota bratrská 3/1922, str. 35.

²⁰ UA Herrnhut. Gsyn 1931. Report of the Bohemian Moravian Committee, str. 8.

²¹ Železný Brod. Sborům Jednoty bratrské. Jednota bratrská 7/1922, str. 86.

²² A OS Praha. Protokoly pražské Rady starších a Sborové rady 1921 – 1924. Zápis o I. schůzi Rady starších, konané dne 2. března 1923 v 7 hod. več, str. 2.

²³ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 7 – 8/1961, str. 110.

²⁴ VACOVSKÝ, Dobřívské jubileum. Jednota bratrská 11/1952, str. 125.

Potštejna a po jej končení 100 ľudí si podalo prihlášku.²⁵ Postupne ich bolo dostatok na to, aby sa mohli konať zhromaždenia raz za mesiac v miestnej škole. V roku 1921 mala skupina v Dobříve 318 členov a patrila pod zbor v Prahe, pričom kazateľ Schiller viedol ich evidenciu oddelene.²⁶

6.2. Vedenie

Počas prvej svetovej vojny existovali problémy s komunikáciou medzi vedením v Herrnhute a českými a nemeckými zbormi. Listy sa cestou strácali alebo prichádzali neskoro.²⁷ Vizitácie členov Českomoravského komitétu sa nemohli uskutočniť. Až po niekoľkých mesiacoch sa podarilo obnoviť kontakt s vedením v Herrnhute.

Toto prerušenie kontaktov využili zástupcovia českých zborov, aby usporiadali konferenciu, ktorá sa konala 19. novembra 1918 v Potštejne.²⁸ Prejednávali na nej záležitosti, ktoré ich trápili. Po rozprave bolo sformovaných niekoľko požiadaviek napr. administratívne rozdelenie národnostne zmiešaných zborov.²⁹ Na presadzovanie týchto požiadaviek zvolila konferencia nové prechodné vedenie. Zvolení boli Josef Mikulášтик z Potštejna, Václav Vančura z Mladej Boleslavi a Jindřich Schiller z Prahy.³⁰ Toto prechodné vedenie dostalo názov Užšia rada.

Keď sa o tom dodatočne dozvedeli nemecké zbory, neboli z toho nadšené. Následne zvolali nemeckí kazatelia do Českej Lípy konferenciu, ktorá sa konala 13. januára 1919.³¹ Záverom konferencie bolo prehlásenie, v ktorom zástupcovia nemeckých zborov vyjadrili túžbu patriť pod vedenie v Herrnhute.³² Českomoravský komitét rešpektoval rozhodnutia obidvoch konferencií a rozhodol o správnom rozdelení zborov. České skupiny v Duchcove a v Ústí nad

²⁵ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Čtvrtá schůze rady starších dne 15. srpna 1918 od ½ 12 – ½ 1 hod, str. 2.

²⁶ A OS Praha. Protokoly pražské Rady starších a Sborové rady 1921 – 1924. Zápis o 2. schůzi Rady starších ze dne 30. března 1921 v 8. hod. več.

²⁷ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 23.

²⁸ A JB Liberec. VII. AK ABMK. České konference Jednoty bratrské. Zápis 1. České konference Jednoty bratrské 1919 v Potštýně dne 13. a 14. října, str. 2.

²⁹ A JB Liberec. VII. AK – B/2. Korespondence BMK 02.01.1916 – 20.12.1919. List Riaditelství Jednoty provizórnej Užšej rade českých zborov.

³⁰ Jednota bratrská. Zprávy. Bratrské listy 8 – 9/1918, str. 48.

³¹ Aus den Sitzungsberichten der Direktion für Österreich. Böhmisches-Mährische Blätter 1 – 2/ 1919, str. 4.

³² Ibid.

Orlicí sa oddelili od materských nemeckých zborov.³³ Podobnou cestou sa vydala nemecká skupina v Herčivalde, ktorá sa oddelila od českého zboru.

V januári 1919 sa podarilo obnoviť kontakt s vedením v Herrnhute. Českomoravský komitét, ktorý teraz vystupoval pod názvom Riaditeľstvo Jednoty v ČSR, požiadal o vysvetlenie. Vo februári 1919 poslal predseda Užšej rady Jindřich Schiller list, v ktorom vysvetľoval, že predchádzajúce obdobie bolo „plné neistoty, bezradnosti“.³⁴ Ako znak vzájomnej spolupráce navrhol, aby sa zasadnutí Užšej rady zúčastňoval zástupca Českomoravského komitétu ako hosť. Stal sa ním W. E. Schmidt, ktorý od roku 1907 vykonával funkciu sekretára Českomoravského komitétu.³⁵ A dočasne tiež funkciu administrátora v zbore Dubá z toho dôvodu, že dubský kazateľ Schöter nemal československé občianstvo.

Po stabilizovaní situácie sa začali viesť rokovania o novom usporiadaní českého dieľa. České zbory požadovali vytvorenie samostatnej českej provincie a samostatné zastupovanie pred československými úradmi. V návrhu poukazovali na to, že riadenie z Herrnhutu je neefektívne, zdĺhavé a nereaguje na rýchlo meniace sa miestne podmienky. Dominancia českých zborov v českom diele bola veľká, prejavila sa napr. v tom, že všetky tri voliteľné miesta v Užšej rade zastávali v rokoch 1921 – 1925 len českí kazatelia.³⁶

Naproti tomu nemecké zbory chceli zachovať status quo. Boli oveľa menej početné ako české zbory. Prestupové hnutie ich nezasiahlo v takej miere. Podľa Vacovského pociťovali nemecké zbory „jakousi žárlivost“.³⁷ Ich cieľom bolo ostať pod zahraničným vedením, odkiaľ očakávali podľa Zastko „národnostní posilu a na jehož finanční pomoci byly závislé“.³⁸ Mali podporu hlavne v kontinentálnej provincii, ktorá však zápasila hlavne so situáciou v Nemecku a vysokou infláciou. České zbory sa obracali hlavne na anglickú a americké provincie o financie a podporu.³⁹

Do rokovaní zasiahla konferencia Jednoty v roku 1922, ktorá medzi generálnymi synodami mohla rozhodovať. Požiadavky českých zborov sa objavili na jej rokovaní. Konferencia Jednoty ich vypočula a uložila Riaditeľstvu, aby vy-

³³ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 30.

³⁴ Ibid, str. 34.

³⁵ UA Herrnhut, GSyn 1909 – 12, Drucksachen II. Bericht des Böhmisch – Mährischen Komitees an die Generalsynode der Brüder-Unität 1909, str. 16.

³⁶ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 21.

³⁷ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 9 – 10/1961, str. 121.

³⁸ ZASTKO, Jednota bratrská v letech 1935 – 1948, str. 17.

³⁹ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 9 – 10/1960, str. 109.

pracovalo nový návrh, kde by predsedníctvo prešlo na iný orgán, ktorý by potvrdzovalo Generálne riaditeľstvo.⁴⁰ Riaditeľstvo sa malo pretvoriť na kontrolný orgán.

Napriek tomuto rozhodnutiu sa rokovania preťahovali. Nedarilo sa nájsť kompromis a začalo stúpať napätie medzi zbormi, nespokojnosť a osobná nevráživosť. Na vyriešenie tejto situácie boli podané dva návrhy. Prvý návrh vypracovali Jindřich Schiller a Bohumil Vančura. Na jeho podporu sa konala 7. júla 1924 podvečer neoficiálna schôdza českých kazateľov v byte Jindřicha Schillera. Návrh počítal s posilnením kompetencií pre české zbory.⁴¹ Tento návrh následne podporila konferencia, ktorá zasadala nasledujúci deň.⁴²

Druhý návrh podalo Riaditeľstvo, ktoré navrhlo jednu Úzku radu a hlavnú synodu, ktorá by riešila otázky týkajúce sa českého diela. Pod túto radu by spadali dve národné rady, ktoré by mali na starosti zastupovanie českých alebo nemeckých zborov.⁴³ Ani jeden z návrhov sa nepodarilo presadiť. Proti návrhu Schillera a Vančuru sa postavilo Riaditeľstvo.⁴⁴ Návrh Riaditeľstva odmietli českí kazatelia. Argumentovali tým, že je byrokraticky náročný.⁴⁵

Po dlhých rokovaniach sa nakoniec podarilo nájsť dohodu medzi Riaditeľstvom a zbormi. Stalo sa tak 21. novembra 1924.⁴⁶ Nové usporiadanie malo vstúpiť v platnosť na Veľkú noc v roku 1925.⁴⁷ Toto rozhodnutie privítal svojim uznesením pražský zbor.⁴⁸

Nová dohoda rozdelila kompetencie medzi jednotlivé orgány. Podľa dohody Riaditeľstvo malo na starosti schvaľovanie zborových rozpočtov, finančných fondov, „povolávat, přesazovat či odvolávat kazatele podle návrhů Úzké rady a rozhodovat o zakládání a rušení sborů v ČSR“.⁴⁹ Ostatné správne veci mala na

---

⁴⁰ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 35 – 36.

⁴¹ A JB Liberec. VII. AK ABMK. České konference Jednoty bratrské. Zápis neoficiální schůze českých kazatelů Jednoty bratrské dne 8. července 1924 v Praze konané.

⁴² VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 9 – 10/1961, str. 121.

⁴³ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 33.

⁴⁴ A JB Liberec. VII. AK ABMK. České konference Jednoty bratrské. List Bohumila Vančury J. Schillerovi, 3. XI. 1924.

⁴⁵ ZASTKO, Jednota bratrská v letech 1935 – 1948, str. 17.

⁴⁶ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Čtvrtá schůze rady starších v Potštejně dne 30. listopadu 1924 od ½ 12 – ½ 13 hod.

⁴⁷ A JB Liberec. VII. AK ABMK. České konference Jednoty bratrské. Bemerkungen zu dem Verfassungsentwurf des deutschen Engeren Rates vom Dezember 1924, str. 2.

⁴⁸ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1924 – 1933. Zápis o IX. schůzi Rady starších, konané dne 9. prosince 1924 v ½ 8 hod. več, str. 3.

⁴⁹ VACOVSKÝ, Adolf, V zemi otců. Jednota bratrská 9 – 10/1960, str. 121.

starosti Úzka rada a Všeobecná českomoravská konferencia, pričom Úzka rada sa starala o české a nemecké zbory.

W. E. Schmidt nesúhlasil s dohodou. V marci 1925 oznámil, že odstupuje z funkcie sekretára Riaditeľstva, pretože sa mu podarilo získať miesto kazateľa v Gnadau.⁵⁰ Pred svojím odchodom sa snažil usporiadať všetky svoje veci a po všetkých zboroch požadoval, aby mu k 15. máju 1925 predložili ročné uzávierky za rok 1924.⁵¹

Do stanoveného termínu nepreložili účtovné závierky Bohumil Vančura a Jindřich Schiller. Schmidt preto nariadil kontrolu účtovníctva, ktorá zistila, že pražský kazateľ Jindřich Schiller neoprávnené čerpal preddavky na plat.⁵² Jeho dlh sa postupne zvyšoval.⁵³ Schiller uznal svoj dlh a v roku 1926 vrátil určitú časť.⁵⁴ Odvtedy nezaplatil podľa záznamov Riaditeľstva žiadnu čiastku.⁵⁵

V Železnom Brode zistila kontrola, že rozpočet stavby bol prekročený a kazateľ Bohumil Vančura si neoprávnené vzal väčší obnos peňazí zo zborovej pokladne.⁵⁶ Tento dlh Vančura uznal. Na zníženie zborového dlhu podnikol Vančura v roku 1927 prednáškovú cestu po švajčiarskych zboroch, aby získal potrebné finančné prostriedky.⁵⁷

Tieto finančné škandály zmenili pozíciu jednotlivých kazateľov. V tejto situácii zasadala Všeobecná českomoravská konferencia 7. júla 1925, ktorá potvrdila existenciu Úzkej rady, v ktorej boli zastúpení Česi a Nemci.⁵⁸ Schmidt odmietol miesto v Gnadau a bol znovu zvolený za sekretára Riaditeľstva a za generálneho splnomocnenca pre ČSR.⁵⁹ Zvolená bola tiež nová Úzka rada. Za predsedu bol zvolený W. E. Schmidt, jeho zástupcom sa stal Václav Vančura,

---

⁵⁰ A JB Liberec. XII – 1a. BMK. ABMK Konference. Zpráva o činnosti Úzké rady od 7/7 1925 do 1/9 1926.

⁵¹ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 38.

⁵² SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Enquiry into certain personal matters.

⁵³ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Personal – Angelegenheiten.

⁵⁴ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Enquiry into certain personal matters.

⁵⁵ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Personal – Angelegenheiten.

⁵⁶ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 38

⁵⁷ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1924 – 1933. Zápis o VIII. schůzi Rady starších, konané dne 29. prosince 1927 v ½ 8 hod. večer, str. 2.

⁵⁸ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1924 – 1933. Zápis o VI. schůzi Rady starších, konané dne 8. září 1925 v ½ 8 hod. večer, str. 3.

zapisovateľom Jindřich Schiller a finančným referentom bol Gottfried Schmidt.⁶⁰

Podľa kritikov toto nové riadenie bolo „zdlouhavé a v plnění svých mnohých a velkých úkolů nepřesné“.⁶¹ Toto mocenské usporiadanie sa nepáčilo českým ani nemeckým zborom. Požiadavky českej strany neboli naplnené, čo podľa Burckhardta viedlo k tomu, že českí kazatelia z toho obviňovali riaditeľstvo a hlavne W. E. Schmidta.⁶²

6.3. Teologické otázky

Nové podmienky si vyžiadali vydanie novej príručky, ktorá by reagovala na zmeny. Na túto úlohu sa podujal Jindřich Schiller, ktorý v roku 1921 vydal novú príručku pod názvom *Jednota bratrská. Její vznik, vývoj, učení a řád*. V diskusii dostala názov „Šedá knížka“, podľa farby obalu, v ktorom bola vydaná.

Táto nová príručka reagovala na rozhodnutie generálnej synody z roku 1914, ktorá vyjadrila učenie Jednoty. Šlo o zásadnú zmenu, pretože dlho platilo, že predstavitelia Jednoty mali nedôveru až odpor k vypracovaniu vlastného vyznania.⁶³ Jednota sa priznala k hlavným protestantským vyznaniam, kde podľa Schillera „jest jasně a správně vysloven hlavní obsah křesťanského učení“.⁶⁴ Nad učením mala ísť láska, dôvera a úcta k bratovmu presvedčeniu, ktorá sa prejavila v láske a apoštolskej kázni. Na takto vnímanej zbožnosti stáli podľa Schillera základy Jednoty, ktorá bola súčasť všeobecnej kresťanskej cirkvi, kde hlavou je Kristus. Pre Jednotu bol typické zvláštne cirkevné zriadenie a biskupská ordinácia.

Za základný dokument pre život a vieru považoval Schiller Bibliu, v ktorej sú obsiahnuté „všecky pravdy, které nám ukazují vůli Boží k našemu spasení“.⁶⁵ Pravým kresťanom sa stával človek na základe viery. Kresťan poznal svoju biedu a bolo mu odpustené na základe milosti. Táto milosť ho viedla k

⁵⁹ A JB Liberec. VII – ABMK. Konference. Zpráva o činnosti Úzké rady od 7/7 1925 do 1/9 1926.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 9-10/1960, str. 109.

⁶² BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 35.

⁶³ HALAMA, Vykoupení v učení Obnovené Jednoty bratrské, str. 51.

⁶⁴ SCHILLER, Jindřich, Jednota bratrská. Její vznik, vývoj, učení a řád. Praha : vlastním nákladem Jednota bratrská 1921, str. 15.

⁶⁵ Ibid, str. 17.

poznaniu hriechu a činila ho Božím dieťaťom a mala posväcujúci vplyv. Posvätenie podľa jeho slov spočívalo „v naprostém obnovení celého našeho nejvnitřnějšího smýšlení a v radostném, bezvýhradném a srdečném rozhodnutí se pro život z Boha, v Bohu a k Bohu“.⁶⁶ Cieľom bola premena srdca, ktorá mohla nastať dramaticky alebo pozvoľna.

Jednota uznávala dve sviatosti: krst a Večeru Pánovu. V článku *Svatá Večeře Páně* považoval Schiller Večeru Pánovu za vrchol náboženského života v zbore, a preto si neprial „účasť takových členů, kteří jen zevně se k Jednotě hlásí, vnitřně však jsou jí cizí“.⁶⁷ V otázke prítomnosti Krista vo Večeri Pánovej zastávala Jednota duchovnú prítomnosť Ježiša vo Večeri Pánovej, pričom však nevyklúčovala, aby spoločne pristupovali k Večeri i luteráni a reformovaní s odlišnými postojmi v tejto otázke. Dôležitejšia však bola pre Schillera otázka prípravy kresťana na Večeru. „Nemravný život, bezcitný duch kšeftársky, nedostatok lásky vŕči rodině, jakož i vŕči ostatním bližním nesnese se s účastí sv. Večeře Páně“.⁶⁸

Schiller rozdeľoval členov Jednoty na úzky a široký kruh. Do širokého kruhu počítal tých, členov, ktorí politickému úradu ohlásili svoj prestup do Jednoty a o tejto skutočnosti upovedomili farný úrad Jednoty.⁶⁹ Plnoprávnym členom sa stal človek na základe uznesenia Rady starších. Len členovia užšieho kruhu mohli pristupovať ku Večeri.

Okrem príručky sa Schiller zaujímal o liturgiu, kde na základe svojich kazateľských skúsenosti konštatoval, že v jednotlivých zboroch nebol žiadny rozdiel „mezi nějakou večerní vzdělávací přednáškou, kterou orámujeme také zpěvem a modlitbou, event. i čtením Písma – a mezi opravdovým bohoslužebným shromážděním“.⁷⁰ Vypracoval liturgiu, ktorá by sa mala byť používaná v zboroch. Plecháč proti zavedeniu liturgie v jednoduchej forme nemal námietky, pretože sa domnieval, že „Boží slovo zasluhuje, aby se mu v nějaké formě dostalo k slavnostnosti, jak ji má např. jazyk překladu kralického“.⁷¹ Podľa Vavcovského Schillerova liturgia bola prepis málo známej a používanej nemeckej liturgie, ktorá bola poznamenaná teologickým liberalizmom.⁷²

---

⁶⁶ Ibid, str. 20.

⁶⁷ Dr. Sch. (Schiller): *Svatá Večeře Páně*. Jednota bratrská 1/1921, str. 4.

⁶⁸ Ibid, str. 5.

⁶⁹ SCHILLER, Jindřich, *Jednota bratrská. Její vznik, vývoj, učení a řád*, str. 37.

⁷⁰ Naše nová církevní liturgie. Rozhovor s br. J. Schillerem. *Jednota bratrská* 2/1940, str. 26.

⁷¹ PLECHÁČ, Miroslav: *Kam jdeme? Několik námětů pro diskusi na letošním synodu*. *Jednota bratrská* 3/1942, str. 37 – 38.

⁷² VACOVSKÝ, Adolf, *V zemi otců*. *Jednota bratrská* 5/1961, str. 74.

6.3.1. Jednotlivé pastoračné rozhodnutia

Príručka podávala ideálny stav, ale kazatelia sa vo svojej praxi museli vyrovnáť s novými otázkami. Začali sa objavovať členovia, ktorí uzatvárali zmiešané manželstvá, mali nemanželské deti a vyučovanie náboženstva navštevovali deti rodičov bez vyznania. V zbore v Potštejne sa vyskytol prípad, že jeden člen zboru sa chcel rozviesť.⁷³ Nebol to ojedinelý prípad, v Prahe o to požiadali viacerí členovia.⁷⁴

Dlhé roky prebiehali diskusie ako reagovať na túto novú situáciu. V zbore v Potštejne sa za kazateľa Mikulášтика ustanovila prax, že zbor nebránil zmiešaným manželstvám. V roku 1921 sa dokonca vyskytol prípad, že členka zboru sa zasnúbila s neveriacim. Kazateľ Mikulášтик konštatoval, že „nevidíme to rádi, nemôžeme ale také brániť“.⁷⁵

Záväznú stanovisku sa podarilo nájsť až na Všeobecnej českomoravskej konferencii v roku 1928. V prípade zmiešaného manželstva konferencia rozhodla, že pokiaľ by člen Jednoty uzavrel zmiešané manželstvo alebo mal civilný obrad, malo sa to považovať za vystúp z Jednoty.⁷⁶ Predtým platila prax, že bol potrebný súhlas rady starších, pričom rada mohla rozhodnúť v prípade zmiešaného manželstva, či tento krok ohrozí členstvo v Jednote.⁷⁷

V prípade nemanželských detí stanovila konferencia niekoľko podmienok. Krst sa nesmel konať v zhromaždení, matka dieťaťa musela byť prítomná a bola nutná záruka kresťanskej výchovy.⁷⁸ Toto ustanovenie použili v jednom prípade kazateľ v Potštejne.⁷⁹ K podobnému kroku pristúpil aj kazateľ v Prahe, ktorý pokrstil dieťa v súkromí.⁸⁰ Najprísnejšie sa postavila konferencia k prípa-

---

⁷³ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Pátá schůze rady starších dne 7. srpna 1921 od ½ 12 – 13 hod.

⁷⁴ A OS Praha. Protokoly pražské Rady starších a Sborové rady 1921 – 1924. Zápis o 5. Schůzi Rady starších, konané dne 17. Září 1922 v 11 h. dop.

⁷⁵ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Druhá schůze rady starších dne 20. března 1921 od ½ 12 – ½ 1 hod.

⁷⁶ Obecná českomoravská konference v Potštejně. Různé. Jednota bratrská 9 – 10/1928, str. 84.

⁷⁷ SCHILLER, Jindřich, Jednota bratrská. Její vznik, vývoj, učení a řád, str. 28.

⁷⁸ Obecná českomoravská konference v Potštejně. Různé. Jednota bratrská 9 – 10/1928, str. 84.

⁷⁹ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Druhá schůze rady starších dne 17. Června 1928 od 11 hod. dop.

⁸⁰ A OS Praha. Protokoly pražské Rady starších a Sborové rady 1921 – 1924. Zápis o I. Schůzi Rady starších, konané dne 2. března 1923 v 7 hod. več, str. 2.

du, že sa jednalo o krst detí rodičov bez vyznania. Tento krst sa mohol konať len vo výnimočných prípadoch a rozhodovala o tom Úzka rada.⁸¹

Podľa príručky v jedle, pití a obydlí mali členovia Jednoty „vystříhati se všeho přepychu, marnivosti a nadužívání statků vezdejších“.⁸² I svadby sa mali sláviť „důstojně a prostě“.⁸³ S týmto však nastal problém v zbore v Železnom Brode, kde mnoho pristupujúcich chcelo oslavovať svadbu s hudbou a tancom. Rada starších to však neschvaľovala. Vec zašla tak ďaleko, že na svojom zasadnutí prijala uznesenie, že „taneční zábavy při sňatcích veskrze odporují zásadám a řádům Jednoty Bratrské, podřývají vážnost stavu manželského, dávají příležitost k pohoršení a hříchům“.⁸⁴ Požadovala, aby to snúbenci sľúbili, inak hrozili, že ich kazateľ neoddá.⁸⁵

6.3.2. Prestupové hnutie

Hlavnú pozornosť a úsilie priťahovalo prestupové hnutie, pretože veľké skupiny obyvateľstva na základe kampane a agitácie zmenili svoje náboženské vyznanie a vystúpili z rímskokatolíckej cirkvi. Toto hnutie používalo teologické a nacionalistické motívy. Čo prevádzilo, nebolo jasné. Na stránkach cirkevných časopisov a na cirkevných grémiách sa hľadali príčiny hnutia a možné dôsledky pre cirkvi. Kábrt konštatoval, že v prestupovom hnutí národnosť dostala prednosť pred konfesijnou jednotou.⁸⁶ Podobný proces videl Vacovský v českej vetve Jednoty, kde do pozadia ustúpila myšlienka medzinárodnosti Jednoty a „dává čím dál víc místa národnímu historismu“.⁸⁷

Fitschen priznáva, že na základe tohto hnutia došlo k rastu protestantských zborov, ale problematickým bodom v tomto hnutí bolo „zlúčenie antikaticizmu a nacionalizmu“.⁸⁸ Niektorí sa zviezli na vlne módného záujmu o niečo nové, chceli sa zapojiť do vlny pokroku, ktorý vládol v celej spoločnosti. Va-

---

⁸¹ Obecná českomoravská konference v Potštejně. Různé. Jednota bratrská 9 – 10/1928, str. 84.

⁸² SCHILLER, Jindřich, Jednota bratrská. Její vznik, vývoj, učení a řád, str. 32.

⁸³ Ibid, str. 34.

⁸⁴ Důležité usnesení. Sborům Jednoty bratrské 1/1922, str. 12.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ KÁBRT, Protestantismus na českém severovýchodě, str. 25.

⁸⁷ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 7 – 8/1961, str. 108.

⁸⁸ FITSCHEN, Klaus, Protestantische Minderheiten in Europa im 19. und 20. Jahrhundert. Kirchengeschichte in Einzeldarstellungen IV/4. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt 2008, str. 133.

covský konštatoval, že mnohí prestúpili „bez vnútorného presvedčení a bez touhy po evangeliu“.⁸⁹

I kazatelia sa rozchádzali v názoroch, či je to nacionalistické alebo teologické hnutie. Na jednej strane stál nemecký kazateľ Schröter z Dubé, ktorý považoval toto hnutie za nacionálne.⁹⁰ I český kazateľ Schiller mal pochybnosti o motivácii niektorých členov. V prípade niektorých nových členov v Dobříve sa domnieval, že prestúpili na základe protirímskej agitácie a „pouze z politických dôvodů“.⁹¹ Autor podpísaný ako Arn v článku *O příčinách přestupového hnutí v naší církvi* v časopise *Kostnické jiskry* na základe 100 dotazníkov dospel k názoru, že „příčiny velké části přístupů byly náboženské“.⁹²

Vďaka prestupovému hnutiu získala Jednota veľa nových členov. Mnoho z nich nemalo žiadne predstavy, čo od nich môže Jednota očakávať a opačne. Vedenie Jednoty nebolo na túto situáciu vôbec pripravené. Nemalo finančné prostriedky, ktoré by zaplatili kazateľov, učiteľov náboženstva a kolportérov. Nestíhalo sa o nových členov dostatočne postarať pastoračne alebo kazateľsky. V tejto situácii rozhodla Jednota, že upustí od striktného výkladu bratské kázne. Hloušek spätne ľutuje v článku z roku 1959, že „jsme tehdy neměli dost pracovníků a že jsme promeškali tak velkou příležitost svojí nepřipraveností“.⁹³

S prestupovým hnutím sa vyrovnávala i zborová rada pražského zboru, ktorá v roku 1922 rozposlala svojim členom otvorený list. Riešila v ňom problém s mnohými novými členmi zboru, „z nichž mnozí ještě nepochopili, oč nám jde a mnozí se o to ani dosud nepokusili“.⁹⁴ V otvorenom liste požadovali, aby si títo noví členovia starostlivo preštudovali cirkevné zriadenie a vedome sa rozhodli pre túto cestu a odmietli matrikové členstvo v cirkvi, kde „nám nestačí a stačiti nesmí; vždyť bychom se pak nelišili od římským katolíkům, jimž se právě pouhé matrikové členství tolik vyčítá!“.⁹⁵

---

⁸⁹ VACOVSKÝ, Dobřívské jubileum. Jednota bratrská 11/1952, str. 125.

⁹⁰ A JB Liberec. VII AK Korespondence BMK 1915 – 1925. Korespondence BMK 1922. List ČMK Českéj Úzkej rade, 18. VII. 1922.

⁹¹ A OS Praha. Protokoly pražské Rady starších a Sborové rady 1921 – 1924. Zápis o 3. Schůzi Rady starších ze dne 24. Října 1921 v 8. hod. več.

⁹² ARN, O příčinách přestupového hnutí v naší církvi. Kostnické jiskry 32/1922, str. 192.

⁹³ HLOUŠEK, Miroslav, Naše církve po první světové válce. Jednota bratrská 2/1959, str. 25.

⁹⁴ Pozoruhodný list. Sborům Jednoty bratrské. Jednota bratrská 1922/ 6, str. 74.

⁹⁵ Ibid.

6.3.2. Postoj Jednoty k štátnej moci

Postoje českých kazateľov boli v zhode s presadzovanou štátnou politikou, pretože mali priaznivý vzťah k prezidentovi Masarykovi. Tento postoj vychádzal z osobnej známosti medzi kazateľom Eugenom Schmidtom a Masarykom, ktorý niekoľko rokov strávil leto v Potštejne. Počas toho obdobia navštevoval Masaryk miestne bratské bohoslužby.⁹⁶ Tento kontakt pokračoval po zvolení Masaryka za prezidenta. Podobný priaznivý vzťah mal k Masarykovi i jeho syn W. E. Schmidt. Viedol s ním rozsiahlu korešpondenciu a v roku 1910 mal prednášku o postoji Masaryka k náboženstvu.⁹⁷

Tento priaznivý postoj panoval i medzi zbormi, napr. zbor v Potštejne usporiadal d'akovnú slávnosť 3. novembra 1918, kde zástupcovia zboru vyjadrili podporu novému režimu, chceli byť „vernými poddanými československého štátu spolupôsobiť ku blahu vlasti, k vnútornému obrození a mravnému povznesení nášeho milovaného národa“.⁹⁸ Podobne to platilo i medzi mladými ľuďmi. Mládež Jednoty spolu s pražským kazateľom Schillerom dostala pozvanie na audienciu u prezidenta. Stalo sa to na svätodušný pondelok 30. mája 1920. Vo svojom prejave k prezidentovi kazateľ Schiller videl v Masarykovi „verného, osvedčeného svého priateľa“.⁹⁹ Predstavoval pre neho „zářivý príklad mravní opravdovosti a nejvážnejšieho snažení po poctivém vyrovnání náboženství s moderními jasnými poznatky vědeckými“.¹⁰⁰

Jedinú výnimku medzi českými kazateľmi predstavoval František Chleboun, ktorý verejne deklaroval lojálnosť k rakúsko – uhorskej monarchii, mal nemecké zmýšľanie a jeho manželka neovládala češtinu.¹⁰¹ Úzka rada dlho zvažovala, že ho odvolá, ale nemala za neho náhradu. V roku 1922 sa mu podarilo získať oprávnenie, aby vyučoval náboženstvo v okrese Jablonec.¹⁰² Situáciu sa podarilo vyriešiť až v roku 1923, kedy Chleboun získal miesto kazateľa v Duchcove.¹⁰³

---

⁹⁶ BURCKHARDT, Konrad, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 26.

⁹⁷ Kurze Mitteilungen. Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich 2/1910, str. 8.

⁹⁸ Z Užší rady Jednoty. Bratské listy 10 – 12/1918, str. 59.

⁹⁹ Hold mládeže Jednoty bratské panu presidentu republiky. Kostnické jiskry 22/1920 str. 127.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ GLOS, Pavel, Misie bratra Františka Chlebouna, str. 37.

¹⁰² A JB Liberec. VII AK Korespondence BMK 1915 – 1925. Korespondence BMK 1922. List Johanna Schillera Václavovi Vančurovi, 9. VIII. 1922.

¹⁰³ Turnov znovu obsazen. Sborům Jednoty bratské. Jednota bratská 11/1923, str. 136.

I štátne úrady sa postavili k Jednote priaznivo. Ministerstvo pre školstvo a národnú osvetu potvrdilo právne uznanie Jednoty svojím rozhodnutím z 18. októbra 1919.¹⁰⁴ O dva roky neskôr to isté ministerstvo svojou vyhláškou z 31. júla 1921 priznalo právo Jednote používať jej historické meno Jednota bratrská popri už uznaných názvoch.¹⁰⁵ Tento súhlas bol zverejnený v zbierke zákonov a nariadení.

6.4. Ekuména

Nové právne možnosti zmenili náboženskú mapu. Medzi českými reformovanými a luterskými zbormi existovala túžba, aby sa spojili do jednej cirkvi. Bol ustanovený prípravný výbor, ktorý to mal na starosti.¹⁰⁶ Tento výbor sa tiež obrátil na české zbory Jednoty s ponukou. Prvý kontakt nastal 28. septembra 1918, kedy sa v zbere v Novej Pake konal zjednocovací zjazd evanjelikov, na ktorom prehovoril Slavomír Daněk z Libštátu a Antonín Frinta z Prahy.¹⁰⁷

Oficiálne rokovanie sa konalo 5. novembra 1918 v Prahe, pričom české zbory zastupoval Václav Vančura a Josef Mikulášik.¹⁰⁸ Šlo o jediné stretnutie, ktoré medzi nimi prebehlo. O formulácii postoja Jednoty sa jednalo 10. novembra 1918 v Rychnove.¹⁰⁹ Na konferencii českých zborov 19. novembra 1918 v Potštejne bolo prijaté rozhodnutie, že české zbory Jednoty sa nezačlenia do novej cirkvi.¹¹⁰ Jedným z dôvodov bola podľa Hlouška krátkosť času a skutočnosť, že vedenie cirkvi v Herrnhute malo posledné slovo.¹¹¹ Toto rozhodnutie bolo potvrdené na českej obecnej konferencii v Potštejne 13. a 14. októbra 1919. Podľa Plecháča sa vznikajúca cirkev obracala „evangelisačne výhradne k

---

¹⁰⁴ SU MT Amsterdam. Allgemeine Kirchenordnung der Evangelischen Brüder-Unität und Geschüsse und Erklärungen ihrer Generalsynode gehalten in Herrnhut vom 28. Mai bis 22. Juni 1931, § 25, str. 33.

¹⁰⁵ Vyhláška ministra školství a národní osvěty č. 319/1921 Sb.o právu Evangelické církve bratrské (Ochranovské církve bratrské) na užívání dalšího názvu „Jednota bratrská“.

¹⁰⁶ CSUKÁS, Adam, Ústavní počátky Českobratrské církve evangelické. Revue církevního práva 4/2018, str. 69.

¹⁰⁷ HLOUŠEK, Nedokončené sjednocení, Jednota bratrská 2/1969, str. 23.

¹⁰⁸ Aus den Sitzunberichten der Direktion für Österreich Böhmisches-Mährische Blätter 1 – 2/1918, str. 3 – 4.

¹⁰⁹ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Páta schůze rady starších v Potštýně dne 1. prosince 1918 o ½ 12 hod.

¹¹⁰ Aus den Sitzungsberichten der Direktion für Österreich. Böhmisches-Mährische Blätter 1 – 2/ 1919, str. 4.

¹¹¹ HLOUŠEK, Nedokončené sjednocení, Jednota bratrská 2/1969, str. 23.

českému lidu a neměla zájem získat vyznavače mezi jinými národnostmi našeho státu a tím méně v zahraničí“.¹¹²

Generální snem nové cirkvi sa konal 17. a 18. decembra 1918. Táto cirkev neskôr prijala názov *Českobratrská církev evangelická* (ČCE). Ako hosť sa ho zúčastnil Václav Vančura ako zástupca českých zborov Jednoty. Generálny snem rozhodol o spojení českých reformovaných a luterských zborov a prijal uznesenie, v ktorom vyjadril túžbu, aby sa vznikajúca cirkev spojila so slovenskou luterskou cirkvou. Podobnú túžbu vyjadril tiež k ostatným protestantským cirkvám, „zvlášť cirkiev bratrskou, baptisty, svobodné reformované, aby s námi se sjednotili v církev jedinou, abychom tak společně jedním ramenem, i když každý svým způsobem a dle svých darů pomáhali budovati v národě našem utěšenou církev Kristovu.“¹¹³

Po ustanovení nové cirkvi bolo nutné upraviť vzťahy medzi ňou a Jednotou, pretože obidve cirkvi pôsobili na rovnakom území a vznikali problémy a spory. Prvé stretnutie sa konalo 22. septembra 1919, pričom Jednotu zastupovali Josef Mikulášik, Václav Vančura, Jindřich Schiller a W. E. Schmidt.¹¹⁴

Na tomto rokovaní sa podarilo dohodnúť, že vznikne zmluva o vzájomnom pomere. Táto zmluva bola schválená jednotlivými orgánmi cirkví, v prípade Jednoty to bola konferencia českých zborov Jednoty.¹¹⁵ Dohoda stanovila, že jednotlivé cirkvi sa mali vyvarovať toho, aby nevznikli zbory druhej cirkvi v tom istom mieste a „bude toho dbáno, aby celá práca v miestě tom se organizovala pod vedením jedné z nich“.¹¹⁶ Pri vyučovaní náboženstva sa mali podporovať farári a podľa miestnych podmienok „zjednať dohodu medzi príslušnými duchovnými resp. učiteľmi náboženství“.¹¹⁷ Kazatelia si tiež mohli navzájom vypomáhať pri službách Božích a požičať svoje bohoslužobné priestory.¹¹⁸

---

¹¹² PLECHÁČ, Jednota bratrská a české evangelictví 1918 – 1968, Jednota bratrská 3/1969, str. 33 – 34.

¹¹³ Ustavující generální sněm Českobratrské církve evangelické, konaný v Praze dne 17. a 18. prosince 1918. V Praze: nákladem synodního výboru Českobratrské církve evangelické, 1919, str. 35.

¹¹⁴ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratrská 1919 – 1939. Zápis o poradní schůzi představenstva synodního výboru Českobratrské církve evangelické s Užší radou českých sborů Jednoty bratrské konané dne 22. září 1919 o půl 2 hod., odp. V Husově domě, str. 1.

¹¹⁵ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratrská 1919 – 1939. List Užší rady Jednoty Synodnému výboru ČCE, 13. II. 1919.

¹¹⁶ Úmluva Českobratrské církve evangelické s Jednotou bratrskou. Věstník synod. Výboru Českobratrské církve evangelické 1/1920, 5e.

¹¹⁷ Ibid, čl. 5c.

¹¹⁸ Ibid, čl. 5d.

Plecháč konštatoval, že táto dohoda o nepreťahovaní si členov iných evanjelických cirkví sa vcelku dodržiavala.¹¹⁹

Českí kazatelia tiež viedli rokovania so Slobodnou reformovanou cirkvou, ktorá sa pokúsila zjednotiť slobodné cirkvi. Jednotu zastupoval Václav Vančura a Josef Mikulášik.¹²⁰ Zástupcovia menších cirkví sa stretli vo februári 1919 v Prahe, kde si vyjasňovali otázky ohľadne možných spoločných základov. Vzájomná zhoda sa našla v „otázke pojetí cirkve, nezávaznosti křtu dítiek a rozlukového poměru k státu“.¹²¹ Podľa Filipiho výsledkom snemu mal byť vznik novej cirkvi, ktorá by bola protiváhou príliš ľudovej ČCE.¹²² Rokovania však skončili krachom. Pre Hlouška hlavný dôvod nezdaru bola nehoda „v otázke stejnoměrného zastoupení ve vedení“.¹²³ Podľa Burckhardta skrachovali rokovania kvôli menu novej cirkvi. Jednota presadzovala, aby nová spojená cirkev používala názov Jednota bratská.¹²⁴

6.4.1. Schmidtov článok

Vzťahy medzi Jednotou a ČCE boli na jednotlivých miestach rozličné. Od priateľských až ku konkurenčným. V tejto situácii bol uverejnený článok sekretára Riaditeľstva W. E. Schmidta, v ktorom obhajoval právo Jednoty používať jej historický názov. Výňatky z tohto článku sa neskôr objavili v roku 1922 v časopise Kalich. Autor článku ani prekladu nie je uvedený.

Schmidt v článku obvinil ČCE z nebratského konania a z toho, že chceli ukradnúť Jednote jej historický názov. Tvrdil, že „by pro nás bylo lépe, kdyby po změně vlády místa v onom ministerstvu [t. j. Ministerstvo vyučování a osvěty] nebyly bývaly zabrána jistými evangelickými právníky, kteří nám závidí naše historické jméno a rádi by nás zbavili našeho dědictví“.¹²⁵ Vytýkal tiež synodu ČCE, že prijal od amerických metodistov „velkomyslnou nabídku

---

¹¹⁹ PLECHÁČ, Miroslav: Jednota bratská a české evangelictví 1918 – 1968. Jednota bratská 3/1969, str. 34.

¹²⁰ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratská Potštejn. Páta schůze rady starších v Potštýně dne 1. prosince 1918 o ½ 12 hod, str. 2.

¹²¹ Sloučení svob. Reformovaných s Jednotou Bratrskou? Ze života evangelického, Kostnické jiskry 1919/15, str. 59.

¹²² FILIPI, Ekumenické motivy v českém evangelictví 19. století, str. 135.

¹²³ HLOUŠEK, Miroslav, Nedokončené sjednocení, Jednota bratská 2/1969, str. 23.

¹²⁴ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 31.

¹²⁵ Informace z ciziny. Zprávy. Kalich 2/1922, str. 93.

s hlučným potleskem, a ani jeden z těch pánů neměl té cti, aby upozornil dárce, že dar není dodáván na pravou adresu“.¹²⁶

Reakcie na článok sa objavili v časopise *Kostnické jiskry*. Autor článku nie je uvedený, ale bol priamym účastníkom rokovaní medzi Jednotou a ČCE. O článku Schmidta konštatoval, že „k bratrskému soužití, o něž přece snad jde všem, přispěje velmi málo“.¹²⁷ Odmietol interpretáciu Schmidta o priebehu rokovaní medzi ČCE a Jednotou, naopak tvrdil, že Jednota prerušila konania o zjednotení.¹²⁸ Budúcnosť českého protestantizmu videl „ve spojení všech jeho sil a složek a ne v dalším tříštění, v nesvornosti a nikoli v dalším znešvařování“.¹²⁹ Ostro odmietol to, ako Schmidt vysvetlil dar, ktorý dostala ČCE od amerických metodistov. Jeho informácie boli odlišné.¹³⁰

Ozvali sa i jednotlivci, ktorí sa oficiálne sťažovali Synodnému výboru. Jedným z nich bol farár Opočenský z Mladej Boleslavi.¹³¹ Ozval i profesor Žilka, ktorý s tým nesúhlasil.¹³² Synodný výbor ČCE na to reagoval a poslal oficiálnu sťažnosť Kostnickej Jednote.¹³³ Kostnická jednota, ktorá vydávala časopis Kalich, požiadala pražského kazateľa Schillera, aby získal nemecký originál článku.

Jindřich Schiller na túto situáciu reagoval a dištancoval sa od Schmidtovho článku. Poslal list Kostnickej Jednote, v ktorom vysvetlil okolnosti vzniku článku. Podľa jeho informácií Schmidt napísal nemecký článok, ktorý bol následne preložený pre anglický časopis *Moravian Messenger*, pričom nemecký text nevyšiel.¹³⁴ Podľa Schillera tento článok bol reakciou na túto skutočnosť, preto „nebylo by správně činiti zaň zodpovědnými nás „Ochranov“ anebo celou Jednotu br“.¹³⁵ Článok použil údaje z českej náboženskej tlače, ktorá bola

---

¹²⁶ Ibid, str. 94.

¹²⁷ Dr. W. Schmidt o náboženských poměrech u nás. Náboženství a církev. Kostnické jiskry 23/1922, str. 139.

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1919 – 1939. List Opočenského Synodnému výboru ČCE. 30.V. 1922.

¹³² A JB Liberec. VII AK Korespondence BMK 1915 – 1925. Korespondence BMK 1922. List Jindřicha Schillera Kostnickej Jednote, 8. VI. 1922.

¹³³ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1919 – 1939. List Synodného výboru ČCE Kostnickej jednote v Praze. 25 IX. 1922.

¹³⁴ A JB Liberec. VII AK Korespondence BMK 1915 – 1925. Korespondence BMK 1922. List Jindřicha Schillera Kostnickej Jednote, 8. VI. 1922.

¹³⁵ Ibid.

voči cirkvám pozitívna, ale i negatívna. Schiller poukazoval, že článok bol rovnako kritický k zborom a kazateľom Jednoty.¹³⁶

Ako možné riešenie vzniknutého problému Jindřich Schiller navrhol Kostnickej jednote, aby v nasledujúcom čísle bolo zverejnené krátke vysvetlenie. Netrval na tomto riešení a bol otvorený iným možnostiam.¹³⁷ O stanovisko bol požiadany ďalší člen Jednoty Karel Reichel, ktorý sa odmietol zapojiť. K tejto otázke uverejnil článok v časopise *Kostnické jiskry*, v ktorom pripúšťal, že v polemike o článku boli podstatné dve otázky „jak dalece je nepravdivým a jak dalece nevhodným“.¹³⁸

Tento spor skončil patom, pretože ani jedna strana nechcela ustúpiť. Tento konflikt zanechal za sebou nepríjemnú pachuť voči Schmidtovi v ČCE, ani mu nezlepšil postavenie v Jednote.

---

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Ibid, str. 4.

¹³⁸ REICHEL, Karel, Ještě Ochránov. *Kostnické jiskry* 35/1922, str. 213.

7. Spor o usporiadanie (1931 – 1935)

7.1. Generálna synoda

Predstavy českých a nemeckých zborov sa stále viac rozchádzali, pretože české zbory požadovali väčšiu samostatnosť na vedení v Herrnhute, naopak nemecké zbory nechceli žiadne zmeny v riadení misijnej práce. Definitívne rozhodnúť o zmene riadenia českého diela mohla iba generálna synoda, preto sa všetky nádeje upierali na jej konanie, ale dlho sa ju nedarilo zvolať. Nakoniec sa jednotlivé provincie dohodli, že generálna synoda sa konala v roku 1931. Prípravné práce začali v roku 1928. Riadenie prípravných prác mal na starosti výbor na čele s biskupom C. H. Shaweom, ktorý požiadal o zaslanie návrhov a podnetov jednotlivé orgány.

Všeobecná českomoravská konferencia na svojom zasadnutí v roku 1928 v Potštejne podporila úsilie, aby české dielo získalo vnútornú a vonkajšiu samostatnosť a „mohla býti pojata jako plnoprávný člen do kruhu ostatních větví Jednoty“.¹ Podľa Oupickej tento názor „souzněl s přáním většiny českých kazatelů a sborů“.² Za svojho delegáta na generálnej synode v roku 1930 zvolila konferencia Jindřicha Schillera a Bohumila Vančuru.³ Vyjadrila sa i Úzka rada, ktorá sformovala päť požiadaviek, napr. prijatie ústavy pre české dielo.⁴

Generálna synoda sa konala 28. mája až 22. júna 1931 v Herrnhute. Na rokovanie sa dostala žiadosť o zmenu v riadení českého diela, ktorú vypracoval predseda Úzkej rady Jindřich Schiller.⁵ Proti tomuto návrhu podal protest W. E. Schmidt, ktorý tvrdil, že tento návrh predložili Schiller a Vančura v roku 1924 a nemecké zbory ho odmietli.⁶ Považoval to za nelojálne správanie voči nemeckým zborom.⁷ Tento protest najprv podpísal Schiller a až na vysvetlenie

---

¹ A JB Liberec. XII – 1a. BMK. ABMK Konference. Návrh Všeobecnej českomoravskej konferencie na Generálnu synodu 1931.

² OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 33.

³ A JB Liberec. XII – 1a. BMK. ABMK Konference. Meine Antwort auf dem Protest der Vertreter der deutschen Gemeinden /A.B.M.K. Prag, den 30. Nov. 1931/.

⁴ BURCKHARDT, Konrad, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 56.

⁵ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschickt ihrer Verfassung von 1931, str. 11.

⁶ A JB Liberec. XII – 1a. BMK. ABMK Konference. Protest W. E. Schmidta na generálnej synode v roku 1931.

⁷ Ibid.

Bohumila Vančuru zistil, že mieril proti nemu.⁸ Následne Schmidtov protest nebol generálnou synodou prijatý.⁹

Schillerovmu návrhu sa venovala generálna synoda, pričom jednanie bolo komplikované, pretože sa stretávali veľmi odlišné názory a snahy.¹⁰ Riaditeľstvo Jednoty v ČSR nebolo požiadané, aby podalo svoje stanovisko.¹¹ Úzka rada a riaditeľstvo požadovali, aby ustanovenia cirkevného poriadku boli podrobné. Túto požiadavku zásadne odmietol synodný výbor, ktorý dlhodoborazil myšlienku, že každé provincia Jednoty si musela sama na základe miestnych podmienok upraviť jednotlivé podrobnosti.¹²

Pri prejednávaní podporili tento návrh zástupcovia britskej a amerických provincií, čím získal väčšinu hlasov. Výsledkom bolo rozhodnutie, že české dielo získalo status dorastajúcej provincie.¹³ Znamenalo to, že české dielo dosiahlo určitý stupeň nezávislosti a po splnení stanovených podmienok bolo možné, aby ho generálna synoda prehlásila za samostatnú provinciu. České dielo prestalo byť spoločným dielom štyroch provincií Jednoty.¹⁴ Nové usporiadanie českého diela v rámci Jednoty vstúpilo v platnosť 1. januára 1932.¹⁵

Výsledky generálnej synody sa preberali na Všeobecnej českomoravskej konferencii, ktorá sa konala 29. a 30. novembra 1931 v Prahe. Jindřich Schiller ako predseda Úzkej rady podal správu, v ktorej konštatoval, že na začiatku nebol z rozhodnutia generálnej synody nadšený. Rozhodnutie nieslo podľa neho znaky „řešení chvatného a kompromisního“.¹⁶

---

⁸ A JB Liberec. XII. 1a. BMK. ABMK Konference. Meine Antwort auf dem Protest der Vertreter der deutschen Gemeinden /A.B.M.K. Prag, den 30. Nov. 1931/.

⁹ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 61.

¹⁰ A JB Liberec. XII. 1a. BMK. ABMK Konference. K našemu novému církevnímu zřízení.

¹¹ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List Riaditel'stva Jednoty v ČSR na Generálne riaditel'stvo, 21. III. 1934, str. 3.

¹² A JB Liberec. XII – 1a. BMK. ABMK Konference. K našemu novému církevnímu zřízení.

¹³ A JB Liberec. I. ÚST – A/1a. General Order of the Moravian Church 1931, § 2, ods. 3, str. 3.

¹⁴ A JB Liberec. XII. 1a. BMK. ABMK Konference. K našemu novému církevnímu zřízení.

¹⁵ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 60.

¹⁶ A JB Liberec. XII. 1a. BMK. ABMK Konference. K našemu novému církevnímu zřízení.

O rozhodnutí generálnej synody sa rozprúdila diskusia. České zbory ho podporili. Nemecké zbory boli proti a sformulovali prehlásenie, v ktorom vzťah k Herrnhutu a ostatným provinciám Jednoty považovali za „životnú nevyhnutnosť“.¹⁷ Nebránili sa rokovaniam o novej ústave, ale požadovali jedného zástupcu nemeckých zborov v Úzkej rade a právo menšinového hlasovania na Všeobecnej českomoravskej konferencii.¹⁸ Ďalej požadovali vytvoriť samostatné vedenie, iba vo všeobecných cirkevných otázkach chceli podliehať Úzkej rade, pričom toto oddelenie nemalo mať vplyv na majetkovú a finančnú stránku zborov.¹⁹ Chceli byť organizovaní ako samostatná cirkev alebo patriť do kontinentálnej provincie. Podľa Gillovej neboli nemecké zbory pripravené na to, aby podliehali českému vedeniu.²⁰

O tomto prehlásení sa na konferencii strhla prestrelka. Schiller protestoval proti tónu prehlásenia.²¹ Českí kazatelia Honců a Šklíba podporili prehlásenie nemeckých zborov a podali návrh, v ktorom požadovali, aby jeden člen Úzkej rady zastupoval nemecké zbory a nemecké zbory mohli obrátiť na Riaditeľstvo jednoty v ČSR alebo na Generálne riaditeľstvo v prípade, že by ich hlasy nezískali potrebnú jednu tretinu hlasov.²² Schiller podporil tento návrh a následne konferencia prijala uznesenie, v ktorom sa prijali požiadavky nemeckých zborov a pri vypracovaní novej ústavy sa mali vziať do úvahy.²³

Na konferencii sa tiež riešilo správanie Schillera na generálnej synode, pretože zástupca nemeckých zborov ho obvinil z nelojálneho správania sa na generálnej synode.²⁴ Schiller na túto námietku reagoval a vypracoval písomnú odpoveď, v ktorej prehlásil, že sa sám rozhodoval a hlasoval na generálnej synode. Na synode nebol ako zástupca Všeobecnej českomoravskej konferencie, ale celého českého diela.²⁵ A tvrdil, že jeho stanovisko bolo v súlade so stanoviskom konferencie, ktorá o tom rozhodla väčšinou hlasov.²⁶

---

¹⁷ A JB Liberec.XII 1a. BMK. ABMK Konference. Erklärung.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschickt ihrer Verfassung von 1931, str. 11.

²¹ A JB Liberec. XII – 1a. BMK. ABMK Konference. Protokoll über die III. Sitzung der Allgemeinen Böhmisch-Mährischen Konfrenz in Prag, am 30. November 1931 Vormittag.

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 76.

²⁵ Ibid.

²⁶ A JB Liberec. XII – 1a. BMK. ABMK Konference. Meine Antwort auf den Protest der Vertreter der deutschen Gemeinden /A.B.M.K. Prag, den 30. Nov. 1931/.

7.2. Zbory

V roku 1931 mala Jednota štrnásť zborov s pätnástimi kazateľmi, pričom tri zbory boli nemecké a jedenásť českých.²⁷ České zbory a skupiny boli rozdielne veľké. Najmenšia skupina v Novej Páke mala 180 členov, ale najväčší zbor v Železnom Brode mal 2 478 členov.²⁸ Nemecké zbory boli oveľa menej početné, na konci roku 1932 mal najmenší zbor v Dubé 149 členov, najväčší zbor v Jablonci nad Nisou 245 členov.²⁹ Celkovo tak v českom diele prevažovalo českých členov nad nemeckými. Jednota mala asi 6 000 členov českej a 1 000 členov nemeckej národnosti.³⁰

Zmeny v počte zborov nastali hneď po skončení generálnej synody v roku 1931. Alfred Präger pôsobil ako vikár u cirkevného prezidenta Wehrenfenniga a po dvojročnom vikariáte bol v roku 1928 zvolený za farára v nemeckom luterskom zbore v Děčine – Podmokly.³¹ Po svojom príchode v zbore zaviedol napr. prácu s mládežou. Podarilo sa mu, aby biblické hodiny navštevovalo pravidelne 50 osôb.³² Dubský kazateľ Günther si všimol, že veľa ľudí vytvorilo „rôzne kroužky, v nichž chceli se uchopiti práce na úkolech církevních“. ³³ Zbor následne rozdelil na jednotlivé skupiny.³⁴ Burkhard charakterizoval jeho náboženské hnutie ako charizmatické alebo evanjelické.³⁵

Spôsob, akým Präger zavádzal novinky v zbore, bol problematický. Objavili sa preto kritici, ktorí podali sťažnosť na vedenie cirkvi v Jablonci nad Nisou.³⁶ Túto žiadosť prešetrilo vedenie a vykonalo vizitáciu, ktorej sa zúčastnil

---

²⁷ A JB Liberec. II. SY – C9. Synod 1955. Zpráva Generálnímu synodu, jež se koná v sprnu 1957 v USA – v Bethlehemu.

²⁸ A JB Liberec. Ib. ÚST – C/4. Ústava Jednoty bratrské – Provincie československá. Zum gegenwärtigen Stande den Böhmischen Werke, ins besonders der cechischen Gemeinen /Mitte November 1933/, str. 4.

²⁹ Ibid.

³⁰ A JB Liberec. II. SY – C9. Synod 1955. Zpráva Generálnímu synodu, jež se koná v sprnu 1957 v USA – v Bethlehemu, str. 2.

³¹ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 122.

³² SA MT, Bericht von Ernst Wutschke über die ehemalige Evangelische Brüdergemeine in Bodenbach-Tetschen. 1964.

³³ GÜNTHER, R., Dubá. Zprávy z našich sborů. Jednota bratrská 7/1932, str. 83.

³⁴ SA MT, Bericht von Ernst Wutschke über die ehemalige Evangelische Brüdergemeine in Bodenbach-Tetschen. 1964.

³⁵ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 78.

³⁶ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschickt ihrer Verfassung von 1931, str. 12.

cirkevný prezident Wehrenfennig.³⁷ Výsledkom bolo, že vedenie cirkvi vylúčilo Prägera. Präger s tým nesúhlasil a verejne písal letáky, kde obhajoval svoje stanovisko.³⁸ Stanovisko vedenia sa mu však nepodarilo zmeniť.

Präger a jeho skupina si museli hľadať nový dom. Präger podľa Gilovej hľadal voľný priestor pre svoju prebudeneckú zbožnosť a nový cirkevný domov.³⁹ Obrátil sa na Jednotu a nadviazal kontakt so sekretárom Riaditeľstva W. E. Schmidtom.⁴⁰ Nemecké zbory videli v získaní skupiny okolo Prägera možnosť posilniť pozíciu a imponoval im finančnou sebestačnosťou a schopnosťou zaplatiť si vlastného kazateľa.⁴¹

Rokovania sa viedli v pracovni W. E. Schmidta.⁴² Dopadli úspešne a skupina podala žiadosť o prijatie do zboru v Dubé. Prvé bohoslužby v rámci Jednoty sa konali 19. júna 1932 v Dečine – Podmokly.⁴³ Na začiatku sa skupina stretávala v sále mestskej knižnice.⁴⁴ Na jar roku 1933 začal vydávať Präger dvojmesačník *Die kommende Gemeinde*.⁴⁵

Rýchlo sa tejto skupine podarilo získať status kazateľskej stanice, pričom na konci roku 1932 mala 750 členov, pričom asi 80 členov boli predtým katolíci alebo bez vyznania.⁴⁶ Rozsah práce a počet členov tiež umožnil, aby mali vlastného vikára.⁴⁷ Po začlenení do Jednoty táto skupina mala najviac členov medzi nemeckých zborov a rýchlo bola prehlásená za farný zbor.⁴⁸ Po pripojení Prägerovej skupiny mala Jednota v roku 1933 celkovo 7 156 členov.⁴⁹

---

³⁷ SA MT, Bericht von Ernst Wutschke über die ehemalige Evangelische Brüdergemeine in Bodenbach-Tetschen. 1964, str. 2.

³⁸ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 75.

³⁹ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschickt ihrer Verfassung von 1931, str. 13.

⁴⁰ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 138.

⁴¹ Ibid, str. 34.

⁴² SA MT, Bericht von Ernst Wutschke über die ehemalige Evangelische Brüdergemeine in Bodenbach-Tetschen. 1964, str. 2.

⁴³ GÜNTHER, R., Dubá. Zprávy z našich sborů. Jednota bratrská 7/1932, str. 83.

⁴⁴ Podmokly. Zprávy z našich sborů. Jednota bratrská 5 – 6/1934, str. 55.

⁴⁵ REICHEL, Karel. Podmokly. Zprávy z našich sborů. Jednota bratrská 8/1933, str. 82.

⁴⁶ GÜNTHER, R., Podmokly – Děčín. Zprávy z našich sborů. Jednota bratrská 11/1932, str. 129.

⁴⁷ Podmokly. Zprávy z našich sborů. Jednota bratrská 9/1933, str. 94.

⁴⁸ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 75.

⁴⁹ A JB Liberec. I. ÚST – C/4. Ústava Jednoty bratrské – Provincie československá. Zum gegenwärtigen Stande den Böhmischen Werke, insbesondere der cechischen Gemeinen /Mitte November 1933/, str. 4.

7. 3. Vedenie

Vrchný dohľad malo na starosti Generálne riaditeľstvo, ktoré delegovalo výkon správy na Riaditeľstvo Jednoty bratskej v Československej Republike (Českomoravský komitét).⁵⁰ Riaditeľstvo spravovalo medzinárodné dary a na návrh Úzkej rady ich prerozdievalo medzi jednotlivé zbory.⁵¹ Prijímalo od Úzkej rady výročné správy zborov, z ktorých vypracovávalo výročné účty.⁵² Okrem majetkových záležitostí na základe porady s Úzkou radou povolávalo kazateľov a rozhodovalo o ich preložení.⁵³ Pod riaditeľstvo spadla Úzka rada, ktorá mala na starosti české a nemecké zbory.

Predseda Úzkej rady Schiller v roku 1931 dúfal, že tieto zmeny odstránia problémy, ktoré malo riaditeľstvo „na niektorých miestach, na nedochvilnosti a nepořádky, které se tu a tam objevily“.⁵⁴ Oupická konštatuje, že s tým boli stále problémy. Českí kazatelia sa podľa nej „pravidelně omlouvají, že posílají materiály pozdě“.⁵⁵ Niektorí reagovali kriticky na Schmidtove námietky a upozornenia, ktorý mal v Úzkej rade na starosti finančné otázky.

Najviac pozornosti venovala Úzka rada novému usporiadaniu vzťahov medzi zbormi a riaditeľstvom. Predmetom rokovaní boli nové štatúty zborov a ustanovenia o kompetenciách jednotlivých orgánov. Predseda Úzkej Rady požadoval, aby riaditeľstvo bolo oddelené od Úzkej rady, Úzka rada mohla samostatne pracovať a jej predseda bol zvolený z jej členov.⁵⁶ Tieto požiadavky zapracoval do svojho návrhu ústavy Bohumil Vančura, ktorý predložil v lete v roku 1932. Medzi inými navrhoval, aby Úzka rada mala troch volených členov a člen riaditeľstva mal poradný hlas.⁵⁷

Na tento návrh reagovali nemeckí kazatelia memorandom. Žiadali vytvorenie dvoch národných rád, ktoré by mali na starosť správu, financovanie a organizáciu nemeckých, prípadne českých zborov. Nad nimi by bola Úzka rada, kde

---

⁵⁰ A JB Liberec. XII – 1a. BMK. ABMK Konference. Obecný Církevní Řád Evang. Jednoty bratrské z r. 1931. Autor prekladu neznámy, § 26 ods.8.

⁵¹ Ibid, § 26 ods. 10.

⁵² Ibid, str. 26 ods. 10.

⁵³ Ibid, str. 26 ods. 10.

⁵⁴ A JB Liberec. XII – 1a. BMK. ABMK Konference. K našemu novému církevnímu zřízení.

⁵⁵ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 110.

⁵⁶ A JB Liberec. XII – 1a. BMK. ABMK Konference. K našemu novému církevnímu zřízení, str. 2

⁵⁷ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 65 – 66.

by rovnomerne boli zastúpené obidve časti.⁵⁸ Autori memoranda tiež požadovali správnu a finančnú autonómiu.⁵⁹ Jedným z nich bol člen Riaditeľstva W. E. Schmidt.⁶⁰ Po zverejnení memoranda musel Schmidt vysvetľovať, prečo je tam jeho podpis. Objasnil to svojimi špecifickými vzťahmi k zboru v Děčine – Podmokly.⁶¹ Tento návrh zamietli české zbory.⁶²

Tento neúspech neodradil nemeckých kazateľov a na začiatku roku 1933 podali ďalší návrh, v ktorom navrhovali samostatné okrsky pre české a nemecké zbory, ktoré by boli chápané ako samostatné časti jednej Jednoty v Československu.⁶³ Vedenia obidvoch okrskov sa mali dvakrát do roka stretávať, aby rokovali o spoločných otázkach.⁶⁴ Tento návrh nepodpísal W. E. Schmidt, pretože ho považoval za príliš komplikovaný.⁶⁵

Tentokrát reagovali českí kazatelia, ktorí vypracovali knihu sťažnosti, ktorá podľa svojho obalu dostala názov *Blaubuch*. Tvorila ju zbierka listov, ktoré si medzi sebou vymenili českí kazatelia a riaditeľstvo v období medzi novembrom 1931 až februárom 1933. Autormi knihy boli českí členovia Úzkej rady Otto Mikuláščík, Jindřich Schiller a Bohumil Vančura.⁶⁶

Dátum vzniku knihy nie je jasný. Podľa Schmidtových záznamov ju rozposlali vo februári 1933 a riaditeľstvo sa dozvedelo o jej existencii 20. marca 1933.⁶⁷ Vznikla súčasne v anglickej a českej verzii. Mala dva úvody a závery. S anglickým úvodom a záverom mierila na zástupcov anglickej a amerických provincií, ktoré dlhodobo podporovali osamostatnenie českého diela. Českí kazatelia si v knihe sťažovali, že riaditeľstvo nedostatočne realizuje rozhodnutie generálnej synody.

---

⁵⁸ Ibid, str. 66.

⁵⁹ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List Riaditel'stva Jednoty Úzkej rade, 7. IV. 1933.

⁶⁰ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 66.

⁶¹ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Zu Enquiry into certain personal matters.

⁶² BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 66.

⁶³ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Entwurf einer Umarbeitung des § 26 AKO.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List W. E. Schmidta biskupom Libbey a Shawe, 15. XI. 1933.

⁶⁷ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Die Vorworte des Blaubuchs der českichen Mitglieder des Engen Rats.

Za hlavného vinníka celej situácie bol označený W. E. Schmidt.⁶⁸ Podľa Gill českí zostavovatelia knihy chceli rozšíriť informácie o vyjednávaní o podobe novej ústavy medzi členov generálneho riaditeľstva.⁶⁹ Na májovom zasadnutí Rady starších v Prahe sa s jeho obsahom oboznámili všetci členovia rady.⁷⁰ Táto kniha mala dôverný charakter a bola určená pre určitý okruh osôb.⁷¹

Medzi nemeckými zbormi vyvolalo toto konanie rozhorčenie. Objavili sa sťažnosti a námietky. Po prvé predmetom sťažnosti bolo, že nie všetky kompetentné osoby dostali vlastný exemplár.⁷² Po druhé, že kniha bola naopak zaslaná osobám, ktoré nezastávali žiadny úrad.⁷³ Ako reakciu na to zaslalo Riaditeľstvo Jednoty list Generálnemu riaditeľstvu, v ktorom chcelo tlmočiť „nesprávnosť tvrdení Blaubuchu“.⁷⁴

Hlavná námietka riaditeľstva smerovala proti anglickému úvodu, ktorý považovalo za polemický a odlišný od českej verzie úvodu.⁷⁵ Schmidt obviňoval Schillera a Vančuru, že si boli vedomí rozdielnosti textu.⁷⁶ Pracoval tiež s hypotézou, že Mikulášтик nevedel o rozdielnej verzii anglického úvodu.⁷⁷ Schiller proti tomu namietal. V liste zaslanom Riaditeľstvu tvrdil, že anglický a český úvod je rovnaký.⁷⁸ Nechcel touto knihou útočiť, ale informovať Generálne riaditeľstvo o miestnych podmienkach.⁷⁹

---

⁶⁸ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 64.

⁶⁹ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschickt ihrer Verfassung von 1931, str. 21.

⁷⁰ A OS Praha. Kniha protokolů schůzi Rady starších 1924 – 1933. Zápis o V. schůzi Rady starších, konané dne 2. května 1933 o 8 hod. več, str. 2.

⁷¹ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. The Issue of the Blue Book and the Two Prefaces.

⁷² SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Die Vorworte des Blaubuchs der českichen Engenratsmitglieder.

⁷³ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. The Issue of the Blue Book and the Two Prefaces, str. 2.

⁷⁴ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschickt ihrer Verfassung von 1931, str. 21.

⁷⁵ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. The Issue of the Blue Book and the Two Prefaces, str. 2.

⁷⁶ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Die Vorworte des Blaubuchs der českichen Engenratsmitglieder.

⁷⁷ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Personal – Angelegenheiten, str. 9.

⁷⁸ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List Jindricha Schillera Riaditeľstvu Jednoty, 2. V. 1933.

⁷⁹ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. The Issue of the Blue Book and the Two Prefaces, str. 2.

Kniha tiež porovnávala finančnú podporu, ktorú rozdelilo riaditeľstvo zborom.⁸⁰ Tvrdila, že riaditeľstvo poskytlo trom nemeckým zborom 13 033 Kč, kým desať českým zborom dostalo 7 890 Kč.⁸¹ Proti týmto záverom riaditeľstvo protestovalo. Argumentovalo, že podporilo štyri nemecké a desať českých zborov, pričom 70 % finančných prostriedkov šlo na české a 30 % na nemecké zbory.⁸²

Po rozposlaní knihy českí kazatelia rozhodli o tom, že sa zvolá mimoriadna konferencia do Mladej Boleslavi.⁸³ Konala sa 8. mája 1933, kde sa Schiller ako predseda Úzkej rady za vydanie knihy postavil.⁸⁴ So závermi knihy vyslovila súhlas i konferencia.⁸⁵ Nie všetci českí kazatelia mali rovnaký názor, z desiatich českých kazateľov nesúhlasilo so závermi konferencie traja.⁸⁶ Následne Brixí, Honců a Šklíba poslali Generálnemu riaditeľstvu listy, kde namietali proti záverom, ktoré obsahovala Blaubuch.⁸⁷

Situáciou sa začalo zaoberať Generálne riaditeľstvo, ktoré vyslalo svojich zástupcov, aby vyšetrili situáciu.⁸⁸ Touto úlohou poverilo J. N. Libbeya a C. H. Shawea z britskej provincie⁸⁹ O tejto skutočnosti informoval Vančura pražský zbor.⁹⁰ Stretnutie zástupcov Generálneho riaditeľstva s Riaditeľstvom Jednoty sa konalo 15. a 16. novembra 1933.⁹¹ Pre krátkosť času sa spoločné stretnutie

---

⁸⁰ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Riaditeľstvo Jednoty Generálnemu riaditeľstvu, 14. VII. 1933.

⁸¹ Ibid.

⁸² SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Vorschlag für die Verteilung der aus der Unitätsprovinzen für das Böhmisches Werk eingehenden Gaben.

⁸³ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1924 – 1933. Zápis o VI. schůzi Rady starších, konané dne 7. června 1933 o 8 hod. več, str. 2.

⁸⁴ GILL, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschick ihrer Verfassung von 1931, str. 21.

⁸⁵ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Die Vorworte des Blaubuchs der českischen Engenratsmitglieder.

⁸⁶ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List Riaditeľstva Jednoty k rezolúcii z 8. mája 1933, 17. VI. 1933, str. 3.

⁸⁷ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 72.

⁸⁸ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List Generálneho riaditeľstva členom ČMK a Úzkej rade, 1. XI. 1933.

⁸⁹ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List Generálneho riaditeľstva britskej vedeniu provincie. 1. XI. 1933.

⁹⁰ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1924 – 1933. Zápis o XI schůzi Rady starších, konané dne 2. listopadu 1933 o 8 hod. več, str. 2.

⁹¹ A MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List C. S. Shawe W. E. Schmidtovi, 30. X. 1933.

všetkých zúčastnených strán nekonalo.⁹² Toto prešetrenie nebolo nestranné, pretože biskup C. H. Shaw v júli 1933 poslal Úzkej rade list, v ktorom sa priaznivo postavil k akcii, ktorú podniklo časť českých zborov.⁹³

7. 4. Nové usporiadanie českého diela

Výsledkom šetrenia bolo, že Generálne riaditeľstvo využilo svoje kompetencie a vydalo dodatok k Cirkevnému zriadeniu z roku 1931, kde upravilo šiestu kapitolu, ktorá sa týkala českého diela. Dodatok vstúpil v platnosť 15. februára 1934.⁹⁴

Na začiatku marca 1934 sa konala Všeobecná českomoravská konferencia v Prahe, ktorá mala rozhodnúť ako sa bude ďalej postupovať. Po búrlivej diskusii sa hlasovalo o dôvere voči Úzkej rade. Výsledkom bolo, že Úzka rada nezískala jednomyselnú dôveru a rezignovala. Proti tomu protestovalo Riaditeľstvo Jednoty v Československu, ktoré tvrdilo, že Cirkevný poriadok nepoznal inštitút hlasovania o dôvere Úzkej rade, a preto ani nemohla Úzka rada rezignovať a byť odvolané vedenie Riaditeľstva Jednoty a W. E. Schmidt.⁹⁵

V reakcii na to 21. marca 1934 zaslalo Riaditeľstvo Jednoty v ČSR list Generálnemu riaditeľstvu, ktoré rozdelenie českého diela považovalo za stávajúcich okolností za nevyhnutné.⁹⁶ Zrušenie jedného spoločného riadiaceho miesta však vnímalo ako „ohrozenie českého diela“.⁹⁷ Za príčinu všetkých problémov a zmätkov považovalo riaditeľstvo rozhodnutie, ktoré prijala generálna synoda z roku 1931.⁹⁸

27. decembra 1934 zasadala Všeobecná českomoravská konferencia v Mladej Boleslavi. Na programe boli dva návrhy. Prvý podali Bohumil Honců a František Macák z Duchcova. V návrhu upozorňovali na to, že Jednota bola málo početná a kvôli tomu nikdy mohla byť hospodársky sebestačná, a preto

---

⁹² BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 70.

⁹³ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1924 – 1933. Zápis o VII. schůzi Rady starších, konané dne 30. června 1933 o 8 hod. več, str. 2.

⁹⁴ SA MT Amsterdam. Nachtrag zur allgemeinen Kirchenordnung der Evangelischen Brüder-Unität vom Jahre 1931.

⁹⁵ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List Riaditeľstva Jednoty v ČSR na Generálne riaditeľstvo, 21. III. 1934.

⁹⁶ Ibid, str. 2.

⁹⁷ Ibid, str. 1.

⁹⁸ Ibid, str. 3.

bola finančné závislá na zahraničí.⁹⁹ Jediné riešenie videli navrhovatelia v spojení s ČCE, ktoré tak zabezpečí „přirozeně a účinně práci v duchu Jednoty“.¹⁰⁰ Druhý návrh navrhoval rozdeliť české dielo na dva samostatné okrsky.

Po rokovaní sa konferencia priklonila k názoru, aby správa nad českým dielom bola rozdelená. S týmto rozhodnutím nesúhlasil kazateľ Bohumil Honců, ktorý spolu s kazateľskou stanicou v Duchcove požiadal o vystúpenie z Jednoty.¹⁰¹ Vacovský videl v tomto prestupe obavy, „že české dílo, finančně podlomené trvající hospodářskou krizí, se neudrží“.¹⁰² Konferencia odmietla tento návrh, ale uznala právo kazateľskej stanice prípadne zboru zvažovať miestne podmienky, ktoré boli ťažké, „a proto nebude pokládati za neloajální, budou-li jednati ve smyslu svého návrhu“.¹⁰³ Konferencia však považovala ďalšiu prácu v Duchcove za možnú a žiaducu.

K protestu Duchcova sa pripojil kazateľ Šklíba z Potštejna.¹⁰⁴ V roku 1933 podal výpoveď, že odchádza do služieb Československej cirkvi.¹⁰⁵ Niekoľko členov zboru ho presvedčilo, aby stiahol výpoveď.¹⁰⁶ Po ďalších udalostiach v českom diele znovu Šklíba podal výpoveď k 1. septembru 1934.¹⁰⁷ Na základe kontaktov sa mu podarilo vstúpiť do služieb ČCE.¹⁰⁸

Dôvody pre jeho konanie neboli jasné a vynorilo sa viacero dohadov. V zápise Rady starších zboru v Potštejne sa uvádza ako dôvod jeho odchodu nové cirkevné zriadenie a „jednání určitých osob, s nimiž od prvopočátku nemohl souhlasiti“.¹⁰⁹ W. E. Schmidt sa domnieval, že jednou z nich bol Jindřich Schiller.¹¹⁰

---

⁹⁹ A JB Liberec. X. SB Dubá. Návrh Bohumila Honců, 20. XII. 1934.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ A JB. X. SB Dubá. List Bohumila Honců ÚR, 5. VI. 1935.

¹⁰² VACOVSKÝ, Adolf, V zemi otců. Jednota bratrská 3/1961, str. 46.

¹⁰³ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Bohumila Vančury Jidřichovi Schillerovi, 8. I. 1935.

¹⁰⁴ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List Riaditel'stva Jednoty v ČSR na Generálne riaditel'stvo, 21. III. 1934.

¹⁰⁵ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Zápis o páte schůzi rady starších farního sboru jednoty bratrské v Potštejně, která se konala dne 8. prosince 1933.

¹⁰⁶ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List Riaditel'stva Jednoty v ČSR na Generálne riaditel'stvo, 23. I. 1934, str. 2.

¹⁰⁷ Osobní zprávy. Rozmanitosti. Jednota bratrská 9/1934, str. 77.

¹⁰⁸ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o VII. schůzi Rady starších, konané dne 31. července 1934 o 8 h. več., str. 2.

¹⁰⁹ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Zápis o 4. schůzi rady starších potštejnského sboru Jednoty bratrské, která se konala dne 22. července 1933 ve sboru v Potštejně.

¹¹⁰ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Personal – Angelegenheiten, str. 8.

Z Jednoty odišiel nakoniec i W. E. Schmidt, ktorému sa nepodarilo získať miesto vo vedení alebo miesto administrátora v zboru v Dubé.¹¹¹ Na jeho podporu vznikla 13. marca 1934 petícia, ktorú podpísali traja českí a piati nemeckí kazatelia.¹¹² Ani to mu nepomohlo. Jedinou možnosťou bol odchod z Československa, pretože Schmidt stratil československé občianstvo, ktoré sa viazalo na výkon kazateľskej funkcie. Na základe kontaktov sa mu podarilo nájsť vo švajčiarskom meste Bellinzona miesto kazateľa.¹¹³ Spolu s rodinou sa tam usadil. Zomrel v roku 1959.¹¹⁴

---

¹¹¹ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. List Riaditeľstva Jednoty v ČSR na Generálne riaditeľstvo, 21. III. 1934, str. 2.

¹¹² SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Petícia kazateľov na Generálnej riaditeľstvo, 13. III. 1934.

¹¹³ Osobní zprávy. Bratrský svět. Jednota bratrská 10/1934, str. 85.

¹¹⁴ REICHEL, Karel, Bratr Dr. Walther Eugen Schmidt zesnul. Jednota bratrská 4/1959, str. 57.

8. Dva okrsky (1935 – 1938)

Na základe rozhodnutia Všeobecnej českomoravskej konferencie sa české dielo rozdelilo na dva okrsky.¹ Každý okrsk získal vlastné vedenie a konferenciu. Na generálnej synode zastupoval okrsk jeden zástupca. Obidve okrsky sa stále zodpovedali medzinárodnému vedeniu v Herrnhute.² Riaditeľstvo Jednoty v ČSR bolo premenované na Českomoravský komitét, pričom jeho právomoci boli minimálne, mal na starosti rozdeľovanie finančných prostriedkov medzi české a nemecké zbory. Toto nové usporiadanie vstúpilo na cirkevnej úrovni v platnosť 1. januára 1935.³

Česká Úzka rada toto rozdelenie obhajovala. Vo veľkonočnom posolstve v roku 1935 oznámila, že spoločná správa nad českými a nemeckými zbormi sa rozdelila a zbory mali svojimi činmi dokázať, že je možné spolužitie dvoch národov v jednom štáte.⁴ Podobne tento krok uvítal Českomoravský komitét, ktorý v prehlásení vyslovil nádej, že táto zmena bude v prospech českého diela.⁵

8.1. Český okrsk

Český okrsk používal názov *Jednota bratrská*. Predchádzajúce názvy *Ochranovská cirkev bratrská* a *Evanjelická cirkev bratrská* stratili svoju právnu platnosť.⁶ Nová cirkevná ústava potrebovala súhlas na cirkevnej a štátnej úrovni. Najprv sa podarilo ústavu schváliť na Všeobecnej českomoravskej konferencii na konci roku 1934 a potom Úzka rada požiadala Generálneho riaditeľstva o súhlas. Generálne riaditeľstvo súhlasilo. Potom Úzka rada podala žiadosť o schválenie ústavy na Ministerstvo školstva a národnej osvety. Po zapracovaní pripomienok bola ústava zverejnená 26. októbra 1937 výnosom

---

¹ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o I. schůzi Rady starších, konané dne 3. ledna 1935 o 8h. več., str. 2

² Do nového období české Jednoty bratrské. Jednota bratrská 1/1935, str. 2.

³ Českomoravské komité v Ochranově Úzké radě k novému roku 1935. Jednota bratrská 1/1935, str. 3.

⁴ A JB Liberec. I. ÚST – C/4. Ústava Jednoty bratrské – Provincie československá. Velikonoční poselství Úzké rady. Čistopis Poselství po opravách bra Vančury.

⁵ Českomoravské komité v Ochranově Úzké radě k novému roku 1935. Bratrský svět. Jednota bratrská 1/1935, str. 3.

⁶ A JB Liberec. I. ÚST – C/4. Ústava Jednoty bratrské – Provincie československá. Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 26. října 1937, § 1, str. 399.

ministerstva školstva a národnej osvety.⁷ Z ústavy zmizli všetky zmienky o medzinárodnom charaktere Jednoty, ústava riešila iba postavenie Jednoty v rámci československého práva. Predstavitelia Úzkej rady mali dobré vzťahy so štátnou mocou. Dvaja členovia Úzkej rady Bohumil Vančura a Karel Reichel sa 17. novembra 1936 zúčastnili audiencie u prezidenta Beneša.⁸

Správa okrsku bolo zverená do rúk Obecnej konferencie Jednoty, pričom výkonnú moc mala na starosti Úzka rada.⁹ Členmi konferencie boli všetci duchovní a zástupcovia zborov, ktorí boli zvolení radami starších. Konferencia volila Úzku radu, schvaľovala cirkevnú tlač, časopisy, spevníky a prejednávala vieroučné a bohoslužobné otázky.¹⁰ Úzka rada mala troch členov a na základe ústavy bola „nejvyšším tuzemským cirkevným úradom Jednoty bratrské“.¹¹ Obecna konferencia volila Úzku radu každé tri roky, pričom povinnosťou rady bolo predkladať každoročné správy o svojej činnosti.

Spočiatku boli vzťahy medzi českou Úzkou radou a nemeckou Úzkou radou dobré. Niekoľkokrát sa obidve rady stretli, po prvýkrát sa spoločná porada konala 28. januára 1935 v Prahe.¹² Tieto dobré vzťahy sa však rýchlo pokazili, pretože Práger obvinil Úzku radu, že proti nemu štvie Generálne riaditeľstvo.

Do nového obdobia si Úzka rada stanovila dva ciele. Prvý cieľ bol, aby zbory prestali byť závislé na pomoci zo zahraničia a hospodársky sa osamostatnili.¹³ Úzka rada sa tak bránila názorom, že české dielo je „podnikom bratrské ciziny“.¹⁴ Naopak tvrdila, že miestni kazatelia sa podieľali na misijnej činnosti a „bratrská cizina nám pomáha“.¹⁵ Druhým cieľom bolo „vnitřní obnovení církve, její znovuzrození z Ducha svatého“.¹⁶ Táto obnova mala začať u každého člena Jednoty „slyšením slova Božího, čtením Písma v soukromí i kruhu rodinném a soukromou i společnou modlitbou“.¹⁷

---

⁷ Po bratrském synodu 1938. Časové rozhovory. JB 4/1938, str. 41.

⁸ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o XI. schůzi Rady starších, konané dne 1. prosince 1936 o 20 hod., str. 2.

⁹ A JB Liberec. I. ÚST – C/4. Ústava Jednoty bratrské – Provincie československá. Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 26. října 1937, str. 403, § 38.

¹⁰ Ibid, str. 404, § 46.

¹¹ Ibid, str. 405, § 49.

¹² Z německé Úzké rady. Bratrský svět. Jednota bratrská 2/1935, str. 13.

¹³ A JB Liberec. I. ÚST – C/4. Ústava Jednoty bratrské – Provincie československá. Velikonoční poselství Úzké rady. Čistopis Poselství po opravách bra Vančury.

¹⁴ Po bratrském synodu 1938. Časové rozhovory. Jednota bratrská 4/1938, str. 42.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ A JB Liberec. I. ÚST – C/4. Ústava Jednoty bratrské – Provincie československá. Veikonoční poselství Úzké rady. Čistopis Poselství po opravách bra Vančury.

¹⁷ Velikonoční poselství Úzké rady. Jednota bratrská 4/1935, str. 25.

8.1.1. Zbory

Český okrsek na konci roku 1934 mal desať zborov, o ktoré sa starali deväť kazateľov. Zhromaždenia sa konali celkom na 31 miestach.¹⁸ Celkovo Jednota mala 6 261 členov, pričom väčšina zborov mala medzi 200 až 400 členov.¹⁹ O tri neskôr mala Jednota 5 185 členov, z toho 1 600 detí v deviatich zborov a dvadsaťjeden kazateľských staníc.²⁰ Za týmito číslami sa skrývajú rozsiahle zmeny.

Prvá zmena nastala v roku 1935, kedy skupina okolo farára ČCE Karla V. Pavlinca požiadala o prijatie. Na začiatku prestupu bol spor medzi miestnym farárom a niektorými členmi zboru v kazateľskej stanici v Holešove. Vacovský konštatuje, že proti Pavlincovi boli členovia miestneho zboru, „kdežto přespolní patřili k jeho stoupencům“.²¹ Spor sa nepodarilo vyriešiť v rámci zboru a jediné riešenie sa ukázalo byť odchod z ČCE.

Táto skupina si musela nájsť nový duchovný domov a obrátila sa na Úzku radu.²² Spočiatku sa stavala Úzka rada proti tomu, pričom hlavným argumentom proti bola otázka financovanie nového zboru a jeho kazateľa, pretože finančná situácia českých zborov bola napätá. Až prieskum na mieste zmenil odmietavý postoj Úzkej rady.²³

Úzka rada ustanovila nový zbor v Holešove, ale odmietla poskytnúť novému zboru finančnú podporu, preto Pavlinec učil na obchodnej akadémii.²⁴ O prestup spolu s ním požiadalo celkom 400 členov.²⁵ Ustanovujúca schôdza zboru a inštalácia Karla Pavlinca sa konala 10. januára 1937.²⁶ Udalosti v Holešove vyvolali veľké pobúrenie v Synodnej rade ČCE, ktorá reagovala zverejnením článku v časopise *Český bratr*.²⁷ Tento konflikt bol živý ešte v roku 1943, kedy prebiehalo rokovanie o spojení medzi ČCE a Jednotou.

---

¹⁸ Několik zajímavých čísel z naší statistiky. Bratrský svět. Jednota bratrská 4/1935, str. 28.

¹⁹ Ibid.

²⁰ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o III. schůzi Rady starších, konané ve čtvrtek dne 17. března 1938.

²¹ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 11/1961, str. 138.

²² Holešov na Moravě. Zprávy z našich sborů. Jednota bratrská 11/1935, str. 71.

²³ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o IX. schůzi Rady starších, konané dne 8. října 1935 o 20 hod, str. 2.

²⁴ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 11/1961, str. 138.

²⁵ ZASTKO, Jednota bratrská v letech 1935 – 1948, str. 52.

²⁶ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o I. schůzi Rady starších, konané dne 7. ledna 1937 o 20. hod., str. 2.

²⁷ ŠPIRKO, Petr, Jednání o sjednocení Jednoty bratrské a Českobratrské církve evangelické v letech 1938 – 1948 (2). Nové bratrské listy 2/2002, str. III.

Druhá zmena nastala tiež v roku 1935, kedy miestna skupina v Duchcove požiadala o prestup do ČCE. Bola to chudobná a zadĺžená kazateľská stanica, ktorá patrila pod pražský zbor. Podľa štatistík na konci roku 1934 mala 687 členov.²⁸ Jej členovia mali v roku 1926 sotva na to, aby zaplatili povinné úroky.²⁹ Veľká hospodárska kríza túto situáciu ešte zhoršila. 30. augusta 1934 vydala rada starších v Duchcove prehlásenie o tom, že sa po dlhom zvažovaní rozhodla pre prestup do ČCE.³⁰ Ich rozhodnutie vychádzalo z presvedčenia, že to „jest jediné správným v zájmu sboru a vzhľadom k dosavadnímu stanovisku zástupců sboru k vývoji v naší církvi“.³¹

Úzka rada neprijala s radosťou toto prehlásenie, pretože v nestabilnej finančnej situácii sa nechcela vzdať tejto skupiny a príjmov, ktoré plynulo do spoločnej pokladne. Na členov začala vyvíjať nátlak a požadovala, aby zborové zhromaždenie potvrdilo toto rozhodnutie. 21. apríla 1935 sa konalo zborové zhromaždenie, ktoré neustúpilo tlaku a potvrdilo svoj postoj svojimi podpismi. Súčasťou toho bolo prehlásenie, v ktorom odstupujúci členovia konštatovali, že v prestupe do ČCE videli „přirozené dědictví otců, poněvadž nevidíme v jejím duchu a poslání žádného rozdílu mezi ní a Jednotou bratrskou“.³² V ťažkej finančnej situácii tiež nechceli žiadať o zahraničnú podporu, pretože „bez vyhlídek na rozvoj a bez jasného cíle do budoucnosti nemůžeme přijímatí darů a obětí od spolubratřů“.³³

Rokovanie o následnom vystúpení kazateľskej stanice mal na starosti kazateľ Honců na jednej strane a členovia Úzkej rady Schiller a Vančura na strane druhej. Vzťahy medzi nimi boli dlhodobo napäté, pretože Honců sa verejne vyjadril proti činnosti Schillera.³⁴ Hlavným bodom sporu bola skutočnosť, či od 1. januára 1935 mu zanikol pracovný pomer alebo nie. Úzka rada tvrdila, že mu zanikol.³⁵ Bohumil Honců s touto interpretáciou nesúhlasil.³⁶ Vedenie Čes-

---

²⁸ Několik zajímavých čísel z naší statistiky. Bratrský svět. Jednota bratrská 4/1935, str. 28.

²⁹ Duchcov. Ze sborů Jednoty bratrské. Jednota bratrská 1/1926, str. 9.

³⁰ A JB Liberec. X. SB Dubá. Prehlásenie staršovstva zboru Jednoty bratské v Duchcove, 30. VIII. 1934.

³¹ Ibid.

³² A JB Liberec. X. SB Dubá. Vyhlásenie duchcovského zhromaždenia, 21. IV. 1935.

³³ Ibid.

³⁴ SA MT Amsterdam. WES. Schriebe an DUD + Belege dazu. Personal – Angelegenheiten, str. 8.

³⁵ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Jindřicha Schillera Bohumilovi Honců, 29. III. 1935.

³⁶ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Bohumila Honců ÚR, 5. VI. 1935.

komoravského komitétu v Herrnhute sa postavilo na stranu Honca v prípade jeho výpovede, ale otázku prestupu Duchcova mala riešiť Úzka rada s ČCE.³⁷

Honců a Schiller si medzi sebou vymenili viacero listov. Padali rôzne návrhy, ale dlho sa nedarilo nájsť riešenie. Schiller vyhrožoval Honcovi výpoveďou. Celú vec sa podarilo vyrovnať až na osobnom stretnutí 24. júna 1935 v Duchcove, kde aktéri sporu podpísali dohodu o vysporiadaní vecí.³⁸ Dohoda stanovila, že Honců mal do stanoveného termínu odovzdať všetky doklady a dokumenty, uvoľniť kanceláriu a odovzdať kľúče.³⁹ Tak sa stalo. Po vyriešení všetkých záležitostí začal Bohumil Honců pôsobiť v ČCE.⁴⁰

Pražský zbor sa nechcel vzdať pôsobenia v Duchcove, preto kazateľ Vančura vypracoval plagáty s pozvánkami pre bývalých členov a konal pre nich zhromaždenia každých štrnásť dní.⁴¹ Úzka rada to podporila. Zamietla preto žiadosť bývalých členov, ktorí požiadali, aby im pražský zbor požičal modlitebňu.⁴² O rok neskôr však musela Úzka rada konštatovať nízky záujem o bohoslužby, a preto rozhodla o ukončení činnosti v Duchcove.⁴³ Písomnosti a nábytok boli prevezené do Prahy a miestnosť sa prenajala.⁴⁴

8.1.2. Finančné problémy

Zbory trápila Veľká hospodárska kríza. Platy kazateľov sa krátili a panovala „nejistota, zda se vůbec nějaké peníze na platy najdou“.⁴⁵ Problémy sa objavili vo všetkých zboroch. V pražskom zbore niektorí členovia neboli schopní odvádzať svoje pravidelné príspevky.⁴⁶ Zbor v Potštejne sa musel vyrovnáť s tým,

³⁷ A JB Liberec. X. SB Dubá. List ČMK Bohumilovi Honců, 9. III. 1935.

³⁸ A JB Liberec. X.SB Dubá. Protokol o odevzdání úřadu Duchovní správy Jednoty bratské v Duchcově.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o XI. schůzi Rady starších, konané dne 6. prosince 1935 o 20 hod, str. 2.

⁴¹ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o IX. schůzi Rady starších, konané dne 8. října 1935 o 20 hod, str. 2.

⁴² A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o III. schůzi Rady starších, konané dne 13. března 1935 o 20 hod, str. 2.

⁴³ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o VI schůzi Rady starších, konané dne 12. června 1936 o 20 hod, str. 2.

⁴⁴ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o VII schůzi Rady starších, konané dne 2. července 1936 o 20 hod, str. 2.

⁴⁵ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 33.

⁴⁶ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o Sborové radě, konané dne 9. února 1936 o 4 hod. odp.

že cirkevné príspevky klesali, ale výdavky boli vysoké.⁴⁷ Klesli i nedel'né zbierky.

Túto skutočnosť konštatovala Obecná konferencia v roku 1936. Predseda Úzkej rady konštatoval, že Jednota bola z veľkej časti závislá na pomoci zo zahraničia. Táto pomoc však nestačila na to, aby boli pokryté finančné potreby zborov.⁴⁸ V tejto situácii vyhlásila konferencia akciu, v ktorej boli neplatiči vyzvaní, aby začali platiť a pravidelní platci mali zvýšiť svoje príspevky.⁴⁹ Vznikol hospodársky plán, ktorého cieľom bolo, aby sa výdavky zborov znižovali a príjmy sa navýšili. Celkovým cieľom bolo zvýšiť finančnú obetavosť aspoň o 10 – 15 %.⁵⁰

Najviac finančnú krízu pocítil zbor v Železnom Brode, kde veľa členov stratilo prácu. Nad zborom visel ako Damoklov meč dlh za stavbu modlitebne. Hrozilo nebezpečenstvo, že sa budova v dražbe predá a premení sa na kino. Situáciu sa podarilo zmeniť až v roku 1932, kedy do zboru prišiel nový kazateľ František Timotheus Petr, ktorý zaviedol krízový plán. Podnikol tiež prednáškové turné po švajčiarskych zboroch, kde sa mu podarilo získať ďalšie finančné prostriedky.⁵¹ Dlh sa podarilo splatiť až v roku 1944.⁵²

Problémy mal i časopis *Jednota bratrská*. Otázka bola či ho Jednota zvládne ďalej financovať. Redakcia považovala za dôležité udržať časopis, v dobe, kedy „záleží vše na soudržnosti všech členů“⁵³. Napriek tomu, že Jednota mala viac ako 6 000 členov, časopis nemal viac ako 600 pravidelných prispievateľov.⁵⁴ Prijali sa úsporné opatrenia, napr. obmedzil sa rozsah jednotlivých čísel a dodávanie časopisu za znížené predplatné chudobným členov. Do boja o udržanie časopisu prispel i zbor v Potštejne, kde pôsobil redaktor Reichel. Zbor si na jeho udržanie vzal pôžičku.⁵⁵

---

⁴⁷ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Zápis o čtvrté schůze rady starších farního sboru Jednoty bratrské v Potštejne, která se konala dne 2. července 1933.

⁴⁸ Náš bratrský synod. Bratrský svět. Jednota bratrská 3/1936, str. 20.

⁴⁹ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o III. schůzi Rady starších, konané 13. března 1936 o 20 hod., str. 2.

⁵⁰ Náš bratrský synod. Bratrský svět. Jednota bratrská 3/1936, str. 21.

⁵¹ PLECHÁČ, Miroslav, Železnobrodský jubilant F. T. Petr. Jednota bratrská 12/1975, str. 185.

⁵² Velký boj v Železném Brodě. Jednota bratrská 5/1983, str. 71.

⁵³ Udržíme si náš časopis? Z redakce a administrace. Jednota bratrská 1/1936, str. 8.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ SOA Rychnov nad Kněžnou. f. AF Jednota bratrská Potštejn. Zápis o páté schůzi rady starších farního sboru jednoty bratrské v Potštejně, která se konala dne 8. prosince 1933.

8.2. Nemecký okrskok

Nemecký okrskok bol oveľa menej početný. V roku 1935 mal 1 419 členov.⁵⁶ Jeho oficiálny názov znel *Evangelische Brüderkirche in Tschechoslowakischen Republik*. Nemecký okrskok mal ústavu z 15. februára 1934, ktoré schválilo Generálne riaditeľstvo.⁵⁷ Táto ústava však nezískala štátne uznanie od československých úradov. Ešte v roku 1937 ho stále nemala.⁵⁸ Präger z toho obviňoval českú Úzku radu.

Najvyšším zákonodarným orgánom bola synoda nazvaná Kirchentag. Výkonným orgánom bol Landespfarramt so sídlom v Děčine – Podmokly.⁵⁹ Na synode 1935 bolo zvolené trojčlenné vedenie. Predsedom sa stal Alfred Präger a ďalšími členmi boli jablonecký kazateľ Gottfried Schmidt a laik z Děčína – Podmokly Rudolf Theiner.⁶⁰ Na Veľkú noc v roku 1935 zložil svoju funkciu Gottfried Schmidt a odišiel do zboru v Gnadenbergu.⁶¹ Vo vedení ho nahradil Diez Reichel, ktorý pôsobil ako vikár v Děčine – Podmokly. Týmto krokom sa ešte viac posilnilo mocenské postavenie Prägera.

Do nemeckého okrsku patrili zbory v Děčine – Podmokly, Dubé, Herčivalde a Jablonci nad Nisou. V roku 1936 pribudla skupinka z Rossbachu u Aše, pretože v luterskom zbore vznikol spor medzi miestnym farárom Othmarom Müllnerom a verejnosťou. Podľa Prägera predmetom sporu bola „úplná nezávislosť cirkvi na politických a svetových myšlienkových smeroch v tomto svete“.⁶²

Miestny spor sa nepodarilo vyriešiť. Do sporu sa muselo zapojiť vedenie cirkvi v Jablonci nad Nisou, ktoré sa po preskúmaní situácie postavilo na stranu verejnosti. Výsledkom šetrenia bolo rozhodnutie o zbavení farárskej funkcie pre Müllnera pre jeho politické názory. Cirkevné vedenie tiež podalo trestné oznámenie.⁶³ To sa stalo na konci februára 1936. Tento krok vyvolalo v zbore prestupové hnutie. Z bývalých členov sa utvoril výkonný výbor, ktorý nadviazal kontakty s vedením nemeckého okrsku a Prägerom. Na ich pozvanie mal Präger 28. februára 1936 v miestnej krčme prednášku.⁶⁴ Po jej skončení sa

---

⁵⁶ Stav členstva Jednoty bratrské. Bratrský svět. Jednota bratrská 6/1935, str. 44.

⁵⁷ A JB Liberec. X. SB Dubá. Bemerkung über die Rechtslage in Dauba.

⁵⁸ A JB Liberec. X. SB Dubá. Rückblick auf das Jahr 1937/38.

⁵⁹ VACOVSKÝ, V zemi otců. Jednota bratrská 9-10/1961, str. 122.

⁶⁰ Z německé Úzké rady. Bratrský svět. Jednota bratrská 2/1935, str. 13.

⁶¹ Z německé Úzké rady. Bratrský svět. Jednota bratrská 4/1935, str. 28.

⁶² PRÄGER, Alfred, Der Rossbacher Glaubenskampf. Der Ruf 3/1936, str. 3.

⁶³ Rossbach u Aše. Bratrský svět. Jednota bratrská 4/1936, str. 28.

⁶⁴ PRÄGER, Alfred, Der Rossbacher Glaubenskampf. Der Ruf 3/1936, str. 4.

konali ustanovujúce bohoslužby. Vznikla nová kazateľská stanica, ktorá patrila pod zbor Děčín – Podmokly.⁶⁵

8.2.1. Šetrenie voči Prägerovi

Výraznou postavou v nemeckom okrsku bol Alfred Präger, ktorý bol kazateľom v zbere Děčín – Podmokly a po odchode W. E. Schmidta administrátorom zboru v Dubé. Pravidelne raz za mesiac mal verejné prednášky, ktorých sa zúčastňovalo 300 až 500 ľudí.⁶⁶ Präger dokázal inšpirovať a nadchnúť davy ľudí. Oupická konštatuje, že Präger bola charizmatická, „ovšem dosti problematická osobnost, na tradice se neohlížel“.⁶⁷

Vo svojej kazateľskej činnosti vychádzal Präger z hnutia Gruppenbewegung a z tzv. Volkstumstheologie.⁶⁸ Na základe týchto myšlienok rozdelil zbor na skupinky, ktoré pozostávali z ľudí „duchovně probuzených a takových, kteří postavili svůj život cele do služby Kristovy“.⁶⁹ V skupinkách panovala prísna kázeň, ktorej dodržiavanie mali na starosti jednotliví vedúci skupiniek.⁷⁰ Hlavný dôraz bol kladený podľa dubského kazateľa Küchlera na „prostotu a střízlivost všech duchovních projevů“.⁷¹ Na utuženie morálky a kázne usporadúval Präger pre svojich členov a priaznivcov letný tábor v Kamenickej Stráni (Kamnitzsleithen) u Hřenska v českosaskom Švajčiarsku.⁷²

Präger bol tiež nezmieriteľný protivník voči svojim nepriateľom. Písal proti nim ostré letáky. Napadal, osočoval a označoval ich za „nábožensky zaostalé a za zrádce národní věci“.⁷³ Postupne si vytvoril veľa nepriateľov v rámci Jednoty i mimo nej.⁷⁴ K presadzovaniu svojich myšlienok založil v roku 1935

⁶⁵ Rossbach u Aše. Bratrský svět. Jednota bratrská 4/1936, str. 28.

⁶⁶ SA MT, Bericht von Ernst Wutschke über die ehemalige Evangelische Brüdergemeine in Bodenbach-Tetschen. 1964, str. 4.

⁶⁷ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 34.

⁶⁸ BURCKHARDT, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, str. 79.

⁶⁹ KÜCHLER, Podmokly. Zprávy z našich sborů. Jednota bratrská 7 – 8/1935, str. 56.

⁷⁰ SA MT, Bericht von Ernst Wutschke über die ehemalige Evangelische Brüdergemeine in Bodenbach-Tetschen. 1964, str. 1.

⁷¹ KÜCHLER, Podmokly. Zprávy z našich sborů. Jednota bratrská 7-8/1935, str. 56.

⁷² SA MT, Bericht von Ernst Wutschke über die ehemalige Evangelische Brüdergemeine in Bodenbach-Tetschen. 1964, str. 5.

⁷³ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 141.

⁷⁴ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Johanna Bayer Jindřichovi Schillerovi, 18. III. 1938.

mesačník *Der Ruf*. Redakcia českého časopisu *Jednota bratrská* si všimla, že v obsahu časopisu prevažovali verejné a svetové otázky.⁷⁵

Vzťahy v nemeckom okrsku dlhodobo zaťažoval spor, ktorý v roku 1935 vypukol v Dubé medzi Prägerom ako administrátorom zboru a dlhoročným správcom miestneho sirotinca Johannesom Bayerom. Tento spor rozdelil zbor. Časť členov sa pridala na stranu Prägera, časť členov bola ostro proti. Präger ako administrátor zboru dal Bayerovi výpoveď a viedol proti nemu prudkú kampaň. O dianí v zbore a jeho problémoch informoval Bayer listom predsedu Úzkej rady Jindřicha Schillera.⁷⁶

Situáciu sa nepodarilo pokojne vyriešiť a iba sa časom zhoršila. Tento spor sa predniesol na úroveň okrsku a viedol k zmene pomerov v nemeckom okrsku, ktorý sa rozdelil na dve časti. Jedná časť podporovala Prägera a jeho konanie a predstavy. Boli to zbory v Dečine – Podmokly a Jablonci nad Nisou.⁷⁷ Druhá časť nesúhlasila s Prägerom a bola zásadne proti. Bola to časť zboru v Dubé a kazateľská stanica v Rossbachu s jej kazateľom.⁷⁸ Situácia bola vyrovnaná. Zbor v Herčivalde sa nepripojil k žiadnej strane.

Toto narastanie konfliktu začalo znepokojovať Generálne riaditeľstvo, ktoré v roku 1937 vstúpilo do sporu. Úlohu prešetriť situáciu dostali na starosť biskupi Shawe z Londýna a Marx z Herrnhutu. Výsledky vyšetrenia uznali námietky oponentov Prägera. V reakcii na to Generálne riaditeľstvo požiadalo Prägera, aby dobrovoľne opustil Jednotu. Präger to odmietol urobiť.⁷⁹ Na jeho stranu sa postavil jeho domáci zbor.

Výzva na dobrovoľné odstúpenie Prägera a upokojenie situácie v nemeckom okrsku nefungovala, a preto Generálne riaditeľstvo pristúpilo k radikálnemu kroku a vydalo rozhodnutie, ktorým zrušilo nemecký okrskok a jeho ústavu s platnosťou od 1. júla 1937.⁸⁰ Na základe toho stratilo vedenie nemeckého okrsku uznanie v rámci cirkvi. Toto zrušenie oznámilo vedenie prostredníctvom Úzkej rady príslušnému československému ministerstvu.⁸¹

Nemecké zbory stratili svoj právny základ, preto Generálne riaditeľstvo vydalo generálne splnomocnenie pre rady starších nemeckých zborov. V hre boli

---

⁷⁵ Z nemeckého okrsku Jednoty bratrské. Bratrský svět. Jednota bratrská 1/1936, str. 4.

⁷⁶ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Johanna Bayera Jindřichovi Schillerovi, 18. III. 1938.

⁷⁷ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Johanna Bayera Jindřichovi Schillerovi, 14. II. 1938.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 142.

⁸⁰ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Johanna Bayera Schillerovi, 18. XI. 1937, str. 2.

⁸¹ A JB Liberec. X. SB Dubá. Bemerkung über die Rechlage in Dauba.

tri možnosti. Prvá možnosť bolo pripojiť sa ku kontinentálnej provincii, druhá vytvoriť samostatné cirkevné spoločenstvo a napriek komplikovanej histórii i možnosť dobrovoľne sa pripojiť k českému okrsku.⁸² V prípade prvých dvoch možností Generálne riaditeľstvo garantovalo zborom, že získajú priaznivé podmienky pre používanie zborového majetku.⁸³ Rozhodnutie Rady starších musela potvrdiť zborová rada. Generálne riaditeľstvo stanovilo termín na rozhodnutie na 1. októbra 1937.⁸⁴

Ako prvá sa konala zborová rada 15. augusta 1937 v Dubé, ktorú Präger ako administrátor zboru viedol. Vo svojom prejave zaútočil na českú Úzku radu a obvinil ju, že ovplyvnila Generálne riaditeľstvo.⁸⁵ Zborovej rady sa zúčastnilo osemnásť hostí z Dečína a Jablonca, pričom domácich bolo dvadsať.⁸⁶ Po Dubé sa konali v ostatných zborov zborové rady. K stanovenému termínu sa rozhodol zbor v Herčivalde, ktorý požiadal o začlenenie do kontinentálnej provincie.⁸⁷ Vedenie provincie v Herrnhute tejto žiadosti bez problémov vyhovel a začlenilo zbor do provincie.⁸⁸ Podobnou cestou sa vybrala kazateľská stanica v Rossbachu.⁸⁹

Nerozhodnuté ostali zbory v Dečine – Podmokly, Jablonci nad Nisou a Dubé. V tejto situácii požiadal Präger Generálne riaditeľstvo o predĺženie termínu. Generálne riaditeľstvo tejto žiadosti vyhovel a stanovilo nový termín na 1. december 1937.⁹⁰ Dôvodom odkladu bolo rokovanie Prägera s cirkevným prezidentom Wehrenfenningom z Nemeckej evanjelickej cirkvi v Čechách, na Morave a v Sliezsku o prípadnom začlenení nemeckých zborov do luterskej cirkvi.

Präger v rokovaniach vystupoval v mene všetkých nemeckých zborov.⁹¹ Na jednotlivých stretnutiach požadoval, aby si zbory mohli ponechať vlastný cirkevný poriadok a v rámci cirkvi tvorili samostatný správny celok.⁹² Pre tento

---

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ A JB Liberec. X. SB Dubá. Bemerkung über die Rechlage in Dauba, str. 2.

⁸⁵ A JB Liberec. X. SB Dubá. Rückblick auf das Jahr 1937/38.

⁸⁶ A JB Liberec. X. SB Dubá. Bemerkung über die Rechlage in Dauba, str. 2.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ VOJTÍŠEK, Zdeněk – NEŠPOR, Zdeněk R., Encyklopedie menších protestantských církví v České republice, Praha: Karolinum 2016, str. 371.

⁸⁹ A JB Liberec. X. SB Dubá. Bemerkung über die Rechlage in Dauba, str. 2.

⁹⁰ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 144.

⁹¹ A JB Liberec. X. SB Dubá. Bemerkung über die Rechlage in Dauba.

⁹² OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 144.

postup získal Präger súhlas zborov v Dečine – Podmokly a Jablonci nad Nisou. Neskôr sa pridala zbor v Dubé.⁹³ Proti znovu prijatiu Prägera sa v luterskej cirkvi vytvorila opozícia, jeden člen dokonca proti nemu na Kirchentagu verejne vystúpil.⁹⁴ Tento plán nenašiel dostatočnú podporu v cirkvi, tak padol.⁹⁵

Po tomto neúspechu znovu požiadal Präger Generálne riaditeľstvo o posunutie termínu. V hre bola možnosť, že by skupina okolo Prägera vytvorila samostatnú cirkevnú spoločnosť.⁹⁶ Generálne riaditeľstvo súhlasilo, ale tentokrát si stanovilo dve podmienky. Skupina musela získať prísľub, že získa štátne uznanie od československého ministerstva a v novom vedení nesmel byť Präger.⁹⁷

Präger s týmito podmienkami nesúhlasil. 1. novembra 1937 poslal list Generálnemu riaditeľstvu, v ktorom požadoval, aby vedenie svetovej Jednoty odvolalo svoje rozhodnutie do troch dní. Inak sa vyhrážal, že vec zverejní v tlači.⁹⁸ Generálne riaditeľstvo sa odmietlo podvoliť. Následne Präger spolu so svojimi spolupracovníkmi zverejnil leták pod názvom *Hilfeschrei der sudetendeutschen Brüder*.⁹⁹ V ňom verejne obvinil biskupov Marxa a Shawea, že na konci júna alebo na začiatku júla 1937 rozhodli o tom, že nemecké zbory sa podradia českej Úzkej rade.¹⁰⁰ Proti tejto domnienke sa biskup Shawe bránil. Generálne riaditeľstvo nechcelo trvale riadiť zbor v Dubé Úzkej rade, malo to byť prechodné riešenie.¹⁰¹

Präger neostal len pri jednom letáku a podal trestné oznámenie na Generálne riaditeľstvo na ríšske ministerstvo pre cirkevné záležitosti v Berlíne.¹⁰² Vážnejším dopadom pre Jednotu v Nemecku zabránili rokovania, ktoré viedlo Generálne riaditeľstvo, pričom Präger ako cudzinec sa nemohol zúčastniť prejednávania prípadu.¹⁰³

V tejto situácii sa 20. novembra 1937 konalo rokovanie v Herrnhute medzi zástupcom Generálneho riaditeľstva, predsedom českej Úzkej rady a zástup-

---

⁹³ A JB Liberec. X. SB Dubá. Rückblick auf das Jahr 1937/38.

⁹⁴ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Johanneses Bayera Schillerovi, 23. IX. 1937.

⁹⁵ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 144.

⁹⁶ A JB Liberec. X. SB Dubá. Bemerkung über die Rechtslage in Dauba.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ A JB Liberec. X. SB Dubá. Rückblick auf das Jahr 1937/38, str. 2.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945 str. 144.

¹⁰¹ A JB Liberec. X. SB Dubá. Bemerkung über die Rechtslage in Dauba, str. 3.

¹⁰² A JB Liberec. X. SB Dubá. Rückblick auf das Jahr 1937/38, str. 2.

¹⁰³ Ibid.

com nemeckých zborov.¹⁰⁴ Tieto rokovania neboli úspešné. Následne sa 28. decembra 1937 sa konala v Jablonci nad Nisou mimoriadna synoda (Kirchentag), ktorá zvolila nové vedenie v zložení Gareis, Kleimannel a Legler.¹⁰⁵

Prägerova skupina splnila druhú podmienku, ale stále sa jej nedarilo získať štátne uznanie. Z tohto neúspechu obviňoval Präger českú Úzku radu. Do toho sa na prelome roku 1937/1938 sformovala opozícia v zbere v Dubé. Jedna časť podporovala Prägera, druhá nie. Dvadsaťdva členov zboru sa rozhodlo konať a 21. februára vznikla petíciu, ktorej adresátmi boli Generálne riaditeľstvo a biskupi Marx a Shawe. V liste žiadali o začlenenie do kontinentálnej provincie Jednoty.¹⁰⁶

V tejto situácii sa 20. marca 1938 konala zborová rada v Dubé. Zúčastnilo sa jej dvadsaťjeden členov s hlasovým právom, pričom pätnásť z nich podpísalo petíciu.¹⁰⁷ Zborová rada rozhodla o odvolaní Prägera z pozície administrátora zboru a požiadala, aby Úzka rada začala zastupovať zbor v Dubé štátnymi orgánmi, prevzala administratívu zboru a povolala Bayera za kazateľa.¹⁰⁸ Administráciu zboru mal prevziať český zbor v Mladej Boleslavi. V odôvodnení rozhodnutia obvinili členovia zborovej rady Prägera, že sa nemohli slobodne rozhodnúť o budúcnosti zboru. Vinili ho „z nezákonného nátlaku na Radu starších a zborovú radu“.¹⁰⁹

Rada starších súhlasila s týmto rozhodnutím a poslala list vedeniu nemeckého okrsku. V liste prehlásila, že Präger bol odvolaný z funkcie administrátora kvôli tomu, že „neplnil pranie vedenia svetovej Jednoty“.¹¹⁰ Na základe toho Rada starších si vyhradila právo, aby prevzala od 28. marca zodpovednosť za zbor a za konanie bohoslužieb.¹¹¹ Toto rozhodnutie podpísali traja členovia staršovstva.

Vedenie nemeckého okrsku nesúhlasilo a neuznalo platnosť rozhodnutia zborovej rady, pretože týchto troch členov nepovažovalo za platných členov staršovstva.¹¹² Za právoplatného farára považovalo vedenie stále Alfreda Präge-

---

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 144.

¹⁰⁶ A JB Liberec. X. SB Dubá. An die Brüder der Unitäts-Direktion, Bruder Marx und Bruder Shawe, str. 2.

¹⁰⁷ A JB Liberec. X. SB Dubá. Protokoll.

¹⁰⁸ A JB Liberec. X. SB Dubá. Protokoll. Beschlüsse.

¹⁰⁹ A JB Liberec. X. SB Dubá. Protokoll. Erklärung.

¹¹⁰ A JB Liberec. X. SB Dubá. Oznámenie Rady starších zboru v Dubé vedeniu Evangelickej cirkvi bratskej v Jablonci nad Nisou, 27. III. 1938.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² A JB Liberec. X. SB Dubá. List Joachima Völkers Henrichovi Habelovi, 29. III. 1938.

ra. Trvalo tiež na tom, že 3. apríla sa uskutoční plánovaná zborová rada.¹¹³ 3. apríla dorazil Präger do Dubé, kde po skončení bohoslužieb zvolal zborovú radu, ktorá zvolila novú radu starších.¹¹⁴ Pod týmto tlakom niektorí členovia z Rady starších odvolali svoje rozhodnutie z 20. marca. O tejto skutočnosti ihneď vyšiel 8. apríla 1938 článok v časopise Bohemia, ktorý tvrdil, že kazateľ Präger našiel po svojom príchode zamknuté dvere a nemohol tak vykonať žiadne bohoslužby.¹¹⁵

Präger sa znovu ohradil voči svojim kritikom a podal na miestny okresný súd žalobu proti Johannesovi Bayerovi a ďalším dvom členom dubského zboru. Žalobou sa domáhal, aby súd rozhodol, kto je právoplatným vlastníkom kostola a zborového domu. Prehlásil, že ako riadne zvolený administrátor zboru je právoplatný správca budov a má právo ich riadne používať.

Súdne jednanie sa konalo 5. mája 1938.¹¹⁶ Na jednaní sa žalovaná strana bránila a vypracovala písomné stanovisko, v ktorom spochybnila skutočnosť, že Präger je právoplatne zvolený administrátor zboru a teda správca budov.¹¹⁷ Spochybnila jeho administrovanie a tvrdila, že si riadne neplnil svoje povinnosti. Poukázala na to, že napr. od roku 1934 nepodal žiadne ročné vyúčtovanie. Tieto jeho činy mali tak za následok, že 20. februára 1938 požiadalo dvadsaťdva členov zboru Generálneho riaditeľstva, aby Präger už viac nevykonával túto funkciu.¹¹⁸ Na základe toho bola voľba Rady starších zvolená 3. apríla podľa názoru žalovanej strany neplatná.

Toto stanovisko podporilo Generálne riaditeľstvo, ktoré sa postavilo na stranu zboru.¹¹⁹ Upozornilo na to, že v pozemkových kníh je zapísané ako vlastník budov a je na jeho zväžení, aby určilo, kto sa bude o budovy starať.¹²⁰ Súd uznal argumentáciu žalovanej strany a Generálneho riaditeľstva a žalobu zamietol. Präger nesúhlasil s týmto rozhodnutím, a preto sa obrátil na ríšske ministerstvo kultu v Berlíne, aby zasiahlo.¹²¹ Ani tu so svojou žalobou nebol úspešný.

---

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 145.

¹¹⁵ A JB Liberec. X. SB Dubá. Abschrift aus der 'Bohemia' von 8. April 1938, bez podpisu.

¹¹⁶ A JB Liberec. X. SB Dubá. Protokol zo sudného rokovania, 25. IV. 1938.

¹¹⁷ A JB Liberec. X. SB Dubá. Gedanken zur Beantwortung der Anklage.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Johanna Bayera Schillerovi, 14. IV. 1938.

¹²⁰ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Johannes Bayera Schillerovi, 12. IV. 1938.

¹²¹ SA MT, Bericht von Ernst Wutschke über die ehemalige Evangelische Brüdergemeine in Bodenbach-Tetschen. 1964, str. 6.

Na konci roku 1937 tak v Dubé fungovali dve skupiny. Jednu tvorili priaznivci Prägera, ktorí sa stretávali hlavne v miestnom penzióne.¹²² Skupina okolo správcu sirotinca Bayera sa schádzala v kostolíku, pričom dočasným administrátorom zboru a sirotinca sa stal 15. apríla Heinz Schmidt z Nemecka.¹²³ Toto rozhodnutie následne potvrdil predseda Generálneho riaditeľstva.¹²⁴ Obidve strany trvali na tom, že sú právoplatnými predstaviteľmi dubského zboru a hľadali pomoc u ostatných nemeckých zborov.¹²⁵

---

¹²² A JB Liberec. X. SB Dubá. List Johannes Bayera Schillerovi, 23.V. 1938.

¹²³ A JLiberec. X. SB Dubá. Beschluss des Altstenrates der Gemeine Dauba der Evangelischen Brüderkirche in der Tschechoslowakischen Republik.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ RESSLER, Werner, Ein Wort zur Lage. Mitteilungen aus den deutschen Brüdergemeine in Böhmen 6/1938, str. 2.

9. Počas protektorátu (1938 – 1945)

9.1. Zbory

Prijatie Mníchovskej dohody malo vplyv na celú československú spoločnosť pretože boli vytýčené napr. nové štátne hranice. Najviac touto zmenou bola zasiahnutá ČCE, ktorá kvôli tomu stratila trinásť zborov a asi 2 000 členov.¹ Tieto zmeny sa dotkli Jednoty, pretože niekoľko jej kazateľských staníc sa ocitlo za novou štátnou hranicou. Jedna z nich bola v meste Velké Hamry, ktorá patrila pod zbor v Železnom Brode.² Najviac zmenu pocítil zbor v Ústí nad Orlicí, ktorý stratil kontakt s veľkým počtom svojich členov. Nová hranica podľa správy tiež „odřízla pozemky mnohých občanů ústeckých a přerušila územní spojení i se sborem potštejnským“.³

Niektoré zbory sa museli tiež vyrovnat' s návalom utečencov z pohraničia. Na ich pomoc sa podarilo Úzkej rade získať dar z anglickej provincie. V prvej vlne tak sa podarilo podporiť pätnásť utečencov.⁴ Najviac z toho daru smerovalo do zboru v Železnom Brode.⁵ Toto nebol jediný dar, v roku 1939 sa podarilo získať na podporu utečencov z fondu londýnskeho starostu.⁶

Oveľa komplikovanejšia situácia nastala pre nemecké zbory Jednoty, pretože na začiatku podliehali českej Úzkej rade dva zbory.⁷ V nemeckom zbore v Dubé funkciu administrátora vykonával kazateľ Jindřich Schiller a Johannes Bayer pôsobil ako správca sirotincov.⁸ Tento zbor prešiel pod správu kontinentálnej provincie, pričom obidve časti zboru sa podarilo zlúčiť.⁹ Pripojil sa k zboru v Herčivalde a časti členov z kazateľskej stanice v Rossbachu, ktorí tam už boli.¹⁰ Pričlenené nemecké zbory mali spolu 263 členov.¹¹

Odlíšne na tom bol vylúčený nemecký zbor v Dečine – Podmokly s kazateľom Prägerom a zbor v Jablonci nad Nisou, ktorý ho podporoval. Obidva zbory

¹ Po vichřici. Bratrský svět. Jednota bratrská 12/1938, str. 124.

² PETR, F. T. Železný Brod. Zprávy z našich sborů. Jednota bratrská 12/19389, str. 134.

³ BRÁDLER, J., Ústí n. Orlicí. Zprávy z našich sborů a skupin, Jednota bratrská 1/1939, str. 9.

⁴ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o X. schůzi Rady starších, konané v neděli dne 1. ledna 1939, str. 2.

⁵ Synod Jednoty bratrské. Jednota bratrská 3/1939, str. 35.

⁶ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o I. schůzi Rady starších, konané ve středu 15. února 1939 za účasti všech členů.

⁷ Naše církve v nových hranicích. Bratrský svět. Jednota bratrská 12/1938, str. 123.

⁸ Z Úzké rady. Bratrský svět. Jednota bratrská 4/1938, str. 39.

⁹ Nové zprávy z Ochranova. Jednota bratrská 6/1939, str. 73.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Kolik je nás ve světě? Jednota bratrská 4/1940, str. 55.

zostávali v odpore voči Generálnemu riaditeľstvu a odmietali sa podriadit' jeho rozhodnutiu. Napriek úsiliu sa im nepodarilo získať štátne uznanie od česko-slovenských úradov, a preto si museli hľadať nový právny domov.

Na základe kontaktov Präger sa dohodol, že sa v roku 1940 obidva zbory voľne pridružili k Biskupskej metodistickej cirkvi v Ríši, ale po dvoch rokoch prešli pod krídla Evanjelickej luterskej cirkvi v starom Prusku¹², kde zostali až do konca druhej svetovej vojny.¹³ Vojtíšek a Nešpor tvrdia, že Prägerovo vedenie súhlasilo s myšlienkami národného socializmu.¹⁴ Tieto sympatie prejavil už v marci 1938, kedy sa Präger v hostinci v Dubé zúčastnil schôdze Sudendeutsche Partei.¹⁵ Svoju podporu neskôr vyjadril Präger tým, že po vzniku župy Sudety v mene sudonemeckej Jednoty poslal do Berlína tri blahoprajné telegramy.¹⁶

9.1.1. Odbojová činnosť členov Jednoty

Po vzniku protektorátu sa v niektorých českých zboroch Jednoty sformovali odbojové skupiny. Spolupracovali kazatelia, ale i členovia Rady starších, rodinní príslušníci a radoví členovia. Rozsah ich činnosti bol rozdielny. Mnoho členov Jednoty padlo na západnej fronte, bolo vypočúvaných gestapom alebo väznených v koncentračných táboroch.

Hlavné stredisko odboja bolo na fare v Turnove, kde pôsobil Pavel Glos. Na základe jeho kontaktov sa skupina napojila na ústredie v Prahe.¹⁷ Tieto kontakty vznikli ešte pred druhou svetovou vojnou. Konali sa stredajšie stretnutia, ktoré navštevovalo v priemere 60 – 70 študentov.¹⁸ Toto spojenie prispelo k tomu, že bol zatknutý člena pražského staršovstva Václava Jelínka z Prahy.¹⁹

---

¹² Oficiálny nemecký názov znie: Evangelische-lutherische Kirche in Altpreußen.

¹³ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 173.

¹⁴ NEŠPOR, Zdeněk R. – VOJTÍŠEK, Zdeněk, Jednota bratrská, in: Encyklopedie menších protestantských církví v České republice, Praha: Karolinum 2016, str. 371.

¹⁵ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Johanna Bayera Schillerovi, 31. III. 1938.

¹⁶ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 145.

¹⁷ BERAN, Rudolf, Účast Jednoty bratrské v odboji. Jednota bratrská 2/1946, str. 13.

¹⁸ GLOS, Pavel, Turnov. Zprávy z našich sborů a skupin. Jednota bratrská 3-1939, str. 43.

¹⁹ A JB Liberec, II. SY – C/1. Synod 1945. Příloha k Zápisu o Synodu Jednoty bratrské r. 1945, str. 7.

Za svoju činnosť bol popravený. Jeho manželka Zdeňka s dcérou a synom neunikli a boli tiež vypočúvaní.²⁰

Toto stredisko nebolo jediné. Do odboja sa zapojila celá rodina Drašnerových z Prahy. František Drašner bol členom pražskej rady starších a zapisoval schôdze.²¹ Bol tiež členom ilegálnej organizácie ÚVOD (Ústredný výbor odboja domáceho).²² Aktívna bola i jeho manželka Vilemína, ktorá fungovala ako spojka medzi Turnovom a Prahou.²³ Ich činnosť však bola prezradená. 20. augusta 1942 bola najprv zatknutá pani Drašnerová, potom jej manžel František a ich syn František.²⁴ František Drašner dostal za ukrývanie Josefa Žižky a Rudolfa Mareša trest smrti.²⁵ Celá rodina Drašnerových bola transportovaná do Mauthausenu, kde boli 24. októbra 1942 popravení.²⁶

Okrem toho tu boli jednotlivci, ktorí sa zapojili do odboja. V roku 1944 sa člen Jednoty Josef Žižka z Prahy pripojil v Anglicku k odboju a vrátil sa späť do Čiech ako výsadkár. Po svojom zoskoku sa prihlásil na fare v Potštejne u kazateľa Gustava Zvěřiny, ktorý poslal správu ďalej do Turnova, kde vtedy sídlilo vedenie Jednoty.²⁷ Podarilo sa tak nadviazať kontakt vedenia Jednoty s Londýnom. Po predaní správy sa Žižka ukrýval u Karla Rohna v Rychnově nad Knežnou.²⁸ Táto spolupráca bola vyzradená a obidvaja putovali do väznenia. Zatknutiu neunikli ani ďalší členovia Jednoty. Celkovo životom za odbojovú činnosť zaplatilo 15 členov Jednoty.²⁹

Zatknutí boli aj členovia vedenia Jednoty. Na základe udania, že počúva československý rozhlas, bol 2. augusta 1942 zatknutý Karel Reichel z Potštejna, ktorý bol redaktorom časopisu *Jednota bratrská*.³⁰ Na konci toho istého mesiaca bol zatknutý predseda Úzkej rady Pavel Glos po návrate z cirkevnej

²⁰ STEFANOVÁ, Odboj Jednoty bratrské za druhé světové války, str. 93.

²¹ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o jednání na schůzi Rady starších konané ve středu 9. září 1942 o 20. hod. v místnosti farního úřadu.

²² ŠÍPEK, Josef, Vzpomínáme našich mrtvých. I. Rodina Drašnerova. Jednota bratrská 9-10/1946, str. 67.

²³ GLOS, Pavel, Hrst vzpomínek. Poznámky a zprávy. Jednota bratrská 4/1961, str. 64.

²⁴ ŠÍPEK, Josef, Vzpomínáme našich mrtvých I. Rodina Drašnerova. Jednota bratrská 9-10/1946, str. 68.

²⁵ ZASTKO, Jednota bratrská v letech 1935 – 1948, str. 62.

²⁶ STEFANOVÁ, Odboj Jednoty bratrské za druhé světové války, str. 94.

²⁷ A JB Liberec, II. SY – C/1. Zápisu o Synodu Jednoty bratrské, konaného ve dnech 27. – 28. IX. 1945 v Potštýně n/Orl.

²⁸ BERAN, Rudolf, Účast Jednoty bratrské v odboji. Jednota bratrská 2/1946, str. 14.

²⁹ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratrská 1941 – 1949. List Adolfa Ulricha Jaroslavovi Sochorovi, 6. VI. 1947.

³⁰ REICHEL, Karel, Zamřížované okno. Psáno v káznici. Turnov: Jednota bratrská 1946, str. 28.

schôdze.³¹ Pri jednom z výsluchov utrpel poranenie na oku, následok čoho oslepol na jedno oko.³² Neskôr bol prepustený. Zatknutiu neunikol ani tretí člen Úzkej rady kazateľ Plecháč z Novej Paky, ktorý odmietol podpísať lojalitu k Ríši, opustil svoje povolanie a stal sa kazateľom Jednoty.³³ Väznili ho v Prahe a v Malej pevnosti v Terezine.³⁴

Niekoľkým členom sa podarilo utiecť. Najznámejší je príklad člena Úzkej rady Bohumila Vančury, ktorý bol 15. marca 1939 predvolaný na výsluch na gestapo kvôli svojej činnosti medzi Židmi. Od roku 1936 bol totiž predsedom združenia Ligy proti antisemitizmu.³⁵ Podľa Plecháča sa mu podarilo presvedčiť vyšetrojúceho komisára, že „jeho pôsobení bylo čistě náboženské“.³⁶ 17. júla 1939 sa podarilo Vančurovi získať vízum do Anglicka a nevrátil sa späť.³⁷ Nikoho o svojom zámere neinformoval, čo vyvolalo kritiku v pražskom staršovstve.³⁸ V Londýne nadviazal Vančura kontakty s anglickou provinciou Jednoty a spolupracoval s exilovou vládou Edvarda Beneša, kde mal na starosti organizovanie českého školstva a pôsobil v exilovom rozhlase. Do Čiech sa vrátil až 14. augusta 1945 spolu s československou armádou.³⁹

Plecháč po skončení vojny konštatoval, že „církev, která na počátku války neměla více než devět českých obsazených sborů, vítá na jejím konci pět kazatelů z koncentračních táborů a jednoho z významného místa v Londýně“.⁴⁰ Ako dôvod zapojenia Jednoty videl v misijnej činnosti Vančuru a v medzinárodnom zapojení cirkvi. Nieslo sa to v duchu „nepoddat se a nesmířit se s organizovaným násilím, ale čelit mu ve jménu pravdy i v době, když již byla vojenská obrana nemožná“.⁴¹ Glos ako predsedu Úzkej rady považoval angažovanie sa v protinacistickom odboji „za národní povinnost“.⁴²

---

³¹ SOA Praha. Mimořádný lidový soud Mladá Boleslav NAD 98. Lst 53/48, Rozsudek.

³² OU, Bratr Pavel Glos osmdesátníkem. Jednota bratrská 12/1983, str. 183.

³³ ULRICH, Adolf, Vzpomínka na bratra dr. M. Plecháče, Jednota bratrská 8 – 9/1988, str. 112.

³⁴ F.M.: Nová Paka. Poznámky a zprávy. Jednota bratrská 12/1960, str. 154.

³⁵ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o X. schůzi Rady starších, konané dne 5. listopadu 1936 o 20 hod, str. 2.

³⁶ PLECHÁČ, Jednota bratrská za války. Jednota bratrská 2/1945, str. 13.

³⁷ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o VI. Mimořádné schůzi Rady starších, konané v neděli 30. Července 1939.

³⁸ Ibid.

³⁹ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1 1944 až 1949. Zápis o mimořádné schůzi Staršovstva Jednoty bratrské v Praze, konané v pátek 24. srpna 1945 ve ¼ 8 večer.

⁴⁰ PLECHÁČ, Miroslav, Jednota bratrská za války. Jednota bratrská 2/1945, str. 13.

⁴¹ Z Úzké rady Jednoty bratrské. Jednota bratrská 1/1945, str. 5.

⁴² A JB Liberec. II. SY – C/1. Zpráva o činnosti ÚR pro OKJ v Potštejně n./ Orlicí.

9.2. Vedenie cirkvi

Vedenie cirkvi dlho držalo postoj, že členovia Jednoty majú byť poslušnými občanmi. Toto stanovisko zastával dlhoročný predseda Úzkej rady Jindřich Schiller, ktorý dôrazne varoval kazateľov a nabádal ich, aby sa „ve svých projevoch na kazateľnách a jinde zdržovali všech narážek na dnešní dobu a zvěstovali Slovo Boží“⁴³. Presadzoval neutrálne stanovisko a snahu zbytočne neprovokovať moc. Na rokovaní pražského staršovstva Schiller ostro odsúdil atentát na zastupujúceho ríšskeho protektora.⁴⁴

To sa zmenilo v roku 1942, kedy Schiller rezignoval na svoju funkciu predsedu Úzkej rady a odišiel do penzie, pričom sa staral o pražský zbor v neprítomnosti Bohumila Vančuru.⁴⁵ Štefanová tvrdí, že dôvodom rezignácie bolo jeho členstvo v slobodomurárskej lóži.⁴⁶ Nová Úzka rada s Glosom začala presadzovať odlišný názor, pretože fara v Turnove, kde pôsobil, bola dôležitou spojkou v odboji.⁴⁷ Podobný názor zdieľal i druhý člen Úzkej rady Miroslav Plecháč.

Po atentáte na zastupujúceho ríšskeho protektoráta Heyricha zasiahla Jednota v auguste roku 1942 vlna zatýkania. Z troch členov Úzkej rady ostal na slobode iba Pavel Glos, ktorý v roku 1943 riadil Obecnú konferenciu v Mladej Boleslavi. Tento stav sa nepáčili zástupcom zborov. Bola prijatá rezolúcia, v ktorej vyjadrili nesúhlas „s vedlejší činnosti některých bratří, které vedla k jejich zatčení“.⁴⁸ Požadovala tiež od členov a kazateľov, aby sa správali „v mezi církevního řádu a čistě náboženského života“.⁴⁹ V pozadí tohto rozhodnutia boli správy, ktoré hovorili o tom, že gestapo uvažuje o rozpustení Jednoty.⁵⁰

Tieto zatýkania mali vplyv na to, že veľa zborov bolo administrovaných. V tejto situácii Úzka rada nekonzultovala, len autoritatívne rozhodovala bez konzultácie s miestnym zborom o umiestení nového kazateľa alebo o iných záleži-

⁴³ A JB Liberec. III. RA-SCH-A/11. Zápis o IV. schůzi Úzké rady, konané v Praze dne 3.X. 1941, bod 2.

⁴⁴ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1924 – 1933. Zápis o jednání na schůzi Rady starších konané ve středu 5. srpna 1942 o 19 hod.

⁴⁵ A JB Liberec. III. RA-SCH-A/11. Zápis o VII. schůzi Úzké rady, konané v Turnově dne 7. III. 1942, bod 5d, str. 2.

⁴⁶ ŠTEFANOVÁ, Odboj Jednoty bratrské za druhé světové války, str. 66.

⁴⁷ KUČERA, Odbojová činnost Pavla Glose v období Protektorátu Čechy a Morava, str. 16.

⁴⁸ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o jednání na řádné schůzi Rady starších konané ve farní kanceláři Jednoty bratrské v Praze II. Hálkova 5 ve středu 7. dubna 1943 ve 20 ¾ hod, str. 2.

⁴⁹ ŠTEFANOVÁ, Odboj Jednoty bratrské za druhé světové války, str. 7.

⁵⁰ Z Úzké rady Jednoty bratrské. Jednota bratrská 1/1945, str. 5.

tostiach. Toto konanie vyvolalo rozsiahlu kritiku. Obecná konferencia v roku 1943 odmietla túto prax a prijala rezolúciu, v ktorej požadovala, aby „Úzká rada nezasahovala do vnútorných záležitostí jednotlivých sborů bez vedomí tamnejšieho farára“.⁵¹

9.2.1. Medzinárodné kontakty a finančné problémy

Úzka rada pravidelne komunikovala s medzinárodným vedením v Herrnhute a ostatnými provinciami Jednoty, napr. biskup C. H. Shawe sa zúčastnil Obcej konferencii 4. a 5. marca 1939.⁵² Po skončení konferencie cestoval biskup Shawe po českom území a zúčastnil sa na fare v Turnove osláv k nedožitým narodeninám bývalého prezidenta Masaryka.⁵³ Následné vyhlásenie protektorátu prinieslo so sebou prerušenie komunikácie. Cudzí štátni príslušníci museli opustiť české územie.⁵⁴ Kontakty sa radikálne obmedzili a v plnej miere sa ich podarilo obnoviť až po skončení druhej svetovej vojny. 4. júla 1945 dostal pražský zbor pozdravný telegram od biskupa Shawea a Bohumila Vančuru z Londýna.⁵⁵

Prerušenie kontaktov znamenalo pre zbory Jednoty, že nemohli žiadať a získať dary od ostatných provincií. To sa prejavilo v zhoršení finančnej situácie zborov, pretože zbory boli väčšinou závislé na daroch a podpore zo zahraničia. Tento problém postihol i pražský zbor. Bol odkázaný na svoje príjmy, značná časť jeho členov neplatila vôbec alebo nedostatočne.⁵⁶

Táto otázka bola natoľko naliehavá, že sa dostala na program rokovania Obcej konferencie 11. a 12. apríla 1942 v Železnom Brode. Podľa dodaných správ bolo iba niekoľko zborov Jednoty hospodársky sebestačných.⁵⁷ V tejto si-

⁵¹ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o jednání na řádné schůzi Rady starších konané ve farní kanceláři Jednoty bratrské v Praze II. Hálkova 5 ve středu 7. dubna 1943 ve 20 ¾ hod, str. 2.

⁵² Bratrský synod (Obecná Konference Jednoty bratrské). Jednota bratrská 2/1939, str. 23.

⁵³ KUČERA, Odbojová činnost Pavla Glose v období Protektorátu Čechy a Morava, str. 10.

⁵⁴ NEŠPOR, Zdeněk R., Menší křesťanské církve v dějinách moderní české religiozity. In: Encyklopedie menších protestantských církví v České republice, Praha: Karolinum 2016, str. 57.

⁵⁵ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 11944 až 1949. Zápis o VII. schůzi staršovstva sboru Jednoty bratrské v Praze, konané ve středu dne 4. července 1945 o 19.45.

⁵⁶ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o průběhu jednání „Sborové rady“, konané v neděli dne 6. října 1940. str. 2.

⁵⁷ REICHEL, Karel, Synod jednoty bratrské 1942. Ze zápisníku účastníka. Jednota bratrská 4/1942, str. 56.

tuácii vypracoval pokladník Jaromír John z Novej Paky hospodársky plán, ktorý navrhoval zaviesť tridsať percentnú daň na všetky zborové príjmy, ktorá by sa odvieďla do ústrednej pokladne.⁵⁸ Proti tomu plánu sa ozvali kritické hlasy, jedným z nich bol pražský zbor. Tvrdil, že odvedením dane mu vznikne schodok v zborovom hospodárení.⁵⁹

Úzka rada obhajovala tento plán. Jeho cieľom malo byť, aby sa zbory Jednoty stali hospodársky sebestačné.⁶⁰ Pražský zbor nakoniec súhlasil s podmienkou, že v prípade schodku bude deficit krytý z ústrednej pokladne.⁶¹ Po kritike tento plán schválila konferencia. Na zabezpečenie tohto plánu vypracoval zbor obežníky v troch variantách podľa účasti na cirkevnom živote a finančnej výkonnosti adresátov.⁶² Tento plán bol nakoniec úspešný. Okrem jedného zboru boli všetky ostatné zbory na konci druhej svetovej vojny bez dlhu. Väčšina zborov sa tak stala platcami cirkevnej dane.⁶³

9.3. Teologické otázky

I v týchto zložitých podmienkach kazatelia pokračovali v zabehnutých činnostiach, na niektorých miestach sa konali napr. vianočné slávnosti. Niektoré zbory obmedzili svoju prácu len na materský zbor, pričom práca v kazateľských staniach stagnovala.⁶⁴ Na niektorých miestach sa skúšali nové možnosti ako osloviť nových členov, konali sa napr. misijné večere, kde sa hovorilo o misiách.⁶⁵ V pražskom zbore sa zaviedli stredajšie sesterské večierky a raz za mesiac sa konala tzv. tichá nedeľa, ktorá mala pripomínať „vážnosť Boží prítomnosti ve shromážděních“.⁶⁶

---

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o jednání na schůzi Rady starších, konané ve středu dne 8. dubna 1942 o ½ 21 hod. Večerní v místnosti farního úřadu, str. 2.

⁶⁰ Úzká rada všem členům a přátelům Jednoty bratrské. Jednota bratrská 6/1942, str. 81.

⁶¹ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o jednání na schůzi Rady starších, konané v úterý dne 12. května 1942 o 20 hod. večerní v místnosti farního úřadu.

⁶² A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o jednání na schůzi Rady starších konané ve středu 9. září 1942 o 20. hod. v místnosti farního úřadu.

⁶³ A JB Liberec. II. SY – C/1. Synod 1945. Zápis o Synodu Jednoty bratrské, str. 3.

⁶⁴ REICHEL, Karel, Synod jednoty bratrské 1942. Ze zápisníku účastníka. Jednota bratrská 4/1942, str. 56.

⁶⁵ ZEMÁNEK, J, Nová Paka. Zprávy z Úzké rady, našich sborů a skupin. Jednota bratrská 1/1942, str. 13.

Ozvali sa i kritické hlasy, ktoré neboli spokojné so stavom cirkvi. Jedným bol pražský zbor, ktorý mal problém s kvalitou nedeľných bohoslužieb a požadoval pravidelné stretnutia s kazateľom.⁶⁷ Na Obecnej konferencii v roku 1939 sa preberala kritika nad absenciou biblických hodín a slabej účasti na bohoslužbách.⁶⁸ Vytýkaná bola nedostatočná starostlivosť o mládež a deti. Tento problém sa objavil v nasledujúcom roku. Úzka rada upozorňovala kazateľov na dôležitosť biblických hodín a doporučovali im, „aby na tuto svoji povinnosť nezapomínali“.⁶⁹ Na základe tejto kritiky bola prijatá rezolúcia, ktorá vyslovila pranie, aby sa kazatelia a staršovstva snažili nadviazať kontakty so svojimi členmi.⁷⁰ Na základe tejto výzvy sa podarilo takmer vo všetkých zboroch zorganizovať skupinky mládeže a detí.⁷¹

Kazatelia tiež riešili napr. otázku používania chleba pri Večeri Pánovej. Obecna konferencia v roku 1938 v Prahe umožnila, aby sa u Večeri Pánovej podával chlieb.⁷² V počte vysluhovania Večeri Pánovi existovali stále rozdiely, v roku 1935 sa vysluhovanie Večere pohybovalo medzi 2 – 5 do roka, pričom Bohumil Vančura navrhol, aby ich bolo aspoň päť za rok.⁷³

Styky s ostatnými cirkvami otvorili otázku ohľadne používania čierneho taláru pri bohoslužbách. V tejto oblasti platilo rozhodnutie z roku 1890, ktoré stanovilo, že kazatelia by mali nosiť oblek s cylindrom, bielu kravatu a čierne topánky.⁷⁴ V niektorých zboroch kazatelia začali nosiť čierny talár na bohoslužby. K týmto zborom sa v roku 1931 pripojil pražský zbor, ktorý rozhodol, že kúpi čierny talár pre kazateľa pre činnosti mimo modlitebňu.⁷⁵

Túto rozdielnu prax sa rozhodla Úzka rada v roku 1941 riešiť. Na svojom zasadnutí rozhodla, že ordinovaní duchovní v činnejšej službe by mali používať

---

⁶⁶ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o průběhu Sborové rady, konané v neděli 12. března 1939 o ½ 16. hod.

⁶⁷ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o jednání na schůzi Sborové rady J.B., konané dne 11. května 1941 o ½ 16-té hod. odpolední.

⁶⁸ STEFANOVÁ, Odboj Jednoty bratrské za druhé světové války, str. 36.

⁶⁹ A JB Liberec. III. RA-SCH-A/11. Zápis o 14. schůzi Úzké rady, konané v Praze dne 16. IV. 1940, bod 19, str. 3.

⁷⁰ Resoluce a usnesení Synodu Jednoty bratrské v Potštejně 1939, Jednota bratrská 3/1939, str. 41.

⁷¹ HALAMA, Jindřich st., 40. let od osvobození. Jednota bratrská 5/1985, str. 66.

⁷² Po bratrském synodu 1938. Časové rozhovory. Jednota bratrská 4/1938, str. 43.

⁷³ A JB Liberec. I. ÚST – C/4. Ústava Jednoty bratrské – Provincie československá. Ke statistikám za rok 1935.

⁷⁴ A JB Liberec. VII – AK – B. BMK 1875 – 1915. ABMK. Beschlüsse der Arbeiterkonferenz und der ABM – Konferenz 1875 – 1911, str. 2.

⁷⁵ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1924 – 1933. Zápis o III. schůzi Rady starších, konané dne 3. března 1931 o 8 hod. več, str. 2.

pri bohoslužbách čierny talár s tabuľkami, neordinovaní bez tabuliek.⁷⁶ Pri pohrebe sa mal používať čierny talár, pri krste a Večeri Pánovej biely talár.⁷⁷ Laickí zástupcovia mohli viesť len čítané bohoslužby v občianskom oblečení.

Toto rozhodnutie Úzkej rady sa stretlo so súhlasom a odporom. Odporcovia poukazovali na to, že ideálom Jednoty „je čo možná najväčšia prostota a nezďuražňovanie rozdielu medzi členom sboru a duchovným“.⁷⁸ Báli sa tiež, že záväzné zavedenie talára by mohol znamenať „krok ku zcírkevnění Jednoty, kdežto ideálom Jednoty je laické kněžství“.⁷⁹ Plecháč bol proti zavedeniu používania talára, pretože by to znamenalo „ústupek, který činíme evangelické většině, s níž se snad chceme spojit ke společnému hájení věcí základních“.⁸⁰ Naopak obhajoval návrat k prostote starej Jednoty.

Táto otázka sa riešila na Obecnej konferencii v roku 1942 v Železnom Brode, ktorá odložila definitívne rozhodnutie v tejto veci a umožnila kazateľom, aby nemuseli nosiť talár, „kde talár neodpovídá přání sboru anebo kteří sami mu nepřikládají významu“.⁸¹

9.3.1. Nová príručka

Na zmenu podmienok reagoval Bohumil Vančura tým, že v roku 1938 vydal knihu pod názvom *Jednota bratrská. Knížka o vzniku, učení, řádech a zřízení*. Je nazývaná i Zlatá kniha, podľa farby obalu, v ktorej bola vydaná. Bohumil Vančura pri jej zostavovaní vychádzal z podobnej knihy, ktorú v roku 1921 zostavil Jindřich Schiller. O desať rokov neskôr vyšla táto kniha vyšla v druhom vydaní v roku 1947, pričom v nej boli doplnené informácie, ktoré sa medzitým stali, napr. o zvolení biskupa v roku 1946.⁸²

Vančura nadviazal na Schillera, ale priniesol niekoľko novínok. Po prvýkrát boli v knihe stručne predstavené štyri vtedajšie provincie Jednoty a zverejnená

---

⁷⁶ A JB Liberec. III. RA-SCH-A/11. Zápis o IV. schůzi Úzkej rady, konané v Praze dne 3.X. 1941, bod 5, str. 2.

⁷⁷ Z Úzkej rady. Zprávy z Úzkej rady, našich sborů a skupin. Jednota bratrská 11/1941, str. 156.

⁷⁸ REICHEL, Karel: Synod Jednoty bratrské 1942. Ze zápisníku účastníka, Jednota bratrská 4/1942, str. 58.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ PLECHÁČ, Miroslav: Kam jdeme? Několik námětů pro diskusi na letošním synodu, Jednota bratrská 3/1942, str. 38.

⁸¹ REICHEL, Karel: Synod Jednoty bratrské 1942. Ze zápisníku účastníka, Jednota bratrská 4/1942, str. 58.

⁸² VANČURA, Bohumil, *Jednota bratrská, knížka o vzniku, učení, řádech a zřízení*. Praha Úzká rada Jednoty bratrské. 2. vydanie. 1947, str. 68

ústava, ktorá bola schválená 26. októbra 1937. V zadnej časti sú tiež mapy s jednotlivými misijnými provinciami. Plecháč po prečítaní knihy konštatoval, že táto kniha bola podľa neho „také myšlenkově ucelenější.“⁸³

Podľa vzoru Schillera obsahuje príručka stručné dejiny, pričom dejiny začínajú udalosťami po bitke bitkou u Lipan v roku 1434, založením osady Herrnhutu a končia prehlásením generálnej synody v roku 1931, ktorá vyhlásila české dielo „za větev Jednoty“.⁸⁴ To je nepresné, pretože česká vetva získala na generálnej synode status dorastajúcej provincie.

Po historickej kapitole sú postupne predstavené jednotlivé oblasti života, kde sa mala realizovať kresťanská láska a morálka. Vančura tak venoval pozornosť otázke napr. členstva, občianstvu alebo rodine. Zbor charakterizoval ako Božiu rodinu, kde hlava je Kristus a jej členovia sa ako bratia a sestry „milují, navzájem se podpírají a předstihují v následování Krista a službě Bohu“.⁸⁵

Až po tejto kapitole nasleduje učenie Jednoty ako ho schválila generálna synoda v roku 1914. Generálna synoda sa odmietla prihlásiť k jednému vyznaniu viery a bola presvedčená, že hlavný obsah kresťanského učenia bol vyjadrený vo veľkonočnej litánii, ktorá sa slávila v zboroch Jednoty.⁸⁶ Za jediné pravidlo viery a života je považovaná Biblia.⁸⁷ Pravým kresťanom sa stával človek „jediné vírou, vírou živou, osobní, srdečnou“.⁸⁸ Vierou si hriešnik osvojuje odpustenie hriechov z milosti Božej, ospravedlnenie pred Bohom a pokoj v Bohu. Posvätenie sa nedeje nielen v tom, že človek opustí svoje jednotlivé neresti, ale „v úplné obnově niterného myšlení a v ochotném obratu celého srdce k Pánu“.⁸⁹

Príručka je aktualizácia a zjednodušenie Schillerovej príručky. Pre Plecháča šlo o posun od liberálnejšieho smeru vyjadreného knihe z roku 1921 z pera Jindřicha Schillera k ortodoxnejšiemu smeru.⁹⁰ Hlavný rozdiel je v tom, že oproti Schillerovej príručke zmizli dôrazy na slobodné bádanie a potrebu, aby kazatelia mali bohoslovecké a filozofické vzdelanie. Dôraz je kladený na Písmo, ktoré je základom všetkého učenia a kresťanskej morálky.

---

⁸³. PLECHÁČ, Kam jdeme? Několik námětů pro diskusi na letošním synodu. Jednota bratrská 3/1942, str. 37.

⁸⁴ VANČURA, Jednota bratrská, knížka o vzniku, učení, řádech a zřízení. str. 25.

⁸⁵ Ibid, str. 31.

⁸⁶ Ibid, str. 58.

⁸⁷ Ibid, str. 55.

⁸⁸ Ibid, str. 60.

⁸⁹ Ibid, str. 60.

⁹⁰ PLECHÁČ, Jednota bratrská a české evangelictví 1918 – 1968, Jednota bratrská 3/1969, str. 35.

9.4. Ekuména

Zmena politických podmienok zasiahla všetky cirkvi, ktoré sa museli podriaďovať novej náboženskej legislatíve, boli vytlačené z verejného priestoru a podľa Nešpora „omezenej ve svém fungování, včetně církevní organizace a náboženských záležitostí, jež podléhaly dost přísnému dozoru.“⁹¹ Táto zmena sa stala podnetom, aby sa znovu otvorila otázka možného spojenia protestantských cirkví. Medzi hlavné argumenty patrilo názor, že uprostred väčšej cirkvi by mohla viac získať Jednota, „než čím bychom sami mohli přispěti jí“.⁹² Proti boli hlasy, ktoré sa toho obávali a chceli, aby prípadné spojenie bolo „poctivé, plodné a požehnané“.⁹³

V tejto atmosfére ČCE navrhla nadviazať rozhovory s Jednotou.⁹⁴ Súčasťou ponuky bol návrh na administratívne začlenenie Jednoty do ČCE.⁹⁵ Tento návrh prezentoval pražský kazateľ Bohumil Vančura na Obecnej konferencii Jednoty v Potštejne, kde navrhol, aby sa menšie „denominace přičlenily k církvi největší jako ideové senioráty“.⁹⁶ K návrhu sa vyjadrilo pražské staršovstvo, ktoré si stanovilo podmienku, aby bol zachovaný názov Jednota bratrská a „historický a duchovní ráz Jednoty bratrské“.⁹⁷

Obecná konferencia prejedнала tento návrh a po diskusii prijala rozhodnutie, že chce naďalej pestovať vzťahy s ČCE, ale v súčasnej dobe nesúhlasí so spojením.⁹⁸ Redaktor časopisu *Jednota bratrská* považoval za hlavný dôvod zamietnutia to, že predchádzajúce pokusy o spoluprácu „neměly trvání a trvalého zdu, takže nemohly podníti touhu po užším sblížení administrativním“.⁹⁹ Ďalší názor bol prezentovaný na zborovej rade pražského zboru, ktorá prijala

⁹¹ NEŠPOR, Zdeněk R., Menší křesťanské církve v dějinách moderní české religiozity. In: Encyklopedie menších protestantských církví v České republice, Praha: Karolinum 2016, str. 57.

⁹² Názor Synodu Jednoty bratrské 1939 v Potštejne na spojení církví a zároveň odpověď na návrh Komise pro sjednocení. *Jednota bratrská* 4/1939, str. 49.

⁹³ Sjednotíme se? *Evangelický obzor. Jednota bratrská* 12/1938, str. 132.

⁹⁴ ÚA ČCE Praha. FSR. Návrhy na spojení ČCE s Jednotou bratrskou. Předseda českobratrskému evangelickému odboru pro přípravu sjednocení církvi Adolf Lukl Synodní rada ČCE, 12. V. 1938.

⁹⁵ ÚA ČCE Praha. FSR. Návrhy na spojení ČCE s Jednotou bratrskou. Předběžný návrh na ustanovení o sjednocení církví Usneseno ve schůzi odboru pro sjednocení církví dne 2. února 1939./

⁹⁶ PLECHÁČ, Miroslav, *Jednota bratrská za války*, *Jednota bratrská* 2/1945, str. 13.

⁹⁷ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o I. schůzi Rady starších, konané ve středu 15. února 1939.

⁹⁸ ÚA ČCE Praha. FSR. Návrhy na spojení ČCE s Jednotou bratrskou. Zpráva o názoru Obecné konference Jednoty bratrské 1939 v Potštejně/ na spojení církví a zároveň odpověď na návrh Komise pro sjednocení.

uznesenie, v ktorom konštatovala, že „dosud není pro provedení vhodná doba pro dosavadní různost názorů a zájmů jednotlivých církví.“¹⁰⁰ Rokovania vedené Bohumilom Vančúrom skončili bez úspechu.

Ďalšie kolo rokovaní sa uskutočnilo na základe pozvania Synodnej rady ČCE 30. júna 1942, kde sa riešili prípady konkurenčného zakladania zborov, ktoré šli proti dohode z roku 1919.¹⁰¹ Jednota vstúpila do rokovania a vytvorila zjednocovaciu komisiu, ktorej predsedom bol Miroslav Plecháč. Táto komisia požadovala, aby sa zachoval názov Jednota bratská, členstvo v medzinárodnej Jednote a biskupská ordinácia.¹⁰² Členovia vedenia ČCE nemali problém s premenovaním cirkvi na Jednotu bratskú a s členstvom vo svetovej Jednote, pokiaľ by bolo možné si ponechať členstvo v Presbyternej aliancii.¹⁰³ Najväčší problém sa ukázal byť biskupská ordinácia.¹⁰⁴ Prítomní členovia požadovali, aby o tejto otázke definitívne rozhodla synoda ČCE.

Ďalšie kolo rokovaní sa uskutočnilo 1. marca 1943 v Husovom dome v Prahe. Zúčastnil sa ho zástupca Husovej fakulty Hrejsa, ktorý pre novú cirkev navrhoval názov *Evangelická cirkev bratská*, ktorá by mala sídlo v Prahe.¹⁰⁵ Naproti tomu Plecháč navrhoval názov *Jednota bratská*, nová cirkev by bola jednou z provincií svetovej a jej predstaviteľom v Čechách by bol biskup.¹⁰⁶ Táto spojená cirkev by mala centrum v „zemi otců a okruh ve všech zemích a kontinentech, kam Unitas fratrum pronikla“.¹⁰⁷

Okrem toho Miroslav Plecháč požadoval, aby sa mohli rokovaní zúčastniť zástupcovia metodistickej cirkvi.¹⁰⁸ Navrhol tiež, aby si dohodli rámcový prog-

---

⁹⁹ Názor Synodu Jednoty bratské 1939 v Potštejne na spojení cirkvi a zároveň odpoveď na návrh Komise pro sjednocení, Jednota bratská 4/1939, str. 49.

¹⁰⁰ OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o průběhu Sborové rady, konané v neděli 12. března 1939 o ½ 16. hod, str. 3.

¹⁰¹ A JB Liberec. III. RA-SCH-A/11. Zápis o III. schůzi Úzké rady, konané v Praze dne 29. a 30. VI. 1942, bod 5 Schůze Úzke rady se Synodní radou, str. 2.

¹⁰² HLOUŠEK, Nedokončené sjednocení, Jednota bratská 2/1939, str. 23.

¹⁰³ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941 – 1949. Zpráva synodního kurátora o jednáních s Jednotou bratskou.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941-1949. Zápis o společné schůzi členů synodní rady českobratské církve evangelické a úzké rady Jednoty Bratské a jimi pozvaných hostí dne 1. března 1943 ve 14. hodin v Husově domě v Praze II., čp. 22.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ PLECHÁČ, Miroslav, Jednota bratská a české evangelictví 1918 – 1968, Jednota bratská 3/1969, str. 35.

¹⁰⁸ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941 – 1949. List Úzkej rady Synodnej rade ČCE, 21. VIII. 1943.

ram zjednotenia, ktorý by sa predložil na spoločnej schôdzi zjednocovacích komisií všetkých troch cirkví.¹⁰⁹ Synodná rada ČCE s tým návrhom súhlasila.

Tento bod sa dostal na program konania Obecnej konferencie Jednoty v roku 1944, kde sa prejednávali dva návrhy. Prvý navrhoval predseda Úzkej rady Pavel Glos a druhý kazatelia František Petr a Jindřich Schiller.¹¹⁰ Po prerokovaní schválila Obecná konferencia Glosov návrh a vyjadrila súhlas s prebiehajúcimi rokovaniami medzi Úzkou radou, ČCE a metodistickou cirkvou.¹¹¹ Ďalšie stretnutie sa konalo 1. júna 1944 za účasti zástupcov ČCE a Jednoty.¹¹² Hlavný bod rokovania bol Plecháčov návrh. Proti nemu vzniesli námietky zástupcovia ČCE, ktorí vypracovali samostatný návrh. Ich autormi boli Antonín Boháč a Josef Souček.¹¹³ Obidve návrhy boli poslané zborom Jednoty a seniorátnym výborom ČCE k posúdeniu.

Plecháčov návrh navrhoval zlúčiť ČCE, Jednotu a metodistickú cirkev do jednej cirkvi, pričom základom vyznania by bolo Bratské vyznanie z roku 1662. Nová spojená cirkev by mala biskupskú ordináciu a volala by sa *Jednota bratská* (Unitas fratrum).¹¹⁴ Naproti tomu návrh Boháča a Součka za základ vyznania považoval České vyznanie z roku 1575 a Bratské vyznanie z roku 1662. Nová zjednotená cirkev by bola členkou svetovej Jednoty a Presbyternej aliancie, mala by presbyterské zriadenie, pričom nový názov by znel *Evangelická cirkev bratská – Jednota bratská*.¹¹⁵

Jediný zbor, ktorý podporoval zlúčenie Jednoty s ČCE, bol zbor v Ústí nad Orlicí.¹¹⁶ Dôvodom preto boli dobré vzťahy miestneho zboru Jednoty so zborom ČCE v Džbánove.¹¹⁷ Rada starších v Prahe bola viac opatrná, v budúcnosti sa nebránila spojeniu, ale podľa jej názoru by „se k spojení mělo pracovat

---

¹⁰⁹ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941 – 1949. Zpráva synodního kurátora o jednáních s Jednotou bratskou, str. 4.

¹¹⁰ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941 – 1949. List Františka Petra tajomníkovi Synodnej rady ČCE Jaroslavovi Sochorovi, 9. III. 1944.

¹¹¹ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1944 až 1949. Zápis o IV. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratské v Praze konané ve středu dne 8. března 1944 o 20 hod za přítomnosti všech členů.

¹¹² Aby všichni jedno byli, Jednota bratská 9/1949, str. 107.

¹¹³ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941 – 1949. Zpráva synodního kurátora o jednáních s Jednotou bratskou, str. 5.

¹¹⁴ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941 – 1949. Návrh sjednocovacího prohlášení I. (podal dr Miroslav Plecháč v červnu 1944).

¹¹⁵ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941 – 1949. Návrh sjednocovacího prohlášení II. (přeběžně vypracovali dr. Ant. Boháč a dr. J.B. Souček v červenci 1944).

¹¹⁶ ZASTKO, Jednota bratská v letech 1935 – 1948, str. 30.

¹¹⁷ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941 – 1949. List farára ČCE Jana Slámy Synodnej rade ČCE, 2. X. 1943, str. 2.

paralelním vývojem a obdobnými metodami práce“.¹¹⁸ Velký zásah do priebehu nastal 1. júla 1944. kedy synodný senior Josef Křenek a synodný kurátor Antonín Boháč boli suspendovaní a vypovedaní z Prahy.¹¹⁹ To malo za následok zastavenie rokovaní.¹²⁰ Pokračovať sa mohlo až po skončení druhej svetovej vojny.

Okrem rokovaní s ČCE prebiehali tiež rokovania s metodistickou cirkvou. Prvé stretnutie sa konalo 25. júla 1943 v Železnom Brode, kde sa zástupcovia Jednoty a metodistickej cirkvi dohodli, že usporiadajú spoločné zhromaždenie na oslavu kralickej biblie.¹²¹ Jednota tiež jednala o možnom spojení, pričom nová cirkev mala byť postavená na základoch starej Jednoty, prijať biskupskú ordináciu a začleniť sa do svetovej Jednoty.¹²² Proti tomu sa však ozval pražský zbor.¹²³ Táto otázka sa dostala na program Obecnej konferencie v roku 1944 v Ústí nad Orlicí, ktorá prijala stanovisko, že nie je možné pristúpiť k spojeniu cirkví, pretože obidve potrebujú súhlas od generálnej synody Jednoty a od metodistického centra v Amerike.¹²⁴ I tieto rokovania prerušila postup vojnovnej fronty, v rokovania sa pokračovalo po skončení druhej svetovej vojny.

---

¹¹⁸ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1924 – 1933. Zápis o jednání na mimořádné schůzi Rady starších jež se konala ve farní kanceláři Jednoty bratrské v Praze ve středu dne 24. března 1943 o 21 hod.

¹¹⁹ NEŠPOR, Zdeněk R. a kol., Dědictví luterské reformace v Čechách a na Moravě po roce 1918 (předběžný nástin problematiky), str. 338.

¹²⁰ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratrská 1941 – 1949. Zpráva synodního kurátora o jednáních s Jednotou bratrskou, str. 6.

¹²¹ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1934 až 1943. Zápis o jednání na řádné schůzi Rady starších konané ve farní kanceláři Jednoty bratrské v Praze ve středu 8. září 1943 ve 20 hod, str. 2.

¹²² ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratrská 1941 – 1949. List Úzkej rady Synodnej rade ČCE, 21. VIII. 1943.

¹²³ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1944 až 1949. Zápis o III. schůzi Rady starších Jednoty bratrské v Praze, konané ve středu 16. února 1944 ve 20 hod za přítomnosti všech členů.

¹²⁴ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí rady starších 1944 až 1949. Zápis o IV. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze konané ve středu dne 8. března 1944 o 20 hod za přítomnosti všech členů.

10. V novej situácii (1945 – 1948)

10.1. Zbory

Po skončení druhej svetovej vojny mala Jednota šesťnásť zborov, pričom väčšina zborov sa nachádzala v severných a východných Čechách.¹ Päť zborov sa nachádzalo v pohraničí.² O tieto zbory sa staralo dvadsaťjeden pracovníkov, z toho pätnásť bolo kazateľov a z nich dvanásť malo ordináciu.³ Celkovo v roku 1945 mala Jednota 6 215 členov.⁴

Zbory Jednoty postihli dve hlavné zmeny. Prvou bol odsun nemeckého obyvateľstva, ktorý zmenili ráz a charakter mnohých oblastí. Dôsledky toho zažil na vlastnej koži anglický biskup G. W. MacLeavy, ktorý cestoval po českých zboroch a napísal o tom článok, v ktorom sa k aktuálnym otázkam vyjadril len v náznakoch. Odsun považoval za „politovanihodnou vec, avšak nevyhnutelnou“, pričom sa to dotklo slušných ľudí, ktorí boli „dotčení podmínkami, za nichž byl proveden jejich odsun“.⁵

Len malá časť z nemeckého obyvateľstva mohla ostať. Predseda Úzkej rady Karel Reichel sa pozitívne stavil k možnosti, že by nejaká nemecká skupina požiadala o vykonanie bohoslužieb alebo iného bohoslužobného úkonu v nemčine. Argumentoval tým, že „duchovní ji nemůže odepřít, aby se nezpronevěřil svému poslání“.⁶ Tieto bohoslužby však mali byť oddelené od českých, aby nepohoršili české obyvateľstvo a forma ohlášok mala mať primeranú a vhodnú formu. Vzhľadom na medzinárodný rozmer navrhol Reichel Zemskému národnému výboru, aby tieto bohoslužby vykonal český duchovný, aby nebol obvinený, že „odepřel duchovní službu Němcům, a aby jim raději sloužil český než německý duchovní“.⁷

Tento postoj vedenia Jednoty bratskej sa premietol do povolenia konať nemecké bohoslužby v Jablonci nad Nisou medzi rokmi 1955 – 1968. Tieto bohoslužby mal na starosti ordinovaný nemecký laický kazateľ Gerhard Kailer,

---

¹ A JB Liberec. II. SY – C/2. Synod 1946. Statistika /Vyňatek ze statistech listů/ 1945. Příloha 4.

² A JB Liberec. II. SY – C/9. Synod 1955. Zpráva Generálnímu synodu, jež se koná v sprnu 1957 v USA – v Bethlehemu, str. 2.

³ A JB Liberec. II. SY – C/2. Synod 1946. Statistika /Vyňatek ze statistech listů/ 1945. Příloha 4.

⁴ Ibid.

⁵ MacLeavy, G. W.: Dojmy z Československa. Jednota bratrská 7 – 8/1947, str. 105.

⁶ A JB Liberec. IV. KOR –A 50/4. List Úzkej rady Zemskému národnému výboru v Prahe z dňa 24. II. 1947.

⁷ Ibid.

ktorý podliehal českému kazateľovi. Tieto bohoslužby slúžili pre nemeckých členov a podľa Oupickej ich navštevovali i starokatolíci.⁸ Podobná prax bola v ČCE, kde sa na niektorých miestach konali bohoslužby v českom a nemeckom jazyku.⁹ Zmena nastala na konci roku 1961, kedy do Nemecka odišiel laický kazateľ Kailer.¹⁰ Bohoslužby v nemeckom jazyku skončili v Jablonci v roku 1968, pretože väčšina jej členov sa odsťahovala do Nemecka.¹¹ To isté platí i bohoslužby konané v rámci ČCE.

Druhou a výraznejšou zmenou bolo osídľovanie pohraničia, ktoré bolo podporované štátnymi príspevkami. Podľa Glassheima nových obyvateľov lákal do pohraničia prísľub „snadného finančného zisku, levného bydlenia a nového života“.¹² V rôznej miere tento proces zasiahol zbory Jednoty, napr. zbor v Ujkoviciach konštatoval, že niekoľko rodín odišlo zo zboru.¹³ Podobne na tom bol zbor v Potštejne, kde odchodom niekoľkých rodín boli „některé skupiny číselně dotčeny“.¹⁴ Tento proces sa najviac prejavil v Turnove, kde sa niekoľko členov presťahovalo do Liberca, Jablonca nad Nisou a čiastočne do Tanvaldu.¹⁵ Tieto zmeny a nárast členov následne umožnili, aby niektoré skupiny požiadali o osamostatnenie a vyhlásenie za farný zbor. Týkalo sa to skupín v Dobříve, Novej Pake a Rovensku pod Troskami. Vo väčšine prípadov Úzka rada nemala proti tomu námietky.¹⁶

Na niektoré miesta sa Jednota vrátila. V Liberci pôsobila už pred druhou svetovou vojnou, kde na základe evanjelizačnej činnosti Reichla v roku 1934 vznikla kazateľská stanica, ktorá fungovala až do roku 1938.¹⁷ Nemala však

---

⁸ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 189.

⁹ NEŠPOR, Zdeněk R. a kol., Dědictví luterské reformace v Čechách a na Moravě po roce 1918 (předběžný nástin problematiky), str. 340.

¹⁰ A OS Praha. Rada Starších. Zápisy 1957 – 1962. Zápis o XII. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze 2 Hálková 5, konané dne 7. prosince 1961 o 19. h ve farní kanceláři, str. 3.

¹¹ OUPICKÁ, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945, str. 189.

¹² GLASSHEIM, Eagle, Etnické čistky, komunismus a devastace životního prostředí. Vytváření nové identity severočeského pohraničí. Soudobé dějiny 3-4/2005, str. 436.

¹³ A JB Liberec, II . SY – C/1. Synod 1945. Příloha k Zápisu o Synodu Jednoty bratrské r. 1945, str. 6.

¹⁴ Ibid, str. 7.

¹⁵ OU: Bratr Pavel Glos osmdesátníkem, JB 12/1983., str. 183.

¹⁶ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. III. Schůze U. R. dne 2. IV. 1946 v Poděbradech spolu s br. V. Vančurou, sen., bod 35 a 36.

¹⁷ ZASTKO, Jednota bratrská v letech 1935 – 1948, str. 35.

vlastnú budovu, preto sa spolu s kazateľmi z metodistickej cirkvi a z ČCE striedali na bohoslužbách v kostole na Karlovej ulici.¹⁸

Iná bola situácia v Dubé, kde Jednota mala farnú budovu, kostolík a budovy po zrušených sirotincoch.¹⁹ Zbor mal iba dve rodiny, ktoré bývali v blízkych obciach.²⁰ Prvé bohoslužby sa konali už 1. júla 1945 za veľmi slabej účasti.²¹ V apríli 1947 požiadal zbor ČCE v Melniku, aby mohol využívať modlitebni.²² Úzka rada tejto žiadosti vyhovelá a dočasne prepožičala modlitebňu v Dubé na popoludňajšie bohoslužby.²³ Táto spolupráca v roku 1949 skončila roztržkou medzi miestnym kazateľom Jednoty a farárom z ČCE.²⁴ Členovia ČCE sa potom stretávali v budove miestnej školy.

Niektoré zbory sa už nepodarilo obnoviť. Zanikol zbor v Herčivalde, ktorému sa nepodarilo získať nových členov. Predchádzajúce obyvateľstvo bolo v štyroch vlnách od apríla do augusta 1946 bolo odsunuté.²⁵ Kazateľ Boris Uher pri svojej návšteve zboru mohol iba konštatovať, že dedina bola po odsune nemeckého obyvateľstva z polovičky prázdna.²⁶ Novými obyvateľmi obce sa stali Česi, Slováci a Rumuni.²⁷

V roku 1946 v Herčivalde miestny národný výbor chcel v modlitebni zriadiť kultúrny dom. Proti tomu zásahu protestovala Úzka rada, ktorá tvrdila, že zborový dom patril Jednote, čo dokladali pozemkové knihy.²⁸ Miestny národný výbor ustúpil a požiadal vedenie cirkvi o prenájom fary za účelom zriadenia materskej škôlky.²⁹ Vedenie cirkvi s tým súhlasilo. Navrhlo polročnú výpovednú lehotu a miesto platby nájomného sa mal miestny národný výbor postarať o údržbu budovy. Miestny národný výbor s tým súhlasil a podpísal zmluvu.³⁰

Napriek všetkému úsiliu sa zborový život nepodarí obnoviť, preto Úzka rada rozhodla o zrušení zboru. Vnútorne vybavenie kostola sa použilo na vyba-

¹⁸ Návrat Jednoty bratrské do Liberce, Jednota bratrská 1/1945, str. 6.

¹⁹ A JB Liberec. X. SB Dubá. Nesnadné počátky české práce v Dubé.

²⁰ A JB Liberec. X. SB Dubá. Sborová rada v Dubé 29. IV. 1951.

²¹ A JB Liberec. X. SB Dubá. Nesnadné počátky české práce v Dubé.

²² A JB Liberec. X. SB Dubá. List zboru ČCE v Melniku Úzkej rade, 17. IV. 1947.

²³ A JB Liberec. X. SB Dubá. List ÚR ČCE zboru v Melniku, 14. V. 1947.

²⁴ A JB Liberec. X. SB Dubá. List Gustava Zveriny ÚR, 19. V. 1950.

²⁵ LANČI, Filip, K zániku obcí na Bruntálsku zaměřeni na Pelhřímovy a Herčivald. Brno: Masarykova univerzita 2020, str. 30.

²⁶ A JB Liberec. X. SB Liberec. List Borisa Uhera Karlovi Reichlovi, 21. IV. 1947.

²⁷ LANČI, K zániku obcí na Bruntálsku zaměřeni na Pelhřímovy a Herčivald, str. 30.

²⁸ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. XI. Schůze Úzké rady v Praze dne 3. XII. 1946, bod 133, str. 2.

²⁹ VACOVSKÝ, Dějiny Jednoty bratrské v Herčivaldě, str. 99.

³⁰ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. XIII. schůze Úzké rady v Praze dne 4. II. 1947, bod 177.

venie modlitebne v Rovensku pod Troskami a zvon z kostolíka bol prevezený do Železného Brodu.³¹ Kostol na základe dohody s miestnym národným výborom slúžil ako kultúrny dom a fara ako materská škôlka. Tento stav trval až do doby, kedy obec zanikla kvôli stavbe novej vodnej priehrady. Do dnešných dôb sa dochovali zvyšky náhrobných kameňov na miestnom cintoríne.³²

Laický katechét Oto Dyntar priznával, že práca v pohraničí bola vedená „překonáváním těžkých organizačních i duchovních překážek“.³³ Správa Úzkej rady z roku 1950 nakoniec konštatovala, že tento proces priniesol sklamanie, pretože „místo očekávaného náboženského probuzení šel po válce vývoj docela jinak“.³⁴

10.2. Vedenie Jednoty

Pred vedením Jednoty stálo veľa úloh. Prvá bola vyrovnáť sa s kritikou na jej činnosť počas druhej svetovej vojny. Oponenti vytýkali Úzkej rade spôsob, akým komunikovala zmeny a rozhodovala o umiestnení kazateľov.³⁵ Táto otázka sa objavila na niekoľkých obecných konferenciách, kde kritici požadovali rezignáciu Úzkej rady. V roku 1946 podali členovia Úzkej rady rezignáciu a bolo zvolené nové vedenie.³⁶

Ani to však situáciu neupokojilo. Podobne búrlivá atmosféra bola na nasledujúcej konferencii, kde Úzka rada znovu podala rezignáciu. Problémom sa stal dar, ktorý prevzal Glos v mene celej Jednoty, ale časť si ponechal pre svoje účely.³⁷ Bola zvolená nová Úzka rada, ktorá mala vyriešiť situáciu.³⁸ Jednanie konferencie bolo mimoriadne ostré. Po jej skončení vydala Úzka rada 13. marca 1947 prehlásenie, v ktorom musela konštatovať, že posledná konferencia zanechala v účastníkoch „dojmy neradostné, ba smutné“.³⁹ Poukázala na to, že „na těle naší malé církvičky je cosi churavého, ba že sám duch je těžce nalo-

³¹ VACOVSKÝ, Adolf, Dějiny Jednoty bratrské v Herčivaldě, str. 99.

³² LANČI, K zániku obcí na Bruntálsku zaměřeni na Pelhřímovy a Herčivald, str. 32.

³³ DYNTAR, Ota, Liberec, Jednota bratrská 4/1945, str. 35.

³⁴ A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod Zpráva Úzké rady.

³⁵ A JB Liberec. II. SY – C/1. Synod 1945. Zápis o Synodu Jednoty bratrské, str. 2.

³⁶ A JB Liberec, II. SY – C/2. Synod 1946. Zápis o synodu Jednoty bratrské konaném dne 27. a 28. února a 1. března 1946 v Železném Brodě, str. 4.

³⁷ A JB Liberec, II. SY – C/3. Synod 1947. Zápis o synodu Jednoty bratrské konaném dne 27. a 28. února a 1. března 1947 v bratrské modlitebně v Jablonci nad Nisou, str. 3.

³⁸ Ibid, str. 4.

³⁹ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. II. Schůze Úzké rady v Nové Pace dne 10. a 11. III. 1947, bod 11, str. 3.

men“.⁴⁰ Členovia vedenia verili tomu, že „to zlé, čo nás svíralo a súčasne dělilo, je silně nalomeno a my věříme, že bude nejen dolomeno, ale i vyřato“.⁴¹ Nové cirkevné vedenie žiadalo o dôveru svojich členov, pričom si mali uvedomiť, že cirkev je „taková, jací jsou kazatelé, sbory a soukromý život členstva“.⁴²

Okrem toho vedenie Jednoty obnovilo medzinárodné kontakty, ktoré boli intenzívne hlavne s britskou provinciou a americkými provinciami, napr. v júli 1946 navštívili britskí a americkí biskupi české zbory, aby ordinovali prvého českého biskupa.⁴³ V roku 1944 usporiadali americké zbory zbierku v prospech Jednoty, podarilo sa vyzbierať 44 debien obnoseného oblečenia a obuvi.⁴⁴ Súčasťou zbierky bola múka.⁴⁵ Tieto dary neboli jediné, v roku 1947 obidve americké provincie venovali dar, ktorý sa mal použiť na vydanie nového spevníka a na zariadenie ústrednej kancelárie Úzkej rady a pre prípadne potreby Jednoty.⁴⁶

Úzka rada musela tiež riešiť zabezpečenie a ochranu cirkevného majetku pred obvinením so spolupráce s nacistickým režimom. Nad majetkom zborov nebola vyhlásená nútená správa.⁴⁷ Úzka rada sa tiež úspešne ubránila pred ľuďmi, ktorí obvinili niektorých duchovných správcov zborov a farností z toho, „že se provinili za okupace nebo že podporují „záškodníků (werwolfů) a jiných nepřátel republiky, že šíří protičeskoslovenskou propagandu apod“.⁴⁸

Jednota prevzala majetky po bývalých nemeckých zboroch v Dubé, Jablonci nad Nisou a Herčivalde.⁴⁹ Pri ich prevzatí argumentovala tým, že šlo „pouze o převzetí objektů a hotovostí, které byly již dříve majetkem církve“.⁵⁰ Úzka rada požiadala Zemský národný výbor o potvrdenie právnej zhode medzi Jednotou

---

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1944 až 1949. Zápis o šesté schůzi Staršovstva sboru Jednoty bratrské konané ve středu dne 13. června 1946.

⁴⁴ A OS Praha. Kniha protokolů schůzí Rady starších 1944 až 1949. Zápis o osmé schůzi Staršovstva sboru Jednoty bratrské konané ve středu ve středu 4. září 1946.

⁴⁵ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/11. Vzájemná informační služba. 1. VI. 1946.

⁴⁶ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. XII. schůze Úzké rady 3. I. 1947 v Poděbradech za přítomnosti br. Biskupa V. Vančury, bod 148, str. 2.

⁴⁷ A JB Liberec. II. RA – Sch – A/11. Zápis o schůzi ÚR. Jednoty bratrské, která se konala dne 14. II. 1945 na turnovské fáře.

⁴⁸ STANĚK, Tomáš, Odsun Němců a křesťané (1945 – 1948), Střední Evropa 22/1992, str. 129.

⁴⁹ VANTOVÁ, Alena, Jednota bratrská a bývalé nemecké zbory. In: ČÁP, Pavel (ed.), Exulanti, vyhnanci a uprchlíci. Praha : EXULANT 2020, str. 158.

bratskou a Evangelische Brüdergemeine in Oesterreich. Zemský národní výbor v Praze to potvrdil.⁵¹ Na základe tohto výnosu mohla potom Jednota požiadať o právnu zmenu v pozemkových knihách pre budovy a kostoly v Jablonci nad Nisou, Herčivalde a Dubé.

10.3. Teologické otázky

Zbory v pohraničí sa museli vyrovnat' s novými členmi, ktorí sa sem presťahovali. Noví členovia mali mnohokrát odlišné predstavy o náboženských rituáloch ako členovia, ktorí ostali. Podľa Zückerta v pohraničí prebiehala konfrontácia s existujúcou tradíciou a rekonštrukcia tradícií členov z prichádzajúcich oblastí.⁵² Neexistovala štatistika členov alebo kto sa prisťahoval.⁵³ Kazateľia museli svojich členov „shledávať a nové získavať“.⁵⁴ Iba zlomok ľudí, ktorí prišli do pohraničia, sa podarilo začleniť do nejakej cirkvi. Tento problém si všimol Vacovský, ktorý konštatoval, že nový kazateľ Habr v Jablonci nad Nisou musel „vyhľadať medzi osídlenci členy Jednoty, zorganizovať je a položiť základy sborovej práce, opraviť zchátralý sborový dóm a pod“.⁵⁵

Proces osídľovania podporoval neskorší dlhoročný predseda Úzkej rady Karel Reichel, ktorý v článku nazvanom *Našim hraničárům* z roku 1945 prirovnal dianie v pohraničí k starozákonnému vyhnaniu Amorejcov zo zaslúbenej zeme a starozákonné postavy Mojžiš a Jozue k postavám z českej histórie. Jozue predstavoval pre neho Žižku a Husa prirovnal k Mojžišovi, ktorý „dovedl také udeřit do té tvrdé české skály svojí holí, až vyprýstily vody života Božského a zavlažily naši českou pustinu?“⁵⁶ Podobne ako Jozue zabral územie zaslúbenej zeme pre potreby izraelského národa, sa mala podľa jeho návrhu vtedajšia generácia „sešikovat k nekrvavému boji pro rozšíření jeho království v naší osvobozené vlasti“.⁵⁷

⁵⁰ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. II. schůze Úzké rady v Nové Pace dne 10. a 11. III. 1947, bod 28.

⁵¹ A JB Liberec. IV. KOR –A 50/4. List Zemského národního výboru v Prahe Úzkej rade z dňa 2. IV. 1948.

⁵² ZÜCKERT, Martin, Veränderungen kirchlichen Lebens in der tschechischen Grenzregionen, in: ZÜCKERT, Martin – HÖLZLWIMMER, Laura (ed.), Religion in den böhmischen Ländern 1938 – 1948. München: R. Oldenbourg Verlag 2007, str. 281.

⁵³ A JB Liberec, II. SY – C/1. Synod 1945 Zprávy ze sborů, Liberec.

⁵⁴ A JB Liberec. X. SB Dubá. Sborová rada v Dubé 29. IV. 1951.

⁵⁵ VACOVSKÝ, Adolf, V zemi otců, Jednota bratrská 3/1961, str. 45.

⁵⁶ REICHEL, Karel: Našim hraničárům. Jednota bratrská 5/1945, str. 41.

⁵⁷ Ibid.

10.3.2. Nedostatok kazateľov a zvolenie prvého biskupa

Okrem procesu osídľovania trápilo Jednotu, že mala nedostatok kazateľov a veľa zborov museli byť administrované. Nedostatok kazateľov viedol k preťaženiu tých, ktorí ostali. Do zboru v Dubé sa podarilo zohnať nového kazateľa až v roku 1948, kedy sa znovu vrátil do cirkevnej služby Gustav Zvěřina.⁵⁸ Napriek ich nedostatku odmietala Úzka rada znižovať nároky na budúcich kazateľov a prijať niektorých kandidátov. Jeden z nich bol G. V. Hartwig, ktorý v minulosti pôsobil ako kazateľ v Turnove a bol majiteľom manufaktúry na Morave. Dôvod preto bola jeho správanie sa v zbere v minulosti a vysoký vek.⁵⁹

Rovnakého názoru bola Obecná konferencia, ktorá v roku 1947 stanovila, že prípadní kandidáti museli mať maturitu a primerané odborné vzdelanie.⁶⁰ Pokiaľ by ho nemali, tak museli preukázať ochotu, že si ho doplnia.⁶¹ Podľa Úzkej rady záujem u kandidátov mal byť „duchovní a nejen existenční, a že jejich věrnost k Jednotě je spolehlivá“.⁶²

Okrem toho sa objavila otázka voľby českého biskupa. Ako problém sa to ukázalo počas druhej svetovej vojny, kedy boli prerušené kontakty s vedením v Herrnhute a nebol dostupný biskup, ktorý by mohol ordinovať nových cirkevných pracovníkov. Za týchto okolností bolo prijaté núdzové riešenie. Biskup Baudert na základe dohody s Úzkou radou písomne poveril najstaršieho člena kazateľského zboru Václava Vančuru, aby ordinoval potrebných kazateľov do cirkevnej služby.⁶³ Stalo sa to v šiestich prípadoch.⁶⁴

Po skončení druhej svetovej vojny zbor v Turnove predložil návrh na Obecnú konferenciu v Potštejne, v ktorom navrhol zvoliť českého biskupa, pretože bol toho názoru, že zvolenie biskupa by vyriešilo „otázku episkopátu v budoucí sjednocené církvi“.⁶⁵ V Jednote nepanovala zhoda v tejto otázke. Naposledy sa

---

⁵⁸ A JB Liberec. IV. KOR – A 50/4. List Úzkej rady Zemskému národnému výboru v Prahe z dňa 26. I. 1946.

⁵⁹ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. VIII. Schůze Úzké rady v Poděbradech dne 16. IX. 1947 za přítomnosti br. Biskupa Václ. Vančury, bod 136 Noví pracovníci, str. 5.

⁶⁰ A JB Liberec, II. SY – C/3. Synod 1947. Zápis o synodu Jednoty bratrské konaném dne 27. a 28. února a 1. března 1947 v bratrské modlitebně v Jablonci nad Nisou, str. 2.

⁶¹ Opět synod. Jednota bratrská 3/1947, str. 37.

⁶² A JB Liberec. Synod 1947. Zpráva Úzké rady, str. 14.

⁶³ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratrská 1941 – 1949. Zprávy Úzké rady Jednoty bratrské v Čechách a na Moravě č. 3.

⁶⁴ A JB Liberec. II. SY – C/1. Synod 1945. Zpráva o činnosti ÚR pro OKJ v Potštejně n./Orlicí.

⁶⁵ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/11. Návrhy pro Synod 1946.

táto otázka riešila na Obecnej konferencii v roku 1944, kde veľa prítomných kazateľov konštatovalo, že „funkce a postavení biskupa nejsou dosti jasné“.⁶⁶ Predseda Úzkej rady Pavel Glos predložil tento návrh na rokovanie. Z rozpravy vyplynulo, že neexistuje zhoda, čo je možné očakávať od biskupa. Konferencia preto odmietla tento návrh ako nepripravený.⁶⁷

Úzka rada preto poverila Bohumila Vančuru, aby vypracoval a predložil na najbližšej konferencii referát o úlohe a postavení biskupa v Jednote.⁶⁸ Vo svojom referáte Vančura považoval úrad biskupa „za ryze duchovní nebo liturgický“.⁶⁹ Biskupstvo je pre Jednotu „nejen odkazem po otcích, nýbrž potvrzením práv a povinností, plynoucích z naší duchovní tradice“.⁷⁰ Bol pre neho poistka, „kdykoli administrativní mechanismus by se mohl dotýkati duchovních statků nebo bratrských ideálů“.⁷¹

Táto otázka sa dostala na program rokovania Obecnej konferencie v Železnom Brode v roku 1946. Nakoniec prevážil názor, že sa má zvoliť biskup. Stal sa ním Václav Vančura, ktorý bol zvolený jednomyselne.⁷² Tento krok obhajoval následne Bohumil Vančura v liste, ktorý adresoval Generálnemu riaditeľstvu. Argumentoval tým, že v danej situácii nemohli ďalej žiadať nemeckých biskupov, aby ordinovali nových cirkevných pracovníkov a navrhol preto, aby ordináciu vykonali zahraniční biskupi.⁷³ Po zvážení situácie Generálne riaditeľstvo s tým návrhom súhlasilo.⁷⁴ Slávnostné zhromaždenie k ustanoveniu prvého biskupa sa konalo 20. júla 1946 v Mladej Boleslavi. Ordináciu biskupa vykonali americkí a anglickí biskupi.⁷⁵

---

⁶⁶ A JB Liberec. III. RA – SCh – A/11. Zápis o schůzi ÚR. Jednoty bratrské, která se konala dne 14. II. 1945 na turnovské faře, str. 2.

⁶⁷ A JB Liberec. II. SY – C/1. Synod 1945. Zápis o Synodu Jednoty bratrské, konané v dnech 27. - 28. IX. 1945 v Potštýně n/ Orl. str. 5.

⁶⁸ A JB Liberec. III. RA – SCh – A/11. Zápis o schůzi ÚR. Jednoty bratrské, která se konala dne 14. II. 1945 na turnovské faře, str. 2.

⁶⁹ A JB Liberec. II. SY – C/2. Synod 1946. Příloha 3. Otázka biskupství v Jednotě bratrské.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

⁷³ A JB Liberec. III. RA – SCh – A/12. List Bohumila Vančury Generálnemu riaditeľstvu Jednoty, 6. III. 1946.

⁷⁴ A JB Liberec. III. RA – Sch – A/12. Usnesení Úzke rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. III. Schůze dne 2. IV. V Poděbradech spolu s s br. V. Vančurou, sen., Bod. 25 Br. V. Vančura sen. přijal sdělení.

⁷⁵ REICHEL, Karel, 20. červenec 1946 v Mladej Boleslavi. Jednota bratrská 7 – 8/1946, str. 50.

V odlišnej atmosfére sa konala voľba druhého biskupa. Pre svoj vysoký vek Vančura podal návrh na konferenciu v roku 1948, aby bol zvolený druhý biskup.⁷⁶ Odmietol pritom určiť svojho nástupcu. Prípravy na zvolenie biskupa mala na starosti Úzka rada. Člen Úzkej rady Adolf Ulrich rozposlal list siedmim presbyterom, aby mu do 21. decembra 1947 oznámili, či súhlasili so svojou kandidatúrou.⁷⁷ Kto by získal najviac hlasov by po súhlase Vančury bol postavený ako jediný kandidát.⁷⁸ S týmto postupom súhlasil biskup Václav Vančura.⁷⁹ Tento postup sa Schillerovi nepáčil. V telegrame protestoval proti spôsobu prípravy, a preto nesúhlasil so svojou kandidatúrou. Nechcel byť ani navrhnutý, ani zvolený a jeho protest mal byť oficiálne zaprotokolovaný.⁸⁰ So svojou kandidatúrou nesúhlasil tiež Bohumil Vančura.

Po týchto prípravách sa v roku 1948 v Ústí nad Orlicí konala Obecná konferencia, ktorá zvolila ďalšieho biskupa pod podmienkou, že sa ujme funkcie, až keď prvý biskup nebude schopný viac vykonávať svoju funkciu.⁸¹ Na konferencii sa rozhodovalo medzi tromi kandidátmi. Najviac hlasov získal Karel Riechel, ktorého volilo devätnásť členov z dvadsiatich deviatich prítomných.⁸² Jeho ordinácia sa konala hneď po jeho zvolení v 1. marca 1948 v Ústí nad Orlicí.⁸³

V svojej činnosti biskupa sa sústredil Reichel hlavne na školskú mládež a pravidelne si s nimi dopisoval. Pripravoval pre ne rozličné biblické hádanky a úlohy. Z tohto okruhu vyrástla skupina, ktorá dostala názov *Písmácky koutek*, ktorý zahrňoval 450 detí.⁸⁴ Nazýval sa i *Písmacká družina*. V roku 1957 si do-

---

⁷⁶ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. XII. Schůze Úzké rady 3. I. 1947 v Poděbradech za přítomnosti br. Biskupa V. Vančury, bod 161, str. 7.

⁷⁷ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. XI. Schůze Úzké rady v Poděbradech dne 9. XII. 1947, bod 176, str. 2.

⁷⁸ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. XI. Schůze Úzké rady v Poděbradech dne 9. XII. 1947, bod 176, str. 2.

⁷⁹ A JB Liberec. II. SY – C/4. Synod 1948. Zápis o synodu Jednoty bratrské, konaném ve dnech 28. a 29. II. a 1. III. 1948 v Ústí nad Orlicí, str. 2.

⁸⁰ A JB Liberec. II. SY – C/4. Synod 1948. Zápis o synodu Jednoty bratrské, konaném ve dnech 28. a 29. II. a 1. III. 1948 ve Sboru Jednoty bratrské v Ústí nad Orlicí, str. 11.

⁸¹ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratrská 1941-1949. List Úzkej rady Synodní radě ČCE, 2. III. 1948.

⁸² A JB Liberec. II – SY – C/2. Zápis o synodu Jednoty bratrské, konaném ve dnech 28. a 29. února a 1. března 1948 ve Sboru Jednoty bratrské v Ústí nad Orlicí, str. 12.

⁸³ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. I. Schůze Úzké rady, konaná v Ústí nad Orlicí, dne 1. III. 1948, bod. 1.

⁸⁴ A JB Liberec. II. SY – C/9. Synod 1955. Zápis Synodu Jednoty bratrské, konaného v Ústí nad Orlicí ve dnech 19. a 20. III. 1955, str. 4.

pisoval so 633 deťmi.⁸⁵ Deti boli nielen z Jednoty ale i z ostatných cirkví, na Slovensku ale i v Čechách.⁸⁶ Toto úsilie mu vyslúžilo prezývku *biskup detí*.⁸⁷

10.3.2. Postoj k štátnej moci

Skúsenosti cirkevného vedenia boli v tomto období so štátnymi orgánmi dobré. Zemské úrady v Prahe a v Brne väčšinou nemali námietky voči menovaniu kazateľov do funkcií. Jednu z mála výnimiek predstavuje dotaz ministerstva školstva v roku 1947, ktoré sa zaujímal, prečo rezignovala stará Úzka rada. Túto otázku prejednála na svojom zasadnutí Úzka rada a prijala uznesenie, že pokiaľ by Úzka rada dostala písomnú žiadosť od ministerstva, mala v liste argumentovať „nutnosť uvoľniť dočasne pracovníka pro jinou práci, zejména styk se zahraničím“.⁸⁸

Jednota sa prihlásila k podpore prezidenta Beneša a 2. októbra 1945 boli členovia Úzkej rady na audiencii u prezidenta.⁸⁹ Táto podpora nebola jednorázová, napr. v roku 1947 zaslala Obecná konferencia pozdrav Benešovi, v ktorom mu ďakovala za prejav v Mladej Boleslavi, kde hovoril o význame bratskej reformácie pre český národ a ocenil jeho vianočnú výzvu „k mravní našej obrodě i Vašemu zájmu o zdar snah o sjednocení církví“.⁹⁰

Úzka rada podporila dvojročný plán, ktorý vyhlásil prezident Beneš. Tento plán vnímala ako „významný prejav úsilí vlády o zvýšení blahobytu nášeho národa“.⁹¹ Svojím členom doporučovala účasť na dobrovoľných pracovných oddieloch, ale nedeľnej práce sa však mali vyvarovať.⁹² Nedeľa bola považovaná „za prvú sociálnu vymoženost pracujícího člověka, který jí po šesti dnech námahy potřebuje a jí si zaslouží“.⁹³ Toto prehlásenie podporil Bohumil Vančura vo svojom rozhlasovom prejave. Videl v budovateľskom pláne vlády možnosť

⁸⁵ A OS Praha. Rada Starších – Zápisy 1957 – 1962. Zápis o I. Schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze, konané dne 2. ledna 1957 o 19. hod. ve farním bytě, str. 3.

⁸⁶ ULRICH, Adolf, Kázání u rakve bratra biskupa dr. K. Reichla 3. listopadu 1970. Jednota bratrská 12/1970, str. 145.

⁸⁷ JURÁŠ, Žije více jako kdykoliv předtím, str. 25.

⁸⁸ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. IV. schůze Úzké rady v Nové Pace 12. a 13. V. 1947, bod 64, str. 5.

⁸⁹ GLOS, Pavel, Úzká rada Jednoty bratrské u prezidenta Republiky. Jednota bratrská 4/1945, str. 33.

⁹⁰ Opět Synod. Jednota bratrská 3/1947, str. 35.

⁹¹ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. XI. schůze Úzké rady v Praze dne 3. XII. 1946, bod 145 Projev o Dvouletce, str. 6.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

upratať všetky problémy, ktoré vznikli počas druhej svetovej vojny. Vláda dala týmto plánom podľa neho „každému občanovi príležitosť, aby si uvědomil svoju zodpovednosť za celok“.⁹⁴

10.4. Ekuména

Po skončení druhej svetovej vojny nastali zmeny na cirkevnej pôde. Všetky zásahy boli podľa Nešpora „legitimizované údajnou spolupracou postihnutých cirkví s nacizmom, ktorá bola ovšem konstruovaná na princípu kolektívnej viny a často len jejich (prevažne) nemeckojazyčného charakteru“.⁹⁵ Dočasne bola pozastavená činnosť Novoapostolkej cirkvi a až do roku 1948 bola neistá existencia luterských zborov v Sliezske. Najhorší osud postihol Nemeckú evanjelickú cirkev v Čechách, na Morave a v Sliezske, ktorá bola zrušená. Nad jej majetkom bola vyhlásená národná správa. Po zrušení cirkvi si majetok rozdelili medzi sebou *Česko-bratrská cirkev evanjelická* a *Československá cirkev*. Z tohto majetku dostala Jednota ponuku, aby používala bývalý luterský kostol v Liberci, ktorý sa však podľa Vacovského slov „svoju veľkosťou pre nově vznikajúci sbor naprosto nehodil“.⁹⁷ Po preskúmaní situácie rozhodla Úzka rada, že kostol prenechá do používania miestnemu zboru ČCE.

Namiesto toho požiadala Jednota o budovu fary v Liberci a kostolík v Kořenove – Polubnom, ktorý bol postavený v roku 1909 podľa návrhu nemeckého architekta Otta Bartninga.⁹⁸ Budova fary v Liberci bola menšia a viac sa hodila na to, aby v nej bola zriadená modlitebňa a služobný byt pre kazateľa. Budova však bola v zlom technickom stave, preto boli nutné stavebné úpravy. Túto budovu sa jej podarilo získať, ale oficiálne bola budova prepísaná v pozemkových knihách až v neskoršom období.⁹⁹ Podobne úspešná bola i v prípade

---

⁹⁴ VANČURA, Bohumil, Jednota bratrská k dvouletému budovatelskému plánu (Rozhlasový projev dne 9. II. 1947). Jednota bratrská 2/1947, str. 20.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ NEŠPOR, Zdeněk R., Menší křesťanské církve v dějinách moderní české religiozity. In: Encyklopedie menších protestantských církví v České republice, Praha: Karolinum 2016, str. 58.

⁹⁷ VACOVSKÝ, Adolf, V zemi otců. Jednota bratrská 12/1961, str. 151.

⁹⁸ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratrská 1941 – 1949. List Úzkej rady Synodnej rade ČCE, 2. IX. 1948.

⁹⁹ A JB Liberec. IV. KOR – A 50/4. List Úzkej rady Zemskému národnému výboru v Prahe, 7. IV. 1948.

kostolíka v Kořenove, ktorý sa jej podarilo získať.¹⁰⁰ Oficiálne majetok v Polubnom bol prepísaný do vlastníctva Jednoty v roku 1951.¹⁰¹

10.4.1. Rokovania o spojení

Po skončení druhej svetovej vojny sa obnovili rokovania o spojení medzi ČCE, Jednotou a metodistickou cirkvou. Prvé rokovanie zástupcov všetkých cirkví sa konalo 19. júna 1945, kde predmetom boli Plecháčov a Boháčov-Součkov návrh.¹⁰² Rokovania sa sústredili na tri body. Spojená cirkev mala byť súčasťou svetovej Jednoty a Presbyterskej aliancie, pričom názov novej cirkvi mal znieť *Jednota bratrská – Českobratrská cirkev evangelická*.¹⁰³

27. a 28. septembra 1945 sa konala Obecná konferencia Jednoty, ktorá schválila pokračovanie rokovaní.¹⁰⁴ V rokovaní však nastali zmeny. Do vedenia metodistickej cirkvi sa po skončení vojny vrátil jej hlavný predstaviteľ Barták.¹⁰⁵ Metodistická cirkev sa pod jeho vplyvom rozhodla nepokračovať ďalej.¹⁰⁶ Rokovania pokračovali iba medzi ČCE a Jednotou.¹⁰⁷

Ďalšie kolo rokovaní medzi Jednotou a ČCE sa uskutočnilo 4. februára 1946, kedy sa prejednával nový Plecháčov návrh. Základom vyznania spojenej cirkvi malo byť Bratské vyznanie z roku 1662 a České vyznanie z roku 1575.¹⁰⁸ Nová spojená cirkev by bola členkou svetovej Jednoty a Presbyternej aliancie, mala biskupskú ordináciu a presbyterské zriadenie a volala by sa *Jednota bra-*

---

¹⁰⁰ NEŠPOR, Zdeněk – Vojtíšek, Zdeněk, Ochránovský seniorát Českobratrské církve evangelické, in: Encyklopedie menších protestantských církví v České republice, Praha: Karolinum 2016, str. 489.

¹⁰¹ A JB Liberec. II. SY – C/07. Zápis synodu Jednoty bratrské 1951 v Ústí nad Orlicí, konaném 1. prosince 1951.

¹⁰² ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941-1949. Záznam o rokovaní, 19. VI. 1945.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941-1949. List Úzkej rady Synodnej rade ČCE, 1.X. 1945.

¹⁰⁵ SCHNEEBERGER, Vilém D. Metodismus v Československu (1918 – 1992), Praha: Evangelická církev metodistická 2003, str. 24.

¹⁰⁶ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941-1949. Zpráva synodního kurátora o jednáních s Jednotou bratrskou, str. 7.

¹⁰⁷ A JB Liberec, II. SY – C/2. Synod 1946. Zápis o synodu Jednoty bratrské konaném dne 27. a 28. února a 1. března 1946 v Železném Brodě,

¹⁰⁸ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941-1949. Návrh sjednocovacího prohlášení vypracovaní podle výsledků sjednocovací schůzky konané v Praze dne 19. VI. 1945 za přítomnosti zástupců Českobratrské církve ev., Jednoty bratrské a Ev. Církve metodistické.

trská – Českobratrská církev evangelická.¹⁰⁹ Najväčším problémom sa však ukázala byť otázka zavedenia biskupskej ordinácie, ktorá podľa názoru synodného kurátora „je v této formě neproveditelná“.¹¹⁰

Výsledky rokovania sa preberali na Obecné konferencii Jednoty v Železnom Brode v roku 1946, kde spojenie s ČCE podporil turnovský zbor.¹¹¹ V rozsiahlej diskusii sa najväčšou prekážkou ukázala byť otázka biskupskej ordinácie. Kazateľ František Petr zo Železného Brodu navrhol, aby sa úloha biskupa obmedzila „na bratrské sbory a na ty, kteří by si biskupství přáli“.¹¹² Bohumil Vančura oznámil, že členstvo v budúcej spojenej cirkvi vo svetovej Jednote by bolo považované za problematické, pretože v ČCE panovala predstava, že by musela vzniknúť nejaká nadriadená funkcia generálnej synody. Táto predstava bola pre nich neprijateľná. Plecháč bol proti nútenému spojeniu cirkvi a požadoval, aby „byly zachovány idee a ideály staré Jednoty“.¹¹³ Na tej istej konferencii bola na programe voľba nového biskupa. Jeho zvolenie sa stalo prekážkou v ďalšom rokovaní.

K tejto otázke sa vyjadrila nasledujúca Obecná konferencia v Jablonci nad Nisou v roku 1947, ktorá prejednávala návrh, ktorý chápal rolu biskupa ako liturgickú a nie ako správnu. Pre zbory Jednoty by mala záväznú povahu a pre zbory z ČCE len fakultatívnu úlohu.¹¹⁴ Spojená cirkev sa na základe tohto návrhu mala volať *Jednota bratrská – církev evangelická*.¹¹⁵ Tento nový návrh zaslala Synodná rada ČCE jednotlivým seniorátnym výborom, aby sa k nemu vyjadrili.

Jednoznačne sa za administratívne spojenie s Jednotou postavilo päť seniorátnych výborov ČCE z trinástich.¹¹⁶ Ostatné seniorátne výbory buď mali výhrady alebo rozdielne názory, jedine poličský seniorát ostro nesúhlasil s Boháčovým návrhom a požadoval, aby „od nových návrhů z naší strany je lépe zatím upustit“.¹¹⁷ Na základe toho bola vypracovaná odpoveď, kde ČCE požado-

---

¹⁰⁹ Ibid,

¹¹⁰ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratrská 1941 – 1949. Zpráva synodního kurátora o jednáních s Jednotou bratrskou, str. 8.

¹¹¹ A JB Liberec. III. RA – SCh – A/11. Návrhy pro Synod 1946.

¹¹² A JB Liberec. Synod 1946. Zápis o synodu Jednoty bratrské konaném dne 27. a 28. února a 1. března 1946 v Železném Brodě, str. 6.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratrská 1941 – 1949. List ÚR Synodnej rade ČCE, 18. III. 1947.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratrská 1941 – 1949. Jednání s Jednotou bratrskou. Odpovědi seniorátů na koncept návrhu Dr. A. Boháče ze dne 31. března 1947, str. 1 – 4.

¹¹⁷ Ibid, str. 3.

vala zachovanie spojenia s presbyternými cirkvami a trvala na „dosavadním způsobu správy církve, s volenou synodní radou v čele“.¹¹⁸ ČCE znovu navrhla administratívne spojenie, kde by zbory Jednoty tvorili zvláštny seniorát, ktorý by mal zvláštne zriadenie.¹¹⁹

Úzka rada považovala podmienky v odpovedi za neprijateľné.¹²⁰ So zamietavým stanoviskom bolo toto stanovisko zaradené na program na nasledujúcu obecnú konferenciu. V rozprave padalo viacero návrhov. V následnom hlasovaní bol návrh na spojenie s ČCE všetkými prítomnými členmi zamietnutý.¹²¹ Na základe tohto návrhol Reichel, aby Jednota usilovnejšie hľadala cestu „ke spolupráci, i když to nejde jako celek“.¹²² Následne Reichel tlmočil stanovisko konferencie Synodnej rade ČCE a vyjadril odhodlanie pestovať „s českobratrskou církví styk co nejužší a vyhledávati všechny příležitosti k vzájemně duchovní službě“.¹²³

---

¹¹⁸ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941-1949. Návrh odpovedi Synodní rady ČCE Úzkej rade.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. VIII. schůze Úzké rady v Poděbradech dne 16. IX. 1947 za přítomnosti br. biskupa Václ. Vančury, bod 122 Sjednocení církví, str. 3.

¹²¹ A JB Liberec. II. SY – C/4. Zápis o synodu Jednoty bratské, konaném ve dnech 28. a 29. II. a 1. III. 1948 ve Sboru Jednoty bratské v Ústí nad Orlicí, str. 18.

¹²² Ibid, str. 19.

¹²³ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1941 – 1949. List předsedy ÚR Karla Reichla Synodní rade ČCE, 6. III. 1948.

11. Počas komunizmu (1948 – 1968)

Februárové politické udalosti v roku 1948 vyvrcholili podaním demisie vlády a vymenovaním komunistickej vlády Klementa Gottwalda. Cirkvi reagovali na tento prevrat rozdielnym spôsobom. Najviac protestoval pražský arcibiskup Beran, reakcie ostatných cirkví boli „od mlčenia přes reakce různě interpretovatelné až po reakci otevřeně odmítavou“.¹ Vedenie Jednoty sa zdržalo komentára. Táto otázka sa ani nedostala na program obecnej konferencie.²

Po upevnení moci začala štátna moc realizovať svoju cirkevnú politiku. Kafka ňou rozumie „postup státních orgánů vůči církvím, kam zahrnujeme zejména normativní (církevní zákony), kontrolní (administrativní a bezpečnostní aparát), restriktivní (perzekuce duchovních) a propagandistickou činnost státu (využití cirkvi pro účely státní politiky)“.³ K náboženstvu pristúpila nová moc ako k negatívne mu spoločenskému javu. Chápala ho ako ópium ľudstva, ktoré vedie k pasivite utlačovaných. Náboženstvo bolo vnímané ako „nesmiřitelný nepřítel pokroku a vědy“.⁴ Cieľom všetkého úsilia bolo vybudovať beztriednu, komunistickú spoločnosť, kde vládnuou ideológiou mal byť vedecký ateizmus. Tento názor sa prejavil v tom, že štát a jeho orgány postupne obmedzili všetky verejné prejavy všetkých cirkví. Snažili sa obmedziť pôsobenie cirkví a náboženských spoločností na kostol, prípadne faru.

Na presadenie tejto politiky vypracovala nová štátna moc zákony, ktoré postupne prejednávala s jednotlivými cirkvami. Úzka rada sa ich zúčastnila až na záver, pričom neoficiálne mala informácie od farárov z ČCE.⁵ K tejto otázke sa konalo 14. októbra 1949 rokovanie na Ústrednom akčnom výbore, ktorého sa zúčastnili dvaja zástupcovia Úzkej rady.⁶ O výsledkoch rokovania boli oznámení kazatelia na kazateľskej konferencii v Turnove. Po rozprave kazatelia vyjadrili súhlas so znením nových zákonov. Slávnostného prijatia nových zákonov sa zúčastnili Pavel Glos a Adolf Ulrich z Úzkej rady.⁷ Neskôr Ulrich pri-

---

¹ MOREÉ, Peter – PIŠKULA, Jiří, „Najpokrokovější církevní pracovník.“ Protestantské církve a Josef Lukl Hromádka v letech 1945 – 1969, Benešov : EMAN 2015, str. 63.

² A JB Liberec. II. SY – C/4. Synod 1948. Synod Jednoty bratrské 1948. Agenda.

³ KAFKA, Jan, Církevní politika KSČ a státu v severovýchodních Čechách v letech 1948 – 1960. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta 2015, str. 10.

⁴ ROZENTAL, R., Stručný filosofický slovník. Praha : Státní nakladatelství politické literatury v Praze 1955, str. 330.

⁵ A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod 1950. Jednota bratrská a nové církevní zákony: Exposé br. Ulricha za Úzkou radu na Synodu 1950 v Nové Pace.

⁶ A JB Liberec. III. RA – SCh – A/13. Vývoj vztahů ÚR J.b. ke SÚC.

znal, že novým zákonom netlieskal, iba ich zobral na vedomie a rešpektoval to.⁸ V prijatí nových zákonov videl snahu štátu „kontrolovať činnosť cirkví napolik, aby tyto nemohly prekážet, príp. zpomalovat vývoj k socializmu“.⁹

V roku 1949 boli prijaté dva zákony, ktoré zasiahli do života cirkví a náboženských spoločností. Prvý bol zákon č. 217, na základe ktorého bol zriadený Štátny úrad pre veci cirkevné (SÚC). Podľa § 2 mal dbať o to, „aby se církevní a náboženský život vyvíjel v souladu s ústavou a zásadami lidově demokratického zřízení“.¹⁰ Jeho kompetencie boli rozsiahle. Od ochrany cirkevných pamiatok cez správne veci cirkví a náboženských spoločností, platy duchovných až k odbornému posudzovaniu cirkevných a náboženských publikácií.¹¹

V rámci reorganizácie štátnej správy v roku 1956 bol SÚC zrušený a namiesto neho vznikol cirkevný odbor na Ministerstve školstva a kultúry (1956 – 1960) a potom Sekretariát pre veci cirkevné pri Ministerstve školstva a kultúry (1960 – 1967).¹² Pre slovenskú časť republiky boli zriadené samostatné úrady. Na úrovni okresov a krajov pôsobili okresní a krajskí cirkevní tajomníci. Ich úlohou bolo monitorovať náboženský život a písať o ňom situačné správy. Mali kompetenciu odoberať štátny súhlas k výkonu duchovnej činnosti. Do života cirkví a náboženských spoločností mohla zasiahnuť i Štátna bezpečnosť.

Druhý zákon z roku 1949 bol zákon č. 218, ktorý upravil financovanie cirkví a náboženských spoločností. Štát na základe tohto zákona prevzal na seba financovanie cirkví a začal duchovným vyplácať platy a odmeny. Podmienkou bolo, aby mali štátny súhlas na výkon duchovnej činnosti. Podľa § 2 museli byť československými štátnymi občanmi, štátne spoľahliví a bezúhonní a „splňují i jinak všeobecné podmínky pro přijetí do státní služby“.¹³ Každé menovanie duchovného do novej funkcie alebo na nové miesto pôsobenia vyžadovalo predchádzajúci súhlas štátu.¹⁴

---

⁷ A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod 1950. Jednota bratrská a nové církevní zákony: Exposé br. Ulricha za Úzkou radu na Synodu 1950 v Nové Pace.

⁸ A JB Liberec. II. SY – C/7. Synod 1951. Z rozhovoru, str. 4.

⁹ A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod 1950. J.b.s nové církevní zákony.

¹⁰ Zákon č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní, § 2.

¹¹ Vládní nařízení č. 228/1949 Sb., o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní, § 2.

¹² NEŠPOR, Zdeněk R. a kol., Dědictví luterské reformace v Čechách a na Moravě po roce 1918 (předběžný nástin problematiky), str. 333.

¹³ Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení cirkví a náboženských společností státem, § 2.

¹⁴ Ibid, § 7.

11.1. Vedenie Jednoty

Spolupráca Jednoty so štátnou mocou sa vyvíjala. Postoj Jednoty k novej štátnej moci sa po prvýkrát riešil na kazateľskej konferencii 21. októbra 1949 v Turnove.¹⁵ Všetci prítomní kazatelia súhlasili s kladným postojom k novej štátnej moci a podľa Ulricha sa prihlásili „k podpore vlády při jejím úsilí o vybudování lepšího a spravedlivějšího řádu“.¹⁶ Na základe toho vznikol otvorený list, ktorý bol určený všetkým zborom Jednoty.

Otvorený list privítal, že štát prevzal hospodárske zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností. Štát sa tým zaviazal, že „bude hmotně přispívat jednotlivým sborům, aby tyto mohly klidně plnit svůj úkol duchovní“.¹⁷ Vo vzťahu k štátu mala byť rešpektovaná zásada „čo je cisárovo cisárovi“ a nutnosť zachovať „klidný a spořádaný život veřejný“.¹⁸ Zvest' o Ježišovi Kristovi sa mohla verejne zvestovať v kostoloch i na verejnosti. To malo podľa názoru vedenia cirkvi dať šancu ponúknuť evanjelium „svému národu jako lék k ozdravení jednotlivce, společnosti a národa“.¹⁹

Výsledkom kazateľskej konferencie bolo tiež rozhodnutie, že Úzka rada predloží SÚC prehlásenie o lojalite a memorandum.²⁰ Prehlásenie o lojalite bolo zaslané 24. októbra 1949 vedeniu úradu.²¹ Memorandum obsahovalo vyhlásenie dôvery v nový život a predstavenie základných zásad Jednoty a jej vzťah k zahraničným provinciám svetovej Jednoty.²²

Napriek tomu prehláseniu Štátny úrad pre veci cirkevné nebol spokojný s postojom Úzkej rady. V roku 1950 sa mu naskytla možnosť to zmeniť, pretože Úzkej rade skončilo funkčné obdobie. Úzka rada informovala úrad, že nasledujúca obecná konferencia sa bude konať 4. a 5. marca 1950 v Mladej Boleslavi.²³ A priložila zoznam siedmych kandidátov, pre ktorých žiadala potvrdenie voliteľnosti.²⁴

---

¹⁵ A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod 1950. Jednota bratrská a nové církevní zákony: Exposé br. Ulricha za Úzkou radu na Synodu 1950 v Nové Pace.

¹⁶ A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod 1950. J.b.s nové církevní zákony, str. 2.

¹⁷ Úzká rada všem sborům Jednoty bratrské. Jednota bratrské 12/1949, str. 138

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ A JB Liberec. III. RA – SCh – A/13. Vývoj vztahů ÚR J.b. ke SÚC.

²¹ A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod 1950. Zpráva Úzké rady, str. 9.

²² A JB Liberec. III. RA – SCh – A/13. Vývoj vztahů ÚR J.b. ke SÚC.

²³ Na Praha, SUC 1949 – 1956 , f. 852, k. 204, inv. č. 105, List SUC Úzkej rade ze dne 6.II. 1950.

²⁴ Ibid.

Odpoveď SÚC však bola odlišná. Z navrhnutých kandidátov rázne zamietla Glosa.²⁵ Úzka rada formálne požiadala o vysvetlenie tohto kroku.²⁶ Žiadna odpoveď však nedošla. Úzka rada sa rozhodla počkať a nič nepodnikla. Následne sa konala v februári 1950 ďalšia schôdza na SÚC, kde úrad požadoval, aby v novom vedení bol zastúpený laický živel a predložená kandidátka musela mať len tri mená.²⁷ Úzka rada v týchto požiadavkách nevidela problém a bola ochotná o tom jednať.²⁸ Ani tento ústupok SÚC nestačil a začal vyvíjať tlak, aby Pavel Glos rezignoval a novým predsedom sa stal Kalfus.²⁹

V tejto situácii Glos rezignoval.³⁰ Až jeho „dobrovoľná“ rezignácia umožnila, aby sa veci pohli ďalej. Na konferencii v júni bola predložená nová kandidátka v zložení Reichel, Ulrich a Kalfus.³¹ S touto kandidátkou súhlasil úrad. Po prietáhoch sa konala Obecná konferencia 9. a 10. septembra 1950 v Novej Pake, ktorá zvolila nové vedenie s navrhnutými menami.³² SÚC toto zloženie Úzkej rady potvrdilo 22. septembra 1950.³³

Správa SÚC z roku 1951 vyzdvihla túto zmenu vo vedení, podľa ktorej Kalfus „spolupôsobil pri zlepšovaní situácie v Úzkej rade“.³⁴ Po tomto zásahu bolo konanie Jednoty hodnotené kladne, pretože vedenie Jednoty spolupracovalo s úradom a ostatnými štátnymi orgánmi.³⁵

Vo vedení zasadali Karel Reichel a Radim Kalfus, pričom Reichel zastával okrem jedného obdobia funkciu predsedu a Radim Kalfus bol tajomníkom rady. Třebovský charakterizoval Reichla, že bol „uprímny, laskavý, ktorý svým vpravde bratrským jednaním si získaval dôveru každého“.³⁶ Reichel mnohokrát uvažoval o tom, že rezignuje na funkciu predsedu Úzkej rady. Svoju rezignáciu prvýkrát zvažoval v roku 1951, kedy mal pocit, že jeho pozícia predsedu bola

---

²⁵ A JB Liberec. III. RA – SCh – A/13. Vývoj vzťahů ÚR J.b. ke SÚC.

²⁶ Ibid.

²⁷ Na Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, List SUC Úzkej rade ze dne 6.II. 1950, str. 1.

²⁸ A JB Liberec. III. RA – SCh – A/13. Vývoj vzťahů ÚR J.b. ke SÚC.

²⁹ A JB Liberec. II. SY – C/7. Z rozhovoru, str. 3.

³⁰ A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod 1950. Zpráva Úzkej rady, str. 2.

³¹ Ibid, str. 3.

³² A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod 1950. Pozvání na Synod.

³³ A JB Liberec. II. SY – C/8. Synod 1953. Zpráva Úzkej rady za rok 1950 – 1952, str. 2.

³⁴ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, Přehled práce vykonané v Jednotě bratrské od začátku SUC do konce března 1951.

³⁵ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, Zpráva o přípravě synodu Jednota bratrské, str. 1.

³⁶ TŘEBOVSKÝ, Z. B, 1895 Dr. Karel Reichel, Ep.fr. 1970. Jednota bratrská 9 – 10/1970, str. 114

otrasená.³⁷ Po systematizácii biskupského miesta chcel odísť na zbor a venovať sa pastorácii.³⁸ Pre svoju rezignáciu nenašiel dostatočnú podporu. V roku 1957 zastupoval české dielo na generálnej synode v Bethleheme, kde bola vyhlásená samostatná československá provincia.³⁹ Pri tejto príležitosti získal Reichel na univerzite v Betleheme čestný doktorát.⁴⁰

Nad pôsobením Kalfusa v Jednote sa dlhodobo vznášajú pochybnosti. Prvé sa sústreďujú okolo jeho činnosti počas druhej svetovej vojny. Zlé hlasy mu vytýkali, že službou v Jednote vyhol nasadeniu v Ríši.⁴¹ Najväčšie pochybnosti sú o tom, či bol aktívnym agentom ŠtB. Neoficiálne sa o tom šuškalo. Prvé pochybnosti sa ukázali už v roku 1950, kedy bol na nátlak Štátneho úradu pre veci cirkevné zvolený do Úzkej rady. Účastník týchto udalostí konštatoval, že v tomto období si Radim Kalfus „nepočínal práve obezretné“.⁴²

V Archíve bezpečnostných zložiek sa dochoval o ňom spis. 9. apríla 1959 založil pracovník ŠtB požiadavku, aby bola s Kalfusom nadviazaná spolupráca. Dôvodom pre to bola podľa názoru ŠtB „nežiadoucí činnosť skupiny kazateľů, kteří nesouhlasí s církevně politickou linií v našem státě a projevují odpor k provádění duchovenské činnosti v církvi dle platných církevních zákonů“.⁴³ Cieľom spolupráce malo byť ovplyvňovanie diania v Jednote a získať prehľad.⁴⁴ Spis ho charakterizoval, že bol „přímý, bystrý, ctižádostivý, všestranně vzdělaný a v církevních otázkách zběhlý“.⁴⁵

Kalfus mal po celú dobu plnú podporu štátnych orgánov. SÚC v posudku ocenil Kalfusovu spoluprácu a prejavil „velkou ochotu a přímost“.⁴⁶ Na jeho popud vypracovala cirkev rezolúciu proti vojne v Kórei, zúčastňoval sa verejných schôdzí a podľa názoru SÚC „správně hodnotí jejich ohlas v řadách

---

³⁷ A JB Liberec. V. OS – A/17. Radim Kalfus. List Karla Reichla Radimovi Kalfusovi z 1. VIII.1951.

³⁸ A JB Liberec. II. SY – C/8. Synod 1953. Zpráva Úzké rady za rok 1950 – 1952, str. 15.

³⁹ A JB Liberec. II. SY – C/11. Synod 1958. Zpráva pro Synod JB v ČSSR 1958.

⁴⁰ A OS Praha. Rada Starších. Zápisy 1957 – 1962. Zápis o VI. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze, konané dne 7. června 1957 o 19,30 h v Řehořově síni, str. 5.

⁴¹ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, List Kamila Janků ministrovi Fierlingerovi, 20. X. 1951.

⁴² A JB Liberec. II. SY – C/7. Z rozhovoru, str. 3.

⁴³ ABZ Praha. Fond KR/MV. Sign. KR – 623218 MV. Dožádání osobního svazku agenta. 9. IV. 1959.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, Jednota bratrská, nedatované.

svých věřících“.⁴⁷ Správa tak konštatovala, že Kalfus takticky ovplyvňoval biskupa a ostatných členov vedenia.⁴⁸

Toto usporiadanie moci, kedy Kalfus de facto riadil Jednotu, sa stalo predmetom kritiky zo strany kazateľov. Plecháč konštatoval, že Reichel mal miernu povahu a vyhýbal sa „přímému zasahování někdy i tam, kde by toho jeho postavení předsedy Úzké rady bylo vyžadovalo“.⁴⁹ Kafka šiel ďalej, myslel si, že „oba dva se zcela přizpůsobili církevní politice KSČ, za což se jim od státu dostávalo plné podpory“.⁵⁰ Konštatoval tak, že Jednota bola vnímaná ako neproblematická cirkev, ktorá „je vstřícná k požadavkům režimu a jejíž duchovní to s náboženskými aktivitami tolik nepřehánějí“.⁵¹ Kazatelia boli hodnotení ako tí, ktorí spolupracujú s režimom, napr. kazateľ Dušek bol v správe SÚC charakterizovaný ako „pokrokový farář, dosud člen KSČ“.⁵² Okresný tajomník v Rychnove nad Knežnou ho hodnotil ako svedomitého a pokrokového človeka, ktorý ochotne vyhovel nariadeniam a zúčastňoval sa štátnych akcií.⁵³

Len dvaja kazatelia mali negatívnu skúsenosť s komunistickým režimom. V procese so Slánskym na začiatku 50. rokoch bol odsúdený bývalý kazateľ Bohumil Vančura.⁵⁴ Neskôr bol rehabilitovaný. Druhým kazateľom bol Adolf Vacovský, ktorý v roku 1964 stratil štátny súhlas.⁵⁵ Živil sa ako technický úradník. V roku 1967 sa podarilo, aby sa znovu vrátil a stal sa kazateľom v Potštejne.

Nová moc ukázala voči Jednote i vlúdnu tvár. Štátny úrad pre veci cirkevné súhlasil s vybudovaním nového sídla, ktoré Jednota nemala. Miesto pre nové ústredie dlho nebolo isté. Vedenie Jednoty navrhovalo niekoľko miest.⁵⁶ So žiadnym z navrhovaných miest však SÚC nesúhlasilo. Nakoniec Úzka rada na-

---

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid, str. 2.

⁴⁹ PLECHÁČ, Miroslav, Bratr Karel Reichel jako biskup. In: Služebník věrný. Sborník statí v upomínku na druhého biskupa obnovené Jednoty bratrské v Československu dr. H.c. Karla Reichla. Praha : Úzká rada Jednoty bratrské 1973, str. 28.

⁵⁰ KAFKA, Jan, Církevní politika KSČ a státu v severovýchodních Čechách v letech 1948 – 1960, str. 199.

⁵¹ Ibid, str. 200.

⁵² NA Praha, SUC 1949 – 1956 , f. 852, k. 204, inv. č. 105, Zpráva o přípravě synodu Jednota bratrské, str. 2.

⁵³ KAFKA, Jan, Církevní politika KSČ a státu v severovýchodních Čechách v letech 1948 – 1960, str. 200.

⁵⁴ Bratr Bohumil Vančura. Jednota bratrská 5-6/1968, str. 66.

⁵⁵ HLOUŠEK, Miroslav, Za bratrem Adolfem Vacovským. Jednota bratrská 6 – 7/1984, str. 82.

⁵⁶ A JB Liberec. II. SY– C/6. Synod 1950. Zpráva Úzké rady, str. 4.

vrhla Novú Paku, kde by sa zborový dom s príspevom štátu upravil. S týmto miestom úrad súhlasil. Na základe toho sa vybuďovala nadstavba nad zadný trakt zborového domu, pričom so stavbou sa začalo až v októbri roku 1952.⁵⁷ 1. septembra 1950 sa oficiálnym sídlom Úzkej rady stala Nová Paka.⁵⁸

Vedeniu Jednoty sa podarilo udržať samostatný časopis *Jednota bratrská*, hoci neustále zápasila s nedostatočným prídelom papiera.⁵⁹ Ďalším problémom bola nedostatočná výrobná kapacita tlačiarne, čo znamenalo, že vychádzali dvojčísla časopisu.⁶⁰ Postupne sa jeho predaj znížil na 1950 kusov, pričom prídelená kvóta v roku 1961 bola 2 000 výtlačkov.⁶¹ Podarilo sa udržať vydávanie Hesiela, hoci vychádzali ako príloha časopisu alebo na úkor rozsahu časopisu.⁶²

11.1.1. Kritická situácia na synode v roku 1958

Štátna moc zasahovala do správy Jednoty. Konali sa pravidelné porady Úzkej rady na Štátnom úrade pre veci cirkevné. Referáty a kázanie boli štrnásť dní pred konaním konferencií predložené na Štátny úrad pre veci cirkevné, neskôr na cirkevný odbor a ich znenie úrad prejednával s vedením Jednoty.⁶³ Okresný alebo krajský cirkevný tajomník sa pravidelne zúčastňovali jednotlivých rokovaní synod.

Kandidátna listina sa schvaľovala na kazateľskej konferencii. Synoda ju mohla buď schváliť alebo odmietnuť, pričom voľba iných kandidátov nebola možná. Kritici sa mohli iba zdržať, aby vyjadrili svoj nesúhlas. Karel Reichel a Radim Kalfus pravidelne získavali nomináciu, iba na pozícii tretieho člena Úzkej rady nastávali zmeny.

Najkritickejšia situácia bola na synode v roku 1958, kde čelila Úzka rada tvrdej kritike kvôli tomu, že Kalfus a Reichel strávili tri mesiace na cestách v zahraničí a jediný, kto vykonával správu, bol tretí člen rady Jindřich Halama. Správa Úzkej rady bola len tesne schválená.⁶⁴

⁵⁷ A JB Liberec. II. SY – C/8. Synod 1953. Zpráva Úzké rady za rok 1950 – 1952.

⁵⁸ A JB Liberec. III. RA – Sch – A/13. XXI schůze Úzké rady.

⁵⁹ A JB Liberec. II. SY – C/8. Zápis o průběhu jednání na Synodu Jednoty Bratrské dne 24. a 25. I. 1953 v Potštejně, str. 2.

⁶⁰ A JB Liberec. II. SY – C/8. Synod 1953. Zpráva Úzké rady za rok 1950 – 1952, str. 11.

⁶¹ A JB Liberec. II. SY – C/12. Synod 1961. Zpráva Úzké rady, str. 2.

⁶² A JB Liberec. II. SY – C/8. Synod 1953. Zpráva Úzké rady za rok 1950 – 1952, str. 11.

⁶³ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, Zpráva o přípravě synodu Jednota bratrská, str. 2.

⁶⁴ Ibid, str. 6.

Pri hlasovaní Halama odmietol prijať kandidatúru, pretože podľa zápisu zo synody „od niektorých bratří a p. tajemníka mi bylo naznačeno, že bych v ÚR nebyl žádoucí“.⁶⁵ Prítomný krajský okresný tajomník mu oponoval, tvrdil, že „nedal bych souhlas na 4. kandidáta“.⁶⁶ Nakoniec sa hlasovalo o kandidátke v zložení Reichel, Kalfus a Habr. Táto kandidátka nezískala potrebnú nadpolovičnú väčšinu hlasov.⁶⁷

V tejto patovej situácii bolo hlasovanie odložené na nasledujúci deň. Predsedajúci synody Ulrich dal hlasovať o kandidátke v zložení Reichel, Kalfus a Halama. Na otázku, či prijímajú kandidatúru, Kalfus voľbu neprijal, Reichel a Halama si vyžiadali čas na premyslenie.⁶⁸ Kafka tvrdí, že Kalfus s Reichlom po dohovore krajského cirkevného tajomníka z Pardubíc prijali funkcie.⁶⁹ V zápise je, že Kalfus požiadal o trojminútový rozhovor s Reichlom a Halamom. Tí potom predstúpili s tým, že Reichel prijal voľbu pod podmienkou, že ju príjmu i ostatní, Kalfus odvolal svoje rozhodnutie a Halama prijal voľbu „za stávající situace“.⁷⁰

11.2. Zbory

Počet zborov sa menil, pretože Štátny úrad pre veci cirkevné uskutočnil systematizáciu zborov a duchovných miest. Na konci mája 1950 požadovala Jednota, aby úrad uznal dvadsať zborov a dvadsaťjeden miest pre kazateľov, dva pre biskupov a jedno miesto pre tajomníka. Celkovo dvadsaťštyri systematizovaných miest.⁷¹ Odlišné čísla obsahovala správa Úzkej rady, ktorú predložila na odloženú obecnú konferenciu v roku 1950. V správe uviedla rada, že žiadala uznať dvadsaťdva zborov a dvadsaťdva miest pre kazateľov, dva pre vikárov, dva pre biskupov a jedno miesto pre tajomníka. Celkovo požadovala dvadsaťsedem systematizovaných miest.⁷²

⁶⁵ A JB Liberec. II. SY – C/11. Synod 1958. Zápis synodu Jednoty bratrské v Ústí nad Orlicí ve dnech 15. a 16. II. 1958, str. 7.

⁶⁶ Ibid, str. 7.

⁶⁷ Ibid, str. 2.

⁶⁸ Ibid, str. 3.

⁶⁹ KAFKA, Jan, Církevní politika KSČ a státu v severovýchodních Čechách v letech 1948 – 1960, str. 200.

⁷⁰ A JB Liberec. II. SY – C/10. Zápis synodu Jednoty bratrské v Ústí nad Orlicí ve dnech 15. a 16. II. 1958, str. 3.

⁷¹ A JB Liberec. III. RA – SCh – A/13. Předmět jednání při návštěvě Úzké rady Jednoty bratrské na Státním úradě pro věci církevné v Praze dne 30. května 1950.

⁷² A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod 1950. Zpráva Úzké rady, str. 9.

Rozhodnutie o počte systematizovaných miest sa vlieklo. 23. apríla 1951 sa na túto tému konalo rokovanie na predsedníctve vlády, kde Jednotu zastupoval biskup Vančura a tajomník Úzkej rady Radim Kalfus.⁷³ Požadovali nejaké uisťenie zo strany SÚC, že zbory budú schválené, aby došlo k upokojeniu medzi kazateľmi, ktorí sa zúčastnili májovej brigády.⁷⁴ Následne vydal úrad rozhodnutie, v ktorom schválil štrnásť zborov, ostatné zbory podľa protokolu zo stretnutia mala cirkev obsadiť a požiadať o dodatočné uznanie.⁷⁵

Dôvod pre odklad bola situácia v Turnove, pretože v hre bola varianta, že zbor bude zrušený a jeho kazateľ predčasne poslaný na dôchodok.⁷⁶ Kazateľ Pavel Glos sa o tom dozvedel a 5. októbra 1951 poslal list ministrovi Fierlignerovi, kde tvrdil, že zrušenie zboru by bolo širokou verejnosťou chápané „za počin nespravodlivý“.⁷⁷ V pozadí týchto snáh videl Glos akciu tajomníka Radima Kalfusa proti nemu.⁷⁸ V prospech Glosa intervenoval profesor Janků z jabloneckého gymnázia. Zrušenie miestneho zboru by znamenalo „pro kraj nejen ztrátu po stránce náboženské a církevní, ale i kulturní“.⁷⁹ Nakoniec sa podarilo, že Pavel Glos nebol penzionovaný, ale nemohol byť preložený na iné miesto, pretože by nezískal potrebný štátny súhlas. Podporu mu vyjadrilo staršovstvo zboru i biskup Reichel.⁸⁰

Nakoniec sa podarilo presadiť, že úrad uznal sedemnášť zborov.⁸¹ V hre bola i možnosť, že by mohol pribudnúť ešte jeden zbor.⁸² To sa stalo v marci 1952, kedy bol uznaný zbor v Rovensku pod Troskami.⁸³ V prípade malých zborov podľa správy z roku 1958 štát naznačil, že malé zbory by nemuseli mať v budúcnosti nádej, aby boli trvalo obsadené.⁸⁴

---

⁷³ A JB Liberec. II. SY – C/8. Synod 1953. Zpráva Úzké rady za rok 1950 – 1952, str. 3.

⁷⁴ NA Praha, SUC 1949 – 1956, fond (f) 852, k. 204, inventárne číslo (inv. č.) 105, Zpráva o návštěvě Úzké rady Jednoty bratrské na Súc 17. IV. 1953.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, Zpráva pro s. ministra, 26.X. 1951.

⁷⁷ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, List Pavla Glose ministru Fierlignerovi, 5.X. 1951.

⁷⁸ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, List Kamila Janků Zdeňkovi Fierlignerovi, povereného riadením SÚC, 14. I. 1952.

⁷⁹ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, List profesora Kamila Janků ministrovi Fierlignerovi, 20. X. 1952.

⁸⁰ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, List Pavla Glosa Krajskému národnímu výboru, církevní referát, 21. XII. 1951.

⁸¹ A JB Liberec. II. SY – C/8. Synod 1953. Zpráva Úzké rady za rok 1950 – 1952, str. 3.

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

Na základe systematizácie mala v roku 1957 Jednota osemnásť zborov a devätnásť kazateľov v činnej službe a troch kazateľov mimo službu.⁸⁵ Všetci zbory získali súhlas od SÚC a od príslušných krajských úradov.⁸⁶ Kazatelia zložili predpísaný sľub u príslušných okresných, prípadne krajských národných výborov, biskupi zložili sľub do rúk predsedu vlády.⁸⁷

Najviac problémov bolo s obsadením kazateľského miesta v Českej Lípe. Na základe dohody so SÚC v roku 1954 tam začala pôsobiť Irena Jelínková.⁸⁸ V roku 1957 požiadala Jelínková Úzku radu o odchod z Českej Lípy a presídlenie do Prahy.⁸⁹ Po jej odchode bol zbor v Českej Lípe dlho neobsadený, čo sa stalo predmetom rozsiahlej kritiky na synode v roku 1958.⁹⁰ V roku 1959 bez súhlasu vedenia obsadil byt pre kazateľa okresný cirkevný tajomník.⁹¹ Zbor bol dlhé roky administrovaný z Dubé.

Počet členov Jednoty v tomto období je nejasný, pretože náboženské vznanie sa v tomto období nezisťovalo. V správe pre generálnu synodu uviedla Úzka rada, že Jednota mala 10 000 členov s deťmi.⁹² SÚC odhadoval, že v roku 1951 mala Jednota 5 200 členov a v roku 1952 7 000 členov s deťmi.⁹³ Ani samotné cirkevné vedenie to nevedelo, preto na konci roku 1960 požiadalo kazateľov o zistenie stavu. Pätnásť zborov poslalo údaje, len zbory v Rovensku pod Troskami, Tanvalde a Ujkoviach ho neurobili. Podľa nich Jednota mala menej ako 7 000 členov, pričom najväčší zbor v Železnom Brode mal 1 397 členov.⁹⁴ Väčšina zborov mala 300 – 500 členov.

---

⁸⁴ A JB Liberec. II. SY – C/11. Synod 1958. Zpráva pro Synod Jednota bratrská v ČSSR 1958, str. 3.

⁸⁵ A JB Liberec. II. SY – C/9. Synod 1955. Zpráva Generálnímu synodu, jež se koná v sprnu 1957 v USA – v Bethlehemu, str. 6.

⁸⁶ NA Praha, SUC 1949 – 1956 , f. 852, k. 204, inv. č. 105, Zpráva o přípravě synodu Jednota bratrské.

⁸⁷ A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod 1950. Zpráva Úzké rady, str. 9.

⁸⁸ NA Praha, SUC, Jednota bratrská. Zpráva z jednání s Úzkou radou Jednoty bratrské, str. 1.

⁸⁹ A OS Praha. Rada Starších – Zápisy 1957 – 1962. Zápis o XI. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze, konané dne 4. listopadu 1957 o 19,30. ve farní kanceláři, str. 3.

⁹⁰ Ibid, str. 3 – 5.

⁹¹ A JB Liberec. II. SY – C/12. Synod 1961. Zpráva Úzké rady, str. 1.

⁹² A JB Liberec. II. SY – C/9. Synod 1955. Zpráva Generálnímu synodu, jež se koná v sprnu 1957 v USA – v Bethlehemu, str. 6.

⁹³ NA Praha, SUC 1949 – 1956 , f. 852, k. 204, inv. č. 105, Jednota bratrská, nedatované.

⁹⁴ A JB Liberec. IV. KON – 4. Konference Jednota bratrská v ČSR. Statistický přehled sboru Jednoty bratrské v Ž. Brodě za r. 1960.

Priemerná účasť na jedno zhromaždenie bola asi 60 osôb a na niektorých miestach sa konali detské zhromaždenia.⁹⁵ Väčšina členov boli drobní pracujúci, hlavne robotníci, ktorí pracovali v sklárskom priemysle.⁹⁶ Na základe toho Štátny úrad pre veci cirkevné konštatoval, že záujem Jednoty ležal v budovaní priemyslu a nie v kolektivizácii vidieka.⁹⁷

11.3. Teologické otázky

Nové právne postavenie a nové možnosti doliehali na členov Jednoty. Panoval zmätok, čo je možné vyžadovať od člena zboru a od kazateľa. Biskup Reichel otvoril verejne tento problém v roku 1951. Vo svojom príhovore konštatoval, že problémy a starosti narástli do takých rozmerov, že „celý ten cirkevní organizmus je niejakým zlom narušen“.⁹⁸ Pôvod problémov nevidel ani v generačnej obmene, ani v zmene politických podmienok, ale v tom, že členovia Jednoty majú „byť vo svete, ale nikoli ze sveta“.⁹⁹ V tejto situácii vyzýval vydať sa cestou pokánia, aby boli ozdravené vnútorné pomery v cirkvi.

Podobné problémy videl kazateľ Ulrich, ktorý si všimol, že medzi kazateľmi nebola kázeň a poriadok. Objavili sa prípady mravnej laxnosti, vulgárnosti a vedomého porušovania poriadkov.¹⁰⁰ V niektorých zboroch mali silnú váhu názory členov Rady starších. V jednom zbore odmietol člen Rady starších plniť smernice, ktoré platili pre vedenie zborových pokladní.¹⁰¹ Ani správa Úzkej rady za rok 1955 nebola potešujúca, pretože Úzka rada zahájila dve konania kvôli porušeniu kázne. V prvom prípade dostal kazateľ podmienku, aby napra-

---

⁹⁵ A JB Liberec. II. SY – C/9. Synod 1955. Zpráva Generálnímu synodu, jež se koná v sprnu 1957 v USA – v Bethlehemu, str. 6.

⁹⁶ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, Zpráva o přípravě synodu Jednota bratrské.

⁹⁷ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, Jednota bratrská, nedatované.

⁹⁸ A JB Liberec. II. SY – C/7. Synod 1951. Proslov k zahájení kazatelské porady před Synodem.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/13. List Adolfa Ulricha Reichlovi a Kalfusovi, 21. VI. 1951.

¹⁰¹ A JB Liberec. II. SY – C/11. Synod 1958. Zpráva pro Synod Jednota bratrská v ČSSR 1958, str. 3.

vil svoj spôsob života a v druhom pokarhanie za svoje správanie.¹⁰² Jeden kazateľ bol prepustený.¹⁰³

Zmätok panoval i medzi zborní. Správa na konferenciu v roku 1949 znamenala, že duchovná situácia v meste nebola jednoduchá, pretože „členstvo je príliš zamestnано a zájem o věci duchovní je teprve v počátcích“.¹⁰⁴ Táto situácia sa mala vyriešiť osobným kontaktom, kde sa mali presvedčovať a získavať „pro věc Božího království“.¹⁰⁵ Niektoré zbory vydávali zborové obežníky, aby informovali svojich rozptýlených členov. I tieto však podliehali cenzúre zo strany SÚC.

Nebolo isté, čo je možno požadovať od člena Jednoty. V pražskom zbore sa vyskytol prípad dvojice dôchodcov, ktorí žili spolu a nezobrali sa, pretože sa báli, že stratia štátny príspevok. Tento prípad následne prejednávalo pražské staršovstvo a rozhodlo, že mali nárok na požehnanie od kazateľa.¹⁰⁶ Biskup Reichel pripomenul, že Cirkevný poriadok nepoznal voľné spolužitie dvojice a chcel predložiť tento prípad na kazateľskú konferenciu.¹⁰⁷ Tento prípad nebol ojedinelý, preto sa kazateľská konferencia rozhodla, že vznikne dotazník o cirkevnej kázni.

Tento dotazník bol potom diskutovaný v zboroch. V prípade svadby zisťoval pražský zbor dôvody, prečo pár uzatvoril manželstvo bez požehnanja. V prípade nezáujmu o duchovné veci sa nemalo v budúcnosti s nimi počítať ako s členmi zboru.¹⁰⁸ V prípade vonkajšieho tlaku je „treba mít pochopení a požehnat případně v kruhu rodinném“.¹⁰⁹ Odlišne sa malo posudzovať prípady mladých členov, kde by voľné spolužitie bol pastoračný problém, ako v prípade starších členov, ktorí by boli svadbou hmotne poškodení.¹¹⁰

---

¹⁰² A JB Liberec. IV. KON – 4. Konference Jednota bratrská v ČSR. Zpráva o činnosti Úzké rady v prvním roce jejího tříletého funkčního období 1955 – 1958, str. 6

¹⁰³ A JB Liberec. II. SY – C8. Zápis synodu Jednoty bratrské, který se konal v Potštejně ve dnech 24. a 25. I. 1953.

¹⁰⁴ A OS Jablonec nad Nisou. Zpráva pro synod za sbor Jablonec n. N.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ A OS Praha. Rada Starších – Zápis 1957 – 1962. Zápis o II. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze, konané dne 4. února 1958 o 19,30 h ve farní kanceláři, str. 4.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ A OS Praha. Rada Starších – Zápis 1957 – 1962. Zápis o II. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze, konané dne 3. února 1959 ve farní kanceláři o 19. hod., Příloha.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ibid.

Dotazník sa pýtal i na otázku krstu malých detí. V prípade krstu platila od roku 1955 rezolúcia synody o krstení malých detí.¹¹¹ V prípade odporu proti krsteniu malých detí mal kazateľ vysvetliť v pastoračnom rozhovore, že krst detí bol v Jednote pravidlom.¹¹² Rada starších v Prahe požadovala, aby deti, ktoré bývali blízko modlitebne, chodili do nedeľnej školy, inak to považovali za porušenie kázne.¹¹³

11.3.1. Nový spevník, ústava a bohoslužobný poriadok

Prípravy na osamostatnenie a vznik československej provincie si vyžiadali, aby vznikol nový spevník, ústava a bohoslužobný poriadok. Na všetky tieto dokumenty potrebovalo vedenie Jednoty súhlas od Štátneho úradu pre veci cirkevné, neskôr cirkevného odboru na ministerstve. Postupne sa jej podarilo získať súhlas.

Najprv sa podarilo vydať nový spevník, ktorý vyšiel v roku 1955.¹¹⁴ Ako dôvod jeho vzniku je v predhovore spevníka uvedená nutnosť „opraviť jeho jazykové nedokonalosti a znovu harmonizovať niektoré nápěvy“.¹¹⁵ Záujem o dianie na Tešínsku, na Hrádku a rokovania o spojení s ČCE boli dôvody, prečo podľa Niebauera vznikol spevník v tejto podobe.¹¹⁶

Výber piesní mal na starosti Jindřich Schiller, po ktorom to prebrala spevníková komisia, kde zasadal medzi inými tajomník Úzkej rady Radim Kalfus a Leontína Mašínová.¹¹⁷ Spevník obsahuje päťsto piesní a pribudli žalmy v úprave Jiřího Strejce. Z agendy sa dostala do spevníku veľkopiatočná, veľikonočná litánia a spoločná cirkevná modlitba. Iné liturgické poriadky neboli vytlačené. Niebauer kritizoval, že nebola vytlačená celá cirkevná modlitba a množstvo chýb, ktoré sa vyskytli v spevníku.¹¹⁸ Kalfus ospravedlňoval ich veľký výskyt vyťaženosťou tlačiarne a tlačením spevníka v nočných hodinách.

---

¹¹¹ A JB Liberec. II. SY – C/9. Synod 1955. Zápis Synodu Jednoty bratrské, konaného v Ústí nad Orlicí ve dnech 19. a 20. III. 1955, str. 3.

¹¹² A OS Praha. Rada Starších – Zápisy 1957 – 1962. Zápis o II. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze, konané dne 3. února 1959 ve farní kanceláři o 19. hod., Příloha.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ A JB Liberec. II. SY – C/8. Synod 1953. Zpráva Úzké rady za rok 1950 – 1952, str. 11.

¹¹⁵ KALFUS, Radim – MAŠÍNOVÁ, Leontína (eds.), Bratrský zpěvník. Úzká rada Jednoty bratrské v Ústředním církevním nakladatelství. Praha: 1954, str. 7.

¹¹⁶ NIEBAUER, Jan, Dvacet pět let našeho zpěvníku, Jednota bratrská 4/1979, str. 60.

¹¹⁷ A JB Liberec. II. SY – C/6. Synod 1950. Zpráva Úzké rady, str. 21.

¹¹⁸ NIEBAUER, Jan, Dvacet pět let našeho zpěvníku, Jednota bratrská 4/1979, str. 59.

Na jeho vydanie prispela americká severná provincia. Tieto peniaze však neboli celé využité, čo sa stalo neskôr predmetom kritiky. Kalfus svoj postup obhajoval a tvrdil, že štátne orgány museli byť informované o tomto finančnom dare a Úzka rada nemohla požiadať o dodatočnú dotáciu.¹¹⁹ Kalfus argumentoval, že zvyšné finančné prostriedky mohol použiť na iné účely.

Vedeniu sa tiež podarilo získať súhlas od štátnych orgánov pre schválenie novej cirkevnej ústavy, ktorá sa s prestávkami pripravovala od konca druhej svetovej vojny. Dlho sa v tejto oblasti nič nedialo, preto Obecná konferencia v roku 1953 prijala uznesenie, v ktorom požadovala revíziu ústavy.¹²⁰ Na základe toho sa veci pohli ďalej a návrh novej ústavy bol vypracovaný za tri mesiace a preložený Úzkej rade. To sa stalo 7. mája 1953.¹²¹ Text ústavy musel prejsť schválením na Štátnom úrade pre veci cirkevné, preto o novej ústave mohla rozhodnúť až na nasledujúcej obecnej konferencii.

Nová cirkevná ústava bola schválená jednomyselne v roku 1955.¹²² Priniesla niekoľko novínok, napr. z obecnej konferencie sa stali synody, ktoré zasadať každé tri roky a zriadené boli kazateľské konferencie, ktoré sa mali konať raz za rok. Prijatím tejto ústavy prestala platiť ústava z roku 1937.

Bohoslužobný poriadok sa podarilo schváliť až v roku 1961.¹²³ Bol stanovený poriadok bohoslužieb, ktorý vychádzal zo Schillerovej liturgie. K tomu prijala synoda sériu odporúčaní, v ktorých rešpektovala miestne zvyklosti. Niektoré zbory mali na Veľký piatok pašijné zhromaždenia a ďalšie zbory mali bohoslužby s vysluhovaním Večeri Pánovej.¹²⁴ V prípade konania bohoslužieb doporučovala synoda, aby sa čítala litánia *O živote, utrpení a smrti Pána Ježíše Krista*.¹²⁵ Pri vysluhovaní Večeri Pánovej nechal poriadok voľnosť zborom, aby sa rozhodli medzi formulárom so svednými otázkami a udelením absolúcie alebo bez otázok a absolúcie ako bolo zvykom v Herrnhute.¹²⁶ Obidve možnos-

---

¹¹⁹ A JB Liberec. V. OS – A/17. Radim Kalfus. List Kalfusa Úzkej rade, 27. IX.1968, str. 2.

¹²⁰ A JB Liberec. II. SY – C/8. Synod 1953. Zápis synodu Jednoty bratrské, ktorý se konal v Potštejne ve dnech 24. a 25. ledna 1953, str. 4.

¹²¹ A JB Liberec. II. SY – C/9. Synod 1955. Zpráva Úzke rady, str. 2.

¹²² A OS Jablonec nad Nisou. Zápis Synodu Jednoty bratrské, konaného v Ústí nad Orlicí ve dnech 19. a 20. III. 1955, str. 7

¹²³ A JB Liberec. II. SY – C/12. Synod 1961. Pořádek služeb Božích přijatý pro sbory Jednoty bratrské – Unitas fratrum v Čechách a na Moravě synodem v Nové Pace dne 5. března 1961.

¹²⁴ Pořádek obvyklých nedělních služeb Božích. Jednota bratrská 6/1961, str. 86.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ A JB Liberec. II. SY – C/12. Synod 1961. Pořádek služeb Božích přijatý pro sbory Jednoty bratrské – Unitas fratrum v Čechách a na Moravě synodem v Nové Pace dne 5.

ti sa používali, napr. spovedné otázky s odpoveďami zboru boli použité po prvýkrát v roku 1959 v pražskom zbore.¹²⁷

11.3.2. Zvolenie biskupa

Od začiatku trvalo SÚC na tom, že Jednota bude mať jedno systematizované miesto pre biskupa. Pokiaľ by bol zvolený druhý biskup, ten by mal postavenie kazateľa.¹²⁸ Toto rozhodnutie vyvolávalo veľké napätie medzi kazateľmi. Po smrti prvého biskupa Václava Vančuru v roku 1952 sa v Jednote objavili hlasy, že by mal byť zvolený druhý biskup. Tento názor podporila Obecná konferencia v roku 1953, ktorá prijala uznesenie, že si praje mať druhého biskupa a poverila touto úlohou vedenie Jednoty.¹²⁹

Úzka rada rešpektovala tohto uznesenie a podnikla niekoľko pokusov, aby bol zvolený biskup. Prvý pokus sa konal v roku 1957, kedy sa na kazateľskej konferencii v Potštejne konala vyhľadávajúca voľba.¹³⁰ Väčšinu hlasov na nej získal kazateľ Adolf Ulrich.¹³¹ Cirkevný odbor na Ministerstve školstva odmietol vydať potrebný súhlas.¹³² Vo svojom rozhodnutí odbor tvrdil, že Jednota je malá cirkev a „je to neúnosné“.¹³³

Pri druhom pokuse postupovala Úzka rada inak. Najprv usilovala o získanie súhlasu s voľbou biskupa, ktorý sa jej podaril získať v roku 1964. Následne sa 24. novembra 1964 konala kazateľská konferencia, kde boli navrhnutí traja kandidáti: Vladimír Habr, Jindřich Halama a Adolf Ulrich.¹³⁴ S touto kandidatúrou však ministerstvo malo problém, pretože tajomník Úzkej rady Radim Kalfus nezískal kandidatúru. Voľba nového biskupa sa tak nekonala.

---

března 1961, str. 4.

¹²⁷ A OS Praha. Rada Starších – Zápisy 1957 – 1962. Zápis o XII. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze II Hálkova 5, konané dne 4. prosince 1959 o 19. hod., str. 3.

¹²⁸ NA Praha, SUC 1949 – 1956, f. 852, k. 204, inv. č. 105, Zpráva o návštěvě Úzké rady Jednoty bratrské na Súc 17. IV. 1951.

¹²⁹ A JB Liberec. II. SY – C/8. Zápis synodu Jednoty bratrské, který se konal v Potštejne ve dnech 24. a 25. I. 1953, str. 3.

¹³⁰ A JB Liberec. II. SY – C/10. Zápis synodu Jednoty bratrské v Ústí nad Orlicí ve dnech 15. a 16. II. 1958, str. 5.

¹³¹ A OS Praha. Rada Starších. Zápisy 1957 – 1962. Zápis o IV. Schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze, konané dne 11. dubna 1957 o 19. hod., str. 4.

¹³² A OS Praha. Rada Starších – Zápisy 1957 – 1962. Zápis o VI. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratrské v Praze, konané dne 7. června 1957 o 19,30 h., str. 3.

¹³³ A JB Liberec. II. SY – C/10. Zápis synodu Jednoty bratrské v Ústí nad Orlicí ve dnech 15. a 16. II. 1958, str. 5.

¹³⁴ A JB Liberec. VI. KOR – A 50/2a?. ÚR + Ministerstvo školství a kultury. List Úzké rady MŠK, 1. XII. 1964.

Až blížiacie konanie generálnej synody v Potštejne prinieslo vyriešenie otázky, kto sa stane novým biskupom. Otázka zvolenia biskupa sa dostala na program na kazateľskej konferencii, ktorá sa konala 26. mája 1967 v Holešove.¹³⁵ Na tejto konferencii sa podarilo zvoliť Adolfa Ulricha za biskupa v druhom kole volieb prostou väčšinu hlasov.¹³⁶ Ministerstvo nemalo žiadnu inú možnosť, než jeho zvolenie akceptovať. Jeho ordinácia sa konala 25. júna 1967 v Holešove.¹³⁷

11.4. Ekuména

Hlavnú pozornosť štátne orgány venovali rímskokatolíckej cirkvi a nekatólickej cirkvi si dlho mysleli, že mohli iba získať na problémoch katolíckej cirkvi so štátom a dokázu nájst' s režimom „jakýsi modus vivendi“.¹³⁸ Okrem toho vzťahy medzi cirkvami naďalej zaťažovali osobné nezhody a obvinenia o preťahovanie veriacich. Kafta konštatuje, že ich vzťahy boli „napjaté, někdy vyloženě nepřátelské“.¹³⁹ V mnohých sporoch medzi cirkvami pôsobili miestne štátne úrady ako arbiter, napr. rozhodovali o používaní konkrétneho cirkevného objektu.

V roku 1957 si Jednota pripomínala päťsté výročie svojho vzniku, pričom toto výročie sa slávil nielen Jednote, ale i v Ekumenickej rade a Kostnickej jednote. Otázka ako ho primerane sa objavila v Jednote hneď po skončení druhej svetovej vojny. Úzka rada sa na svojom zasadnutí 27. augusta 1946 uzniesla, že treba vytvoriť samostatnú komisiu, ktorá by to dostala na starosť.¹⁴⁰ Po zmene režimu sa tieto oslavy dostali do stredu pozornosti Štátneho úradu pre veci cirkevné, ktorý chcel využiť túto možnosť, aby mohol ukázať zahraničnej verejnosti, že v Československu je sloboda vyznania.

Dôležitú rolu pri príprave výročia zohral štát, ktorý prostredníctvom cirkevného odboru na Ministerstvo školstva a kultúry uvoľnil potrebné finanč-

---

¹³⁵ Adolf Ulrich biskupem Jednoty bratrské. Jednota bratrská 8/1967.

¹³⁶ A JB Liberec. VI. KOR-A 50/2a?. ÚR + Ministerstvo školství a kultury. List ÚR MKI, 30. V. 1967.

¹³⁷ A JB Liberec. II. SY – C/14. Zpráva Úzké rady synodu 1968, str. 2.

¹³⁸ KAFKA, Jan, Církevní politika KSČ a státu v severovýchodních Čechách v letech 1948 – 1960, str. 170.

¹³⁹ Ibid, str. 168.

¹⁴⁰ A JB Liberec. III. RA – SCH – A/12. Usnesení Úzké rady 1. III. 1946 – 30. V. 1949. VIII. schůze U.R. dne 27. VIII 1946 konaná v Poděbradech za účasti br. b. Václava Vančury, bod 81 c, str. 2.

né prostriedky. Túto skutočnosť ocenila synoda v roku 1958, ktorá prijala rezolúciu, v ktorej poďakovala ministerstvu za štedrú pomoc.¹⁴¹

V rámci osláv sa v Prahe konal cyklus prednášok a slávnostný večer 1. marca s prednáškou J.B. Čapka.¹⁴² Vznikla putovná výstava k päťstému výročiu založenia Jednoty a tristoročnému výročiu vydania didaktických spisov od J. A. Komenského. Obidve tieto výstavy začali v Železnom Brode.¹⁴³ Na rôznych miestach sa uskutočnili prednášky, ktoré sa sústredili na históriu starej a obnovenej Jednoty. Pri tejto príležitosti sa konala jubilejná synoda v dňoch 23. – 26. mája 1957 v Železnom Brode. Za Jednotu vystúpili Reichel, Plecháč a Ulrich.¹⁴⁴ Zúčastnili sa jej zahraniční hostia z Anglicka, Holandska, Írska, Nemecka, USA a Švajčiarska.¹⁴⁵

Výsledok jubilejného roka sa posudzoval na kazateľskej konferencii. Po jej skončení kazateľ Ulrich rozposlal dotazník, ktorý mal ohodnotiť teologický obsah jubilejnej synody. Na dotazník reagoval Miroslav Plecháč, ktorý kladne hodnotil, že synoda mala formálne jednotný raz a prítomnosť členov zahraničnej Jednoty, mínusové body podľa neho si zaslúžila malá účasť laikov na programe a žiadna prednáška odborníka v bratskej teológii.¹⁴⁶

V súvislosti s oslavami výročia vzniku Jednoty sa znovu vrátila otázka o spojení Jednoty s ČCE. Za týmto účelom sa konala schôdzka 22. januára 1958 v Prahe.¹⁴⁷ Na tejto schôdzi Reichel prezentoval tri požiadavky Jednoty: členstvo vo svetovej Jednote, biskupskú ordináciu a zachovanie mena Jednota bratská.¹⁴⁸ Okrem toho sa mal rozvíjať spolupráca medzi ČCE a Jednotou, ktorá by spočívala v konaní spoločných akcií, vzájomných návštev a styku mládeže. Obidve cirkvi sa dohodli, že vytvoria spoločnú komisiu, ktorá by pripravila návrh na federáciu.¹⁴⁹

---

¹⁴¹ A JB Liberec. II. SY – C/11. Synod 1958. Resoluce Synodu 1958.

¹⁴² A OS Praha. Rada Starších – Zápisy 1957 – 1962. Zápis o Sborové radě sboru Jednoty bratské v Praze II Hálková 5, konané dne 10. února 1957 o 9. h. dopol, str. 2.

¹⁴³ A JB Liberec. II. SY – C/10. Synod 1957. Agenda synodu.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ A OS Praha. Rada Starších – Zápisy 1957 – 1962. Zápis o VI. schůzi Rady starších sboru Jednoty bratské v Praze, konané dne 7. června 1957 o 19,30 h. v Řehořově síni, str. 3.

¹⁴⁶ A JB Liberec. IV. KON – 4. Konference Jednota bratská v ČSR. List Miroslava Plecháče Ulrichovi, 30. VIII. 1957.

¹⁴⁷ A JB Liberec. II. SY – C/11. Synod 1958. Schůze 22. I. 1958 zástupců ČCE a Jednoty.

¹⁴⁸ ÚA ČCE Praha. FSR. Jednota bratská 1919 – 1978. Zápis ze společné porady zástupců Českobratské církve evangelické a Jednoty bratské v Husově domě v Praze 2 – Nové Město, Jungmannova 9 dne 22. ledna 1958.

¹⁴⁹ A JB Liberec. II. SY – C/11. Synod 1958. Schůze 22. I. 1958 zástupců ČCE a Jednoty.

Tento návrh bol predložený ministerstvu školstva, kde narazil. Ministerstvo odmietlo prideliť ďalšie systematizované miesta pre kazateľov a v prípade spojenia Jednoty a ČCE by Jednota zanikla a jej duchovní by prešli do výroby.¹⁵⁰ Na základe tejto odpovede obidve cirkvi odstúpili od svojho zámeru.

11.4.1. Generálna synoda v Potštejne

Myšlienka, aby sa konala na českom území generálna synoda, existovala dlho. Úzka rada podala niekoľko návrhov. Nakoniec výkonný výbor Jednoty v roku 1962 rozhodol o tom, že sa synoda v roku 1967 konala v Československu.¹⁵¹ Miesto konania nebolo dlho jasné. Úzka rada v roku 1962 navrhovala dve miesta. Mohol to byť Potštejn alebo Železný Brod.¹⁵² Po súhlase ministerstva sa konala generálna synoda v Potštejne.

Prípravu na generálnu synodu mal na starosti tajomník Úzkej rady Kalfus.¹⁵³ Všetku agendu zabezpečoval malý sekretariát s dvomi osobami, ktorý bol zriadený v roku 1964.¹⁵⁴ V roku 1967 sa k nim pripojila Mary W. Kay, ktorá dostala na starosť agendu v anglickom jazyku.¹⁵⁵ Rozpočet synody bol financovaný z príspevkov zo zborov Jednoty.¹⁵⁶ Konala sa i zbierka v prospech konania generálnej synody, ktorá na začiatku roku 1967 bola naplnená na 82 %.¹⁵⁷ Na tak rozsiahlu akciu bola príprava personálne a finančne poddimenzovaná. To sa odrazilo v priebehu konania synody. Veľa vecí nebolo doriešených a muselo sa improvizovať.

Generálna synoda sa konala medzi 6. júlom až 8. augustom 1967 v Potštejne. Zúčastnilo sa jej päťdesiat delegátov s právom hlasovať.¹⁵⁸ Rokovacím

¹⁵⁰ ÚA ČCE Praha. FSR. Návrhy na spojení ČCE s Jednotou bratrskou. List Niebauera Antonínovi Frintovi. 26. V. 1963.

¹⁵¹ UA Herrnhut. S 420/5 Unitätsynode in Pottenstein [Sammelmappe]. Die kommende Unitätsynode in der Tschechoslowakei 1967.

¹⁵² A JB Liberec. VI. KOR – A 50/2a?. ÚR + Ministerstvo školství a kultury. List Úzkej rady na MŠK, 2.IV. 1962.

¹⁵³ UA Herrnhut. S 420/5 Unitätsynode in Pottenstein [Sammelmappe]. Die kommende Unitätsynode in der Tschechoslowakei 1967.

¹⁵⁴ A JB Liberec. VI. KOR – A 50/2a?. ÚR + Ministerstvo školství a kultury. List Úzkej rady na MŠK, 2.IV. 1962.

¹⁵⁵ A JB Liberec. VI. KOR – A 50/2a?. ÚR + Ministerstvo školství a kultury. List Úzkej rady na MK, 26.III. 1967.

¹⁵⁶ A JB Liberec. IV. KON – 4. Konference Jednota bratrská v ČSR. Zápis o výroční konferenci Jednoty bratrské, konané 21. ledna 1967 v Nové Pace.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ UA Herrnhut. S 420/5 Unitätssynode in Pottenstein [Sammelmappe]. Zweiter Brief von der Unitätssynode in Potstejn geschrieben von Br. Theo Gill am 15. Juli 1967.

jazykom bola angličtina, pričom príspevky mohli byť v inom jazyku, následne sa preložili do angličtiny.¹⁵⁹ V rámci synody sa konal výjazd do Prahy, kde sa delegáti stretli so zástupcami Ekumenickej rady a zúčastnili sa bohoslužieb v Betlehemskej kaplnke.¹⁶⁰

Po skončení generálnej synody čelil Kalfus ako vedúci domácej delegácie rozsiahlej kritike. Správa Úzkej rady na synode v roku 1968 musela nakoniec priznať, že Úzka rada nemala žiadne predchádzajúce skúsenosti. Nepodarilo sa jej získať dostatok finančných prostriedkov na usporiadanie a neustále zápasila s nedostatkom prekladateľov a tlmočníkov, ktorí boli potrební na jednotlivé zasadnutia. Správa tiež priznala, že „úroveň naši duchovní situace a theologické práce byla velmi sporná, ba nedostatečná“.¹⁶¹ Ulrich ako účastník generálnej synody konštatoval, že Kalfus neopatril platný Cirkevný poriadok pre členov generálnej synody, sám ho získal ako dar od člena v ústavnej komisii.¹⁶²

11.5. Kritika

V Jednote existovali kritické hlasy, ktoré sa ozývali na synodách a na kazateľských konferenciách. Oponenti sa ozvali napr. v roku 1953, kedy poukázali na to, že nebola prijatá nová ústava alebo bohoslužobný poriadok.¹⁶³ Všetky tieto kritiky sa podarilo umlčať. Nespokojnosť však stále narastala a kritici čakali na vhodnú príležitosť.

Ďalšia vlna kritika vznikla v roku 1967, pretože Úzka rada v riadnom termíne nezvolala riadnu synodu, ktorá sa mala konať po troch rokoch. Úzka rada mala preto viacero dôvodov. Prvý dôvod bolo konanie generálnej synody v Potštejne, ktorá zamestnala celé ústredie. Druhým dôvodom bola vyhľadávajúca voľba na miesto členov Úzkej rady, kde sa kritikom podarilo, že sa Kalfus nedostal na kandidátku.¹⁶⁴ To predstavovalo pre ministerstvo problém, preto oddaľovalo súhlas, aby sa konala synoda. Až politické zmeny počas Pražského

---

¹⁵⁹ UA Herrnhut. S 420/5 Unitätssynode in Pottenstein [Sammelmappe]. Auszug aus dem ersten Brief von der Unitätssynode in Potstejn geschrieben von Br. Dietrich Schiewe am 10. Juli 1967, str. 2.

¹⁶⁰ Ibid, str. 2 – 3.

¹⁶¹ A JB Liberec. II. SY – C/14. Synod 1968. Zpráva Úzké rady synodu 1968.

¹⁶² A JB Liberec. V. OS – A/17. Radim Kalfus. List Adolfa Ulricha Vlaste Brádlarovej, nedatované, str. 2.

¹⁶³ A JB Liberec. II. SY – C/07. Synod 1951. Několik kritických poznámek k činnosti ÚR.

¹⁶⁴ A JB Liberec. VI. KOR – A 50/2a?. ÚR + Ministerstvo školství a kultury. List Úzké rady MKI, 3. XI. 1967.

jara viedli k tomu, že novou vedúcou na Sekretariáte pre veci cirkevné na Ministerstve školstva a kultúry sa stala Erika Kadlecová, ktorá zmenila postoj úradu k cirkvám.

Na tieto politické zmeny reagovala všetky cirkvi. Medzi nimi bola Úzka rada, ktorá pod vedením Karla Reichla privítala tieto zmeny. V stanovisku vyjadřila „hlboké uspokojení nad průběhem a smyslem tohoto hnutí, které má za cíl nastolit jednotu našeho lidu, vzájemnou důvěru a úctu v duchu humanitních tradic naší minulosti“.¹⁶⁵ Úzka rada sa zasadzovala za to, aby nové vedenie strany presadzovalo slobodu svedomia, možnosť náboženskej výchovy detí a mládeže, nastala „revíze zákona o potratach, ochrana mateřství a rodiny, boj proti alkoholizmu, plný ekumenický život byl podpořen akčním programem strany a obrozené společnosti“.¹⁶⁶

Zmena politickej atmosféry umožnila, aby sa riadna synoda konala 26 a 27. apríla 1968. Úzka rada v zložení Reichel, Habr a Kalfus predložila rozsiahlu správu, v ktorej poukázala na to, že v rokoch 1964 až 1967 sa Úzka rada starala hlavne o zorganizovanie generálnej synody. V tomto období tak „na jedné straně rostla mohutná konstrukce stavby GS, na druhé straně církev měla těžkosti“.¹⁶⁷ Konanie Úzkej rady bolo podrobené rozsiahlej kritike. Kritici vyčítali Úzkej rade, že sa nevenovala koordinačnej činnosti, nekonala vizitácie a ostatné činnosti. Rezignovala na svoje funkcie a spoliehala sa na kazateľov, že to sami zvládnu. Tajomník Kalfus obhajoval postup Úzkej rady a tvrdil, že hlavný dôvod pre odklad konania synody, bol kvôli administratívne konaniu na ministerstve.¹⁶⁸ Proti tomu namietal Ulrich, ktorý podal chronologický prehľad písomných a osobných rokovaní. Z toho vyvodil, že na odklade niesla zodpovednosť Úzka rada a nie ministerstvo.¹⁶⁹

Po búrlivej rozprave synoda zriadila komisiu, ktorá sa venovala činnosti Úzkej rady v rokoch 1964 – 1968.¹⁷⁰ Proti záverom komisie sa mohol Kalfus odvolať, čo využil. Adresoval list Úzkej rade, v ktorom protestoval proti činnosti vyšetrovacej komisie a tvrdil, že na všetko mal dokumenty a súhlasy zodpovedných osôb. Nepovažoval komisiu za nestrannú a objektívnu, aby dospela

---

¹⁶⁵ REICHEL, Karel, Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa do roku prvního tajemníka Alexandra Dubčeka. Jednota bratrská 5 – 6/1968, str. 63.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ A JB Liberec. II. SY – C/14. Zpráva Úzké rady synodu 1968.

¹⁶⁸ A JB Liberec. II. SY – C/14. Zápis o synodu Jednoty bratrské, konaném v Nové Pace 26. a 27. IV. 1968, str. 2.

¹⁶⁹ Ibid, str. 2.

¹⁷⁰ A JB Liberec. V. OS – A/17. Radim Kalfus. List biskupa Ulricha Radimovi Kalfusovi, 3.X. 1968.

„k spravlivému posouzení činnosti Úzké rady v období 1964 – 1967“.¹⁷¹ Namietal, že nebol priebežne informovaný a ohradil sa proti tomu, že komisia sa zaberala aj obdobím v rokoch 1957 až 1964.¹⁷² Kalfus prehlásil, že všetky rozhodnutia Úzkej rady boli činné „bez osobního národu na obohacení, bez zlé vůle, bez hrubostí“.¹⁷³ Táto jeho argumentácia nepresvedčila komisiu a ani členov novej Úzkej rady.¹⁷⁴

Závery komisie sa prejednali 28. novembra 1968 na Sekretariáte pre veci cirkevné na Ministerstve kultúry a informácii. Schôdzky sa zúčastnili predseda Úzkej rady Ulrich, Kalfus a zástupca ministerstva Prokúpek, ktorý vyhlásil, že „s hlediska MKI jeví se postup taj. R. Kalfuse nezávadným“.¹⁷⁵ Ministerstvo doporučovalo „hledět vpřed, minulost řešit radikálně ale realisticky klidně a věčně“.¹⁷⁶ Závery komisie sa preberali na konferencii, ktorá sa zišla 30. novembra 1968 v Liberci.¹⁷⁷ Konferencia súhlasila s jej závermi.

Na tieto udalosti reagoval biskup Karel Reichel a odstáhoval sa do Mladej Boleslavi.¹⁷⁸ Iná situácia bola s Kalfusom, ktorý mal silnú podporu v zbore v Novej Pake.¹⁷⁹ Predseda Úzkej rady Ulrich nechcel zhoršovať situáciu, a preto sa rozhodol pre mimosúdnu dohodu. Na základe nej Kalfus podal výpoveď dohodou k 1. marcu 1969.¹⁸⁰ Nasledujúci deň vydala Úzka rada na žiadosť Kalfusa právne prehlásenie, že Radim Kalfus jednal „v souladu se zákonnými ustanoveními čestně a správně“.¹⁸¹

Odchod Kalfusa sa už nepodarilo zastaviť, preto Ministerstvo kultúry a informácii na začiatku januára 1969 poslalo list, v ktorom vyslovilo Kalfusovi uznanie a poďakovanie za zastupovanie štátu v zahraničí a „za dlouhodobou pozitivní práci, která pomáhala vytvářet předpoklady pro dobré vzájemné vztahy mezi Jednotou bratrskou a státem“.¹⁸² V liste sa konštatovalo, že za jeho

---

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Ibid, str. 2.

¹⁷⁴ A JB Liberec. IV. KON – 4. Konference Jednota bratrská v ČSR. Zpráva z Úzké rady za rok 1968.

¹⁷⁵ A JB Liberec. IV. KON – 4. Konference Jednota bratrská v ČSR. Doplňující zápis z Konference Jednoty bratrské, konané v Liberci ve sboru Jednoty bratrské 30. 11. 1968.

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Ibid, str. 2.

¹⁷⁸ Ibid, str. 2.

¹⁷⁹ A JB Liberec. V. OS – A/17. Radim Kalfus. Rada starších v Novej Pake Adolfovi Ulrichovi, 11. XI. 1968.

¹⁸⁰ A JB Liberec. V. OS – A/17. Radim Kalfus. Výpoveď Radima Kalfuse, 27. XI. 1968.

¹⁸¹ A JB Liberec. V. OS – A/17. Radim Kalfus. Prohlášení Úzké rady, 28. XI. 1968.

¹⁸² A JB Liberec. V. OS – A/17. Radim Kalfus. List MKI Radimovi Kalfusovi, 21.I. 1969.

pôsobenia nedošlo k rozporom medzi štátnou správou a Jednotou, v ktorej sa podľa názoru ministerstva „politický život vyvíjel v súlade se zájmy spoločnosti“.¹⁸³

Dejiny Jednoty neskončili odchodom Reichla a Kalfusa, ale pokračovali ďalej. 2. septembra 1968 sa Ulrich ako predseda Úzkej rady pripojil k prehláseniu zástupcov kresťanských cirkví, v ktorom poďakovali predstaviteľom štátu a prezidentovi Svobodovi, že sa rozhodli pre „cestu postupné konsolidace poměrů, vzniklých vstupem armád některých států Varšavské smlouvy na území našeho státu“.¹⁸⁴ Žiadali veriacich, aby „v zájmu normalizace života svou rozvahou, odpovědností, obětavostí a pracovní horlivostí byli kvasem dobra v naší zemi“.¹⁸⁵

---

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ Všem křesťanům v naší Československé socialistické republice. Jednota bratrská 10/1968, str. 118.

¹⁸⁵ Ibid.

Záver

V roku 1861 bol prijatý tzv. Protestantský patent, ktorý umožnil, aby v českých zemiach pôsobili zahraničné misijné spoločnosti a slobodne sa predávala Biblia a iná náboženská literatúra. Túto možnosť využili malé skupiny nespokojných veriacich, ktorí neboli spokojní s vtedajšou katolíckou cirkvou a jej doktrínami. Ďalšie nespokojné skupiny veriacich sa stali členmi luterského alebo reformovaného zboru, ale bývali príliš ďaleko, aby sa pravidelne zúčastňovali zborového života. Medzi nimi sa objavili hľadači náboženských alternatív a smerov, napr. špiritizmus.

Tieto skupiny vyhľadávali zahraničné misijné spoločnosti, ktoré priniesli nový pohľad na vieru a prax. Niektoré z nich sa napojili na misiu Jednoty bratskej, ktorá od svojich začiatkov odmietla zložité teologické formulácie a výpovede a svoju pozornosť sústredila na prax. Tento nový spôsob prežívania viery priťahoval veriacich, ktorí boli sklamaní z teologickej chladnosti dogmatického učenia a hľadali vzťah ku Kristovi.

Jednota bratská konala prostredníctvom Misijného riaditeľstva po svete misiu. I do českých zemí vysielala cestujúcich kazateľov, ktorí nadviazali vzťahy s luterskými a reformovanými kazateľmi a umožnili im, aby sa naučili česky. Nie všetci farári boli z toho nadšení. Prvý kritik bol Bedřich Košut, ktorý obvinil Jednotu zo zavádzania nových praktík a sektárstva. Ďalším kritickým bodom bolo to, že Jednota sa cítila byť dedičkou starej Jednoty, čo sa stretávalo s postojom, ktorý dlhodobo zastávala reformovaná cirkev. Medzi nimi prebiehali dlho spor alebo i pokusy o spojenie do jednej cirkvi, ktorá by reprezentovala dedičstvo českej reformácie.

Našli sa i zástancovia činnosti misijných spoločností. Niektorí reformovaní farári zverili cestujúcim kazateľom, aby sa starali malé české a nemecké skupiny, ktoré boli príliš vzdialené od materských zborov, aby mohli pravidelne navštevovať nedeľné bohoslužby. Jazdili za nimi a udržiavali s nimi osobné kontakty. Postupne sa podarilo sformovať biblické skupinky, pričom fungovali pod záštitou reformovaného alebo luterského zboru.

Jedna skupina však nebola spokojná s tým, že patrí pod reformovaný zbor a chcela sa osamostatniť. Nesplňovala však podmienky na to, aby mohla založiť vlastný zbor. Zmena nastala v roku 1869, kedy generálna synoda Jednoty na základe tlaku niekoľkých provincií umožnila, aby skupinky združené okolo cestujúcich kazateľov mohli požiadať o to, aby bol založený samostatný zbor Jednoty. O tejto možnosti sa dozvedela skupinka, ktorá o to požiadala. Misijné riaditeľstvo po prešetrení situácie súhlasilo. V roku 1870 vznikol prvý český

zbor v Potštejne. Podobnou cestou sa vydala i nemecká skupina, ktorej sa podarilo získať súhlas v roku 1872 a nový zbor vznikol v Dubé.

Nových členov priťahoval dôraz na mravný život a teologická otvorenosť. Mali pocit, že v reformovaných a luterských zboroch nie je na to dostatočný kladený dôraz a nedokázali sa v čase novej konfesionalizácie pripojiť k augsburského alebo helvétskemu vyznaniu. V nových zboroch odmietali zložité liturgické úkony a sviečky. Napriek trvalého tlaku kazateľov sa nepodarilo presadiť, aby české zbory používali Zinzendorfskú litániu, ktorá bola obvyklá v nemeckých zboroch.

Vplyv väčšiny kazateľov sa sústredil na miestne pomery a problémy. Niektorí z nich však boli výrazne osobnosti s mocenskými ambíciami, ktoré vtlačili zborom svojrázne predstavy. Boli medzi nimi i takí, ktorí rozsah činnosti prekročil hranice cirkvi. V službách Jednoty však pôsobili i jednotlivci, ktorí využili cirkev pre svoje osobné ambície.

Postavenie zborov Jednoty boli neisté. Nemali právo verejného kultu a právo konať svadby a pohreby. To sa zmenilo v roku 1874, kedy bol prijatý nový zákon, ktorý umožnil, aby za stanovených podmienok bola uznaná nová cirkev alebo náboženská spoločnosť. Misijné riaditeľstvo ihneď podalo žiadosť a v roku v roku 1880 získala Jednota štátne uznanie. Toto uznanie však zkomplikovalo vzťahy Jednoty s ostatnými protestantskými cirkvami. Slobodné cirkvi to vnímali ako zradu, pretože z teologických dôvodov odmietali štátne uznanie a ďalej fungovali ako spolok. Ani reformovaná cirkev nebola z toho nadšená a začala obviňovať kazateľov Jednoty, že im preťahujú veriacich. Jednota odmietla obidve výhrady a tvrdil, že získaním štátneho uznania sa nič nezmenilo na ich teológii a ich postoji k štátnej moci.

Získanie štátneho uznania zmenilo postavenie zborov Jednoty. Mali za sebou právnu ochranu a mohli sa slobodne rozhodovať, čo budú vykonávať. Medzi prvoradé úlohy si zbory zvolili misiu, ktorú konali medzi českým a nemeckým obyvateľstvom. Na oslovenie nových členov sa niektorých miestach konali misijné slávnosti, kde kazatelia Jednoty predstavovali zahraničnú misijnú cestu. Dvaja členovia Jednoty neostali len pritom a v zahraničí konali misiu.

Členovia obidvoch zborov žili na rozsiahlom okolí, napr. v roku 1897 bývali členovia zboru v Dubé v 33 obciach a kázalo sa na desiatich miestach. O túto rozsiahlu oblasť sa staral kazateľ s okruhom spolupracovníkov, napr. činnosť kazateľa Václava Vančury sa neobmedzila iba na Mladú Boleslav, ale začal navštevovať presídlených členov na iných miestach, kde sa vytvorili miestne skupinky.

Táto rozptýlenosť členov si časom vyžiadalo, aby boli založené nemecké a české časopisy, ktoré by ich informovali o daní v českých a nemeckých zboroch. Vedľa spravodajstva bolo ich prvoradým účelom, aby rozširovali medzi svojich čitateľov konkrétny pohľad na misie, spoločnosť, prítomnosť a budúcnosť, ktorý tak pomáhal budovať súdržnosť medzi jej rozptýlenými členmi. Potrebnú pietistickú literatúru a Bibliu zabezpečovali kolportéri. Misijné riaditeľstvo vydávalo letáky o zahraničnej činnosti Jednoty, aby získalo ďalšie prostriedky pre misijnú činnosť.

Na niektorých miestach sa podarilo zhromaždiť dostatok členov, aby sa pre nich mohla na miestnej škole konať výuka náboženstva. Postupne vznikalo niekoľko skupiniek, niektoré sa rozrástli natoľko, že sa im podarilo získať vlastného kazateľa a získať peniaze na kúpu alebo postavenie vlastnej budovy. Niektoré skupinky sa pustili do náročného procesu, aby boli uznané za farný zbor. Zo zboru v Potštejne sa v prvej vlne postupne osamostatnili české zbory v Prahe, Ústí nad Orlicí a Mladej Boleslavi, od zboru v Dubé sa osamostatnil nemecký zbor v Jablonci nad Nisou. Tento proces schválila generálna synoda v rokoch 1899 a 1914.

Pre české zbory bola podstatná úcta k domácim zdrojom českej reformácii a hlavne k Husovi a Komenskému. Pre nemecké zbory to bola zakorenenosť v nemeckom prostredí a svetové misie Jednoty, ktoré šírili evanjelium do celého sveta. Do týchto komplikovaných vzťahov zasiahol český a nemecký nacionalizmus, na základe ktorého sa matriky českých členov písali česky a rokovacím jazykom spoločných orgánov bola čeština a nemčina. Podobnou zmenou prešlo zloženie a vzdelanie kazateľov. V zakladajúcej generácii kazatelia získavali teologické vzdelanie na bratských seminároch v Nemecku, kde získavali potrebné kontakty. Ale pre nasledujúce generácie platí, že českí kazatelia začali študovať na českých vysokých školách.

Očakávania českých a nemeckých zborov sa začali postupne rozchádzať, pretože české zbory boli nespokojné kvôli nedostatku vecí, o ktorých mohli rozhodovať. Využili preto vznik Československej republiky, aby sa dožadovali väčších práv a kompetencií na vedení. Karty výrazne zamiešalo prestupové hnutie, ktoré tvrdilo, že katolícka cirkev je nepriateľský element a jediným pravým náboženstvom je husitstvo. Bolo to nacionalistické hnutie, ktoré používalo teologický jazyk. Na základe neho veľa nových veriacich vstúpilo do Jednoty, ale mali len matné predstavy do akej cirkvi vstúpili.

Na túto situáciu reagoval kazateľ a dlhoročný predseda Úzkej rady Jindřich Schiller, ktorý napísal príručku, ktorá mala poskytnúť základné informácie o histórii Jednoty a jej teológii. O sedemnást' rokov aktualizoval a zjednodušil

túto príručku kazateľ Bohumil Vančura. Tieto príručky boli základom pre učenie tejto cirkvi, pretože Jednota dlhodobo odmietala vypracovať svoje vyznanie a vyhlasovala, že stačí Biblia. Zmena nastala na generálnej synode v roku 1914, ktorá definovala základné prvky učenia Jednoty. V tomto smere pokračovala generálna synoda v roku 1957, ktorá schválila dokument Základ Jednoty, ktorý definuje základné princípy Jednoty a platí pre všetky provincie Jednoty.

Prestupové hnutie prispelo k tomu, že české zbory početne narástli. Nemecké zbory nezískali tak veľa nových členov a ich postavenie sa zmenilo k horšiemu. Následne medzi českými a nemeckými zbormi prebiehalo viacero kôl rokovaní ako usporiadať vzťahy medzi nimi. Obidve časti mali odlišné predstavy, ktoré sa nedarilo zjednotiť. České zbory navrhovali väčšiu samostatnosť, ale nemecké zbory chceli zachovať spoločnú správu nad českým dielom. Do tohto konfliktu zasiahla generálna synoda, ktorá sa konala v roku 1931. Prijala uznesenie, ktoré otvorilo možnosť, aby české dielo po splnení stanovených podmienok bolo prehlásené za samostatnú provinciu.

Tri roky prebiehali jednotlivé kola rokovaní, padlo niekoľko návrhov, ale na novom usporiadaní sa nedokázali dohodnúť. Rokovania skončili krachom. Českí kazatelia adresovali svoju sťažnosť na Generálne riaditeľstvo. Spísali knihu, kde popísali priebeh rokovaní a ktorá mala dokumentovať neúspešnosť rokovaní. V tejto situácii Generálne riaditeľstvo v roku 1934 rozhodlo, že sa jednotná správa nad českým dielom zrušila. Zriadené boli samostatné okrsky, kde si nemecké a české zbory samostatne riadili svoje veci.

Obidve okrsky zasiahla Veľká hospodárska kríza, kedy české zbory trápil nedostatok finančných prostriedkov. Kazateľská stanica v Duchcove s jej kazateľom odišla z Jednoty do ČCE, pretože nevidela veľa možností pre svoj ďalší rozvoj. Naopak do Jednoty pribudol nový zbor v Holešove, ktorý vznikol na teologickej roztržky v miestnom zbore ČCE. I tento zbor sa potýkal s finančnými problémami, jej kazateľ musel pracovať ako učiteľ na obchodnej akadémii.

Hlavná osoba nemeckého okrsku bol Alfred Präger. Vo svojom zbore v Dečine – Podmokly presadzoval rózne svoje teologické názory a postoje. To na jednej strane pritiaхло do zboru veľa nových členov, ale na druhej strane voči oponentom a kritikom som tvrdý. Jeho konanie a správanie sa vyvolalo vlnu kritiky. Sťažnosť sa dostala na Generálne riaditeľstvo, ktoré po preskúmaní požiadalo Prägera, aby dobrovoľne odstúpil. Ten to odmietol urobiť. Na jeho stranu sa postavil jeho zbor v Dečine – Podmokly a v Jablonci nad Nisou. Po dlhotrvajúcom odpore nakoniec zrušilo Generálne riaditeľstvo v roku 1937 nemecký okrskok.

Druhú svetovú vojnu prežili odlišne nemecké a české zbory. Nemecké zbory sa začlenili do kontinentálnej provincii okrem skupiny okolo Prägera, ktorá si našla nový právny domov. Naproti tomu české zbory boli väčšinou administrované, pretože väčšina českých kazateľov sa zapojila do pronacistického odboja, kvôli čomu boli vypočúvaní na gestape a na kratšiu alebo dlhšiu dobu vo väzení. Existovali dokonca zvesti, že Jednota bude zrušená.

Po skončení druhej svetovej vojny nastali rozsiahle zmeny. Nemecké zbory zanikli odsunom nemeckého obyvateľstva. Jednote sa podarilo zabezpečiť majetok po nich a založiť nové české zbory v pohraničí. V roku 1946 si Jednota zvolila Václava Vančuru za prvého biskupa a v roku 1948 druhého biskupa Karla Reichla, ktorý sa sústredil na prácu s deťmi. Po smrti Vančury sa dlho nedarilo zvoliť biskupa. Úzka rada podnikla niekoľko pokusov, ale nového biskupa sa podarilo zvoliť až v roku 1967. A stal ním Adolf Ulrich.

Od roku 1948 sa Jednota musela vyrovnáť s nástupom Komunistickej strany, ktorá zmenila podmienky pre fungovanie všetkých cirkvi a náboženských spoločností. Novej štátnej moci sa postupne podarilo získať kontrolu nad cirkvami a náboženskými spoločnosťami. Určovala, kto sa smel stať členom vedenia Jednoty, pričom na výkon duchovnej činnosti bol nutný štátny súhlas. Určovala počet systematizovaných miest a zborov, ktoré dostávali štátnu podporu. Cieľom všetkých opatrení bola eliminácia náboženského života do priestorov kostolov a fár.

Nový režim vyžadoval vyhlásenie lojality voči nemu, s čím vedenie Jednoty nemalo problém, pretože úctu preukazovalo hlavným predstaviteľom vo všetkých režimoch. Vedenie sa tak správalo v Rakúsko – Uhorsku a v Československej republike. Najvrelejší vzťah mali vrcholní predstavitelia Jednoty k Masarykovi, ktorý niekoľko letných dovolení trávil v Potštejne a nadviazal s rodinou kazateľa Schmidta úzke kontakty. Jediná zmena nastala v rokoch 1942 – 1945, kedy nová Úzka rada s Pavlom Glosom podporila odboj a spolu s ním väčšina kazateľov. Po skončení druhej svetovej vojny sa vedenie Jednoty vrátilo k lojálnemu postoji k štátnej moci.

Vedenie Jednoty dúfalo, že svojím pokojným správaním po roku 1948 si zabezpečilo, aby v týchto obmedzených podmienkach jej činnosť mohla pokračovať. Na základe súhlasu štátnych orgánov sa jej podarilo zriadiť nové cirkevné sídlo v Novej Pake a prijať nový spevník, ústavu a bohoslužobný poriadok. Kazatelia mali obmedzené možnosti ako oslovovať verejnosť, preto sa sústredili len svojich veriacich. Na všetky verejné akcie bol potrebný štátny súhlas. Jedna z mála možností ako osloviť okolitú verejnosť, boli oslavy päťstého výročia založenia Jednoty, ktoré však nová štátna moc využila vo svoj pros-

pech. Pridelila finančné prostriedky, ale aktívne zasiahla do programu osláv. Ďalšia možnosť bolo konanie generálnej synody v Potštejne, ale tá sa konala za prísne stanovených podmienok a hostia mali veľmi obmedzené možnosti, aby sa mohli stretnúť s veriacimi v zboroch. Obidve možnosti využil štát, aby sa prezentoval vo svete.

Dejiny Jednoty pokračovali po odchode Kalfusa a Reichla. Jednota po roku 1968 bola pevne zakotvená v českom prostredí, kde mala ekumenické kontakty. Prežila, ale stratila schopnosť osloviť verejnosť. Uzavrela sa do seba a začala vyzdvihovať svoju minulosť. Neprichádzali noví členovia a zbory sa nemuseli vyrovnávať s aktuálnymi výzvami. Kazateľov bol nedostatok, preto sa novými kazateľmi stali ľudia mimo cirkvi. Stačilo im základné znalosti o viere a neboli pripravovaní na nové teologické smery a nástup letničného a charizmatického hnutia, ktorý ako prítalová vlna zasiahol zbory. Stret medzi tradičnou a novou zbožnosťou bol tvrdý a viedol k rozpadu Jednoty na dve časti.

Zoznam literatúry

Archívy

Archív bezpečnostních složek (ABZ Praha).
Archív farného sboru v Horní Čermné (A FS ČCE Horní Čermná)
Archív Jednoty bratrské v Liberci (A JB Liberec)
Archív ochranovského sboru při ČCE v Jablonci nad Nisou (A OS Jablonec)
Archív ochranovského sboru při ČCE v Praze (A OS Praha)
Národní archiv v Praze (NA Praha)
Státní okresní archiv Praha (SOA Praha)
Súkromný archiv Martina Theileho (SA MT)
Ústřední archiv ČCE v Praze (UA ČCE Praha)

Časopisy

Bratrské listy
Böhmische – Mährische Blätter
Brüder Bote
Hlasy ze Siona
Jednota bratrská
Kostnické jiskry
Mitteilungen für Mitglieder und Freunde der evangelischen Brüderkirche in Österreich
Nové bratrské listy

Právne predpisy

Cisársky patent č. 41/1861 ř.z o provedení úplné rovnoprávnosti evangelíků s ostatními uznanými konfesemi (tzv. Protestantský patent).
Základní zákon č. 142/1867 ř. z. o všeobecných právech státních občanů.
Zákon č. 49/1868 ř. ž., jimž to se pořádají poměry mezináboženské občanů státních v příčinách v něm jmenovaných (tzv. interkonfesijný zákon).
zákon č. 68/1874 ř. z. o zákonném uznání společností náboženských,
Zákon č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní.
Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem.
Nařízení ministerstva kultu a vyučování č. 40/1880 ř. z., jimž se uznává evangelická církev bratrská (Ochranovská církev bratrská).

Nařízení ministerstva vnitra, kultu a spravedlnosti č. 167/1882, upravující vedení matrik duchovními Bratrské církve evangelické.

Vládní nařízení č. 228/1949 Sb., o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní.

Vyhláška ministra školství a národní osvěty č. 319/1921 Sb. o právu Evangelické církve bratrské (Ochranovské církve bratrské) na užívání dalšího názvu „Jednota bratrská“.

Vydané pramene

Church Order of the Unitas Fratrum (Moravian Church) 2016.

KALFUS, Radim – MAŠÍNOVÁ, Leontína (edds.): Bratrský zpěvník. Úzka rada Jednoty bratrské v Ústředním církevním nakladatelství. Praha: 1954.

SCHILLER, Jindřich: Jednota bratrská, její vznik, vývoj, učení a řád. Podle úředních pramenů sepsal Jindřich Schiller. Jednota bratrská 1921.

Ustavující generální sněm Českobratrské církve evangelické, konaný v Praze dne 17. a 18. prosince 1918. V Praze: nákladem synodního výboru Českobratrské církve evangelické, 1919.

VANČURA, Bohumil, Jednota bratrská, knížka o vzniku, učení, rádech a zřízení. Úzka rada Jednoty bratrské 1938.

Zásady a pořádky členův evanjelické bratrské církve v Rakousku. Nákladem Evanjelické bratrské církve. Třetí vydání. 1904.

Zpěvník Evanjelické bratrské církve. Třetí opravené a rozmnožené vydání. Potštýn: Nákladem Ev. Bratrské církve 1908.

Štúdie

ATWOOD, Craig, The Use of the „Ancient Unity“ in the Historiography of the Moravian Church, *Journal of Moravian History* 2/2013.

BALDAUF, Ingeborg, Zinzendorfs Gemeindeidee. Ordnung und wirtschaftliche Organisation der Ortsgemeine. In : Graf ohne Grenzen. Leben und Werk von Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf. Ausstellung im Völkerkundemuseum Herrnhut, Außenstelle des Staatlichen Museums für Völkerkunde Dresden, und im Heimatmuseum der Stadt Herrnhut vom 26. Mai 2000 bis zum 7. Januar 2001. Unitätsarchiv in Herrnhut im Verlag der Comeniusbuchhandlung Herrnhut 2000.

BURCKHARDT, Konrad, Die Brüder-Unität und die erste Tschechoslowakische Republik, wissenschaftliche Hausarbeit, Jena : 2006.

BURLEIGH, Michael Pozemské mocnosti. Politické náboženství od Velké francouzské revoluce do 1. světové války. Praha : LEDA 2016.

CSUKÁS, Adam, Ústavní počátky Českobratrské církve evangelické. Revue církevního práva 4/2018.

DAŇKOVÁ , Tereza (ed.): Hans Peter Hallbeck: Über die Mission der Brüder in Südafrika: edice zprávy prvního švédského misionáře u Hotentotů z roku 1863. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2016.

DAŇKOVÁ, Tereza, Misie obnovené Jednoty bratrské v jižní Africe na přelomu 18. a 19. století. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha : 2013.

DLASK, Jan, Historicko - společného kořeny fenoménu a několik vybraných aspektů „Alespoň do Spolku přátel žehu...“, Getsemany 231/2011.

FILIPI, Pavel, Ekumenické motivy v českém evangelictví v 19. století. Habilitační práce. Komenského teologická fakulta. Praha : 1974.

FILIPI, Pavel, Die Erweckungsbewegung im Ostmitteleuropa. In: GÄBLER, Ulrich (her.), Der Pietismus im neunzehnten und zwanzigsten Jahrhundert. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht 2000.

FILIPI, Pavel. Styky českých evangelíků se Skotskem. Křesťanská revue 1/1976.

FILIPI, Pavel, Zbožnost novodobého českého evangelictví. In: ALTRICHTER, Michal a kol., Otázky české spirituality. Studijní texty Centra Aletti. Velehrad : Refugium 2001, str. 55.

FITSCHEN, Klaus, Protestantische Minderheiten in Europa im 19. und 20. Jahrhundert. Kirchengeschichte in Einzeldarstellungen IV/4. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt 2008.

FREEMAN, Arthur, Gemeinde: Count Nicholas von Zinzendorf's Understanding of the Church, Brethen Life and Thought 1 – 2/2002.

GEIGER, Erika, Nikolaus Ludwig von Zinzendorf. Seine Lebensgeschichte. Holzgerlingen: Hänssler Verlag 2000.

GILL, Benigna, Die Brüderunität in der ČSR – das Geschick ihrer Verfassung von 1931. Kirchengeschichtliche Hauptarbeit. Berlin : 1983.

GLASSHEIM, Eagle, Etnické čistky, komunismus a devastace životního prostředí. Vytváření nové identity severočeského pohraničí. Soudobé dějiny 3-4/2005.

GLOS, Pavel, Misie bratra Františka Chlebouna. Praha: vlastním nákladem 1955.

HALAMA, Jindřich sen., Die Anfänge der Erneuten Brüderunität in Böhmen, Unitas fratrum. 39/1996.

HALAMA, Jindřich, Vykoupení v učení Obnovené Jednoty bratrské. In: Karfíková, Lenka – Špínka Štěpán (eds.), Vtělení. Vykoupení. Církev. Sborník příspěvků ze tří ekumenických kolokvií České křesťanské akademie. Česká křesťanská akademie 1997.

HAMILTON, J. Taylor – HAMILTON, Kenneth G., History of The Moravian Church. The Renewed Unitas Fratrum 1722 – 1957. Bethlehem : Interprovincial Board of Christian education Moravian Church in America 1967.

HÖLSCHER, Lucian, Geschichte der protestantischen Frömmlichkeit in Deutschland. München : C.H.Beck 2005.

JINDRA, Radomil, Historie evangelické církve Čermné. Farní sbor Českobratrské církve evangelické v Horní Čermné: Horní Čermná 2008.

JURÁŠ, Jozef, Žije viac ako kedykoľvek predtým. Za bratom biskupom Jednoty bratrské ThDr h.c. K. Reichlom. In: Služebník věrný. Sborník statí v upomínku na druhého biskupa obnovené Jednoty bratrské v Československu dr. H.c. Karla Reichla. Praha : Úzká rada Jednoty bratrské 1973.

KÁBRT, Vojtěch, Protestantizmus na českém severozápadě. Život evangelických sborů v katolické společnosti od poloviny 19. století do roku 1938. Dizertačná práca. Filozofická fakulta: Univerzita Hradec Králové. Hradec Králové 2015.

KAFKA, Jan, Církevní politika KSČ a státu v severovýchodních Čechách v letech 1948 – 1960. Disertačná práca. Katolická teologická fakulta: Univerzita Karlova v Praze 2015.

KOKEL, Susanne, Theophilus Reichel in Pottenstein. Ein Kapitel aus der Geschichte des Böhmischem-Mährischen Werks. Unitas fratrum 67 – 68/2012.

KOŘALKA, Jiří, Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914. Praha : Argo 1996.

KOŠUT, B. V., A kdo byl ten tele, jenž je do Čech pozval?, Ilustrovaný evangelický věstník 24/1867 – 68.

KŘÍŽOVÁ, Markéta, Vyprávění otců a dědů. Obnovení Jednoty bratrské ve světle ochranných pramenů. In: NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.), Čeští nekatolíci v 18. století. Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí. Ústí nad Labem: albis international 2007.

KUBÍKOVÁ, Jiřina, Křesťanská misie v 16. - 18. století. Pontes pragenses sv. 18. L. Marek :Brno 2001.

KUČERA, Jan, Odbojová činnost Pavla Glose v období Protektorátu Čechy a Morava. Bakalárska práca. Praha : Univerzita Karlova 2018.

LANČI, Filip, K zániku obcí na Bruntálsku zaměřením na Pelhřimovy a Herčivald. Brno: Masarykova univerzita 2020.

LEEB, Rudolf, Úvod do tajného protestantizmu v habsburských dědičných zemích a v Salcubrku. In: MACEK, Ondřej (ed.), Po vzoru Berojských. Život a víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době, Praha : Kalich 2008.

MEYER, Dietrich, Leitmotiv und Provokationen Zinzendorfscher Theologie. In : Graf ohne Grenzen. Leben und Werk von Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf. Ausstellung im Völkerkundemuseum Herrnhut, Außenstelle des Staatlichen Museums für Völkerkunde Dresden, und im Heimatmuseum der Stadt Herrnhut vom 26. Mai 2000 bis zum 7. Januar 2001. Unitätsarchiv in Herrnhut im Verlag der Comeniusbuchhandlung Herrnhut 2000.

MEYER, Dietrich, Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine 1700 - 2000. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht 2009.

MORÉE, Peter – PIŠKULA, Jiří, „Nejpokrokovější církevní pracovník.“ Protestantské církve a Josef Lukl Hromádka v letech 1945 – 1969, Benešov : EMAN 2015.

NEKVAPIL, Ladislav, Náboženská a církevně-správní situace na Chrudimsku v 18. století ve světle zpovědních výkazů. *Theatrum historiae* 7/2010.

NEKVAPIL, Ladislav, Východočeští nekatolíci v době baroka a osvícenství. Chrudimský kraj v letech 1621 – 1781. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická 2015.

NEŠPOR, Zdeněk R. a kol., Dědictví luterské reformace v Čechách a na Moravě po roce 1918 (předběžný nástin problematiky).in: JUST, Jiří, Nešpor, Zdeněk R, Ondřej Matějka et el. Luteráni v českých zemích v proměnách staletí. Praha: Lutherova společnost 2009.

NEŠPOR, Zdeněk R., Malé/svobodné protestantské církve. In: Nešpor, Zdeněk R. (ed.): Náboženství ve 19. století. Nejcírkevnější století nebo období zrodu českého ateismu? Praha: Scriptorium 2010.

NEŠPOR, Zdeněk R., Modernizace českého evangelického prostředí: případ svobodných církví. *Český časopis historický* 1/2012.

NEŠPOR, Zdeněk R., Menší křesťanské církve v dějinách moderní české religiozity. In: Encyklopedie menších protestantských církví v České republice, Praha: Karolinum 2016.

NEŠPOR, Zdeněk R., Víra bez církve? Východočeské toleranční sektářství v 18. a 19. století. *Albis international*: Ústí nad Labem 2004.

OUPICKÁ, Dagmar, Historie sboru Jednoty bratrské v Jablonci nad Nisou do roku 1945. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze 2008.

PAVELKOVÁ, Šárka, Čermná v proměnách staletí, Obec Horní Čermná 2004.

PEUCKER, Paul, Selection and Destruction in Moravian Archives between 1760 and 1810. *Journal of Moravian History* 2/2012.

PIŠKULA, Jiří, Dějiny církve Adventistů sedmého dne v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha : Advent – Orion 2009.

PLECHÁČ, Miroslav, Bratr Karel Reichel jako biskup. In: *Služebník věrný. Sborník statí v upomínku na druhého biskupa obnovené Jednoty bratrské v Československu dr. H.c. Karla Reichla*. Praha : Úzká rada Jednoty bratrské 1973.

PUČÁLKOVÁ, Ester, Dědictví otců. Obraz reformační minulosti a přítomnosti v nekatolických časopisech v letech 1918 – 1928. Brno: Masarykova Univerzita 2020.

REICHEL, Karel, Jak jsem se stal kazatelem. In: *Služebník věrný. Sborník statí v upomínku na druhého biskupa obnovené Jednoty bratrské v Československu dr. H.c. Karla Reichla*. Praha : Úzká rada Jednoty bratrské 1973.

RICHTER, Hedwig, Pietismus im Sozialismus. Die Herrnhuter Brüdergemeine in der DDR. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht 2009.

ROZENTAL, R., Stručný filosofický slovník. Praha : Státní nakladatelství politické literatury v Praze 1955.

RUCKÝ, Evald (ed.), 555 let Jednoty bratrské v datech (1457 – 2012), Liberec : Jednota bratrská 2015.

ŘÍČAN, Rudolf, Mladé léta Karla Eduarda Lányho. Několik pohledů do dějin českého evangelictví v minulém století, Praha: V. Horák 1935.

ŘÍČAN, Rudolf, Vyznání a vyznavači. Z historie českého protestantismu XIX. století. Praha: YMCA 1940.

SCHNEEBERGER, Vilém D. Metodismus v Československu. Praha : Ústředí Evangelické církve metodistické 1982.

SCHNEIDER, Hans, Nikolaus von Zinzendorf als Gestalt der Kirchengeschichte. In: *Graf ohne Grenzen. Leben und Werk von Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf*. Ausstellung im Völkerkundemuseum Herrnhut, Außenstelle des Staatlichen Museums für Völkerkunde Dresden, und im Heimatmuseum der Stadt Herrnhut vom 26. Mai 2000 bis zum 7. Januar 2001. Unitätsarchiv in Herrnhut im Verlag der Comeniusbuchhandlung Herrnhut 2000.

SCHMIDT, Eugen, Die ersten zwanzig Jahre der Brüdergemeinde Dauba. Separatabdruck aus dem *Brüderboten*. Dauba: 1892.

SCHWARZ, Karl W., Freikirchen zwischen Konsens, Konflikt und gesetzlicher Anerkennung . Zur kultus rechtlichen Lage in Böhmen im 19. Jahrhundert. In: Lášek, Jan B. (ed.), *Von Mathesius bis Masaryk. Über den Protestantismus*

in den böhmischen Ländern zwischen Asch/Aš und Teschen/Těšín/Cieszyn. Praha : Karolinum 2019.

STANĚK, Tomáš, Odsun Němců a křesťané (1945 – 1948), Střední Evropa 22/1992.

STEFANOVÁ, Martina, Odboj Jednoty bratrské za druhé světové války. Brno: Masarykova univerzita 2017.

VACOVSKÝ, Adolf, Jednota se vrací do vlasti. Ochrana a naše země po r. 1861. In: Kejř, Bohumil (ed.), My kážeme Krista ukřižovaného. Sborník k 80. Narozeninám A. Ulricha. Praha : Úzká rada Jednoty bratrské 1990, str. 43

VALŮŠEK, David, Obec Jasenná na prahu doby toleranční. In: MACEK, Ondřej (ed.), Po vzoru Berojských. Život a víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době, Praha: Kalich 2008.

VANČOVÁ, Iveta, České geografické názvy v slovenčine. Niektoré problémy používania českých názvov obcí. Kultúra slova 2/2016.

VANTOVÁ, Alena, Jednota bratrská a bývalé nemecké zbory. In: ČÁP, Pavel (ed.), Exulanti, vyhnanci a uprchlíci. Praha : EXULANT 2020.

VANTOVÁ, Alena, Wilhelm Hartwig. Studie a texty Evangelické teologické fakulty 2/2015.

VYSKOČILOVÁ, Růžena, Bratr Karel Reichel v mých vzpomínkách. In: Služebník věrný. Sborník statí v upomínku na druhého biskupa obnovené Jednoty bratrské v Československu dr. H.c. Karla Reichla. Praha : Úzká rada Jednoty bratrské 1973.

WEINLICH, John Hrabě Zinzendorf. Jindřichův Hradec: Stefanos 2000.

WIEDEMANN, Andreas, „Pojď s námi budovat pohraničí!“ Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945 – 1952, Praha: Prostor 2016.

WIERER, Rudolf, Uznání a právní postavení náboženských společností podle zákona z 20. května 1874, č. 68 ř. z. Orbis: Praha – Brno 1935.

WIERER, Rudolf, Uznání náboženské společnosti Jednoty bratrské roku 1880. Nákladem vlastním : Praha 1936.

ZASTKO, Iva, Jednota bratrská v letech 1935 – 1948. Diplomová práce. Hradec Králové : Univerzita Hradec Králové 2014.

ZEMAN, Václav, První evangelické sbory na Děčínsku: Podmokly, Rumburk a Růžová, in: NEŠPOR, Zdeněk R. – KAISEROVA, Kristina (eds.), Variety české religiozity v „dlouhém“ 19. století (1780 – 1914). Ústí nad Labem: Albis international 2010.

ZEMAN, Václav, Nekatolíci v Růžové na Děčínsku na cestě mezi herrnhutskou a evangelickou církví (1840 – 1875), Lidé města 1/2009.

ZEMAN, Václav, Typologie saských náboženských vlivů a jejich projevů u evangelických obyvatel severočeského pohraničí v 19. století. Český list 4/2012.

ZÜCKERT, Martin, Veränderungen kirchlichen Lebens in der tschechischen Grenzregionen. In: ZÜCKERT, Martin – HÖLZLWIMMER, Laura (ed.), Religion in den böhmischen Ländern 1938 – 1948. München: R. Oldenbourg Verlag 2007.

Z TARDY, Heřman, Košut, B.V. farář a jeho hanopisy proti dr. bohosloví Kohlbrüggovi a jeho postille a proti Jednotě Bratří Ochránovských. Praha : vlastním nákladem 1868.